

**T.C.
HİTİT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
BANKACILIK VE FİNANS ANABİLİM DALI**

**BANKACILIK SEKTÖRÜNDE KARLILIĞI BELİRLEYEN
FAKTÖRLERİN ANALİZİ**

Yüksek Lisans Tezi

Esmâ SEZGİN

Çorum-2020

**BANKACILIK SEKTÖRÜNDE KARLILIĞI BELİRLEYEN
FAKTÖRLERİN ANALİZİ**

Esmā SEZGİN

**Sosyal Bilimleri Enstitüsü,
Bankacılık ve Finans Anabilim Dalı**

Yüksek Lisans Tezi

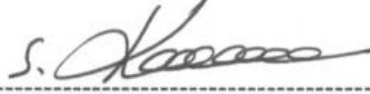
TEZ DANIŞMANI

Doç. Dr. Eşref Savaş BAŞCI

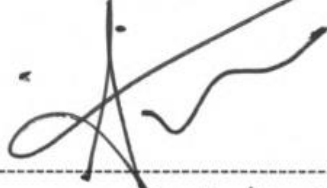
ÇORUM-2020

KABUL VE ONAY

Esmâ SEZGİN tarafından hazırlanan *Bankacılık Sektöründe Karlılığı Belirleyen Faktörlerin Analizi* başlıklı bu çalışma, (17 / 04 / 2020) tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda oybirliği / oyçokluğu ile başarılı bulunarak Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Prof.Dr. Süleyman Serdar KARACA (BAŞKAN)

Doç.Dr. İlker SAKINÇ

Doç.Dr. Eşref Savaş BAŞCI (Danışman)

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

Prof.Dr. Mehmet EVKURAN
Enstitü Müdürü

T.C.
HİTİT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada bana ait olmayan her türlü ifade ve bilginin kaynağına eksiksiz atıf yaptığımı beyan ederim. (17/ 04/ 2020)

Esmâ SEZGİN

ÖZET

SEZGİN, Esmâ. *Bankacılık Sektöründe Karlılığı Belirleyen Faktörlerin Analizi*, Yüksek Lisans Tezi, Çorum, 2020.

Bankacılık sektöründe karlılık konusu, sektörün ayakta kalabilmesinde önemli bir etken olarak ortaya çıkmaktadır. Banka türlerine göre farklılık gösteren karlılık unsuru, bu çalışmada banka türleri için karşılaştırmalı olarak değerlendirilmiştir. Analize dahil edilen bankalar; ticari bankalar ve katılım bankaları arasından seçilmiş olanlardır. Ticari bankalar için 2010-2017 aralığındaki dönem; Katılım bankaları için ise, 2010-2018 yılları arasındaki dönem ele alınmıştır. Ticari bankaların 2018 yılına ait verilerine ulaşılmadığı için bu yılın verileri analiz edilememiştir. Ayrıca; katılım bankalarının sektörde çok yeni olmalarından ötürü de bu yıla ait verileri analize dahil edilmiştir. Ticari bankalar sınıfındaki Özel Sermayeli Bankalardan; Akbank, Anadolubank, Şekerbank, Turkish Bank, Türk Ekonomi Bankası, Türkiye İş Bankası ve Yapı ve Kredi Bankası analiz edilmiştir. Yabancı Sermayeli Bankalardan; Arap Türk Bankası, Deniz Bank, Finans Bank, HSBC, Citibank, Deusthe Bank ve Kamu Sermayeli Bankalar da Vakıfbank, Halkbank ve Ziraat Bankası analiz edilmiştir. Çalışmada analize dahil edilen Katılım Bankaları ise; Albaraka Türk Katılım, Türkiye Finans Katılım, Vakıf Katılım ve Ziraat Katılım Bankalarıdır. Bu çalışmanın amacı; banka türlerinin verilen dönemdeki karlılık performanslarını etkileyen faktörlerin tespit edilmesidir.

Analiz edilecek bankalarla ilgili veriler; Türkiye Bankalar Birliği (TBB) ve Türkiye Katılım Bankaları Birliği'nden (TKBB) alınmıştır. Çalışmada; bankaların karlılık ölçümü için parametrik olmayan regresyon yöntemlerinden biri olan MARS® (Multivariate Adaptive Regression Splines) yöntemi kullanılmıştır. Bu yöntem; bir bağımlı değişken ve bağımsız değişkenler arasındaki ilişkiyi belirleyebilmek için kullanılmaktadır. Çalışmadaki bağımlı değişkenler; Aktif Karlılık (ROA) ve Özkaynak Karlılığı (ROE) olarak belirlenmiştir. Bağımsız değişkenler ise; Şube Başına Aktif (AKTIF_SUBE), Şube Başına Mevduat (MEVD_SUBE), Şube Başına Kredi (KRD_SUBE) ve Şube Başına Net kar Oranı (NETKAR_SUBE), Personel Başına Aktif (AKTF_PERS), Personel Başına Mevduat (MEVD_PERS), Personel Başına Kredi (KRD_PERS) ve Personel Başına Net Kar (NETKAR_PERS) şeklindedir. Analiz

sonucunda ROA bağımlı değişkeninin iki banka grubu açısından farklı sonuçlar ortaya koyduğu belirlenmiştir. Özellikle modeldeki anlamlı değişken sayısına bakıldığında ticari bankaların katılım bankalarına göre daha fazla değişkeni anlamlı olarak bulunmuştur. Katılım bankalarında ise yalnızca iki adet anlamlı değişken bulunmuştur. Ticari bankaların ROA bağımlı değişkenine göre analizi sonucunda; (NETKAR_PERS), (NETKAR_SUBE), (KRD_SUBE) ve (MEVD_PERS) değişkenleri istatistiki açıdan anlamlı bulunmuştur. Ticari bankaların ROE bağımlı değişkenine göre anlamlı değişkenleri; NETKAR_PERS, NETKAR_SUBE, AKTF_SUBE ve KRD_PERS olarak bulunmuştur. Katılım Bankalarının ROA değeri açısından bakıldığında; MEVD_PERS ve NETKAR_PERS değişkenleri yüksek oranda anlamlı çıkmıştır. Katılım Bankalarının ROE bağımlı değişkeni için analiz gerçekleştirildiğinde ise; KRD_PERS ve AKTF_SUBE değişkenleri; modeli istatistiki olarak açıklayabilen anlamlı değişkenler olarak bulunmuşlardır.

Anahtar Kavramlar: Ticari Bankalar, Katılım Bankaları, MARS ® Yöntemi, Karlılık Analizi

ABSTRACT

SEZGİN, Esmâ. *Analysis of Determinating Factor of Profitability in the Banking Sector*, Master Thesis, Çorum, 2020.

The subject of profitability of the banking sector is an important factor in the survival of the sector. The profitability factor that differs according to each bank type is evaluated comparatively for bank types in this study. Banks included in this analysis; chosen from commercial banks and participation banks. 2010-2017 period for commercial banks and for participation banks, the period between 2010-2018 is discussed. Since the data of the commercial banks for 2018 are not available, this year's data could not be analyzed. Also; since the Participation banks are very new in the sector, the data for this year are included in the analysis. Private Banks in the Commercial Banks class; Akbank, Anadolubank, Sekerbank, Turkish Bank, Turkish Economy Bank, Isbank of Turkey and Yapi and Credit Bank has been analyzed. Foreign Capital Banks; Arab Turkish Bank, Deniz Bank, Finans Bank, HSBC, Citibank, Deutsche Bank; and also among Public Owned Banks; Vakıfbank, Halkbank and Ziraat Bank has been analyzed. Participation Banks included in this analysis also; Albaraka Turk Participation Bank, Turkey Finance Participation Bank, Vakıf Participation and Ziraat Participation Banks. The aim of this study; to determine the factors affecting the profitability performance of bank types in the given period.

Data about the banks to be analyzed; Banks Association of Turkey (TBB) and Turkey Participation Banks Association (TKBB) has been taken. In this study; one of the non-parametric regression methods MARS ® (Multivariate Adaptive Regression Splines) was used for bank profitability measurement. This method; is used to determine the relationship between a dependent variable and independent variables. The dependent variables in this study were Return on Assets (ROA) and Return on Equity (ROE).

As independent variables; Assets per Branch, Deposits per Branch, Credits per Branch, Net Profit per Branch, Assets per Personnel, Deposits per Personnel, Credits per Personnel and Net Profit per Personnel. As a result of the analysis, it was determined that the ROA dependent variable has different results in terms of both bank groups. Especially when the number of significant variables in the model is analyzed,

more variables of commercial banks compared to participation banks were found to be significant. Only two significant variables were found in participation banks. As a result of the analysis of commercial banks according to ROA dependent variable; Net Profit per Personnel, Net Profit per Branch, Credits per Branch and Deposits per Personnel were found statistically significant. Significant variables of commercial banks according to ROE; Net Profit per Personnel, Net Profit per Branch, Assets per Branch and Credits per Personnel were found. In terms of ROA value of Participation Banks; the variables Deposits per Personnel and Net Profit per Personnel were highly significant. It is also analyzed for the ROE dependent variable of Participation Banks; Credits per Personnel and Assets per Branch were found to be statistically significant in the model description.

Keywords: Commercial Banks, Participation Banks, MARS ® Method, Profitability Analysis

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
ÖZET	i
ABSTRACT.....	iii
İÇİNDEKİLER.....	v
TABLolar DİZİNİ.....	xi
ŞEKİLLER DİZİNİ.....	xiii
SİMGELER VE KISALTMALAR.....	xiv
ÖN SÖZ	xvi
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

FİNANSAL SİSTEMİN TANIMI, BANKACILIK SEKTÖRÜ VE BANKA TURLERİ

1.1.FİNANSAL SİSTEM ve BANKACILIK SEKTÖRÜNDEKİ YERİ.....	3
1.2.BANKACILIK SEKTÖRÜNÜN TARİHİ VE EKONOMİDEKİ YERİ	4
1.2.1. Bankacılığın Tanımı ve Ekonomideki Yeri.....	4
1.2.2. Dünya’da Bankacılığın Doğuşu ve Gelişimi	5
1.2.3. Türkiye’de Bankacılık Sektörünün Gelişimi	7
1.2.3.1. Cumhuriyet Öncesi Bankacılık Sektörü.....	8
1.2.3.2. Cumhuriyet Döneminde Bankacılık Sektörü	11
1.2.3.2.1. Ulusal Bankalar Dönemi (1923 – 1932).....	11
1.2.3.2.2. Kamu (Devlet) Bankaları Dönemi (1933-1944).....	12
1.2.3.2.3. Özel Bankalar Dönemi (1945-1959).....	13
1.2.3.2.4. Planlı Dönem (1960-1980).....	15
1.2.3.2.5. Dışa Açılma ve Serbest Piyasa Ekonomisi Dönemi (1981-2001).....	17

1.2.3.2.6. Bankacılık Sektöründe Yeniden Yapılandırma Dönemi (2001–2008).....	20
1.3. BANKA TÜRLERİ	234
1.3.1. Faaliyet Alanlarına Göre Bankalar.....	23
1.3.1.1. Merkez (Emisyon) Bankacılığı	23
1.3.1.2. Yatırım ve Kalkınma Bankaları	24
1.3.1.3. Ticaret Bankaları	267
1.3.1.4. Katılım Bankacılığı.....	26
1.3.2. Sahiplik Yapılarına Göre Bankalar	278
1.3.2.1. Özel Sermayeli Bankalar.....	278
1.3.2.2. Kamu Sermayeli Bankalar	27
1.3.2.3. Yabancı Sermayeli Bankalar	28
1.3.2.4. Karma Yapılı Bankalar.....	28
1.4. TÜRKİYE’DE BULUNAN BANKACILIK SEKTÖRÜ İLE İLGİLİ KURUMLAR	290
1.4.1. Türkiye Bankalar Birliği (TBB).....	29
1.4.2. Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulu (BDDK).....	30
1.4.3. Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası (TCMB).....	31
1.4.4. Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu (TMSF).....	33
1.4.5. Türkiye Katılım Bankaları Birliği (TKBB)	34

İKİNCİ BÖLÜM

TİCARİ BANKALARIN BANKACILIK SEKTÖRÜ VE TÜRKİYE EKONOMİSİNDEKİ YERİ VE ÖNEMİ

2.1. TİCARİ BANKACILIK.....	36
2.2. TİCARİ BANKALARIN ÖNEMİ ve İŞLEVLERİ	37
2.3. TİCARİ BANKALARIN FONKSİYONLARI	39

2.3.1. Bankaların Birincil (Temel) Fonksiyonları.....	41
2.3.1.1. Bankaların Mevduat Kabulü.....	41
2.3.1.1.1. Cari Mevduatlar	41
2.3.1.1.2. Tasarruf Mevduatları.....	41
2.3.1.1.3. Sabit Mevduatlar.....	42
2.3.1.2. Bankaların Kredi Oluşturabilmesi	42
2.3.1.3. Bankaların Kredi Verme Yetkisinin Bulunması	42
2.3.1.4. Bankaların Çek Takas Etme İşlevi.....	43
2.3.1.5. Bankaların İç ve Dış Ticaret Finansmanı.....	43
2.3.1.6. Bankaların Para Havalesi (Elektronik Fon Transferi).....	43
2.3.2. Bankaların İkincil Fonksiyonları.....	43
2.3.2.1. Bankaların Şube Hizmetleri.....	43
2.3.2.2. Genel Yardımcı Hizmetler.....	44
2.4. TİCARİ BANKALARIN ÖZELLİKLERİ.....	45
2.4.1. Ticari Bankaların Fon Kaynakları.....	45
2.4.1.1. Özkaynaklar	45
2.4.1.2. Yabancı Kaynaklar.....	46
2.4.2 Ticari Bankaların Fon Kullanım Alanları	46
2.5. TİCARİ BANKALARDA FON YÖNETİMİ.....	47
2.5.1. Ticari Bankalarda Fon Yönetiminin Önemi	49
2.6. TİCARİ BANKA TÜRLERİ.....	50
2.6.1. Mevduat Bankaları	50
2.6.2. Sanayi Bankaları.....	50
2.6.3. Tasarruf Bankaları.....	51
2.6.4. Ziraat (Tarım) Bankaları.....	51
2.6.5. Döviz Bankaları.....	51

2.6.6. Çeşitli Bankalar	52
2.7. TÜRKİYE EKONOMİSİNDE TİCARİ BANKACILIĞIN İŞLEVLERİ	52

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

KATILIM BANKACILIĞI ve BANKACILIK SEKTÖRÜ İÇERİSİNDEKİ YERİ ve ÖNEMİ

3.1. FAİZ ve KAR KAVRAMLARI.....	55
3.2. FAİZSİZ BANKACILIĞIN TANIMI, TARİHİ ve GELİŞİMİ	56
3.2.1. Faizsiz Bankacılık	56
3.2.2. Katılım Bankacılığı	56
3.2.3. Dünya’da Katılım Bankacılığının Gelişimi	57
3.2.4. Türkiye’de Katılım Bankalarının Gelişimi	59
3.3. KATILIM BANKACILIĞININ ORTAYA ÇIKMA NEDENLERİ	61
3.3.1. Dini Nedenler	61
3.3.2. Ekonomik Nedenler	62
3.3.3. Sosyal Nedenler	63
3.3.4. Politik Nedenler	64
3.4.TÜRKİYE ve DÜNYA’DA KATILIM BANKACILIĞININ AMAÇLARI	647
3.5.KATILIM BANKALARININ FON TOPLAMA ve KULLANMA YÖNTEMLERİ	65
3.5.1. Fon Toplama Yöntemleri	66
3.5.1.1. Özel Cari Hesaplar	66
3.5.1.2. Katılma Hesapları	66
3.5.1.3. Özel Fon Havuzları	66
3.5.2. Fon Kullanırma Yöntemleri.....	67
3.5.2.1. Murabaha (Maliyet Artı Kar Marjlı Satış İşlemi).....	67
3.5.2.2. Mudaraba (Emek - Sermaye Ortaklığı).....	68

3.5.2.3. Müşareke (Sermaye - Sermaye Ortaklığı)	68
3.5.2.4. İcara-Leasing (Finansal Kiralama)	69
3.5.2.5. Selem (Peşin Belli Vadeli Teslimat)	70
3.5.2.6. İstisna.....	70
3.5.2.7. Karz-ı Hasen (Faizsiz Borç)	71
3.5.2.8. Tavarruk (Sorunlu Kredilerin Yeniden Yapılandırılması İşlemi)	71
3.5.2.9. Sukuk (Kira Sertifikası)	72
3.5.2.9.1. Türkiye’de Sukuk	73
3.6.TÜRKİYE’DE KATILIM BANKALARI ve KATILIM BANKACILIĞININ TÜRKİYE EKONOMİSİ ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ	74
3.7.TÜRKİYE’DE FAALİYET GÖSTEREN KATILIM BANKALARI.....	76
3.7.1. Albaraka Türk Katılım Bankası	76
3.7.2. Kuveyt Türk Katılım Bankası.....	77
3.7.3. Türkiye Finans Katılım Bankası	78
3.7.4. Vakıf Katılım Bankası.....	78
3.7.5. Ziraat Katılım Bankası.....	79
3.7.6. Emlak Katılım Bankası.....	79
3.8.KATILIM BANKALARI İLE KONVANSİYONEL BANKALAR ARASINDAKİ FARKLAR.....	83

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

BANKACILIK SEKTÖRÜNDE KARLILIK ANALİZİ ve TÜRK BANKACILIK SEKTÖRÜ İÇİN KARŞILAŞTIRMALI BİR UYGULAMA

4.1.KAR ve KARLILIK KAVRAMLARI.....	85
4.2.BANKACILIK SEKTÖRÜNDE KARLILIK UNSURU.....	86
4.3.BANKACILIK SEKTÖRÜNDE KARLILIKIN ÖLÇÜMÜ İÇİN KULLANILAN ANALİZ TEKNİKLERİ	87

4.3.1. Karşılaştırmalı Tablolar Analizi (Yatay Analiz).....	87
4.3.2. Dikey Yüzdeler Analizi Yöntemi (Yüzde Metodu).....	88
4.3.3. Eğilim (Trend) Yüzdeleri Analizi	89
4.3.4. Oran (Rasyo) Analizi	90
4.4.BANKA KARLILIKLARI KONUSUNA İLİŞKİN LİTERATÜR TARAMASI	
91	
4.5.MULTIVARIATE ADAPTIVE REGRESSION SPLINES (MARS ®)	
YÖNTEMİ	125
4.6. MARS ® YÖNTEMİNİN OLUŞTURULMASI	127
4.6.1. Mars ® Modelinde Düğüm Değerlerinin Elde Edilmesi.....	129
4.7. ARAŞTIRMANIN AMACI VE ÖNEMİ.....	130
4.7.1. Araştırmanın Kısıtları	131
4.7.2. Araştırmanın Verileri ve Yöntemi	132
4.7.3. Araştırmanın Amprik Bulguları	132
4.7.3.1. Ticari Bankaların Aktif Karlılık (ROA) Bağımlı Değişkenine Göre Sonuçları.....	133
4.7.3.2. Ticari Bankaların Özkaynak Karlılığı (ROE) Bağımlı Değişkenine Göre Sonuçları.....	139
4.7.3.3. Katılım Bankalarının Aktif Karlılık (ROA) Bağımlı Değişkenine Göre Sonuçları.....	145
4.7.3.4. Katılım Bankalarının Özkaynak Karlılığı (ROE) Bağımlı Değişkenine Göre Sonuçları.....	150
SONUÇ ve DEĞERLENDİRME.....	1558
KAYNAKÇA	159

TABLolar DİZİNİ

Tablo	<u>Sayfa</u>
Tablo 1. 1. Osmanlı Devleti Döneminde Kurulmuş İlk Bankalar.....	10
Tablo 1. 2. Planlı Dönemde Banka ve Şube Sayıları	16
Tablo 2. 1. Türkiye’de Faaliyet Gösteren Mevduat Bankaları.....	38
Tablo 3. 1. Türkiye’de Katılım Bankacılığının Tarihteki Gelişimi	60
Tablo 3. 2. Özel Sektör ile Kamu Sektörü Toplam Sukuk İhraçları	74
Tablo 3. 3. Türkiye’deki Katılım Bankalarının 2018 4. Dönem Verileri	80
Tablo 3. 4. 2018 Yılı Aralık Ayı İçin Katılım Bankaları ve Bankacılık Sektörünün Başlıca Finansal Büyüklükleri (Milyon TL).....	82
Tablo 4. 1. Banka Karlılığı Konusunda Yapılan Çalışmalar.....	112
Tablo 4. 2. Ticari Bankaların Aktif Karlılık Dağılımı	133
Tablo 4. 3. Modelde Bulunan Düğüm Noktalarının Yerleri	134
Tablo 4. 4. Analizin Final Modeli	135
Tablo 4. 5. 13 Temel Fonksiyonun ANOVA Analizi	136
Tablo 4. 6. Değişkenlerin Önemlilik Dereceleri..	136
Tablo 4. 7. Modeldeki İşlenmiş Verilerin Hesaplanması.....	137
Tablo 4. 8. Temel Fonksiyonların T ve P Değerlerinin Hesaplanması.....	137
Tablo 4. 9. Regresyon Performans Özet Tablosu	139
Tablo 4.10. Ticari Bankaların Özkaynak Karlılığı Dağılımı	140
Tablo 4.11. Modelde Bulunan Düğüm Noktalarının Yerleri	141
Tablo 4.12. Analizin Final Modeli	141
Tablo 4.13. 8 Temel Fonksiyonun ANOVA Analizi	142
Tablo 4.14. Değişkenlerin Önemlilik Dereceleri	142
Tablo 4.15. Modelde İşlenen Verilerin Hesaplanması.....	143
Tablo 4.16. Temel Fonksiyonların T ve P Değerlerinin Hesaplanması.....	143
Tablo 4.17. Regresyon Performans Özet Tablosu	144
Tablo 4.18. Katılım Bankalarının Aktif Karlılık Dağılımı	145
Tablo 4.19. Modelde Bulunan Düğüm Noktalarının Yerleri	147
Tablo 4.20. Analizin Final Modeli	147
Tablo 4.21. 2 Temel Fonksiyonun ANOVA Analizi	147

Tablo 4.22. Değişkenlerin Önemlilik Dereceleri	148
Tablo 4.23. Modelde İşlenen Verilerin Hesaplanması.....	148
Tablo 4.24. Temel Fonksiyonların T ve P Değerlerinin Hesaplanması	148
Tablo 4.25. Regresyon Performans Özet Tablosu	149
Tablo 4.26. Katılım Bankalarının Özkaynak Karlılığı Dağılımı.....	150
Tablo 4.27. Modelde Bulunan Düğüm Noktalarının Yeri	151
Tablo 4.28. Analizin Final Modeli	151
Tablo 4.29. 2 Temel Fonksiyonun ANOVA Analizi	152
Tablo 4.30. Değişkenlerin Önemlilik Dereceleri	152
Tablo 4.31. Modeldeki İşlenmiş Verilerin Hesaplanması.....	152
Tablo 4.32. Temel Fonksiyonların T ve P Değerlerinin Hesaplanması.....	153
Tablo 4.33. Regresyon Performans Özet Tablosu	154

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil	<u>Sayfa</u>
Şekil 2.1. Ticari Bankaların Birincil ve İkincil Fonksiyonları	40
Şekil 2.2. Ticari Banka Türleri	50
Şekil 3.1. 2010-2017 Yılları Arası Sukuk İhracı	73
Şekil 4.1. X ve Y Arasında Bulunan Dağılım Grafiği.....	130
Şekil 4.2. Ticari Bankaların ROA Bağımlı Değişkenine Göre Temel Fonksiyonları	139
Şekil 4.3. Ticari Bankaların ROE Bağımlı Değişkenine Göre Temel Fonksiyonları...	145
Şekil 4.4. Katılım Bankalarının ROA Bağımlı Değişkenine Göre Temel Fonksiyonları	149
Şekil 4.5. Katılım Bankalarının ROE Bağımlı Değişkenine Göre Temel Fonksiyonları	154

SİMGELER VE KISALTMALAR

S.	: Sayfa
ROA	: (Return on Assets) Aktif Karlılık Oranı (AK)
ROAA	: (Return on Average Assets) Ortalama Varlık Getirisi
ROE	: (Return on Equity) Özkaynak Karlılığı Oranı (ÖK)
MARS	: (Multivariate Adaptive Regression Splines) Çok Değişkenli Uyarlanabilir Regresyon Uzanımları
DPT	: Devlet Planlama Teşkilatı
OECD	: (Organisation for Economic Co-operation and Development) Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü
TBS	: Türk Bankacılık Sektörü
KİT	: Kamu İktisadi Teşebbüsleri
İDT	: İktisadi Devlet Teşekkülü
AB	: Avrupa Birliği
KHK	: Kanun Hükmünde Kararname
TBB	: Türkiye Bankalar Birliği
BDDK	: Bankacılık Denetleme ve Düzenleme Kurumu
SPK	: Serbest Piyasa Kurulu
TCMB	: Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası
APİ	: Açık Piyasa İşlemleri
TMSF	: Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu
TKBB	: Türkiye Katılım Bankaları Birliği
POS	: (Point Of Sales Terminal) Satış Noktası
ÖFK	: Özel Finans Kurumları
VDMK	: Varlığa Dayalı Menkul Kıymet
MYR	: Malezya Ringiti
TL	: Türk Lirası
USD	: Amerikan Doları
DİBS	: Devlet İç Borçlanma Senetleri
IDB	: İslam Kalkınma Bankası
ABG	: Albaraka Bankacılık Grubu

KFH	: (Kuwait Finance House) Kuveyt Finans Evi
TP	: Türk Parası
YP	: Yabancı Para
AHPM	: Analitik Hiyerarşi Performans Modeli
GSMH	: Gayri Safi Milli Hasıla
TÜFE	: Tüketici Fiyat Endeksi
OLS	: (Ordinary Least Square) En Küçük Kareler
GMM	: (General Method of Moments) Genelleştirilmiş Momentler Metodu
POLS	: (Pooled Ordinary Least Square) Havuzlanmış En Küçük Kareler
BİST	: Borsa İstanbul
İMKB	: İstanbul Menkul Kıymetler Borsası
ADF	: (Augmented Dickey-Fuller) Geliştirilmiş Dickey Fuller Testi
EKK	: Çoklu Doğrusal Regresyon (En Küçük Kareler)
GCV	: (Generalized Cross Validation) Genelleştirilmiş Çapraz Doğrulama

ÖN SÖZ

Bu çalışmayı gerçekleştirirken yardımlarını benden esirgemeyen; deneyim ve tecrübeleriyle bana her daim yol göstererek tezimin bilimsel anlamda nitelik kazanması konusunda her zaman destek veren; aynı zamanda akademik anlamda da kendimi geliştirebilmem adına gösterdiği özveri ve katkılarından ötürü değerli tez danışmanım Doç. Dr. Eşref Savaş BAŞCI hocama teşekkürü bir borç bilirim.

Benden maddi ve manevi desteklerini hiçbir zaman esirgemeyen, bu süreçte hep yanımda olan biricik annem ve babama; tecrübeleriyle her daim yoluma ışık tutan çok değerli ablalarım ve beni her zaman cesaretlendirerek desteklerini esirgemeyen müstakbel eşime de teşekkürlerimi sunarım.

NİSAN, 2020

Esmâ SEZGİN

GİRİŞ

Finansal sistemde bulunan kurumların faaliyetlerinde ortaya çıkan gelişmeler finansal performanstaki artışla doğrudan ilişkilidir. Finansal sistem içerisinde yer alan en önemli kurum olarak bilinen bankaların performansları da bu sistem üzerinde direkt bir etkiye sahip olmaktadır. Bankaların genel olarak; tasarruf sahiplerinden fon toplayarak, toplanan bu fonların yatırımcı veya tüketicilere aktarılmasını sağlayan ve bu şekilde fon arz-talebini dengeleme görevini üstlenmiş olan finansal aracılar oldukları bilinmektedir. Dolayısıyla; sektörde ortaya çıkan bir gelişme yalnız ülke ekonomisine katkı sağlamazken, aynı zamanda pek çok farklı alanda olumlu bir etki yaratmaktadır. Bu durum da bankalarda karlılığın, ülke ekonomisi ve finansal sektör adına oldukça önemli bir faktör olarak ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Finansal sistemin iyi bir şekilde işleyebilmesi, bankaların varlıklarını devam ettirebilmeleri ve bunun için de karlarını maksimize edebilmelerine bağlı olmaktadır. Bu sebepten bankacılık sektörünün güçlü bir yapıya sahip olmasının en temel koşullardan bir tanesinin karlılık faktörü olduğu görülmektedir. Karlılık kavramı bir anlamda, işletmelerin kendi kendilerine kaynak yaratmaları ile sermaye yapılarını daha kuvvetli bir hale getirebilmeleri için gerekli bir unsur olarak ortaya çıkmaktadır.

Ülkemizde bankacılık sektöründe bulunan; faaliyet alanları ve sahiplik yapıları, şube sayısı, personel sayısı, aktif büyüklük ve mevduat toplamı gibi özelliklerine göre ölçeklendirilmiş çok sayıda banka türü mevcuttur. Bu banka türleri buldukları alana göre faaliyet göstermekle birlikte bu bankaların çalışma esasları ise birbirinden farklılık göstermektedir.

Literatürde bankacılık sektörü ile ilgili yapılmış çok sayıda çalışma bulunmaktadır. Çalışmalar; ele alınan banka türleri, gerçekleştirilen analiz ve ölçümler bakımından birbirlerinden farklılık göstermektedirler. Bu çalışmada; ilk olarak bankacılığın tarihi, banka türleri ve bankacılıkla ilgili önemli kurumlar anlatılmıştır. İkinci bölümde ise; çalışmada ele alınan ticari bankaların tanımı, önemi, fonksiyonları, özellikleri, fon yönetimi, türleri ve işlevleri açıklanmıştır.

Üçüncü bölümde ise; katılım bankalarında faiz ve kar kavramları, faizsiz bankacılık ve bu bankacılık türünün Türkiye ve Dünya'daki tarihsel gelişimi açıklanmıştır. Ayrıca bu banka türünün ortaya çıkış nedenleri ve günümüzde de faaliyet gösteren katılım bankaları, fon toplama ve kullandırma yöntemleri ve konvansiyonel bankalar ile arasındaki farklılıklar belirtilmiştir.

Son olarak dördüncü bölümde; bankacılık sektöründe karlılık faktörünün önemi belirtilmiş ve bankaların karlılıklarını belirlemede kullanılan formüller verilmiştir. Bankaların karlılık ölçümünde kullanılan analiz teknikleri de alt başlıklar halinde açıklanmıştır. Literatürde çalışmaya yakınlık gösteren çalışmalar da bu bölümde ele alınmış ve aynı zamanda kullanılan yöntem olan MARS ® (Multivariate Adaptive Regression Splines) yöntemi anlatılmıştır. Çalışmanın analiz kısmında ise; 2010-2017 yılları arasında faaliyetleri süreklilik gösteren 16 adet ticari banka ile 2010-2018 yılları arasında faaliyet gösteren 4 adet katılım bankası için Aktif Karlılık (ROA) ve Özkaynak Karlılığı (ROE) bağımlı değişkenlerine göre ayrı ayrı analiz gerçekleştirilmiştir.

Türkiye Bankalar Birliği ve Türkiye Katılım Bankaları Birliği sayfalarından ulaşılan banka bilgilerinin kullanıldığı çalışma neticesinde elde edilen model sonuçlarına göre; ticari bankaların Aktif Karlılık (ROA) bağımlı değişkenine göre Net karın personel sayısına oranı değişkeni en yüksek önem derecesine sahip değişken olarak bulunmuştur. Ticari bankaların Özkaynak Karlılığı (ROE) bağımlı değişkenine göre; yine aynı değişkenin önemlilik derecesinin en yüksek olduğu görülmüştür.

Katılım bankalarının Aktif Karlılık (ROA) bağımlı değişkeni açısından analiz sonuçlarında istatistiki olarak en anlamlı bulunan değişkenler; mevduatın personele oranı ve net karın personele oranı değişkenleri olduğu izlenmiştir. Aynı banka türünün Özkaynak Karlılığı (ROE) bağımlı değişkeni temel alınarak analiz gerçekleştirildiğinde ise; personel başına kredi miktarının arttırılması ve şube başına aktif toplamının arttırılması da ROE bağımlı değişkenini arttırabilmek adına anlamlı çıkan değişkenler olarak tespit edilmişlerdir.

BİRİNCİ BÖLÜM

FİNANSAL SİSTEMİN TANIMI, BANKACILIK SEKTÖRÜ VE BANKA TÜRLERİ

1.1. FİNANSAL SİSTEM ve BANKACILIK SEKTÖRÜNDEKİ YERİ

Finansal sistem; ekonomide arz ve talebin ne kadar olduğunu belirleyen, fon arzı ve talebinin kullanımına yönelik bir unsur olarak tanımlanmaktadır (Bülbül, 2017, s. 4). Ayrıca bu kavram; karmaşık ve çok sayıda işlevi bulunan, birbirinden farklı yapıdaki kurumların bir araya gelmesiyle ortaya çıkan bir kavram olarak da nitelendirilmektedir. Finansal sistemin içerisinde; sigorta şirketleri, bankalar, emeklilik fonları, tahvil ve hisse senedi piyasaları ve buna benzer kurumlar bulunmaktadır (Özaydın O. , 2015, s. 20). Bu sistem içerisinde bulunan bankalar, finansal aracılık vazifesi gören en önemli kurumlar olarak da bilinmektedirler. Sistem iyi bir şekilde işlediği takdirde tasarruf sahibi olanlardan, fona ihtiyaç duyan birimlere doğru fon aktarımında artış meydana gelecektir. Finansal sistem içerisinde hizmet veren finansal aracı kurumlar verimliliklerini arttırmakta ve bu verimlilik artışını da tüketicilere pozitif bir şekilde yansıtmaktadır. Sistem kötü işlediği takdirdeyse, bu durumun tam tersinin gerçekleşeceği görülmektedir (Karataş, 2015, s. 1).

Küreselleşen dünyada giderek artan rekabet ortamı içerisinde, finansal sistem unsurlarından en önemlilerinden bir tanesi olarak bankacılık performanslarının değerlendirilmesi gösterilmektedir (Ecer, 2013, s. 172). Bankacılık sektörünün Türkiye'nin finansal yapısındaki yeri çok önemli olmakla birlikte; ekonomideki kalkınma ve büyüme gibi gelişmelerin de bu yapı içerisindeki yerinin oldukça önemli olduğu görülmektedir.

1980 yılından sonra ekonomide yaşanan serbestleşme hareketleriyle birlikte Türkiye'de banka sayılarının hızı artış göstermiştir (Yetiz, 2016, s. 114). Bu dönem itibarıyla finansal serbestleşme ile beraber bankacılık sektörünün sermaye hareketlerinin hızlanması ve finansal sistemde büyüme gözlemlenmiştir (Gürtuna, 2005, s. 1-2). Ayrıca bankacılık sektöründe finansal sistemin yeri, gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin ekonomik kalkınması ve endüstriyel gelişimin yaşanması bakımından da oldukça önemlidir. Para arz ve talep edenler arasında aracılık görevi gören bankaların

giderlerini karşılayabilmek, hissedarlarına temettü ödemelerini yapabilmek ve mevduat sahibi olanlara faiz ödemesi yaparak varlıklarını devam ettirebilmeleri için kar sağlamaları gibi bir zorunlulukları bulunmaktadır. Bu açıdan bankacılık faaliyetlerinde karlılık faktörü; mali sektörün etkinliği ve reel sektörün fonlanması adına önemli bir unsur olarak ortaya çıkmaktadır (Reis vd., 2016, s. 22).

Kısacası finansal sistemin sağlıklı bir şekilde işleyebilmesi, bankaların varlıklarını sürdürmeleri ve karlılıklarını arttırmaları ile mümkün olmaktadır (Karataş, 2015, s. 1).

1. 2. BANKACILIK SEKTÖRÜNÜN TARİHİ VE EKONOMİDEKİ YERİ

1.2.1. Bankacılığın Tanımı ve Ekonomideki Yeri

Gerçek ve tüzel kişilerin tasarruflarının toplanması, bu tasarrufların gelir sağlayan işlemlere kredi ya da benzeri yollarla kanallara kanalize edilmesi, ödemelerde aracılık görevi görmesi, para nakli, senetlerin tahsilatı ve emanet kabul etme gibi çeşitli işlemleri yerine getirmesi gibi görevleri bulunan işletmelere banka adı verilmektedir (Özaydın O. , 2015, s. 20). Kısacası, bankaların başlıca fonksiyonlarından bir tanesi; fon arz ve talebinde bulunanlar arasında aracılık görevi görmektir. Dolayısıyla bankalar; fon miktarları, zamanları, faizleri ve tarihleri bakımından ortaya çıkan farklılıkların uyumlu hale getirilmesiyle bu fonksiyonların etkin bir şekilde gerçekleştirilmesi için uğraşan kurumlar olarak da tanımlanmaktadır (Selimler, 2015, s. 132).

Bankacılık kavramı; hane halkı ve işletmelerin ellerinde bulundurmuş oldukları fazla miktarda fonu profesyonel bir şekilde değerlendiren, fon talebinde bulunan kişi ve kurumların gereksinimlerini karşılamak amacıyla iki taraf arasında aracılık görevi gören ve de bu işlemlerin her birinden kar amaçlı gelir elde etmekte olan ticari işletmeler olarak da nitelendirilebilirler. Ayrıca finansal sistem içerisinde bankacılık sektörü, finansal aracılık görevini üstlenen en mühim ve büyük yapı olarak da bilinmektedir (Özaydın O. , 2015, s. 20).

Sermayelerini teşebbüs alanlarına aktaran bankalar kendilerine has özellikleriyle ekonomik yaşamın devamlılığı için gerçekleştirilmesi gereken birtakım hizmetleri üreten kurumlar olarak faaliyet gösterirler. Bu noktada; ekonomik birimlerin tasarruflarından ortaya çıkan fon fazlalarını, diğer verimli yatırım fırsatları bulunan birimlere aktaracak bir finansal sisteme ihtiyaç duyulmaktadır. İhtiyaç duyulan bu

sistemin düzgün işlemesi ise fon fazlalarının fon talebinde bulunanlara optimal bir şekilde, asgari düzeyde maliyetle ve en etkili biçimde aktarılması, bu sayede de ekonomide verim ve düzenin gerçekleştirilmesi ile mümkün olmaktadır (Özaydın O. , 2015, s. 20). Bankacılık sektörünün en önemli ekonomik işlevi olan “Mali Aracılık” işlevi ile birlikte ekonomideki ödünç verilebilir fon arz ve talebinin artması ile birlikte mali piyasa hacminin genişleyip, istihdam ve milli gelirin artış göstermesi, bu duruma örnek teşkil edecek durumlar arasında gösterilebilir (Çakırcalı, 2015, s. 1).

Ayrıca bankalar; bireylerin tüketmeyerek mevduat hesaplarında tuttıkları bu atıl tasarrufları sermaye ihtiyacı olan kişilere kredi olarak vermektedirler. Bu sayede her türlü ticari ve sınai faaliyetin etkinliğini arttırmaktadırlar. Bunun yanı sıra; bankacılık sektöründe gerçekleştirilen tahvil, hisse senedi ihracı ve yatırımları gibi durumlar göz önünde bulundurulursa; bu sektörün bulunmadığı ya da yeteri kadar gelişme gösteremediği bir ortamdaki, bilhassa büyük ve orta ölçekli işletmelerin varlıkları devamlılık gösterememektedir.

Halkın tasarrufları karşılığında faiz vererek, onların gelir elde etmelerine olanak sağlayan bankaların bir diğer ekonomik önemi olarak ise; piyasada dolaşımda bulunan para arzına etki etmek ve böylece fiyat mekanizmasında etkili olabilmek gösterilmektedir (Karataş, 2015, s. 7-8).

Günümüzde bankalar çeşitli ve karmaşık yapıda işlemlerden oluşmasıyla klasik bankalardan; genel ekonomi içerisindeki etkinlik ve yönetimlerinde ortaya çıkan sorunlar ile birlikte değişik ve seçkin bir kurum niteliği kazanmış olarak ayrılmaktadırlar (Morgül, 2007, s. 3).

1.2.2. Dünya’da Bankacılığın Doğuşu ve Gelişimi

Tarihi M.Ö. 3500’lü yıllara uzanan banka sözcüğünün kelime anlamı İtalyanca’da tezgah, masa, sıra olmakta ve Banko sözcüğünden türeyerek bugünlere gelmektedir. Henüz paranın ortaya çıkmadığı, takas yöntemi kullanılarak değiş tokuş yapılan trampa ekonomilerinin olduğu dönemlerde, bankacılık ve buna benzer uygulamaların varlığı bilinmektedir (Parasız, 2007, s. 17). Aynı şekilde M.Ö. 3500’lü yıllarda “Maket” adıyla Mezopotamya Uruk’ta kurulan bir banka da, bilinen ilk banka kuruluşu olma özelliğini göstermektedir. İlk borç verme işlemini gerçekleştiren kişiler ise bu Maket adı verilen yerin rahipleri olarak bilinmektedirler. Ayrıca yapılan kazılar sonucunda Maketlerin; harman zamanında geri ödenmek şartıyla çiftçilere hammadde, tohum ve teçhizat için

ilk dönemde aynı olarak sonrasında ise parasal kredi açmak suretiyle verildiği de tespit edilmiştir (Sümer, 2013, s. 7).

Eski Yunan, Eski Mısır ve Roma döneminde bankacılık işleri ile ilgilenen kurumların bulunduğu; aynı zamanda Mısır'da tefecilik ve bileşik faize yasak getiren yasaların da olduğu bilinmektedir. Trapezitai isimli özel bankerlerin ortaya çıkışı ise; Eski Yunan'da ticaretin gelişme göstermesi ve halkın zenginleşmesi ile oluşmuş bir durumdur. Atina'da bulunan zengin maketler de yine Eski Yunan döneminde ortaya çıkmış ve Eski Yunan'da faizlere herhangi bir sınırlama da getirilmemiştir (Parasız, 2007, s. 18).

Ortaçağ dönemi Avrupa'sına bakıldığında ise; savaşlar ve ruhban sınıfının etkin olmasıyla birlikte bankacılık sektörünün pek gelişme gösteremediği görülmektedir. Ruhban sınıfının kredi ve faiz işlemlerine yasaklama getirmesi de bankacılık sektörünün gelişmesinde önemli bir etken olmuştur. Fakat bulunan yeni deniz yolları ve gelişmekte olan uluslararası ticaret ile birlikte Venedik, Floransa ve Cenevre gibi şehirlerde de bankacılık sektöründe gelişme görülmeye başlanmıştır. Ayrıca Avrupa'da XII. ve XIV. yüzyıllar arasında kurulan fuar ve panayır bankacılığın temellerinin atılmasına asıl yardımcı olan unsurlar olarak ortaya çıkmışlardır (Sümer, 2016, s. 487).

İstanbul'un fethi (1453) ve bu fethin sebebi olan Rönesans hareketi ile birlikte yeni kıtaların keşfedilmesi ve ticaretin okyanuslara doğru kayarak genişlemesi, bugün de varlığını sürdürmekte olan batı ülkelerinde halen geçerli kilise hukukunun yerine Roma hukukunun gelmesine neden olmuş, hatta kilise hukukunun değişmesi konusunda etkisi bulunmuştur. Sonuç olarak faize olan bakış açısı değişmiş ve o zamana kadar yasal olarak kabul edilmeyen faiz kavramı artık yasal hale gelmiştir. Bu gelişmelerin tümü bankacılığın gelişmesinde önemli rol oynamış gelişmeler arasında bulunmaktadır (Parasız, 2009, s. 105-106).

Ayrıca Avrupa'da; para çeşitliliği ve paraların ayarlarının bozuk olmasından kaynaklı para birimlerinin birbirlerine göre değerlerinin belirlenmesi konusunda bazı sıkıntılar ortaya çıkmıştır. O zamanlarda bu paralar, dönemin en çok ticaret yapılan kentleri olarak bilinen Amsterdam ve Hamburg'a getirilmiştir. Para karmaşasına çözüm olarak da; 1609 yılında Amsterdam Bankası kurulmuştur. Bu banka, sabit bir değeri ve niteliği olan hesap parası olarak *banka florinini*'yi yaratmış ve yine aynı şekilde Hamburg Bankası da kendi banka markını oluşturmuştur.

1637 yılında Venedik'te kurulan Venedik Bankası'nda "Condati di Banka" sistemi geliştirilerek, çek ve banknot kullanımının artması sağlanmıştır. 1640 yılında ise, Londra kulesine gizlenmiş olan tüccarların altın külçelerine kralın el koyması ile birlikte devlete olan güvenleri sarsılmış ve böylece tüccarlar altınlarını goldsmith olarak bilinen tüccarlara vererek karşılığında bir şehadetname almaya başlamışlardır. Goldsmith'ler ise bir süre sonra kasalarında bulunan bu altınların atıl kaldıklarını anlayarak, borç isteyenlere "goldsmith notes" olarak bilinen kendi senetlerini vermişlerdir. Bu senetlerin zaman içerisinde piyasaya girerek alışverişlerde kullanılmaya başlamasıyla ilk banknot sistemi oluşturulmuştur. O zamanlarda İngiltere'nin Fransa'yla yapmış olduğu savaşın neticesinde bir para sıkıntısı içerisine girmesi, piyasada para dolaşımına ve bir devlet bankasının kurulmasına olan ihtiyacı doğurmuştur. Bunun sonucunda da ilk merkez bankası olarak bilinen İngiltere Bankası kurulmuştur (Parasız, 2009, s. 106). İngiltere'den sonra Amerika Birleşik Devletleri'nde kurulmuş olan ilk banka ise; Philadelphia' da 1782 yılında özel bir kanun ile kurulan (Bank of North America) Kuzey Amerika Bankası'dır. O dönemlerde bu banka Amerika'nın bağımsızlık savaşının finansmanını sağlamıştır (Kırcalı, 2016, s. 8).

Bankacılık sektörüne dâhil olan diğer bankalar da; 1800'de Fransa, 1814'te Hollanda, 1817'de Norveç ile Avusturya, 1856'da İspanya, 1875'te Almanya, 1882'de Japonya, 1887'de Portekiz ve 1907 yılında bankacılık sektörünün bugünlerde çok gelişmiş olduğu İsviçre'de kurulan merkez bankaları şeklinde sıralanmaktadır. Son olarak 1913 yılında ABD'nin ilk Merkez Bankası olarak kurulan 'Federal Reserve Bank' da modern bankacılık sisteminin başlamasını sağlamış olan bir banka olma özelliğine sahiptir (Sümer, 2013, s. 10)

1.2.3. Türkiye'de Bankacılık Sektörünün Gelişimi

Türkiye'de bankacılık sektörünün yeri; bankacılık dışındaki finansal kurumlar yeterince gelişme gösterememesi sebebiyle oldukça önemli olarak görülmektedir. Bu sebepten de bankalar finansal sistemin ana damarını oluşturan kurumlar olarak tanımlanmaktadır (Bağcı, 2013, s. 4).

Türkiye'de sanayinin kurulması ve gelişmeye başlaması ile birlikte tüm ülkelerde olduğu gibi bankacılık sektörünün de yeri oldukça önemli bir hale gelmiştir. Bankacılık hareketi; Osmanlı Devleti'nin son dönemlerinde gelişme göstermeye

başlamasıyla birlikte günümüz ekonomisinin de önemli unsurlarından bir tanesi olarak ortaya çıkmıştır (Sümer, 2013, s. 10-11).

Bu çalışmada; Türkiye'nin bankacılık alanındaki gelişimi Cumhuriyet'ten önce ve Cumhuriyet'ten sonra olmak üzere iki başlık altında incelenmiş ve Cumhuriyet'in ilanından sonraki dönem literatüre benzer bir şekilde altı dönemde ele alınmıştır.

1.2.3.1. Cumhuriyet Öncesi Bankacılık Sektörü

Tanzimat dönemine kadar geçen süreçte ülkemizde bankacılıkla ilgili herhangi bir ize rastlanmamaktadır. Bu durumun nedeni olarak; faiz ve para ticaretinin Türklerle Müslümanlara yasaklanması gösterilmektedir (Çerçi, 2011, s. 21). Türklerin o dönemde daha çok askerlik, yöneticilik gibi işlerle uğraştıkları bilindiğinden; Türk ve gayrimüslim kişilere; ticaret, sarraflık gibi meslek dallarının kalması bu yasaklama durumu üzerinde etkisinin büyük olduğunu göstermektedir (Sümer, 2016, s. 488).

Osmanlı devletinde sınırların genişlemesiyle birlikte ticaret hayatının gelişmesine ve bankacılık işlemlerine yönelik ihtiyacın artmış olmasına rağmen XIX. yüzyıl ortalarına kadar bankacılık sisteminde herhangi bir ilerleme görülmemiştir. Büyük bir kısmı askerlik ve çiftçilik gibi mesleklerle uğraşan halktan aynı vergi alınması durumu da paranın kullanımında gelişme yaşanmamasına neden olmuştur. Pazarlarda malın mal ile değişimi olarak da bilinen mübadele ekonomisinin uzun bir zaman boyunca devam etmesi ise paranın hemen gelişemediğinin bir göstergesi olarak görülmektedir. Bu dönemde daha çok azınlıklar tarafından kasabalarda ve şehirlerde bu sistem yürütülmüştür. Aynı zamanda paranın para ile değiştirilmesi aracılığıyla gerçekleştirilen bankacılık benzeri faaliyetlerin de sarraflar vasıtasıyla yapıldığı da bilinmektedir. (Sümer, 2013, s. 11).

Banka işlemlerinin birçoğunda görev alan sarraflar iki gruba ayrılmaktadır. Birincisinde; Galata'da toplanmış ve İmparatorluğun tamamını kapsamakta olan faaliyetleri yerine getirmekle görevli hazine sarrafları bulunmaktadır. İkinci grupta ise; yürütmüş oldukları işler ve sahip oldukları sermaye bakımından sınırlandırılmış, hazine tarafından tescil edilememiş köşe başı sarrafları bulunur (Sümer, 2016, s. 488).

1840 yılına gelindiğinde Osmanlı İmparatorluğu tarafından bütçe açıklarını kapatabilmek amacıyla 'Kaime' adı verilen ilk banknot basılmış; fakat Osmanlı Hazinesinin vermiş olduğu dış ticaret açıklarının artmasıyla kaimelerin yabancı paralar karşısındaki değerinde önemli ölçüde bir düşüş yaşandığı gözlemlenmiştir. 1847 yılında

Galata Bankerleri tarafından İstanbul bankası adıyla ilk bankanın kurulması gerçekleştirilmiştir (Yetiz, 2016, s. 110). J. Alleon ve Thedor Baltazzi isimli iki banker ve hükümetin de yardımı sonucunda kurulan bu bankanın faaliyetleri 1852 yılına kadar devam etmiştir. 1852 yılında ise banka faaliyetlerine son vererek tasfiyesini ilan etmiştir (Parasız, 2009, s. 107).

Cumhuriyet öncesi faaliyette olan bankaların çoğunluğu yabancı sermaye ya da yabancı iştiraki aracılığıyla kurulmuş bankalardan oluşmaktadır. Bu bankaların amacının özellikle ülkemizde faaliyet gösteren yabancı şirketlerin finansmanını sağlamak olduğu görülmektedir (Parasız, 2009, s. 107). Bu bankalardan 1856'da Osmanlı İmparatorluğu tarafından kurulan Osmanlı Bankası da bankacılığın başlangıcı olarak nitelendirilmektedir. Özellikle 1839 yılındaki Tanzimat Fermanı'ndan sonra devlet harcamalarının gelirlerden çok daha yüksek olduğu bir döneme girilmiştir. Bu sebepten; Osmanlı Devleti'nde az sayıda da olsa görülen ve bankacılık işlerine benzer işlerle uğraşan kimseler olarak nitelendirilen *sarraflar* ve *galata bankerleri* 'nden Osmanlı Hazinesi adına borç alınarak devletin ihtiyaçları giderilmeye çalışılmıştır. 1856 yılında yapılan Paris Antlaşması'yla birlikte ise Osmanlı Devletinin dış borç alabilme imkanı artmış ve bu durum Osmanlı Bankasının kurulması sırasında gerçekleşen en önemli durumlardan bir tanesi olarak ortaya çıkmıştır.

Osmanlı Bankası İngiliz sermayesiyle dış borçları alırken yabancı sermaye sahipleriyle Osmanlı Hükümeti arasında aracılık yapmak amacıyla kurulmuş bir banka olma özelliğine sahiptir (Yetiz, 2016, s. 110). Osmanlı dönemi içerisinde kurulmuş ve faaliyet göstermiş olan yabancı bankalar arasında en çok bilineni de Osmanlı Bankası olmakta ve 1863 yılında Bank-ı Osman-i Şahane adı altında kurulmaktadır (Parasız, 2009, s. 107). Aynı zamanda bu banka; TCMB'nin kurulması sırasında banknot çıkartma ve emisyon yaratma yetkisi verilen yabancı bir bankadır. Merkez bankasının fonksiyonlarının uzun bir süre yabancı bir banka tarafından devreye sokulması da Osmanlı ekonomisinde yabancı bankacılığın yerinin ne kadar mühim olduğunu göstermektedir. Dolayısıyla birçok yabancı bankanın faaliyete geçişi, Osmanlı Hükümet'ine yüksek oranda faiz karşılığında borç vermesi ve dövizde oluşan spekülasyon hareketlerinden yararlanmasıyla birlikte olmuştur (Sümer, 2016, s. 488-489). Bu yabancı bankalar içerisinde Cumhuriyet döneminde varlığını devam ettiren 13 banka ve merkezleri ülke dışında bulunan çoğu banka da Osmanlı topraklarında faaliyetlerini sürdürmeye devam etmişlerdir.

Mithat Paşa tarafından 1863 yılında kurulan “Memleket Sandıkları” isimli banka ise; 1888 yılında Ziraat Bankası olarak isim değiştirmiş ve ilk milli sermayeli banka olarak kayıtlara geçmiştir (Bağcı, 2013, s. 4). Bu dönemde kurulmuş olan ilk bankalar da Tablo 1. 1’de gösterildiği gibi sıralanmıştır.

Tablo 1. 1. : Osmanlı Devleti Döneminde Kurulmuş İlk Bankalar

<i>Kuruluş Tarihi</i>	<i>Banka</i>	<i>Sermaye (£)</i>	<i>Açıklama</i>
1847	İstanbul Bankası	-	1852’de faaliyetine son verdi.
1856	Bank-ı Osmani	500.000	Bank-ı Osmani Şahane’ ye katıldı.
1863	Bank-ı Osmani Şahane	10.000.000	2001’de Garanti Bankası tarafından alındı.
1864	Şirket-i Umumiye-i Osmaniye Bankası	2.000.000	1893’te faaliyetine son verdi.
1865	Şirket-i Maliye-i Osmaniye Bankası	1.000.000	Kuruluşundan sonra Osmanlı Bankasına devroldu.
1869	İtibari Umumi-i Osmani Bankası	5.000.000	1899’da tasfiye oldu.
1871	Avusturya-Osmanlı Bankası	2.500.000	1874’de Osmanlı Bankası’na katıldı.
1872	Avusturya-Türk Bankası	2.000.000	1873’te tasfiye oldu.
1872	İkinci İstanbul Bankası	1.000.000	1894’de Kambiyo ve Esham Şirketi Osmaniyesi’ ne katıldı.
1872	Kambiyo ve Esham Şirketi Osmaniyesi	600.000	1899’da tasfiye oldu.
1888	Selanik Bankası	2.000.000	Faaliyetine Uluslararası Sanayi ve Ticaret Bankası adı altında devam etti.
1891	Midilli Bankası	264.000	1909’da faaliyetine son verdi.
1909	Türkiye Milli Bankası	1.000.000	1913’te tasfiye oldu.
1910	Türkiye Ticaret ve Sanayi Bankası	550.000	1914’te tasfiye oldu.
1910	Osmanlı Ticaret Bankası	110.000	1914’te tasfiye oldu.

Kaynak: (Özaydın O. , 2015, s. 22)

Ülkemizde bankacılık sektörünün gelişmesine katkı sağlayan en önemli unsur olarak; Batı Avrupa’da ortaya çıkan Sanayi Devrimine Osmanlı Devleti’nin ayak uyduramaması ile son ana kadar esnaf ve zanaatkarların bulunduğu kapalı bir ekonomik düzenin mevcut olması gösterilmektedir (Parasız, 2009, s. 106-107).

1.2.3.2. Cumhuriyet Döneminde Bankacılık Sektörü

Tanzimat’ın ilanından sonra hız kazanan bankacılık faaliyetleri; Ermeni, Rum ve Yahudi azınlıkların oluşturmuş oldukları bankerlik ve sarraflık sıfatları adı altında ortaya çıkmışlardır. Cumhuriyet’in ilan edilmesiyle birlikte oluşan millileşme kavramı ile birlikte Türk Bankacılık Sektörü de gelişme göstermeye başlamıştır.

Ortaya çıkan ekonomik krizler ve bu krizlerin ardından alınan kararların, kurulan kurum ve kurullar sayesinde Türk Bankacılık Sektörü günümüzde ekonomi içerisindeki yerini sağlamlaştırmış ve güvenilir bir aracı haline gelmiştir (Sümer, 2016, s. 487).

Bu dönemde gelişme gösteren bankacılık sektörü; Ulusal dönem, Devlet Bankacılığı dönemi, Özel Bankalar dönemi, Planlı dönem, Serbestleşme ve Dışa Açılma dönemi ile Yeniden Yapılandırma dönemi olmak üzere altı başlık altında incelenmektedir.

1.2.3.2.1. Ulusal Bankalar Dönemi (1923 – 1932)

Cumhuriyetin ilan edilmesi ile beraber Türkiye ekonomisinin içerisinde bulunduğu zor durumu gören dönemin hükümetleri, ülkeyi bu zorluklardan kurtaran yapının değişmesi için büyük bir çaba sarf etmişlerdir. Bu sebeple ekonomide kalkınmayı hızlandırmak amacıyla banka sektörünün öneminin farkında olacak şekilde bu sektörün geliştirilmesi adına birtakım girişimlerde bulunmuşlardır.

Ulusal banka dönemi olarak da nitelendirilen bu dönem içerisinde, ülke ekonomisinde ulusal bankaların başarılarının ekonominin gelişmesine etki ettiği düşüncesi ise ekonomiye yön veren düşüncelerden biri olarak ortaya çıkmıştır (Özata, 2010, s. 16). Esas olarak Cumhuriyet’in ilanı (1923) ile başlayan bankacılık faaliyetleri de bu dönemde git gide gelişme göstermeye başlamıştır (Bağcı, 2013, s. 4).

Bu dönemde bankacılık sektörünün en önemli özelliklerinden bir tanesi olarak çok sayıda tek şubeli yerel bankanın faaliyete geçmiş olması gösterilmektedir (Akgüç, 1992, s. 28). Cumhuriyetin ilan edilmesinden itibaren ilk 10 yıl içerisinde bankacılık sektöründe yaşanan çeşitli gelişmelerden bazıları ise; 1924 yılında İş bankasının

kuruluşu, 1925'te Sanayi ve Maadin Bankası'nın faaliyete geçmesi, 1926 yılında Ziraat Bankası'nın anonim ortaklık halinde varlığına devam etmesi ve 1927'de Emlak ve Eytam Bankası'nın açılmış olması şeklinde sıralanabilir (Parasız, 2009, s. 108).

Ayrıca tüm bunlara ek olarak; 1923 ile 1932 yılları arasındaki bu dönemde başka birçok küçük yerel banka da açılarak faaliyete geçirilmiş ve yerel bankacılık gelişme göstermeye başlamıştır. Fakat bu bankaların çoğu 1929'da yaşanan ekonomik krizden olumsuz olarak etkilenmiş ve ülke içerisinde şube bankacılığının yaygınlaşmaya başlaması ile pek çok banka faaliyetlerine son vermek durumunda kalmıştır. Böyle bir ekonomik ortamın oluşması da çoğunlukla bölgesel olarak faaliyet gösteren özel bankaların kurulmasına katkıda bulunmuştur (Kırcalı, 2016, s. 10).

1930'lu yıllara gelindiğinde; oluşturulan sanayi stratejisinin, sermaye birikiminin yetersiz olması sebebiyle bir sonuç vermediği ve tarım üretiminin güçlü olduğu bir ekonomi modelinin ortaya çıktığı görülmüştür. Cumhuriyet dönemi içerisinde bankacılık sektöründe gerçekleştirilen en önemli işlerden bir tanesi olarak 1930 yılında T.C. Merkez Bankası'nın kuruluşu gösterilmektedir. Bu bankanın para basımı, paranın değerinin korunması, ekonomideki genel likiditenin ayarlanması, bankalara ödünç para verilmesi gibi yetkileri bulunmaktadır. Bu dönem içinde açılmış olan yirmi yedi yerel banka içerisinde birçok banka, 1929 yılı Dünya Ekonomik Bunalımı'nın bankacılık sektörünü olumsuz yönde etkilemesi ve şube bankacılığının ülkemizde gelişme göstermesi sonucunda faaliyetlerine son vermişlerdir (Özata, 2010, s. 18). Ayrıca bu dönem içerisinde gelişmekte olan yerel bankaların da bölgelerde bulunan tacirlerin bankacılık hizmetleriyle kredi ihtiyaçlarını giderebilmeleri için kurulmuş oldukları bilinmektedir (Akgüç, 1992, s. 28).

1.2.3.2.2. Kamu (Devlet) Bankaları Dönemi (1933-1944)

Özel kesimin özendirilmesi amacıyla Cumhuriyet'in ilk 10 senesinde takip edilen sanayileşme stratejisi, sermayenin yetersiz olması sebebiyle çok da olumlu sonuçlar ortaya koymamıştır. Öte yandan; 1929 yılındaki ekonomik krizden dolayı dünya ülkelerinde egemenlik göstermeye başlayan Keynesyen düşünce ve özel sektörün yeterli sermayeye sahip olamaması durumu devletin ekonomiye müdahale etmesini zorunlu kılmıştır (Yeşilyurt, 2017, s. 12-13).

Dünya ekonomisinin çökmesine neden olan bu Ekonomik Buhran sonrasında benimsenmeye başlanan ‘Devletin Ekonomiye Müdahalesi’ görüşünün ülkemiz içerisinde de etkili olması ile birlikte; I. Beş Yıllık Kalkınma Sanayi Planı hazırlanarak devletçilik yapısının ülke içerisinde çok daha fazla bir şekilde hissedilmeye başlanmasını sağlamıştır. 1933 yılında Sümerbank’ın ve Belediyeler Bankası’nın kuruluşuyla sektör yavaş yavaş gelişme göstermiştir. Sümerbank’ın kuruluş amacı sınai kalkınma faaliyetlerini desteklemek için gereken sınai tesislerinin kurulmasına yardımcı olmak iken; Belediyeler Bankası’nın amacı ise şehir ve kasabaların alt yapı hizmetlerini gerçekleştirmek, imar planlarını hazırlayabilmek için gerekli olan kredi ve teknik yardımı yapabilmektir.

Etibank 1935 yılında, sanayi planında bulunan enerji kaynakları ve maden yataklarını işletebilmek için gereken finansmanın sağlanması ve işletmelerin kurulabilmesi için faaliyete başlamış bir bankadır. 1937 yılında kurulan Denizbank ise; deniz yolları işletmelerini oluşturabilmek ve finansmana duyulan ihtiyacı karşılayabilmek amacıyla kurulmuş bir banka olarak faaliyetlerini sürdürmüştür. Halk Bankası ve Halk Sandıklarının 1938 yılında kurulmaları da; sanayi planlarında bulunan işletmelerin kuruluşlarının gerçekleştirilmesi, işletilmeleri ve finansmanlarının karşılanmasıyla devletin vermiş olduğu özel amaçlı banka statüsünü almaları sonucunda ortaya çıkmışlardır (Gülen, 2015, s. 10).

Devletin bu dönem içerisinde; bankacılık sektörüne bir altyapı oluşturmak ve özel sektör eliyle finanse edilmesi imkânsız olan yatırımları finanse etmek gibi özelliklerinin bulunması ise bankaların birincil amaçları arasında yer almaktadır (Özaydın O. , 2015, s. 25).

1.2.3.2.3. Özel Bankalar Dönemi (1945-1959)

1945 yılı ve özellikle 1950’den sonra izlenen ekonomik politika değişimleri ile II. Dünya Savaşı’nın son bulması gibi durumlar ekonomik yaşamda bir canlılık ortaya çıkarmış ve bu canlanma, etkisini bankacılık sektöründe de göstermiştir. Özel Bankalar Dönemi olarak tanımlanan 1945-1959 yılları arasındaki bu dönemin ekonomik gelişmeye yönelik en önemli yanı olarak; günümüze kadar süregelen ekonomi politikalarımızı etkileyen başlıca değişikliklerin kendini göstermeye başladığı bir dönem olması gösterilmektedir (Akgüç, 1992, s. 40).

Bu dönemin en önemli özelliklerinden; sanayileşme stratejisi olarak takip edilen devletçilik yapısının yerini özel sektörün desteklemesi ve ekonomik kalkınmaya hız kazandırılması yönünde politikaların almış olması gösterilmektedir. Bu politikaların oluşmasındaki en önemli etken; savaş yıllarında ortaya çıkan yüksek oranlı enflasyon ve spekülasyon etkilerinin yaşandığı tarım ve ticaret sektörlerinde, zengin bir özel kesimin ortaya çıkmasıdır. Ayrıca 1950 yılında iktidara gelmiş olan Demokrat Parti'nin iktisadi liberalizmi benimsemesi de politika değişikliğinin nedenlerinden biridir (TBB, 2008, s. 5-6).

Bu dönem içerisinde gerçekleştirilen yatırımlar sonucunda modern işletmelerde, milli gelir ve nüfus ile sanayi sektörünün milli gelirden aldığı payda artış meydana gelmiştir. Ayrıca şehirler büyümüş, piyasa içerisindeki üretim genişlemiş, ekonomideki para ve krediye duyulan ihtiyaç da bunlarla orantılı olarak artış göstermiştir. Bu durum ile birlikte bankacılık sektörüne yönelik yapılan yatırımların getirileri artarak özel bankaların sektörde daha önemli bir konuma gelmeye başlamaları sonucunu doğurmuştur (Özata, 2010, s. 20).

Bu dönem aralığında kurulan önemli özel bankalar; 1944 yılında Yapı Kredi Bankası, 1946'da Garanti Bankası, 1948'de Akbank, Türkiye Kredi Bankası, Tutum Bankası ve Niğde Bankası, 1950'de Türkiye Eski Muharipler Bankası (MUHA-Bank) ile Türkiye Sınai Kalkınma Bankası (TSKB), 1951'de Göynük Sanayi ve Kredi Bankası, 1952'de Doğubank ve Denizcilik Bankası, 1953'de Türk Ekspres Bankası, İstanbul Bankası ve Demirbank, 1954'de Türk Yapı Bankası, Şekerbank diğer bir adıyla Pancar Kooperatifleri Bankası, Türkiye Vakıflar Bankası ve İşçi Kredi Bankası, 1955'de Buğday Bankası ve Türkiye Turizm Bankası, 1956'da Pamukbank ve Raybank, 1957'de Esnaf ve Kredi Bankası, Türkiye Muallimler Memurlar ve Subaylar Bankası ve İzmir Halk Sandığı, 1958'de Çaybank, Sanayi Bankası ve Maden Kredi Bankası ve son olarak 1959 yılında da Türkiye Birleşik Tasarruf ve Kredi Bankası ile Türkiye Öğretmenler Bankası şeklinde sıralanmaktadır (Akgüç, 1992, s. 41-43).

1950'li yılları kapsayan dönem; devletçilik ilkesinden uzaklaşmaya çalışılan ve sektöre yönelik özel girişimlere destek verilen bir dönem olmuştur. Bu dönem içerisinde kurulan bankalardan çoğu özel bankalar olmakta ve toplam yirmi beş adet yeni özel bankanın bu dönemde faaliyete geçtiği görülmektedir. Öte yandan; Türkiye Sanayi Kalkınma Bankası, ilk defa banka dışı mali aracı görevini üstlenen bir banka olması amacıyla kurulmuş ve faaliyet göstermiştir.

Bu dönemin sonlarında ortaya çıkan diğer bir gelişme olarak; Türkiye Bankalar Birliğinin kurulması gösterilmektedir. Bu kurum, 1958 yılında bankacılık kavramının gelişmeye başlaması, bankalar arası dayanışmanın sağlanması ve haksız rekabetin önlenmesi için alınacak kararların belirlenmesi ve uygulanması amacıyla kurulmuş bir kurumdur (Özer, 2008, s. 20-21). Tüm bu olumlu gelişmelere rağmen 1950'lerin sonlarında Türkiye ekonomisinin yaşamış olduğu sıkıntılar ve durgunluk sonucunda çok sayıda banka kapatılmıştır (Kırcalı, 2016, s. 11-12).

1.2.3.2.4. Planlı Dönem (1960-1980)

1950'li yılların sonlarına doğru durgunluk içerisine girmiş olan ekonomi ile birlikte, 1958 yılı İstikrar Programı bile ekonomik dengeleri kurmada yetersiz kalmıştır. Dolayısıyla bu dönemde liberal ekonomi politikaları terk edilmiş ve kamu müdahalesinin daha çok hissedildiği karma ekonomi politikalarına geçiş yapılmıştır. 1960-1980 arası dönemde ise; özel sektör ile kamu iktisadi teşebbüsleri vasıtasıyla 1963 senesinde ilki uygulanan kalkınma planlarında bulunan yatırımlar hayata geçirilerek ithal sanayi mallarının ülke içerisinde üretimlerini gerçekleştirmeyi hedefleyen bir politika izlenmeye başlamıştır. Planlı dönem olarak da tanımlanan bu dönemde; bankacılık sektörü içerisinde kamu müdahalesi oldukça fazla bir şekilde hissedilmiştir (TBB, 2008, s. 11-12).

Bu dönem içerisinde ekonomik faaliyetler 5 yıllık Kalkınma Planlarına ve Yıllık Programlara bağlanmıştır. Bu durum da ithal ikame tipi sanayileşme stratejilerinin benimsenmesinin yanı sıra finansman anlayışına da etkisinin olduğu tespit edilmiştir. 1960'ların başında çok sayıda bankanın faaliyetlerine son verilmiş ya da tasfiye edildiği duyurulmuştur. Bunun sonucunda da bankacılık sektöründe büyük oranda mevduat çekiminin yaşandığı bir dönem ortaya çıkmıştır.

1960 yılında Devlet Planlama Teşkilatı'nın (DPT) kurulması ile birlikte; ekonomik ve sosyal hedeflerin belirlenmesi konusunda hükümetlere yardım eden, uzun ve kısa vadede plan ve programların hazırlanmasıyla bu planların yürütülmesi aşamasında gereken tedbirleri tavsiye eden bir anayasa oluşturulmuş ve DPT'nin de kurulması ile birlikte Türk ekonomisi ve bankacılığı yeni bir döneme başlamıştır (Özer, 2008, s. 21).

1963 yılında özel sektörün orta ve kısa vadeli ihtiyaçlarını karşılayabilmek amacıyla Sınai Yatırım ve Kredi Bankası faaliyete başlamış; 1964 yılında Kamu İktisadi

Kuruluşlarının finansman sorunlarını çözebilmek adına Devlet Yatırım Bankası'nın kurulması gerçekleştirilmiştir. Ticari bankacılık alanında yürütülen bu uygulamalar sisteme girişleri engellemiş, bu durum da mevcut oligopolcü yapıyı güçlendirmiştir. Bu esnada bölgesel olarak faaliyet gösteren bankaların hepsi kapatılmış, buna karşı olarak çok şubeli büyük bankacılık yönünde bir gelişme olduğu görülmüştür.

1970'li yılların ortalarına gelindiğinde ise; banka yönetimleri özel holdinglerin eline geçmiştir. Bu durumun sonucu olarak; bilhassa 7129 sayılı Bankalar Yasası, 31.08.1979 gün ve 28 sayılı Yasa Hükmündeki kararname ile değiştirilerek istenilen hedefe erişilememiştir (Parasız, 2009, s. 109).

Yeni şube açmaları için teşvik edilen mevcut bankalarla küçük bankaların birleştirilmesi sonucunda, ortalama sabit maliyetlerin düşürülmesi durumu hedeflenmiştir.

1960 ile 1980 yılları arasındaki bu dönemde bulunan banka ve şube sayıları da Tablo 1. 2.' de gösterildiği şekilde verilmiştir. Bu tablodan da görüldüğü üzere; dönem başında yabancı ve ulusal banka sayısı 59 iken, dönem sonunda sayı 44'e kadar düşmüştür. 1759 olan şube sayısı ise, 5975'e ulaşmıştır. Başlıca fon kaynağı olan mevduatı, toplayabilmek için ulusal alanda şube sayısında görülen hızlı artış ve teknoloji altyapı seviyesinin düşük olması sebebiyle de sabit maliyetlerin toplam aktiflere oranı dönemin sonunda OECD ortalamasının üç katı kadar artmış ve yüzde 7 seviyesine ulaşmıştır (TBB, 2012, s. 12).

Tablo 1. 2. Planlı Dönemde Banka ve Şube Sayıları

Yıllar	Banka Sayısı			Şube Sayısı		
	Ulusal	Yabancı	Toplam	Ulusal	Yabancı	Toplam
1960	53	6	59	1699	60	1759
1961	48	5	53	1675	61	1736
1962	47	5	52	1697	62	1759
1963	47	5	52	1776	64	1840
1964	44	5	49	1841	68	1909
1965	44	5	49	1913	68	1981
1966	42	5	47	1990	68	2058
1967	42	5	47	2155	68	2223
1968	43	5	48	2465	86	2551
1969	43	5	48	2846	102	2948
1970	43	5	48	3099	111	3210

Yıllar	Banka Sayısı			Şube Sayısı		
	Ulusal	Yabancı	Toplam	Ulusal	Yabancı	Toplam
1974	39	5	44	4311	114	4425
1975	38	5	43	4491	114	4605
1976	39	5	44	4721	114	4835
1977	40	4	44	5129	109	5238
1978	40	4	44	5381	104	5485
1979	40	4	44	5665	104	5769
1980	40	4	44	5870	105	5975

Kaynak: (TBB, 2012, s. 13)

1970’li yılların sonlarına doğru bankacılık sektöründe yoğunlaşma yüksek iken, maliyet etkinliğinin ise tam tersi olacak şekilde düşük seviyelerde seyrettiği gözlemlenmiştir (TBB, 2012, s. 13). 1974 yılı sonundan itibaren Türkiye’de T.C. Merkez Bankası da içerisinde olmak üzere toplamda 44 adet banka faaliyette bulunmaktadır. Özel kanunlarla kurulmuş olan bankalar; ticaret bankaları (özel milli bankalar), yabancı bankalar, mahalli bankalar ile kalkınma ve yatırım bankaları olmak üzere beş ayrı grupta kategorize edilmektedir (Yeşilyurt, 2017, s. 17).

1979 sonrasında üçü kamu üçü özel banka olacak şekilde toplamda 6 adet banka; toplam aktiflerin yüzde 66.6’ sını, toplam mevduatların yüzde 73’ünü ve toplam kredilerin de yüzde 63.4’ünün kontrolünü sağlamaktaydı. Bu yıllarda Türkiye’de bulunan sanayi ve hizmet alanlarında gerçekleşen hızlı holdingleşme ile bankacılık sektörünün etkilenmesi sonucu yönetim ve denetimi bir holding kuruluşuna ait olan holding bankacılığı kavramını ortaya çıkmıştır (TBB, 2012, s. 14).

1.2.3.2.5. Dışa Açılma ve Serbest Piyasa Ekonomisi Dönemi (1981-2001)

Bankacılık sektörü 1980 yılına kadar olan süreçte devlet kontrolü altında ve sınırlandırılmış mali araçlarla hizmet vermiştir (Yetiz, 2016, s. 112). 24 Ocak Kararlarından sonra tüm dünyada olduğu gibi ülkemizde de ortaya çıkan liberal politikalar sonucunda ekonomide serbest dış ticaret politikaları uygulaması başlamıştır. Bunun sonucu olarak da kapalı ekonomi modeli ve ithal ikameci uygulamalar bırakılmış; bunların yerine mal ve hizmetlerin üretimi ve ticareti için serbest piyasa modeli ile dışa açık bir sanayi modeli geliştirilmiştir. Bu karar doğrultusunda faizler serbest hale getirilmiş ve bankalara mevduat sertifikası çıkarabilme yetkisi verilmiştir.

18 ay sonrasında ise; dördü kamulaştırılmış bir tanesi de İş bankasına devredilmiş toplamda beş adet kamu bankası ile fazla sayıda aracı kurum iflas etmiştir. Ayrıca 1983 Ocak ayında Merkez Bankası faizlere kota uygulaması getirmiştir (Er, 2009, s. 138).

1985'te yeni bankalar yasasının oluşturulmasıyla birlikte uluslararası bankacılık standartları ile tek düzen hesap planı uygulaması getirilmiş; karşılık ayırma prensipleri, uluslararası denetim ve mevduat sigorta fonu gibi kavramlar oluşmaya başlamıştır.

Para politikalarının uygulanmaya başlanması ile beraber 1986 yılı, geçiş döneminin de başlangıcı olmuştur. Bu dönemde ekonominin dışa açılmasıyla birlikte Türk bankaları farklı ülkelerde şubeler açmış ve bu sayede modern bankacılık ile dünyadaki bankacılık sistemlerini öğrenebilme fırsatını yakalamışlardır (Er, 2009, s. 140). Aynı zamanda 1986 yılında bankacılık sisteminde kaynakların etkin kullanımının sağlanabilmesi için Para Piyasası Kurumu kurulmuştur (Yetiz, 2016, s. 112).

1990'lı yıllara gelindiğinde ise; sektöre yeni banka girişlerinin önünün açılması ve finansal serbestleşmenin başlaması ile birlikte faiz oranlarının serbest bırakılması ve reel olarak pozitif seviyeye erişimine imkân verilmiştir. Yeni bankaların sektöre girişlerinin önü açılmış, uluslararası alanlardan kaynak tedarik etmeye ve sektördeki bankaların yabancı paralar üzerinden işlem yapmalarına izin verilmiştir. 1990 yılında uygulamaya konulan Para Programı aracılığıyla; bütçe açıklarının ticari bankalardan Hazine'ye kaynak aktarımı ile finanse edilmesine de imkân sağlanmıştır.

Para Programının uygulanması sonucunda tetiklenen 1994 krizi; bütçe açıklarının ve yapısal birtakım dengesizliklerin bulunduğu ekonomiye spekülasyon atakların da eklenmesiyle kendini göstermeye başlamıştır. Merkez Bankası rezervleri, sabit kuru koruyamayacak seviyeye gelmiş ve Türk Lirası devalüe edilmiştir (Yetiz, 2016, s. 112).

5 Nisan 1994 Kararları neticesinde iflas etmiş olan üç ticari banka da faaliyetlerine son vermiş, bankacılık sistemi içerisinde genel olarak bir krizin çıkmasını engellemek adına bankalarda bulunan mevduat ve faize ise yüzde 100'lük bir oranda devlet garantisi tanınmıştır. Fakat daha sonra 2000 yılında alınmış olan kararlarla birlikte bu garantinin uygulaması da yavaş yavaş azaltılmaya başlanmıştır (Yeşilyurt, 2017, s. 19).

1995 yılına kadar Merkez Bankası tam olarak bağımsız olamamış ve sıkı para politikasını uygulama imkânı bulamamıştır (Er, 2009, s. 143). Bu yıl içerisinde ekonomide yaşanan hızlı toparlanma, bankacılık sektörünü de olumlu şekilde etkilemiştir.

Ekonomik faaliyetler, 1999 yılına gelindiğinde ise daraltılmaya başlamıştır. Vergi kanunlarında değişiklik olmasını savunan ve iştirakleri de içerisinde bulunduran bir kredi tanımı içeren; dolaylı kredi ve öz kaynak arasındaki ilişkiyi daraltan; risk yönetimini düzenleyen; sorunlu bankaları güçlendirip bu bankalara yönelik müdahaleleri yöneten yeni iyileştirme ve düzenleme politikaları da yine bu dönemde oluşturulmuştur. Aynı zamanda bankaların faaliyete geçmeleri, faaliyetlerinin takibi, denetlenme ve denetim sonuçlarını karara bağlama gibi yetkileri içerisinde bulunan Bankacılık Denetleme ve Düzenleme Kurumu da (BDDK) yine bu dönemde kurulmuş bir kurumdur (Yetiz, 2016, s. 113). 1999 yılında aynı zamanda; Yurtbank, Yaşarbank, Esbank, İnterbank ve Egebank gibi mevduat bankalarının yönetimleri tasarruf mevduat sigorta sistemine devrolmuş ve Birleşik Yatırım Bankası'nın faaliyetlerine de son verilmiştir (TBB, 2008, s. 18).

2000 yılına gelindiğinde bankacılık sektörünün aktif yapısında büyük oranda bir değişim yaşandığı görülmektedir. Kredi paylarında ciddi oranda bir artış olmaktadır, yüksek likiditeli menkul kıymet portföyünün toplam aktifler içerisindeki payında ise azalma olduğu görülmüştür. Tüketici kredileri başta olmak üzere kredilerde hızlı bir artış yaşanmış ve tüketici kredileri bir önceki yılsonuna kıyasla hemen hemen 4 kat kadar artış göstermiştir. Piyasa risklerine karşı duyarlılığın arttığı bu ortam içerisinde bankacılık sektöründe yaşanan Kasım 2000 krizi, faiz oranlarında ciddi bir yükselişe neden olmuş ve gecelik borçlanma ihtiyacı duyan kamu bankaları ile TMSF kapsamında bulunan bankaların mali yapılarında bozulmalar meydana gelmiştir (Yeşilyurt, 2017, s. 20).

2000 yılı içerisinde yönetimleri TMSF' ye devredilmiş olan özel sermayeli ticaret bankalarından Demirbank, Etibank ve Bank Kapital haricinde, Park Yatırım Bankası ve Kıbrıs Kredi Bankası'nın da bankacılık faaliyetleri durdurulmuştur (TBB, 2008, s. 19)

1.2.3.2.6. Bankacılık Sektöründe Yeniden Yapılandırma Dönemi (2001–2008)

Türk Bankacılık Sektörü (TBS) içerisinde 1980’li yılların başından bu yana uygulanan serbestleşme politikaları çoğu açıdan olumlu etkiler yaratmıştır. Sisteme giriş imkânlarının genişlemesi, banka sayısı ve istihdamda artış yaşanması gibi etkenler finansal liberalizasyonun ortaya çıkması ile birlikte oluşmuş durumlardır. Bankaların hizmet çeşitliliğinde ise; rekabet ve dünya piyasalarındaki bütünleşme sonucunda artış olduğu görülmektedir. Fakat bütün bu olumlu gelişmelerin yanı sıra; TBS’ nin temel fonksiyonu olan finansal aracılık görevinden hızla uzaklaşarak kamuya finansman sağlama görevini üstlendiği görülmüştür.

Bu sektörde meydana gelen özkaynak yetersizlikleri, aktif kalitesinin düşük olması, yetersiz muhasebe uygulamaları, risk yönetimi ve kontrol sistemleri ile küçük ölçekli ve çok şubeli banka yapısı gibi ortaya çıkan birtakım sorunlardan ötürü TBS’nin sistematik risk duyarlılığı da artış göstermiştir (Öncü ve Aktaş, 2007, s. 249). Türkiye ekonomisi ve bankacılık sektörü bakımından oldukça zor geçen 2001 yılında ekonomik faaliyetlerin yanı sıra bankacılık sistemi de önemli ölçüde küçülmüştür (Özer, 2008, s. 29). Siyasal istikrarsızlıklar ve makroekonomik sorunlar da eklendiğinde 1994, 2000 ve 2001 yıllarında bankacılık sektörü alanında krizler yaşanmıştır (Öncü ve Aktaş, 2007, s. 249).

Özellikle Kasım 2000 ve Şubat 2001 yıllarında yaşanan krizlerin etkileri kamu sektöründen başlayıp mali sektöre kadar yayılmış ve reel sektöre yönelik büyük sıkıntılar ortaya çıkmıştır. Bu sebeple de Mayıs 2001’de esas amacı bu krizlerin etkilerini giderip ekonomide istikrarı sağlamak olan ‘Güçlü Ekonomiye Geçiş Programı’ uygulamaya konulmuştur (Şahin, 2010, s. 30).

Bu program; ekonomide güven ve istikrarın oluşmasını yeniden sağlayabilmek için oluşturulan hedeflerden meydana gelmektedir (Taşkın, 2018, s. 25). Bu programda bulunan beş önemli unsur ise;

- ✓ Enflasyonla mücadelenin dalgalı kur sistemi içerisinde kararlı bir şekilde sürdürülmesi,
- ✓ Kamu ve TMSF bünyesinde bulunan bankalar başta olmak üzere bankacılık sektörünün hızlı ve kapsamlı bir şekilde yeniden yapılandırılmasının ve bu

sayede bankacılık sektörü ile reel sektör arasındaki ilişkilerin sağlıklı bir şekilde ilerlemesinin sağlanması,

- ✓ Kamu finansman dengesinin daha güçlü olmasının sağlanması,
- ✓ Gelirler politikasının enflasyon hedefleri ile uyumlu bir şekilde yürütülmesi,
- ✓ Bu unsurların tümünün esnek, etkin ve şeffaf bir yapı içerisinde gerçekleştirilmesini sağlayan yapısal unsurların yasal altyapılarının meydana getirilmesi olarak belirlenmiştir (Erdönmez, 2003, s. 38).

Bu programın önemli bir kısmı bankacılık sektörü ile ilgilidir. BDDK'nın da bu sektöre dahil olması ile sektörün denetlenme ve düzenlenmesi konularında önemli işlevleri de bulunmaktadır (Taşkın, 2018, s. 26).

2001 yılının Şubat ayında gerçekleşen ekonomik kriz, o güne kadar yaşanmış olan en şiddetli kriz olarak nitelendirilmiş; bu krizden sonra 1999 yılında temelleri atılmaya başlanan fakat gerçekleştirilmesi o kadar hızlı, kapsamlı ve programlı olmayan bir proje geliştirilmeye çalışılmıştır. BDDK'nın hazırlamış olduğu "Bankacılık Sektörü Yeniden Yapılandırma Programı" isimli bu projenin uygulanması için de birtakım çalışmalar gerçekleştirilmiştir (Öncü ve Aktaş, 2007, s. 249).

Bu programdaki konulardan bir tanesi; TMSF' ye devredilmiş bankalar ile ilgili sorunların giderilmesidir. Bu amaçla Fon'a alınmış 20 bankadan 12'si birleştirilmiş, 5'i satılmış ve 2002 yılında ise Fon'da yalnızca 2 adet banka kalmıştır. TMSF' den fona aktarım yapılan bankalara da 4. 7 milyar dolar kadarlık kaynak temin edilmiştir.

Bunların yanı sıra bankacılık sektörünü düzenlemeye ve denetlemeye yönelik çok sayıda tedbir alınması gerektiğine karar verilerek bu tedbirler uygulamaya koyulmuştur. Bunların arasında bulunan tedbirlerden en önemlisi olarak ise; bankaların bilançolarına saydamlık getirebilmek için uluslararası muhasebe standartlarının kabul edilmesi gerektiği konusunda anlaşılmıştır (Gürtuna, 2005, s. 129).

Bankacılık sektörüne etki eden problemlerin sürekli hale gelmiş olması ve ekonomiyi etkileyecek duruma gelmesi sonucu devreye sokulan yeniden yapılandırma programları neticesinde, dünya genelinde benzer problemlerle karşılaşmış ülkelerin uygulamalarıyla ortak bir paydada buluşulduğu görülmektedir. Bankacılık sektörü yeniden yapılandırma programlarının başlıca bileşenleri olarak; finansal, operasyonel ve yapısal yeniden yapılandırma tedbirleri şeklinde sıralandıkları söylenebilmektedir (Öncü O. V., 2011, s. 41).

Bankacılık Sektörü Yeniden Yapılandırma Programı'nın başlıca amaçları;

- ✓ Mali ve operasyonel bakımlardan kamu bankalarını güçlendirmek,
- ✓ TMSF bünyesinde bulunan bankaların sorunlarını gidermek,
- ✓ Krizlerden olumsuz olarak etkilenen özel bankaların sağlıklı bir yapıya kavuşmalarını sağlamak,
- ✓ Bankacılık sektörünün etkin ve rekabetçi bir yapıya sahip olmasını sağlamak adına bu sektörde gözetim ve denetimin etkinliğini arttırmak, yasal ve kurumsal düzenlemelerin gerçekleştirilmesini sağlamak, şeklinde sıralanmaktadır (Şahin, 2010, s. 31).

2001 yılında yaşanan bankacılık krizinden sonra oluşturulan program dahilinde büyük aşamalar kat edilmiş olduğu ve ülkenin ekonomik verilerinden alınan olumlu sonuçlarla ekonominin, bankacılık sektörünü de pozitif yönde etkilediği görülmektedir.

2004'ün ilk yarısında da bu sektörde birçok önemli gelişme yaşanmış, bilhassa ekonomi ve siyaset alanında istikrar sağlanabilmesi sonucunda bankacılık sektörünün gelişimine hız kazandırılmıştır. Ekonomik faaliyetler ile birlikte küresel piyasalardan pay alınarak ülkeye giren paranın devamlılığı ve yurt içi talebinin de artması sonucunda bankacılık sektörünün aracılık fonksiyonunda da gelişme olduğu görülmüştür. Yapı Kredi'nin satılması, Halk Bank ile Pamuk Bank'ın birleşmesi ve iki yabancı bankanın da birleşmesiyle birlikte; 35'i mevduat bankası ve 14'ü kalkınma bankası olmak üzere toplamda banka sayısı 49 olarak kayda geçmiştir (Taşkın, 2018, s. 27). Öte yandan; 2004 yılı içerisinde Avrupa Birliği ile gerçekleştirilen görüşmeler sonucunda ülkemize getirilen yurtdışı fonlarla birlikte mali piyasada olumlu gelişmeler yaşanmış; 2005 yılı sonrasındaysa yabancı alt yapı bankası sayısında bir artış olduğu gözlemlenmiştir (Yıldız Ö. D., 2018, s. 12).

Bankacılık sektörü içerisinde krizden sonra şube ve personel sayılarında görülen artış, kriz sonrasında ekonominin iyi doğrultuda gittiğinin bir kanıtı olmaktadır. 2002 yılında toplam şube sayısı 6.106 iken; 2005 yılında 6.849 ve 2007'de ise 7.618 olarak gerçekleşmiştir. Bu dönemde, bankaların aktif toplamalarının içerisindeki kredi payının yüksek olması da bankaların esas görevi olan aracılık fonksiyonuna ağırlık verdiklerinin bir başka göstergesi olarak ortaya çıkmaktadır (TBB, 2008, s. 31-36).

2008 yılında ortaya çıkan ve uluslararası boyutlarda etkisi hissedilen Mortgage Krizi'nin; finansal anlamda Türkiye üzerinde düşünüldüğü kadar olumsuz bir etki yaratmamış olduğu görülmektedir. Bu krizden bankacılık sektörünün etkilenmemesinin

en önemli nedenleri olarak; finansal kurumların almış oldukları önlemler ve BDDK'nın önerileri gösterilebilmektedir (Yıldız Ö. D., 2018, s. 12).

Bugünlerde ise; çağdaş bankacılık anlayışını benimseyerek bu anlayışın gerekliliklerini yerine getirmekte olan bankacılık sektörü, çok daha güçlü bir sermaye yapısı ile her geçen yıl gelişmeye devam eden bir aracı kurum olarak varlığını sürdürmektedir.

1.3. BANKA TÜRLERİ

Bankacılık sektöründe yer alan bankaların milli ekonomi ile toplumsal yaşantı adına ifade ettikleri önemi anlayabilmek için; bunların gerçekleştirmiş oldukları ödeme aracılığı ile kredi dağıtma fonksiyonlarını dikkate almak gerekmektedir (Karataş, 2015, s. 8). Dolayısıyla bankacılık sektöründe faaliyetleri ve sahip oldukları özellikleri açısından farklı türlerde ve çok sayıda banka bulunmaktadır. Bu bankalar, kapsamaları ya da faaliyet alanlarına göre sınıflandırılmaktadırlar.

Bu bölüm içerisinde ele alınan banka türleri faaliyetleri bakımından incelenmiş ve bu faaliyetler ile ülkemiz içerisinde yer alan bankacılık sektörünün tabanı anlatılmıştır.

1.3.1. Faaliyet Alanlarına Göre Bankalar

Faaliyet alanlarına göre banka türleri sıralaması verilen hizmetin ekonomik açıdan özelliğine göre gerçekleştirilen bir sınıflandırma olmakla birlikte; Merkez Bankacılığı, Yatırım ve Kalkınma Bankaları, Ticaret Bankacılığı ve Kalkınma Bankaları olmak üzere 4 ayrı gruba ayrılmaktadır.

1.3.1.1. Merkez (Emisyon) Bankacılığı

1694 yılında İngiltere'de kurulan (İngiltere Bankası) emisyon bankaları, bugünün merkez bankaları olarak da tanımlanmaktadırlar. Merkez bankalarının sağlamış olduğu uygulamaların büyük bir kısmı devletle birlikte çalışılmasını sağlamaktadır. Bu sebepten ötürü çoğu ülkede merkez bankalarının kurulabilmesi için devlet eline ihtiyaç duyulmaktadır.

Merkez bankaları doğrudan kredi sunamaması ve halktan mevduat kabul edememesinin yanı sıra; sistemde yer alan diğer bankaların ve devletin ihtiyaçlarının giderilmesi görevini de üstlenmektedirler. Ayrıca; para ve kredi hacminin düzenlenmesi, sistemdeki bankaların nakit ve mevduatlarının korunması, ülkede bulunan döviz ve altın rezervlerinin gözetilmesi, devletin hazine işlemlerinin yürütülmesi ve reeskont aracılığıyla bankalara kredi sunulması da bu bankaların görevlerinden başlıcaları olarak verilmektedir (Yıldız Ö. D., 2018, s. 12-13).

Ekonomideki likidite sıkıntısını çözerken aynı zamanda reeskont oranları, mevduat karşılıkları ile açık piyasa işlemlerinden yardım alan merkez bankaları, bu yolla paranın sunumuna etki etmektedir. Bu sebepten de merkez bankası para pazarında asıl faaliyetini göstermektedir. Dolaşımda bulunan banknotlar, birikmiş karlar ve ortaklık sermayesi ile mevduat karşılıkları merkez bankasının fon kaynaklarını oluşturmaktayken devlet tahvil ve bonolarının yanı sıra; döviz, altın, avans ve reeskont işlemleri de merkez bankasının fon kullanımlarını oluşturan araçlardır (Karataş, 2015, s. 9).

11 Haziran 1930 senesinde kurulmuş olan T.C. Merkez Bankası aynı zamanda, devletin yerine banknot çıkararak devlet namına para hareketlerinin düzenlenmesinde görev almaktadır. Bundan farklı olarak madeni paralar ise; hazinenin sorumluluğu altında darphanede bastırılmakta ve T.C. Merkez bankasının denetimi altında piyasaya sürülmektedir.

Merkezi Ankara'da bulunan Merkez Bankası; meclisin vermiş olduğu karar doğrultusunda banknot matbaası kurabilme ve ülke içerisinde gereken bütün şehirlerde şube açma yetkisine de sahip olmaktadır. Ayrıca aynı şartlar altında; içeride veya dışarıda muhabir temininde de bulunabilmektedir. Bu doğrultuda banka meclisinin kararı ve Başbakanlıktan alınan onay ile başka ülkelerde temsilcilikler kurabilmektedir (Yeşilyurt, 2017, s. 26).

1.3.1.2. Yatırım ve Kalkınma Bankaları

Ticaretin XIX. yüzyılda gelişme göstermesi ve kişilerin bireysel kazançlarının artış göstermesi neticesinde ortaya çıkan yatırım bankaları; bankacılık sektörü içerisinde oldukça önemli bir paya sahiptir (Yıldız Ö. D., 2018, s. 13-14).

Yatırım bankaları; özel şirketler ve kamu kurumlarının uzun vadeli finansman gereksinimlerini karşılayabilmek adına tahvil ve hisse senedi ihraç eden ve mevduat

yetkisi bulunmayan bankalar şeklinde tanımlanabilirler (Yeşilyurt, 2017, s. 30). Başka bir tanıma göre de bu bankalar; yatırım olanaklarını projelendirilmek ve yeni yatırım alanlarını araştırmak; yatırım imkanı sağlayan projeler oluşturmak, menkul kıymet borsalarını geliştirmek ve yatırımcı kişilere mali ve teknik alanlarda destek olmak adına kurulmuş bankalardır (Özaydın O. , 2015, s. 40).

Borçlanma tahvili ihracıyla yurt içi ve yurt dışında bulunan bankalardan kredi olarak fon tedarik eden bu bankalar; piyasadaki fon fazlası bulunan kişi ve kurumlardan, fon açığı bulunan kişi veya kurumlara yapılan transferlere aracılık etmekte, orta ve uzun vadede firmaların fon gereksinimlerinin karşılanmasına yardımcı olmaktadır. Devlet ve işletmelerin uzun vadeli fon gereksinimlerini karşılayan bu tür bankalar; sahip oldukları tahvil ve hisse senedi gibi menkul değerlerin ihraç edilmesine de aracı olmaktadır.

Yatırım bankalarının mevduat toplama yetkisi bulunmadığından; kredi olarak veya tahvil ihraç ederek tedarik ettikleri kaynakları; kendileri adına menkul kıymet alabilmek ya da şirketlere orta ve uzun vadede yatırım gerçekleştirebilmek veya kredi sağlamak şeklinde kullanabilmektedirler. Sermaye piyasası senetlerini halka satarak uzun dönemli fon sağlamak da bu kurumların özelliklerinden bir tanesini oluşturmaktadır (Yeşilyurt, 2017, s. 30-31). Özetle bu banka türünün varlığını sürdürebilmesi, ekonomide güçlü bir sermaye piyasasının bulunmasıyla mümkündür (Karataş, 2015, s. 10).

Kalkınma bankalarının ise; işlevsel olarak yatırım bankalarından farklılık gösteren bir yapısının bulunduğu görülmektedir. Bu bankaların başlıca görevleri olarak; yatırımcılara gerekli bilgiler dahilinde aracılık ve danışmanlık yapmak, uzun vadeli kredi imkanı sağlamak gösterilebilmektedir. Başka bir görevi de; yatırımlara yabancı sermayenin yönlendirilmesi şeklindedir (Özaydın O. , 2015, s. 40).

Kalkınma bankaları mevduat kabul edemediklerinden; devletten alınan fonlar, uluslararası finansal kuruluşlar ve tahvil ihraç etme yoluyla kullanacakları orta ve uzun vadeli kredilerin finansmanını sağlamak bu bankaların yetkileri arasında gösterilmektedir (Karataş, 2015, s. 10).

Kalkınma ve yatırım bankaları kavramları; az gelişmiş ülkelerde sermaye piyasasının gelişmiş ülkelerdeki kadar ilerleme gösterememesinden kaynaklı olarak bu ülkelerde bulunan işletmelerin, orta ve uzun vadeli kredi ihtiyaçlarını, hisse senedi ve tahvil gibi araçların satılması ile giderememesi sonucunda ortaya çıkmış kavramlardır.

Bu bankalar kuruldukları günden bu yana ekonomide istikrarın sağlanması ve sürdürülebilirliği konusunda önemli bir yere sahiptirler (Özaydın O. , 2015, s. 40).

1.3.1.3. Ticaret Bankaları

Ticaret ya da diğer bir adıyla mevduat bankaları genel olarak toplamış oldukları vadeli ve vadesiz mevduatların, kredi ve iştirakler aracılığıyla aktarımını sağlamaktadırlar. Bu banka türü; finansal araç alım ve satımında, kambiyo ve türevsel işlemlerde, sigortacılık faaliyetlerinde, menkul kıymet aracılığı ve yatırım danışmanlığı gibi işlemlerde kanun ve mevzuatlara uygun olacak şekilde etkili olmaktadır (Arıçelik, 2010, s. 56). Ayrıca ticari bankalar; Türkiye'deki bankacılık sektörüne uluslararası koşulların gelmesini sağlayan, dünyadaki benzerlerinden farklı olarak ekonomiye canlılık kazandıran ve ekonominin güçlü olması için çabalayan kurumlar şeklinde de nitelendirilmektedirler (Yıldız Ö. D., 2018, s. 15).

Bir sonraki bölümde ticari banka kavramı; bu bankaların fonksiyonları, işlevleri ve para piyasasındaki rolü de detaylı bir şekilde anlatılacaktır.

1.3.1.4. Katılım Bankacılığı

Geçmiş Dünya'da 1960'lara, Türkiye'de ise 1980'li yıllara uzanan Katılım Bankaları; yakın bir zamana kadar "Özel Finans Kurumu" şeklinde tanımlanan bankalar olarak tanımlanmaktaydılar. Bu ifade, 5411 sayılı Bankacılık Kanunu ile 2006 yılında "Katılım Bankaları" ismini almalarıyla değişmiştir (Özaydın O. , 2015, s. 41).

Finansal piyasalarda çalışarak ekonominin düzenlenmesi ve bankacılık hizmetlerinin verilmesi gibi görevleri olan katılım bankalarının temel ilkesi ise "Faizsizlik Prensibi" şeklindedir. Bu prensibin temelinde; fon toplanırken sabit bir gelir için söz verilmemesi ve fon kullanılırken de nakit kredi verilmeyerek ürünün peşin alınarak vadeli şekilde satışa sunulması, bulunmaktadır (Yıldız Ö. D., 2018, s. 14).

Faizsiz Bankacılık kavramı ve Katılım Bankacılığı konuları ilerleyen bölümlerde daha detaylı bir şekilde ele alınacaktır.

1.3.2. Sahiplik Yapılarına Göre Bankalar

Sahiplik yapılarına göre bankalar; Türkiye’de faaliyet gösteren ticari bankalardan yabancı sermayeli, özel sermayeli ve kamu sermayeli bankalar olmak üzere üç farklı türe ayrılmaktadır.

1.3.2.1. Özel Sermayeli Bankalar

Özel Sermayeli Bankalar tanım olarak; devlet yerine özel teşebbüslere ait olan bankalardır. Böylece, yerli ya da yabancı şeklinde ayırım yapılmaksızın sermayeleri ve tüzel kişilikleri sivil şahıslar adına olan, ayrıca oluşturdukları kendilerine has yönetim yapıları ile yönetilen bankalar olarak da tanımlanmaktadır (Koçak, 2018, s. 17). Bu banka türü için; üretim ve ticaret alanlarında toptan ve perakende işlemleri içeren, banka faaliyetleri içerisinde bulunan, sermayesi yurt içindeki ortaklar tarafından tedarik edilen, mevduat toplayan bankalar da denilmektedir.

Bu bankalar, kalkınma bankaları ve merkez bankalarının gerçekleştirdikleri bankacılık işlemlerinin haricindeki bütün fonksiyonları yapabilmektedirler. Ayrıca bu bankaların esas faaliyetlerinin haricinde mevzuata uygun olacak şekilde; finansal araç alımı ve satımı, türevsel işlemler, kambiyo işlemleri ve menkul kıymet aracılığında bulunmak, yatırım danışmanlığı yapmak ve sigortacılık faaliyetlerini gerçekleştirmek gibi görevleri de bulunmaktadır (Gökçe ve Küçükkaplan, 2018, s. 155).

1.3.2.2. Kamu Sermayeli Bankalar

Kamu sermayeli bankalar Türkiye içerisinde 233 sayılı Kamu İktisadi Teşebbüsleri (KİT) Hakkında Kanun Hükmünde Kararname’ye dayanarak İktisadi Devlet Teşekkülü (İDT) olarak düzenlenmişlerdir (Gökçe ve Küçükkaplan, 2018, s. 155). Bu bankalar, sermayeleri ve mülkiyetlerinin tümü devlete ait olan bankalar olmakla birlikte; Vakıfbank, Halk Bankası ve Ziraat Bankası bu banka türüne örnek olarak gösterilen bankalardır. Ülkemizde hemen hemen cumhuriyetin ilan edilmesinden itibaren faaliyette olan kamu bankalarının sermaye ve mülkiyetlerinin tamamının devlete ait olmasının yanı sıra; bu bankalardaki çalışanlara düzeylerine göre görev verilmekte ve bu çalışanlar devlet memuru olarak sayılmamaktadırlar. Kamu bankaları karlarını ve zararlarını genel bütçeden dengelemektedirler. Öte yandan, kamu bankalarının; ülke içerisinde ortaya çıkan tüm finansal krizlerin bu bankaların vermiş

oldukları batık kredilerin tahsil edilememesi yüzünden ortaya çıktığı da görülmektedir. Bankaları zarara uğratan siyasi kişilerin; banka personelleri ve yöneticilere karşı durarak bu kişilerden bir daha hiçbir şekilde hesap sorulamamasına kadar uzanan bir genişliğe sahip olan risklerinin bulunması ile birlikte, bankaların siyasetçilerin kontrolünden alınmasının yeni ekonomik çağ için daha yararlı faaliyetler oldukları sonucuna varılmıştır (Koçak, 2018, s. 17).

1.3.2.3. Yabancı Sermayeli Bankalar

Yabancı sermaye yapısına sahip bankalar; sermaye ve sahiplikleri bakımından yurtdışında bulunan kişi ya da kurumlara bağlı olarak hizmet veren bankalardır. Bu bankalar genel olarak; buldukları ülkelerin sektöründe modernizasyon, rasyonalizasyon, otomasyon çalışmalarıyla birlikte verilen hizmetler açısından önderlik etmesiyle yerli bankaların bu alanda ilerlemelerini desteklemekte ve hatta zorlamaktadırlar. 2000 ve 2001 krizinden sonra Türkiye bankacılık sektöründe yabancı bankaların yeri büyük oranda artış göstermiştir. Bunun başlıca sebebi olarak; finansal hizmetlerin küreselleşmeye başlaması ve arbitrajların artması imkanının doğması, yabancı sermayeye sınır koyan politikaların hafifletilmesi ya da ortadan kaldırılması, Türkiye'nin Avrupa Birliği (AB) müzakerelerine iştirak etmesi, bankacılık krizlerinin ülke piyasalarına girme maliyetlerini azaltması, dünya genelinde daralma gösteren kar marjları ve ekonomik gelişmeleri gösteren parametrelerin vermiş olduğu sinyallerin olumlu doğrultuda olması gösterilmektedir (Gökçe ve Küçükkaplan, 2018, s. 155).

1.3.2.4. Karma Yapılı Bankalar

Karma bankalar; sermayelerinde kamu kurumları ile gerçek ve tüzel kişilerin paylarının da bulunduğu bankalardır. Tüm sermayesi kamuya ait olan bankaların bazı pay senetlerinin özel kesim tarafından satın alınmasıyla da bu bankaların yapıları karma bir hale getirilmektedir (Gülen, 2015, s. 22).

1. 4. TÜRKİYE’DE BULUNAN BANKACILIK SEKTÖRÜ İLE İLGİLİ KURUMLAR

Türkiye’de faaliyet gösteren bankaların, bu faaliyetlerinin kanunlar açısından sürdürülebilmesi tarih sırasına göre değerlendirildiğinde; ilk olarak 1936 yılında çıkarılan 2999 sayılı Bankalar Kanunu ve 1958 yılında çıkarılan 7129 sayılı Bankalar Kanunu ile başlamaktadır.

Bankacılık alanında gerçekleştirilen faaliyetler ise; 1983 yılında çıkarılan Bankalar Hakkında 70 sayılı KHK; 1985 yılında 3182 sayılı Bankalar Kanunu; 1999 yılında 4389 sayılı Bankalar Kanunu ve en son 2005 yılında uygulamaya koyulmuş olan 5411 sayılı Bankacılık Kanunu çerçevesinde varlığını sürdürmektedir (Koçak, 2018, s. 19-20).

1.4.1. Türkiye Bankalar Birliği (TBB)

1958 yılında kurulmuş olan TBB, tüzel kişiliğe haiz olmasının yanı sıra devlet kurumu niteliği de bulunan bir meslek kuruluşu olarak varlığını sürdürmektedir. Bu birliğin yönetiminin gerçekleştirildiği ana merkez İstanbul’da bulunmaktadır. TBB’nin kurulmasında; serbest piyasa ekonomisi koşulları ile birlikte tam rekabet ilkelerini de içerisinde bulunduran; bankacılık düzenleme ilke ve kuralları çerçevesinde oluşturulmuş birtakım uygulamalar bulunmaktadır. Bunlar; bankacılık sisteminin genişlemesi ve bankaların hak ve menfaatlerinin savunulmasını sağlamak; sistemin sağlıklı bir şekilde işleyebilmesi ve bankacılık mesleğinin gelişme göstermesinin gerçekleştirilmesi ile sektörde rekabet artışını gerçekleştirebilmek ve haksız rekabetin önüne geçilmesinin sağlanması gibi uygulamalardır (TBB).

Bankacılık Kanunu’ndaki 79. ve 80. maddelerde de tanımlanmış olan kuruluş birlikleri dahilinde kurulan TBB, aynı zamanda bir çeşit sivil meslek kuruluşu olarak da sayılabilmektedir. Bu birliğe üye olarak bulunan ve Türkiye’de faaliyet gösteren bankaların tümü, faaliyet izinlerini aldıktan bir ay sonra TBB’ye üye olmak durumundadırlar (Koçak, 2018, s. 21). Başka bir ifadeyle, Merkez Bankası haricindeki bankaların tümü TBB’nin üyesi olmak durumundadır (Bağcı, 2013, s. 27).

TBB’nin sorumlulukları içerisinde; bankacılık sektörünün gelişmesi ile bankaların tümünün ülke ekonomisine uygun bir şekilde çalışmasını sağlamak ve bankalar arasında oluşan haksız rekabeti önlemek gösterilmektedir. Tüm bu kurallar,

Sanayi ve Ticaret Bakanlığı ile Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası'nın (TCMB) önerisinden geçerek Bakanlar Kurulu kararı neticesinde yürürlüğe koyulmaktadır.

Bunların yanı sıra TBB'nin yasada bahsi geçen görevlerinin tümüne ek olarak; kurumların BDDK için hazırlamış oldukları raporlama verilerini konsolide ederek kapsamlı ve çok eski verileri de içeren bir veri bankası oluşturup, belirli aralıklar dahilinde Türk bankalarının finansal rasyolarının tamamını takip etmek de bulunmaktadır (Koçak, 2018, s. 21).

1.4.2. Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulu (BDDK)

Finansal yapının denetlenmesi ve gözetiminin gerçekleştirildiği süreçte; TCMB, SPK, Başbakanlık, Merkez Bankası ve bunlar gibi çok sayıda kurumun bulunmasından dolayı uygulama aşamasında çok başlılık durumu meydana gelmiştir. Bahsi geçen bu sistem içerisinde bankaların, çoğu kuruma rapor verme gibi bir yükümlülüğünün bulunmaması; muhasebeleriyle bağımsız denetim standartlarındaki uygulamalarının farklı olması gibi nedenlerden ötürü düzenleme etkinlikleri de zarar görmüştür. 1990'ların sonlarına doğru ortaya çıkan düzenleyici alanlardaki yeni arayışlar sonucundaki küresel eğilimler ve yurtiçi ihtiyaçlarının da sonucu olarak BDDK'nın kurulması gerçekleştirilmiştir (BDDK, 2010, s. 16).

31 Ağustos 2000 tarihinde kurulmuş olan bu kurum, Türkiye'deki bankacılık faaliyetlerinin tümünün yönetilmesi ve denetlenmesi konusunda görev almış; yapı itibarıyla bağımsız bir kurumdur (Koçak, 2018, s. 20). 5411 sayılı Bankacılık Kanunu çerçevesinde BDDK; bankaların kuruluşları ve faaliyetlerinin yönetimleri, birleşmeleri ve bölünmeleri, hisselerindeki değişimleri ve tasfiyeleri düzenleyip denetimlerinin gerçekleştirilmesini ve bankacılık sektöründeki gelişmenin hızlandırılabilmesi için kurulmuş, kamu tüzel kişiliğine haiz idari ve mali yapıları ile bağımsız olarak faaliyetlerini sürdüren bir kurum olarak tanımlanmaktadır (Gülen, 2015, s. 25). Aynı zamanda yine 5411 sayılı kanun kapsamında BDDK; Türkiye'de yer alan tüm banka ve diğer finansal kurumların çalışma sistemlerinin istikrarlı bir şekilde işlerlik göstermesi, bankalar aracılığıyla tasarruflarını değerlendirmekte olan kişilerin bu konuyla ilgili haklarının ve menfaatlerinin korunması açısından gereken önlemleri almakla mükellef olarak faaliyet gösteren bir kurumdur (Koçak, 2018, s. 20).

Türkiye'de bir bankanın kurulabilmesi veya şube açabilmesi de yine BDDK'nın izni sonucunda gerçekleşmektedir. Bu kurumun; kurallara riayet etmeyen bankaları

kısıtlayabilme hakkına sahip olmasının yanı sıra mali açıdan çok güçsüzleşmiş ve neredeyse iflas etmek üzere olan bankaların işlemlerini yapma yetkilerini kaldırıp, bu bankaların yönetimlerini TMSF' ye devretme hakları da bulunmaktadır (Bağcı, 2013, s. 27).

Bankacılık Kanun'u uygulamasından sorumlu olan bir diğer kurum da Türkiye Cumhuriyeti Hazine Müsteşarlığı'dır. Bu kurumun çok sağlam bir geçmişi olmasıyla birlikte; 9 Aralık 1994 tarihinde 4059 sayılı Kanun gereğince Dış Ticaret Müsteşarlığından ayrılıp "Hazine Müsteşarlığı" ismiyle mevcut yapısını oluşturmuştur. BDDK kuruluncaya kadarki süreçte bankacılık ve finans sektörünün denetleyici ve düzenleyici işlemlerini üstlenmiş olan Hazine Müsteşarlığı, 2000 yılında BDDK kurulduğunda ise bu görevi devretmiştir (Koçak, 2018, s. 20).

1.4.3. Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası (TCMB)

Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası; oluşturmuş olduğu ulusal bütçesi ve rezervleri aracılığıyla bankaların likidite gereksinimlerinin tamamını gidermekle birlikte; değerli altın ve diğer fon araçlarının basımını da gerçekleştirmek ve bunları piyasaya sürmek gibi görevleri bulunan bağımsız bir kurumdur (Koçak, 2018, s. 21).

Birinci Dünya Savaşı'nın son bulduğu dönemlerde ülkeler kendi merkez bankalarını oluşturmaya başlayarak para politikalarının belirlenmesi yönündeki çalışmalarını hızlandırmışlardır. Ülkemiz içerisinde ise; siyasi bağımsızlık Kurtuluş Savaşı'ndan sonra kazanılarak sıra ekonomik bağımsızlığın kazanılmasına gelmiştir. Bu doğrultuda Merkez Bankası'nın kurulmasının gerekliliği yönünde tartışmalar ortaya çıkmıştır. Bu konu, 1923 yılında İzmir İktisat Kongresi'nde ilk kez resmi olarak gündeme getirilmiş ve merkez bankasının kurulması yönünde çalışmaların gerçekleştirilmesi gerektiği konuşulmuştur (Gülen, 2015, s. 28).

1928'de Hollanda Merkez Bankası İdare Meclisi Üyesi Dr. G. Vissering ile 1929 yılında İtalyan Uzman Kont Volpi'nin görüşlerinin ortak noktası olacak şekilde Merkez Bankası'nın kurulmasının gerekli olduğu sonucu ortaya çıkmıştır. Tüm bunların ardından Lozan Üniversitesi'nden Prof. Leon Morf'un yardımlarıyla Merkez Bankası'nın yasa tasarısı oluşturulmuştur. Bu tasarı 11 Haziran 1930 tarihinde kabul edilmiş ve 1715 sayılı TCMB tarafından Merkez Bankası Kanunu ismiyle de 30 Haziran 1930 tarihinde Resmi Gazete' de yayımlanmıştır (TCMB). Merkez Bankası'nın başlıca görev ve yetkileri ise aşağıda verildiği gibi sıralanmaktadır.

Merkez Bankası Kanunu'nun 4. maddesi doğrultusunda TCMB'nin temel görevleri (TCMB, 2018, s. 9-10):

- ✓ Açık Piyasa İşlemlerini (APİ) gerçekleştirmek,
- ✓ Hükümetle beraber Türk Lirası'nın iç ve dış değerini korumaya yönelik gerekli önlemleri almak. Yabancı paralar ve altın karşısındaki değerini tespit etmeye yönelik kur rejimini belirlemek,
- ✓ Türk Lirası'nın yabancı paralar karşısındaki değerinin belirlenmesi için döviz ve efektiflerin vadeli ve vadesiz alım-satımı ile dövizlerin Türk Lirası ile değişimi ve diğer türev işlemleri gerçekleştirmek,
- ✓ Bankaların ve bankalarca uygun görülecek diğer mali kurumların yükümlülüklerini esas alarak zorunlu karşılıklar ve umumi dispoñibilite ile ilgili usul ve esasları belirlemek,
- ✓ Reeskont ve avans işlemlerini gerçekleştirmek,
- ✓ Ülkede bulunan altın ve döviz rezervlerinin yönetimini sağlamak,
- ✓ Türk Lirası'nın hacim ve tedavülünün düzenlenmesini gerçekleştirerek ödeme ve menkul kıymet transferi ve mutabakat sistemlerini kurmak, kurulmuş ve kurulacak sistemlerin aralıksız işlemlerini ve gözetimini sağlamak ve gereken düzenlemeleri gerçekleştirmek şeklindedir. Aynı zamanda ödemeler için elektronik ortam da dahil olmak üzere kullanılacak yöntemleri ve araçları da belirlemek,
- ✓ Finansal sistemde istikrarı sağlayıcı, para ve döviz piyasaları ile ilgili düzenleyici önlemler almış olmak,
- ✓ Mali piyasaların takibini yapmak,
- ✓ Bankalardaki mevduatın vadeleri ve türleri ile birlikte özel finans kurumlarındaki katılma hesaplarının da vadelerini belirlemek, şeklinde sıralanmaktadır.

Merkez Bankası'nın başlıca yetkileri olarak ise;

- ✓ Türkiye'de banknot ihracı ayrıcalığının yalnızca Merkez Bankası'na ait olması;
- ✓ Bankanın, hükümetle beraber enflasyon hedefini tespit etmesi ve aynı doğrultuda olarak para politikasının belirlemesinden ötürü; para politikasının uygulanmasında tek yetkili ve sorumlu organ olarak faaliyetlerini sürdürmesi;

- ✓ Fiyat istikrarını sağlamak amacıyla Merkez Bankası'nın Kanunda belirtilen para politikası araçlarını kullanması, uygun bulacağı diğer para politikası araçlarını da doğrudan belirleme ve uygulama yetkisinin bulunması;
- ✓ Olağanüstü hallerde ve TMSF' nin kaynak ihtiyacını karşılayamaması durumunda, belirleyeceği usul ve esaslara göre bu Fona avans verilmesi ile yetkili olması;
- ✓ Nihai kredi mercii olarak bankalara kredi verme işlemlerini yürütmesi;
- ✓ Bankaların ödünç para verme işlemlerinde ve mevduat kabulünde uygulayacakları faiz oranlarını, belirleyeceği usul ve esaslara göre bankalardan istemeye yetkisinin bulunması;
- ✓ Mali piyasaları takip edebilmek adına bankalar ve diğer mali kurumlardan; bunları düzenlemek ve denetlemekle görevli olan kurum ve kuruluşlardan gerekli bilgileri istemeye ve istatistiki bilgi toplamaya yetkili olması; şeklinde sıralanmaktadır.

1.4.4. Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu (TMSF)

Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu'nun (TMSF) kuruluş amacı itibariyle; tasarrufları bulunanların hak ve menfaatlerini koruma, mevduat ve katılım fonlarını sigortalama, fon bankalarının yönetimlerini gerçekleştirme, mali yapıları güçlendirme, yeniden yapılandırma, devretme, birleştirme ve bunların satış ve tasfiyesini yapmak, fon alacaklarının takibi ve tahsili gibi işlemleri yürütme ve sonuçlandırma, fon varlıkları ve kaynaklarının idaresi ve kanunla verilmiş olan diğer tüm görevleri tamamlamak gibi özel amaçları bulunmaktadır. Ayrıca bu kurumun merkezi İstanbul'da bulunmakta olup TMSF Kurulu ve başkanlık olmak üzere iki farklı organa ayrılmaktadır (Gülen, 2015, s. 30).

Mevduat sigorta sistemi, mevduatları koruyabilmek adına oluşturulmuş ve bugünlere kadar ulaşmış kurumlar arasında en gelişmiş olanıdır. Bu sistem mevduat sahibi, mevduatı kabul eden banka ve mevduatı sigortalanmış olarak bulunan kurum arasında işlerlik göstermektedir. Ayrıca ülke mevzuatına dayalı hukuk kuralları, bu sisteme yaptırım gücünü vermektedir. Sigorta yapan kurum yapmış olduğu bu işleme istinaden belirli bir miktarda prim tahsil etmektedir. TMSF' de ise bu durum, ilgili mevzuatta geçen hükümlere göre mevduatın yatırılmış olduğu bankaya mevduat

sahibinin mevduatını geri ödeyememesi halinde ortaya çıkmaktadır. Mevduat sahibi veya sahiplerine ödediği tutar, sigorta kapsamına almış olduğu tutar kadardır.

1933 yılında Mevduatı Koruma Kanunu kapsamında gerçekleştirilen düzenlemenin ardından 1960 yılında oluşturulan Bankalar Kanunu ile birlikte, bankalarda tedrici tasfiye esasının kabul edilmesiyle Bankalar Tasfiye Fonu adıyla bir fon oluşturulmuştur. 1983 yılında ise mevduatı sigortalatmak amacıyla TCMB tarafından temsil edilen TMSF kurulmuştur (TMSF).

2003 yılına kadar TCMB'nin üzerinde idare etme yetkisinin bulunduğu TMSF, daha sonra BDDK'nın temsil ve idaresine geçmiştir. 2013 yılında 5020 sayılı Bankalar Kanunu gereğince, gerçekleştirilen yapılandırmalarla birlikte ayrı bir kamu tüzel kişiliğe sahip olan TMSF; 5411 Sayılı Kanun ile düzenleme yapma yetkisi almış, 2016 yılına gelindiğinde ise 6758 Sayılı Kanun ile Kayımlık görev ve yetkisine de haiz olmuştur (Gülen, 2015, s. 30). Günümüzde ise halen idari ve mali anlamda bağımsızlığı bulunan bir kurum olarak faaliyetlerini sürmektedir.

1.4.5. Türkiye Katılım Bankaları Birliği (TKBB)

Türkiye Katılım Bankaları Birliği (TKBB), yönetim merkezi İstanbul'da bulunmakta olan ve Bankacılık Kanunu'nun ilgili hükmüne göre kurulmuş, kamu kurumu niteliğinde faaliyet gösteren bir meslek kuruluşu olarak tanımlanmaktadır. TKBB'nin organizasyon yapısında; Genel Kurul, Yönetim Kurulu (İdare Meclisi) ve Denetleme Kurulu olacak şekilde üç organ olduğu görülmekte ve yıllar içerisinde bu kurumun misyon ve vizyonu doğrultusunda faaliyet gösteren banka sayısının değişiklik gösterdiği görülmektedir. Bugün itibariyle de Türkiye'de TKBB'nin üyesi olarak varlığını sürdürmekte olan toplam beş adet katılım bankası bulunmaktadır. Ayrıca bu kuruluş;

4389 sayılı Bankalar Kanunu'nu ve 04.10.2001 tarih ve 2001/3138 sayılı Birlik Statüsü'nün yürürlüğe konulması ile o zamanki adıyla Özel Finans Kurumları Birliği olarak kurulmuştur. Müteakiben 01/11/2005 tarihli 5411 Sayılı Bankacılık Kanunu ve 28/02/2006 tarih ve 2006/10018 Sayılı Birlik Statüsü ile şimdiki adı olan Türkiye Katılım Bankaları Birliği unvanını almıştır. (TKBB, Hakkımızda).

TKBB'nin vizyonu; bu sektörün pazar payını 2025 yılında yüzde 15 seviyesine erişirebilmek ve sunduğu finansal ürün ve hizmetlerle dünya standartlarına ulaştırmaktır. Türkiye'de katılım bankacılığı sektörünün sağlıklı bir şekilde

devamlılığının sağlanması ve gelişme gösterebilmesi için TKBB' nin hedefleri; (TKBB, Vizyon ve Misyon);

- Ürün çeşitliliği ve gelişiminin yanı sıra hizmet kalitesinin artırılması,
- Kurumsal anlamda iletişim ile algı ve itibar yönetimine yönelik gerçekleştirilen çalışmaların geliştirilmesi,
- Eğitim, insan kaynağı ve sertifikasyon gibi gerekli olan çalışmaların artırılması,
- Katılım bankacılığı prensiplerine uygun olan mevzuat, standart ve düzenlemelerin geliştirilmesi,
- Bu sektörün, İstanbul'un öncü Finans Merkezi olacak şekilde varlığını sürdürmesine katkı sağlaması, şeklinde sıralanmaktadır.

İKİNCİ BÖLÜM

TİCARİ BANKALARIN BANKACILIK SEKTÖRÜ VE TÜRKİYE EKONOMİSİNDEKİ YERİ VE ÖNEMİ

2.1. TİCARİ BANKACILIK

Ticari bankacılık; perakende bankacılık, mevduat ya da şube bankacılığı olarak da tanımlanan bir bankacılık türüdür. XIX. yüzyılda İngiltere’de ortaya çıkan ticari bankacılık kavramının en önemli özellikleri arasında; vadeli veya vadesiz mevduat hesapları, çeklerin tahsilatları, akreditif işlemleri, yatırım yöntemleri, kısa vadeli krediler, havale, kambiyo, müşteriler namına menkul kıymet alma-satma işlemleri gibi büyük bir alana yayılmış küçük hacimli işlemler ile uğraşmaları gösterilebilmektedir (Parasız, 2009, s. 136). Kısacası; toplanan paraların kısa vadeli ticari kredi şeklinde kullandırılması işlemleri, bu banka türünün özelliği olarak gösterilmektedir. Fakat günümüzdeki ticari bankaların birçoğu yalnızca kısa vadeli ticari kredi değil; aynı zamanda tüm alanlarda orta ve uzun vadeli krediler de verebilmektedirler. Bu yüzden ticari bankalar vadesiz mevduat kabul eden bankalar olarak faaliyet göstermelerinin yanı sıra; kredi, çek işlemleri ve diğer hizmetleri de içerisinde bulunduran bir banka türü olarak da tanımlanmaktadır (Özaydın O. , 2015, s. 39).

Ticari bankaların, devletin para düzenini organize eden bir yapısı bulunmaktadır. Bunun dışında; devlet ve merkez bankasının da görevleri arasında para düzeninin organize edilmesi bulunmaktadır. Para düzenini organize eden bu birimlerin her biri kar amacı güderek faaliyetlerini sürdürmekte olup; bu özellikleri ile de diğer kurumların yapıları ile benzerlik göstermektedirler. Bunun yanı sıra; diğer kurum ve bankalardan farklı olacak şekilde ayırt edici özelliklerinden biri olarak ise; vadesiz mevduat toplamaları gösterilmektedir (Yıldız Ö. D., 2018, s. 18).

Başlıca fon kaynakları mevduatlar olduğu için mevduat bankacılığı olarak da isimlendirilen bu bankalar; her mevduatı kabul eden, bu mevduatları farklı alanlarda krediye dönüştüren ve farklı alanlarda bankacılık hizmeti sağlayan hizmet işletmeleri olarak da nitelendirilmektedirler (Karataş, 2015, s. 11).

Ticari bankaların para piyasasında etkin hale gelebilmesi; sanayi ve ticaret işletmelerine kısa dönemli işletme kredisi açmaları ile mümkün olmakta ve bu bankaların vermiş oldukları kısa vadeli işletme kredileri aracılığıyla da şirketler değişken maliyetlerini karşılayabilmektedirler. Bu sebepten; krediyi veren kurum olan ticari bankaların risklerinin düşürülmesi ve kar oranlarının yükseltilmesi gerekmektedir (Karataş, 2015, s. 11-12).

2.2. TİCARİ BANKALARIN ÖNEMİ ve İŞLEVLERİ

Merkez bankası tarafından kullanılan para politikası araçları yalnızca ekonomide yer alan gelişmiş bir bankacılık sisteminin varlığı sayesinde aktif olarak bulunmaktadır. Ticari bankaların ise; merkez bankalarının kullandıkları bu araçlar aracılığıyla piyasada aktif olarak var olabilmeleri sağlanmıştır (Karataş, 2015, s. 11-12). Ticari bankalar tanım itibariyle; halkın tüketimlerinden artmış olan tasarrufları mevduat şeklinde toplanması ile isteyenlere bu mevduatları belirli bir faiz karşılığında kredi olarak veren yapılar olarak nitelendirilmektedirler (Özkan, 2017, s. 48). Başka bir ifadeyle bu bankalar için; halktan topladıkları atıl fonları, ihtiyacı olan işletmelere kredi olarak verip ekonominin gelişmesine katkıda bulunan bankalar, şeklinde de bir tanım yapılmaktadır (Karataş, 2015, s. 11-12). Ticari bankaların bu şekilde kaydi para oluşturabilmesi ise, bankacılık sektörü içerisinde oldukça önemli bir özellik olarak ortaya çıkmaktadır (Yeşilyurt, 2017, s. 28). Bu özellik bankaların, fon arz ve talebi bakımından dolaylı bir finansman görevi gördüğünü de göstermektedir (Karataş, 2015, s. 12). Başka bir şekilde ifade etmek gerekir ise; finansal sistem içerisinde bankalar, tasarruf edilmekte olan fonları toplayarak bu fonların ihtiyacı olan kesime aktarılmasına yardımcı olmakta ve bu faaliyet de bankaların en temel işlevi olarak ortaya çıkmaktadır (Köse, 2018, s. 16).

Ticari banka olarak adlandırılan Özel Sermayeli Bankalar, Kamu Sermayeli Bankalar, Türkiye’de kurulan ve şube açan Yabancı Sermayeli Bankalar ile, TMSF’ ye devredilmiş olan bankalar aşağıda Tablo 2.1.’de de gösterildiği şekilde sıralanmaktadır.

Tablo 2. 1. Türkiye’de Faaliyet Gösteren Mevduat Bankaları

Kamusal Sermayeli Mevduat Bankaları

Türkiye Cumhuriyeti Ziraat Bankası A.Ş.

Türkiye Halk Bankası A.Ş.

Türkiye Vakıflar Bankası T.A.O.

Özel Sermayeli Mevduat Bankaları

Adabank A.Ş.

Akbank T.A.Ş.

Anadolubank A.Ş.

Fibabanka A.Ş.

Şekerbank T.A.Ş.

Turkish Bank A.Ş.

Türk Ekonomi Bankası A.Ş.

Türkiye İş Bankası A.Ş.

Yapı ve Kredi Bankası A.Ş.

Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonuna Devredilen Bankalar

Birleşik Fon Bankası A.Ş.

Türkiye’de Kurulmuş Yabancı Sermayeli Bankalar

Alternatif Bank A.Ş.

Arap Türk Bankası A.Ş.

Bank of China Turkey A.Ş.

Burgan Bank A.Ş.

Citibank A.Ş.

Denizbank A.Ş.

Deutsche Bank A.Ş.

HSBC Bank A.Ş.

ICBC Turkey Bank A.Ş.

ING Bank A.Ş.

MUFG Bank Turkey A.Ş.

Odea Bank A.Ş.

QNB Finansbank A.Ş.

Rabobank A.Ş.

Turkland Bank A.Ş.

Türkiye Garanti Bankası A.Ş.

Türkiye’de Şube Açan Yabancı Sermayeli Bankalar

Bank Mellat

Habib Bank Limited

Intesa Sanpaolo S.p.A

JPMorgan Chase Bank N.A.

Societe Generale (SA)

Kaynak: Türkiye Bankalar Birliği Başkanlığı,

https://www.tbb.org.tr/modules/banka-bilgileri/banka_Listesi.asp?tarikh=1/3/2019,

(Erişim Tarihi 02.03.2019)

Mevduat, ticari bankaların fon kaynakları içerisinde en önemli paya sahip olan unsurdur. Mevduat dışındaki fon kaynakları arasında ise; özsermaye, bankalar arası para piyasası ve uluslararası finansal piyasalardan edinilen krediler, ihtiyatlar, devlet borçlanma aracı ve repolar, varlığa dayalı menkul kıymetlerin ve tahvillerin ihracı gibi finansal araçlar da bulunmaktadır (Karataş, 2015, s. 11). Ticari bankalara mevduat bankası denilmesinin sebebi olarak ise bu bankaların borç verdiği kaynakların, toplamış olduğu mevduattan meydana gelmeleri gösterilmektedir (Özaydın O. , 2015, s. 39). Dolayısıyla bahsi geçen bu bankalar; fon kaynaklarını kredi olarak kullanarak menkul kıymetler ve iştiraklere yatırım yapmaktadırlar (Karataş, 2015, s. 11-12).

Ticari bankaların kredi verebilmeleri ve diğer çeşitli bankacılık işlemlerini gerçekleştirebilmeleri, yeterli sermayelerinin olması ile ilişkili bir durumdur. Fakat sermaye, yüksek maliyetli bir üretim faktörü olduğundan bu bankaların, maliyetleri diğer kaynaklara kıyasla çok daha düşük seyreden fonları tercih ettikleri görülmektedir.

Ticari bankaların kullanmış oldukları kaynakların önemli bir bölümü düşük maliyetli kısa vadeli ve vadesiz mevduatlardan oluşmaktadır. Bu bankalar özellikle serbest faiz politikası uygulaması bulunan ülkelerde yüksek mevduat faizi ile kendilerine mevduat çekmeyi hedeflerler. Fakat bu durum sonucunda rekabet gücü düşük olan bankalar piyasadan çekilmeye zorlanmaktadır (Gürtuna, 2005, s. 18).

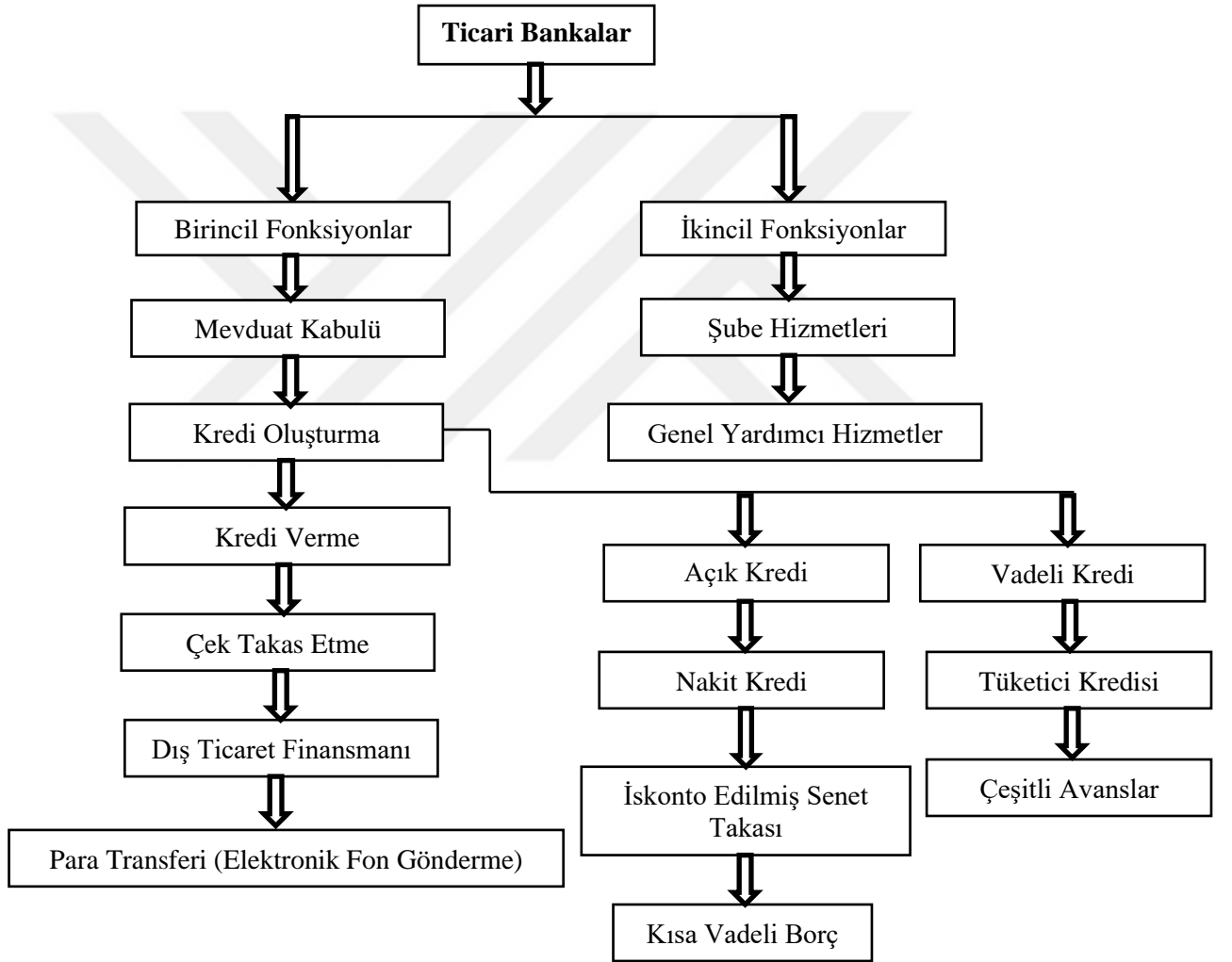
Tablo 2. 1.'de verilen ticari bankalar, kar maksimizasyonunu hedefleyen ve piyasa paylarını genişletmek için çaba sarf eden kurumlardır. Dolayısıyla; ticari bankalar da diğer işletmeler gibi ekonomiyle ilgili benzer türden beklentiler içerisine girmekte olan kurumlar olarak bilinmektedirler (Parasız, 2009, s. 163). Öte yandan; ülke içerisinde uygulanan para politikaları ticari bankaların etkinliğinin arttıran bir faktör olduğundan etkili bir para politikasının yürütülebilmesi de; gelişmiş bir bankacılık sektörünün varlığına bağlı olmaktadır (Karataş, 2015, s. 11-12).

2.3. TİCARİ BANKALARIN FONKSİYONLARI

Kamunun güvenini sarsmadan ekonomi üzerinde önemli etki ve fonksiyonları bulunan kurumlar olarak nitelendirilen bankalar, bu özellikleri ile ekonomideki diğer işletmelerden farklılık göstermektedirler. Bu işletmelerden farklı olacak şekilde bankalar için; kredi açabilme, açılmış olan kredilerin önemli bir kısmını tekrar mevduat olarak alma veya mevduat üzerine çek düzenleme imkanı tanıma gibi işlevleri neticesinde kaydi para yaratabilme ve tüm bu işlevleri ile paranın değeri üzerinde

doğrudan bir etki oluşmasına neden olma gibi özellikleri bulunan kurumlar, olarak bilinmektedirler (Urlu, 2007, s. 6).

Ülkelere göre örgütlenmeleri birbirlerinden farklılık gösteren ticari bankalar, bu ülkelerde yaygın olarak bulunan birtakım fonksiyonları gerçekleştirmek durumundadırlar. Bu fonksiyonlar da genel itibariyle ticari bankaların fonksiyonları olarak bilinmekte ve bunlar; birincil (temel) fonksiyonlar ve ikincil fonksiyonlar olmak üzere iki kategori altında değerlendirilmektedirler (Bağcı, 2013, s. 19).

Şekil 2. 1. Ticari Bankaların Birincil ve İkincil Fonksiyonları

Kaynak: (Somashekar, 2009, s. 4)

2.3.1. Bankaların Birincil (Temel) Fonksiyonları

Ticari bankaların içermiş olduğu birincil bankacılık fonksiyonları; (Somashekar, 2009, s. 4):

- Mevduat kabul etmeleri,
- Kredi oluşturabilmeleri,
- Kredi verme yetkilerinin bulunması,
- Çek takası işlemlerini gerçekleştirebilmeleri,
- Dış ticaret finansmanında bulunmaları,
- Para havalesi ya da elektronik fon transferi yapabilmeleri; şeklinde sıralanmaktadır.

2.3.1.1. Bankaların Mevduat Kabulü

Mevduat kabulü, hane halkının gerçekleştirdikleri tasarrufların harekete geçmesini sağlayan, ticari bankaların en birincil fonksiyonu olarak tanımlanmaktadır. Genel olarak bankalar üç tip mevduat kabul etmektedirler. Bu mevduat tipleri; cari mevduatlar, tasarruf mevduatları ve sabit mevduatlar şeklinde sıralanmaktadır (Somashekar, 2009, s. 4).

2.3.1.1.1. Cari Mevduatlar

Bu mevduatlar, aynı zamanda vadesiz mevduat olarak da bilinmekte ve istenildiği zaman geri çekilebilmektedir. Genel olarak cari mevduatlara faiz verilmemekte ve bu durumda müşterinin banka ile birlikte asgari bir bakiye bırakması gerekmektedir. Bu tutarı çekmek için de çekler kullanılmaktadır. Bu mevduatlar, işadamları ve bankalar aracılığıyla büyük meblağda ödemeler gerçekleştiren ve tahsil eden sanayiciler tarafından tutulmaktadır. Ayrıca banka, sunmuş olduğu hizmet karşılığında müşteriyi belirli oranda bir masrafla da ücretlendirmektedir (Somashekar, 2009, s. 4-5).

2.3.1.1.2. Tasarruf Mevduatları

Bu mevduat türü temel olarak küçük tasarrufları olan orta sınıf bireyler için kullanılmaktadır. Eğer ki müşteri bir seferde belirlenmiş miktardan çok daha fazla mevduatını çekmek isterse bunu daha önceden bankaya bildirmek zorundadır. Çünkü

çekebileceği maksimum miktar bellidir. Bunun yanı sıra; faiz oranı vadesiz mevduatlara kıyasla daha yüksek olmakta ancak sabit mevduatlarla kıyaslandığında ise daha düşük seviyede seyrettiği görülmektedir. Bu da; tasarrufu ya da tasarruf alışkanlıklarını büyük ölçüde teşvik eden bir sistem olarak ortaya çıkmaktadır (Somashekar, 2009, s. 5).

2.3.1.1.3. Sabit Mevduatlar

Sabit mevduatlar aynı zamanda vadeli mevduat olarak da bilinmektedirler. Süresinin bitiminden önce veya istendiği an haber vermeden geri çekilememektedirler. Bu mevduatlar genellikle uzun dönemde yüksek olan faiz ödemelerinden etkilenmektedir. Sabit mevduatlar vadeli mevduatlara kıyasla daha yüksek faiz oranları ve daha güvenilir olmaları sebebiyle müşterilerin çok daha fazla ilgisini çekmektedir (Somashekar, 2009, s. 5).

2.3.1.2. Bankaların Kredi Oluşturabilmesi

Ticari bankaların birincil fonksiyonlarından bir tanesi olarak bilinen kredi ve avans oluşturma; özellikle iş adamları ve girişimcileri kapsamakla birlikte aynı zamanda herkes için de geçerli olan bir fonksiyondur. Bu kredilerin oluşturulabilmesi hisse senedi, altın, gümüş ve diğer varlıklar karşılığında gerçekleştirilmektedir. En yaygın kredi verme yöntemleri olarak ise; kredili mevduat tesisleri, nakit kredi, iskonto edilmiş senet takası, kısa vadeli borç verme, vadeli krediler, tüketici kredileri ve çeşitli avanslar şeklinde sıralanmaktadır (Somashekar, 2009, s. 5-6).

2.3.1.3. Bankaların Kredi Verme Yetkisinin Bulunması

Bankaların en önemli işlevlerinden bir tanesi de kredi yaratabilmeleridir. Bankalar, ticaret yapan kişilerden ve üreticilerden para arz etmekte ve bu kişiler için para oluşturmak ve üretmek gibi görevleri de üstlenmektedirler. Banka mevduatları para olarak kabul edilmekte ve nakit olarak da kullanılmaktadır. Ayrıca banka mevduatları, yalnızca mal ve hizmet alımında değil aynı zamanda borç ödemesi alanında da kullanılmaktadır. Banka müşterisine bir kredi verdiğinde nakit olarak ödeme gerçekleştirilmemekte ve bu durumun, yalnızca borçlu hesabını kredilendirdiği görülmektedir. Dolayısıyla kişi parasını ne zaman isterse bir çek aracılığıyla

çekebilmektedir. Böylece banka çek almaksızın mevduat yaratmış olur ve bu şekilde bankaların kredi yaratmış olduğu da söylenebilmektedir (Somashekar, 2009, s. 6).

2.3.1.4. Bankaların Çek Takas Etme İşlevi

Ticari bankaların müşterilerine yönelik olarak gerçekleştirdiği bir diğer önemli hizmet olarak ise; çek vererek ucuz bir takas hizmetinin sağlanması gösterilmektedir. Borçları nakit olarak kapatmak yerine çekler vasıtasıyla kapatmaya çalışmak çok daha uygun bir işlem olarak görülmektedir. Çekler, para piyasasında bulunan en gelişmiş kredi aracı türü olarak tanımlanmaktadır (Somashekar, 2009, s. 6).

2.3.1.5. Bankaların İç ve Dış Ticaret Finansmanı

İskonto edilmiş olan senetleri, bankalar iç ve dış ticaret finansmanı için kullanmaktadırlar. Bazen bu kağıtların güvenliğini sağlayabilmek adına yatırımcılara kısa vadeli krediler verilmektedir. Bu vasıtayla bankalar iç ve dış ticarete hareketliliği büyük ölçüde kolaylaştırmışlardır (Somashekar, 2009, s. 7).

2.3.1.6. Bankaların Para Havalesi (Elektronik Fon Transferi)

Ticari bankalar; ülke genelinde bulunan şube ağları ile bir yerden başka bir yere banka dekontu, internet şubesi ve buna benzer yollarla para transferi gerçekleştirmeyi sağlamaktadır. Posta vasıtasıyla ödeme veya elden gönderme gibi diğer yöntemler ile kıyaslandığında para transferinin çok daha hızlı, güvenilir ve de ucuz hale geldiği ve iş dünyasına da önemli ölçüde katkısı olduğu görülmektedir (Somashekar, 2009, s. 7).

2.3.2. Bankaların İkincil Fonksiyonları

Ticari bankaların ikincil fonksiyonları; şube hizmetleri ile genel yardımcı hizmetler olmak üzere iki farklı başlık altında değerlendirilmektedir.

2.3.2.1. Bankaların Şube Hizmetleri

Bankalar, müşterileri namına belirli şube işlemlerini gerçekleştirmektedirler. Bu şube hizmetleri de insanlar için oldukça büyük önem taşımaktadır. Bankalar tarafından sunulan çeşitli şube hizmetleri;

- **Kredi Toplama ve Ödeme Aracı Olması:** Bankaların müşterileri adına, çekler, kambiyo senetleri, bonolar ve bunlar gibi çeşitli kredi araçlarını toplayarak ödemeleri şeklinde gerçekleşen hizmetlerdir.
- **Menkul Kıymet Alımı ve Satımı:** Bankaların müşterileri adına, hisse senetleri, tahviller ve borç senetleri gibi çeşitli senetleri alma ve satma işlemlerini gerçekleştirmeleridir.
- **Hisselerden Kar Payı Toplama:** Bankalar, müşterilerinin hisseleri ve borçları üzerinden faiz ve temettü toplamakta, hesaplarına kredi temin etmektedirler.
- **Muhabir Banka Olarak Hareket Etmek:** Bankalar bazen müşterilerinin temsilcisi ve muhabirleri gibi hareket etmektedirler. Bu bankalar; pasaport ve seyahat eden kişilerin biletlerini almakla, hatta müşterileri için hava ve deniz geçitlerini emniyet altında tutmakla yükümlüdürler.
- **Gelir Vergisi Danışmanlığı Yapmak:** Bankalar, müşterileri için gelir vergisi beyannamesi hazırlamak ve gelir vergisi iadesi almalarına yardımcı olabilmek için gelir vergisi uzmanlarını kullanabilmektedirler.
- **Daimi Emirlerin Uygulanması:** Bankalar çeşitli periyodik ödemelerde bulunabilmek için sürekliliği olan talimatlarını yerine getirmekte ve müşterileri adına abonelik, kira, sigorta primi v. b. ödemeleri yapmaktadırlar.
- **Vekil ve Vasi Yetkilerine Sahip Olma:** Bankalar müşterilerinin vasiyetlerini korumakta ve ölümlerinden sonra bu vasiyetleri uygulamaya koymakla mükelleftirler (Somashekar, 2009, s. 7).

2.3.2.2. Genel Yardımcı Hizmetler

Şube hizmetlerine ilave olarak ticari bankalar; modern bankaların sağlamış oldukları pek çok genel yardımcı hizmeti topluma sunmaktadır. Bu hizmetler; kiralık kasa, seyahat çekleri ve kredi kartları, akreditif, istatistik toplama, bilirkişi olma, menkul kıymet sigortalama, hediye çekleri, müşteriler namına kambiyo senetleri kabulü şeklinde sıralanmaktadır (Somashekar, 2009, s. 7-8).

2.4. TİCARİ BANKALARIN ÖZELLİKLERİ

2.4.1. Ticari Bankaların Fon Kaynakları

Türkiye’de 1980 yılı öncesi dönemde, bankacılık kesiminin fon kaynakları ve kullanımları göz önünde bulundurulduğunda kamu kesimi, en etkin olarak görülen ekonomik birim olarak ortaya çıkmaktadır. Bu durum sonucunda ise; finansla baskının artış göstermesine ve sektörün rekabet ortamının dışında kalacak şekilde faaliyetlerini sürdürmesine sebep olmuştur (Urlu, 2007, s. 8).

2.4.1.1. Özkaynaklar

Ticaret bankalarının yapıları gereği iki farklı şekilde fon kaynağı edindiği bilinmektedir. Bunlardan ilki; kendi bünyelerinden temin ettikleri özkaynaklar olmakta iken, ikinci olarak ise; kaynak sağlama yoluyla dışarıdan borçlanma şeklindeki yabancı kaynaklar olarak sıralanmaktadır (Taşkın, 2018, s. 46).

Özkaynaklar; sermayesi olan kişi ve kurumların sağlamış oldukları kaynaklar şeklinde de tanımlanmaktadır. Bu kaynaklar toplamda dört kaleme ayrılmakta ve bu kalemler; ödenmiş sermaye, kanuni ve ihtiyari yedek akçeler, yenilenen değerlendirme artış fonu ve değerlendirme farkları-zararları şeklinde sıralanmaktadır. Yabancı bankalar, ticari bankaların fon kaynaklarının önemli bir kısmını oluştururken aynı zamanda, bu kaynaklar içerisinde de oldukça önemli bir yere sahip olmaktadır. Ticari bankalarda özkaynakların yeri çok az olsa dahi özkaynaklar kalemi bu banka türü için büyük bir önem arz etmektedir. Özkaynağı yüksek olan ticari bankaların finansal açıdan güçlü olduğu ve zorluklara karşı mücadele konusunda belirleyicilik bakımından da mühim bir ölçü görevi gördükleri bilinmektedir (Taşkın, 2018, s. 46-47).

Ticari bankaların en önemli kalemi olarak görülen ödenmiş sermaye kalemi de; özkaynakların içerisinde bulunan bir bilanço kalemidir. Sermaye tanım itibarıyla; bir firma kurmak veya sonraki sermayenin artırımı için konulan para şeklinde nitelendirilmektedir. Ticari bankalarda sermayenin fonksiyonları; sermayenin kurulmasının sağlanması, iş hacmini ve kar dağıtımını belirlemesi, zararları kapatması ve güvence sağlanması şeklinde sıralanabilir (Bağcı, 2013, s. 29).

2.4.1.2. Yabancı Kaynaklar

Ticari bankalar bakımından oldukça önemli bir fon kaynağı oluşturan yabancı kaynaklar kalemi, bu banka türünün fon kaynaklarının neredeyse tümünü oluşturmaktadır. Borçlanma şeklinde edinilen bu kaynaklara uygulanan işlemlerin tümüne ise *angajman* denilmektedir. Bu bankalar, yabancı kaynak teminini dört şekilde gerçekleştirmektedirler. Bunlar; mevduat kabulü, Merkez Bankası kredileri, tahvil ihracı ve diğer kredilerden oluşmaktadır.

Yabancı kaynakların içerisinde bulunan en önemli kaynak türü mevduatlardır. Kendi içerisinde farklı sınıflandırılmalara tutulmuş olan mevduatlar, yapılan bu sınıflandırmalar sonucunda; vadeli, vadesiz, ihbarlı ve birikimli mevduat olmak üzere dört ayrı türe ayrılmıştır.

Ticari bankaların bir diğer yabancı kaynağı olarak görülen; tahvil satışlarından edinilen fonlar da yeterli bir seviyede görülmemektedir. Yatırım ve Kalkınma Bankaları tahvil satarak önemli ölçüde fon toplayan bankalar olurken, ticaret bankalarının ise bu konuda etkinlikleri oldukça yetersizdir. Bu bankalar; merkez bankasının vermiş olduğu kredilerle tahvil satışının yanı sıra kısa vadeli avans ve reeskont şeklinde de yine ticari bankalara fon sağlayabilmektedirler. Öte yandan yurt içi ve yurt dışındaki bankalardan alınan kredilerle sağlanan fonlar; diğer krediler kaleminde yer almaktadır (Taşkın, 2018, s. 47).

Fon kaynakları arasında yabancı kaynaklar, bankalar için oldukça önemli bir fon kaynağı olarak görülmektedir. Sermaye ortakları, alacaklılar ve müşteriler açısından bankaların portföylerinin yabancı kaynak oranları da dikkat edilmesi gereken unsurlar olarak ortaya çıkmaktadır (Urlu, 2007, s. 9).

2.4.2 Ticari Bankaların Fon Kullanım Alanları

Sözlük anlamı olarak bakıldığında Kredi sözcüğü; itibar, saygınlık ve güven manasına gelmesinin yanı sıra Latince’de ise; inanma sözcüğünün anlamıyla örtüşen “credere” kökünden gelmektedir. Bankacılık sektörü açısından krediler tanım olarak; bankaların yapmış oldukları araştırmalar neticesinde kişilere veya şirketlere sundukları nakit para, teminat veya kefalet verme gibi hakları kendi kuralları ve mevzuatları gereği sunmaktadırlar (Parasız, 2009, s. 227).

Ticari bankaların en önemli fonksiyonu olarak görülen fon kullanım fonksiyonu, kredi verme ya da plasman olarak da adlandırılmaktadır. Almış oldukları fonları işletmelere borç olarak veren bankalar, atıl olan birikimlerin iş hayatına girmesine yardımcı olmaktadır (Özaydın E. , 1998, s. 3). Bu durumda ise krediler; bankacılık sektöründeki fon kullanım alanları içerisinde en yaygın görülen fonksiyon olarak bilinmektedirler.

Mevduatlara benzer şekilde krediler içerisinde de çok sayıda sınıflandırma yapılmıştır. Bunlardan en önemli olanı da kredinin nakit olup olmamasına göre gerçekleştirilen sınıflandırmadır. Burada krediler nakdi ve gayri nakdi olmak üzere iki grup altında değerlendirilmişlerdir (Bağcı, 2013, s. 30).

Bankaların fon kullanma fonksiyonu temelde; ödenmiş faiz, komisyon ve diğer çeşitli giderler gibi belirli bir maliyet sağlanan fonların, belirli miktarda bir gelir karşılığında kullanımı şeklinde tanımlanmaktadır. Bahsi geçen bu bankalar; kredi verme, menkul kıymet satın alma, ihtiyaç duyulan hizmet binaları ve araçları gibi sabit varlıklar ile çeşitli alanlarda bulunan işletmelere katılarak elde edilmiş fonları kullanmaktadırlar (Güler, 2014, s. 41).

Ticari bankaların sektör içerisinde kullandıkları fonların genellikle pahalı bulunmalarının nedenleri ise; (Özaydın E. , 1998, s. 5):

- Bankalardaki işletme giderleri kaleminin yüksek olması,
- Sorunlu kredilerin yaratmış olduğu yük,
- Bankaların mevduatları üzerinden ayırdıkları kanuni karşılıklar ve disponibiliteler,
- Kamu açıklarını finanse etme sıkıntısının oluşması,
- Getirisi olmayan aktiflerde görülen artış,
- Kesilen vergilerin yüksek olması,
- Verimliliğin azalması,
- Karlılığın artması, şeklinde gösterilmektedir.

Bunların yanı sıra; bankacılık sektöründe fon kullanımını sırasında verimliliği ve etkinliği düşüren başlıca etmenler ise;

- Kredi faizinin yüksek oluşu,
- Bankaların fonlarının bankacılık dışındaki yatırım araçlarına yönelmesi,
- Kamuda finansmana duyulan ihtiyaç ve
- Kredi kullandırma riskinin oldukça yüksek olması, şeklinde verilmektedir.

2.5. TİCARİ BANKALARDA FON YÖNETİMİ

Bankalar değerlendirilirken ilk olarak kar-zarar tablolarının incelenmesinden sonra bilançolarının incelenmesi esas alınmalıdır. Bunun nedeni olarak bankaların aktif ve pasif kalemlerinden gelir elde etmeleri gösterilmektedir. Bankalar için en önemli gelir kaynağı, çeşitli aktiflerden edindikleri faiz gelirleridir. Menkul kıymet gelirleri ve bankacılık hizmet gelirleri de bunu takip eden gelir kaynakları arasında bulunmaktadır. Bankaların birincil maliyetleri ise; mevduatlar ve diğer fonlara ödenen faiz gelirleri şeklinde sıralanmaktadır. Aynı şekilde bu maliyetleri de; işletme ve personel giderleri takip etmektedir.

Banka bilançolarının aktif kısımlarındaki varlık kalemlerinin yaratmış olduğu faiz geliri ve pasif kısmında yer alan fonlara ödenen faiz giderleri arasında oluşan fark; bu bankaların kar mı zarara mı elde ettikleri konusunda bilgi sunmaktadır. Dolayısıyla bir bankanın kar maksimizasyonunu gerçekleştirebilmesi için likiditesinin ve risklerinin de dikkate alınması şartıyla, bilançosunda bulunan aktif ve pasif bölümlerinin düzenlenerek bu birimlerde değişiklik yapılması durumu fon yönetimi olarak nitelendirilmektedir. Bankanın uzun dönemli amaçlarını gerçekleştirebilmeleri adına yapılan planlamalar da bir çeşit fon yönetimi olarak görülmektedir (Ak, 2006, s. 4).

Para akışında meydana gelen artışın günden güne fazlaşması, ticari bankaların fon yönetimlerinin karmaşık bir duruma gelmesine neden olmuştur. Yasal yükümlülüklerinden ötürü bankalar, fonlarının tümünü tedavüle çıkartarak dağıtımlarını yapması imkansız kılınmış ve bunun nedeni olarak da; bankaların tedavüle çıkarmış oldukları fonların net harcanabilir kaynaklara eşit olması gerektiği gösterilmiştir.

Bankaların fon yönetimi durumunda; tatmin edici bir sermaye getirisi elde edebilme ve paraya olan talebi karşılayabilme şeklinde birbirleriyle bağlantılı olan iki farklı fonksiyon bulunmaktadır. Başka bir şekilde ifade etmek gerekirse; fon kullanımı ile fon kaynaklarının olabildiğince likit olması; yani nakit ya da nakit benzeri varlıklarının olması gerekmektedir (Bağcı, 2013, s. 31; Büyükağaoğlu, 2011, s. 7)

Kısacası bankaların fon yönetimleri, aktif-pasif yönetiminin de bir parçası olarak görülmektedir. Başta banka likiditelerinin mümkün olduğunca düşük maliyetle sağlanmasının yanı sıra, müşterilerin işlemleri haricinde para ve sermaye piyasası araçlarıyla ilgili işlemler de gerçekleştirilmektedir. Fon yönetiminin gerçekleştirildiği departmanlarda ayrıca bankada bulunan bütün döviz, para ve sermaye piyasası işlemleri de yapılmaktadır (Büyükağaoğlu, 2011, s. 7-8).

2.5.1. Ticari Bankalarda Fon Yönetiminin Önemi

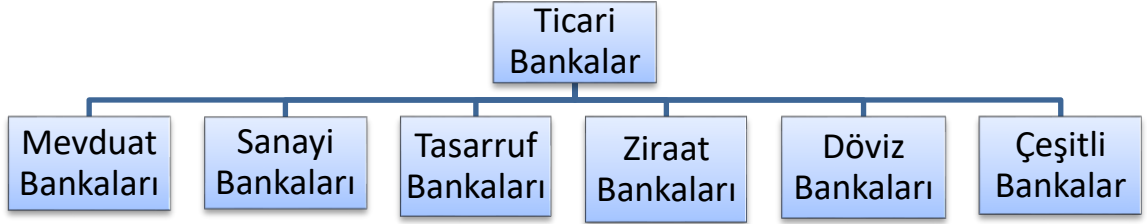
Ticari bankacılıkta fon yönetimi terimi, hazine yönetimi terimi ile aynı manada kullanılmaktadır. 1990'lardan bu yana dünya üzerinde özellikle uluslararası bankacılık sektörü ve bununla bağlantılı bir şekilde gelişme göstermekte olan bankacılıkta fon yönetimi kavramı çok daha önemli bir hal almıştır. Döviz kuru, faizler ve menkul kıymet fiyatlarında, finans kesiminde ortaya çıkan liberalleşme hareketi ile birlikte önemli hareketlenmeler yaşandığı görülmüştür (Hull, 2007, s. 8). Bunlarla birlikte, her geçen gün gelişen piyasa yapısı ve globalleşme hareketleri ile birlikte bankacılık sektörü de kayda değer bir değişim göstermiştir (Büyükağaoğlu, 2011, s. 8).

Fon yönetimi konusu ticari bankalar için; özkaynağın yeterliliği, likidite gereksiniminin karşılanması, aktif-pasif pozisyonların riskten korunması (hedge edilmesi) ve bankaların finansal yükümlülüklerinin bir araya getirilmesi gibi olgulardan meydana gelmektedir. Aynı zamanda bu banka türü için gerçekleştirilen fon yönetimi yaklaşımları; ticari krediler, nakit hale getirilebilen krediler ve taksitli krediler, fon havuzu ve son olarak aktif-pasif yönetimi yaklaşımı şeklinde sıralanmaktadır (Guluzade, 2016, s. 8).

Bankaların fonlarını yönetmesi sırasında tatmin edici bir sermaye getirisi elde etmeleri ve para talebinin karşılanması şeklinde birbirlerini tamamlamakta olan iki farklı fonksiyonları bulunmaktadır. Bunların yanı sıra ticari bankaların fon kaynak ve kullanımları da olabildiğince likit olmak durumundadır (Bağcı, 2013, s. 31).

2.6. TİCARİ BANKA TÜRLERİ

Ülkemizde sayısı itibariyle oldukça fazla ticari banka bulunmakla birlikte bunlar genel olarak Şekil 2. 2.' te gösterildiği gibi kategorize edilmektedir.

Şekil 2. 2. Ticari Banka Türleri

Kaynak: N.T. Somashekar, 2009, s. 2

Kar elde edebilmek amacıyla hizmet veren ticari bankalar genel itibariyle; mevduat bankaları, sanayi bankaları, tasarruf bankaları, tarım bankaları, döviz bankaları ve çeşitli bankalar şeklinde sınıflandırılmaktadır.

2.6.1. Mevduat Bankaları

Mevduat bankaları ticari bankaların en önemli türü olarak gösterilmektedir. Bu bankaların iletişime geçtikleri müşterileri, ticari sınıfa ait kişilerden oluşmaktadır. Mevduat bankalarının görevi; halktan mevduat toplayarak ihtiyacı olanlara bu mevduatlardan borç vermeleri olarak belirtilmekte, fakat bu bankaların mevduatları kısa dönemli olduğundan yalnızca kısa süreli olarak kredi sunabilmektedirler. Bu bankalar çoğunlukla 3 ile 6 ay arası bir dönem için bankalara borç para vermektedirler. Ayrıca bu banka türü kendilerinde bulunan fonları uzun vadeli menkul kıymetlere yatıramadıkları gibi uzun vadeli borç da verememektedirler (Somashekar, 2009, s. 2).

2.6.2. Sanayi Bankaları

Uzun dönemde endüstriler, makine ve ekipman tedarik edebilmek adına büyük oranda bir sermayeye gereksinim duyarlar. Sanayi bankaları; bu tarz endüstrilere uzun dönemli kredi sağlamakta ve şirketlerin hisse senetleri ve borç senetlerini alarak sermayenin sabitlenmesi için onlara imkan sunmaktadırlar. Aynı zamanda bu banka

türü; büyük endüstriyel kaygıları bulunan şirketlerin tahvil ve hisse senetlerinin de sigortalımasını gerçekleştirmektedirler. Sanayi bankalarının önemli fonksiyonları;

- Uzun dönemli mevduat kabul etmeleri,
- Endüstrilerin ihtiyaçlarının uzun dönemli krediler vasıtasıyla karşılanması,
- Hisse senetleri ve tahvillerin alım satımına ilişkin olarak bu bankaların endüstriyel firmalara tavsiyeler verip yol göstermesi; şeklinde sıralanabilmektedir (Somashekar, 2009, s. 2-3).

2.6.3. Tasarruf Bankaları

Bu bankalar özellikle, küçük orandaki mevduatları kabul ettiklerinden dolayı küçük tasarruf sahipleri için kurulmuş bankalar olarak tanımlanmaktadır. Bu bankalar yoksul ve orta sınıf insanları tasarruf yapmaya teşvik etmektedirler (Somashekar, 2009, s. 3).

2.6.4. Ziraat (Tarım) Bankaları

Bu bankalar; tarım sektöründe ortaya çıkan problemleri çözümlenmek ve tarımla uğraşan kesimi desteklemek amacıyla kurulmuş bankalardır. Tarım bankalarının başlıca işlevleri olarak; tarımdan edinilen gelir ile tarımla uğraşarak geçimlerini sağlayan insanların hayat standartlarını yükseltmek ve tarımsal üretimi en etkin şekilde kullanmak verilmektedir.

Ticari bankaların aksine tarım bankaları tarımla uğraşılan bölgelere finansal açıdan destek olmaktadır. Ticari bankaların bu alana yatırım yapamamasının esas nedeni olarak da yeterli donanımlarının bulunmaması gösterilmektedir. Bundan ötürü; tarım bankalarını kapatmak yerine bu bankaların mevcut şartlara ayak uydurabilmelerini sağlayacak şekilde yapılandırılmaları gerekmektedir (Bağcı, 2013, s. 24).

2.6.5. Döviz Bankaları

Bu bankalar çoğunlukla ülkenin dış ticaretlerini finanse etmektedir. Döviz bankalarının ana fonksiyonları; kambiyo senetlerini toplamak, iskonto etmek ve kabul etmek şeklinde sıralanmaktadır. Bu bankalar döviz alıp satma işini yürütmelerinin yanı sıra bu şekilde iş adamlarının alım satım işlemlerine de yardım etmektedirler. Aynı zamanda döviz bankaları, sıradan banka işlerini de yürütmekte olan bankalardır (Somashekar, 2009, s. 3).

2.6.6. Çeşitli Bankalar

İnsanların özel ihtiyaçlarının karşılanabilmesi için zaman içerisinde ortaya çıkmış bazı banka türleri bulunmaktadır. İngiltere ve Amerika’da; sermayenin çeşitli kullanım alanlarına dağılımını kontrol etmek için faaliyet göstermekte olan pek çok yatırım bankası bulunmaktadır. Bunlardan; Amerikan Sendikaları Birliği tarafından oluşturulan işçi bankalarında çalışan işçilerin tasarruflarının tümü bir havuzda bulundurulmaktadır. Londra’da bulunan Londra Senet Evleri ise; iskonto edilmiş senetleri araştıran işletmeler olarak faaliyet göstermektedirler. Bunların haricinde dünya üzerinde diğer bankacılık hizmetlerini yürütmekte olan çok sayıda farklı tipte bankalar bulunmaktadır (Somashekar, 2009, s. 3).

2.7. TÜRKİYE EKONOMİSİNDE TİCARİ BANKACILIĞIN İŞLEVLERİ

Ülkemizde, Ticari bankaların ve finans sektörünün gelişimi arasında oldukça önemli bir bağ bulunduğu görülmektedir. Finansal sistemin temelini oluşturan ticari bankaların ekonomi içerisinde göstermiş oldukları işlevler de aşağıda verildiği şekilde sıralanmaktadır.

- **Finansal Aracı Olma İşlevi:** Diğer finansal kurumlara benzer şekilde, ticari bankaların başlıca işlevi; ekonomide oluşan birikim ve tasarrufları toplayarak bunları kullanacak olan kişi, kurum ya da işletmelere aktarımını gerçekleştirmektir. Fon aktarımı sırasında finansal aracılık işlevini gerekli kılan etkenler ise; fon sunan ve talep edenlerin sayısının çok olması, farklı yerlerde bulunmaları, miktar ve vadeleri itibariyle bireysel fon sunma ve sunmayı isteme durumları arasında tam bir uyum bulunmaması, alacaklı ile borçluların bilgi seviyelerinin farklı oluşu, bilginin simetrik olmaması, alınmış olan kaynakların borçlu tarafından geri ödenmeme ihtimalinin bulunması ve borçlunun kaynakları ekonomik bir şekilde kullanmama ihtimalleri şeklinde sıralanmaktadır.
- **Kaynaklara Akıcılık Sağlayabilmek:** Ticari bankaların işlevlerinden bir tanesi olarak; kaynak fazlası bulunan pazarlardan kaynak noksanı bulunan pazarlara bir kaynak akışı sağlanması gösterilmektedir.
- **Kaynak Kullanımında Etkinliğin Sağlanması:** Ticari bankalar, toplamış oldukları kaynakları daha verimli ve karlı alanlara, toplumsal ve kültürel anlamda önceliği bulunan sektörlerle aktarmak suretiyle ekonomi içerisindeki

kaynak dağılımında ve bu vasıtaıyla ekonomik büyümede de olumlu anlamda etkili olabilmektedir.

- **Kaynaklarda Süre ve Tutar Değişikliği Yapılması:** Bankalar kısa bir süre içerisinde daha küçük fonları toplayıp, vade ve boyut değişimi yaparak bu fonların uzun vadeli ve büyük tutarlı kaynağa dönüştürülmesini sağlamaktadırlar.
- **Banka Parası veya Kaydi Para Yaratma:** Bankaların mevduat ve mevduat benzeri kaynakları toplayarak satın alma gücünü oluşturabilmeleri, ticari bankaların en önemli ayrıcı özelliklerinden bir tanesi olarak ortaya çıkmaktadır. Kaydi para olarak da nitelendirilen bu unsur; fiziki olarak bulunmayan, sadece bankaların hesaplarına alacak ve borç kaydı girilmesi ile ortaya çıkan bir değişim, bir çeşit ödeme aracı şeklinde de tanımlanmaktadır. Aynı zamanda bu ödeme aracı, günümüzde geniş anlamda para arzının en önemli ögesini de oluşturmaktadır. Ekonomi içerisindeki kayıtsal para hacmi ise; merkez bankaları tarafından belirlenen zorunlu karşılık ve dispoñibilite oranları, insanların çek veya kart kullanarak ödeme yapma alışkanlıkları, mevcut bulunan nakdin bankalara yatırılma oranı, gelir seviyesi ve banknot tutarı tarafından etkilenmektedir.
- **Para Politikasının Uygulanması Sırasında Etkinliğin Sağlanması:** Gelişmiş bir bankacılık sisteminin var olması, ekonomide etkili bir para politikası izlenmesinin birincil şartı olarak görülmektedir. Bankalar; para politikasının yürütme aracı olarak da nitelendirilmektedirler. Para politikasına yönelik olarak merkez bankalarının kullanmış oldukları araçların tümü ise; yalnızca gelişmiş bir bankacılık sistemi sayesinde ekonomide yer almaktadır.
- **Uluslar Arası Ticaretin Geliştirilmesi:** Geliştirdiği ve uygulamaya koyduğu çeşitli ödeme ve kredilendirme yöntemleri sonucu güven kazanan bankacılık sistemi, uluslararası ticaretin gelişimine de katkı sağlamaktadır (Çerçi, 2011, s. 20; Dilley, 2008, s. 3).

Ülkemizde sayıca fazla olarak faaliyet göstermekte olan ticari bankaların, başlıca faaliyet esaslarından olan faiz unsuru Katılım Bankalarının prensip olarak uygun görmediği bir unsur olmaktadır. Dolayısıyla katılım bankaları; ticari bankalardan farklı bir prensiple kurulan ve yine bankacılık sektöründe faaliyet gösteren yapılardan biri olarak tanımlanmaktadır. Bir sonraki bölümde de katılım bankalarının nasıl ortaya çıktığı, temel prensipleri, yapıları, fon toplama yöntemleri ve günümüzde bulunan katılım bankalarına kısaca değinilecektir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

KATILIM BANKACILIĞI ve BANKACILIK SEKTÖRÜ İÇERİSİNDEKİ YERİ ve ÖNEMİ

3.1. FAİZ ve KAR KAVRAMLARI

Faiz kavramı, ilkçağlardan bu yana gerçekleştirilen para ticaretleri ile birlikte ortaya çıkmış bir kavram olmaktadır. Araştırmalar neticesinde elde edilen belgelere göre para ticaretinin dünyadaki en eski meslek olduğu da bilinmektedir. Modern finans bilimine göre ise; para ticaretinin karşılığında kredi kavramı ortaya çıkmaktadır.

Sadece İslamiyet'e özgü bir yasak olmayan faiz ya da tefecilik yasaklarına, farklı dinlerde de bazı sınırlamalar ve yasaklar getirilmiştir. Hindistan'da M.Ö. XXIV. yüzyılda hükümdar Manu tarafından yıllık faiz oranına yüzde 24'lük bir kota uygulaması getirilmiş M.Ö. XIX. yüzyılda ise; Babil Kralı Hammurabi tarafından uygulanan kanunlarla birlikte borçlanma işlemlerinde uygulanan faiz oranlarına sınırlama getirilmiştir (Kelleroğlu, 2017, s. 21). Bunların yanı sıra; ekonomik açıdan bakıldığında ise faiz kavramı için; paranın kullanım maliyeti, paranın fiyatı ya da borçlanma maliyeti şeklinde tanımlamalar da yapılmaktadır (Selmi, 2018, s. 67).

Kar kavramının tanımı ise farklı şekillerde yapılabilmektedir. Şirket ve kurumların başlıca amaçları; varlıklarının devamlılığını sağlamak, gelişme göstermek ve piyasada değerlerini maksimize etmeye çalışmaktır. Şirket ve kurumların bu hedeflerine ulaşabilmeleri de kar elde etmeleri yoluyla gerçekleşmektedir. Kar kavramı; belirli bir dönemde gerçekleştirilmiş olan faaliyetler neticesinde edinilen toplam gelirle, bu faaliyetler sonucunda katlanılan toplam maliyetler arasındaki pozitif fark olarak tanımlanmaktadır. Bu kavramın anlamı aslında daha çok işletme biliminin bir konusu olmaktayken; karların belirlenmesi konusu ise muhasebe biliminin içeriğinde bulunmaktadır (Çakırcalı, 2015, s. 9-10).

Faiz ve Kar kavramları bu bölümde daha detaylı bir şekilde ele alınacak olan önemli kavramlardır.

3.2. FAİZSİZ BANKACILIĞIN TANIMI, TARİHİ ve GELİŞİMİ

3.2.1. Faizsiz Bankacılık

Faizsiz bankacılık faaliyetlerinin oluşmaya başlamasındaki en önemli unsur İslam dininin kurallarıdır. İslam dinine göre Faiz Kavramı yasaklanmış olduğundan Müslüman toplumlar için atıl fonların ekonomiye kazandırılması amacıyla katılım bankalarının kurulması gerekli görülmüştür. Özellikle İslami kesimin ihtiyaçlarına karşılık veren katılım bankaları, bu karşılığı işlemlerinde faiz unsurunu kullanmadan gerçekleştirmektedirler.

Bu banka türü ilke olarak; parayı alınıp satılan bir mal olarak değil bir çeşit değişim aracı olarak benimsemektedir. Dünya üzerinde bu ilkeyi benimsemiş olan en güçlü örnekler ise; HSBC ile Citibank gösterilebilir. Bu örnekler, katılım bankacılığı sisteminin dünyada nasıl büyük bir hızla yayıldığı ve ekonomiye önemli katkılarda bulunduğu bir kanıtı olmaktadır (Sümer ve Onan , 2016, s. 297).

Türkiye’de ise; 1983 yılında özel finans kurumları ismiyle faaliyet göstermeye başlayan faizsiz bankalar, 2005 yılından sonra çıkarılan Bankalar Kanunu ile beraber Katılım Bankaları sıfatını almış ve bu sıfatı alan 4 banka Türkiye’de faaliyetleri başlamıştır (Doğan, 2013, s. 176).

3.2.2. Katılım Bankacılığı

Dünya’da daha çok faizsiz bankacılık veya İslami bankacılık olarak bilinen bu banka türü Türkiye’de ise Katılım Bankacılığı olarak bilinmektedir. Aynı zamanda bu banka türü; risk paylaşımının öngörüldüğü, kar ve zarara katılma politikası güden bir yapıyı da esas almaktadır (Doğan, 2013, s. 176).

Katılım Bankaları kısaca; bankacılık işlemlerinin içeriğinde İslami hükümlerin uygulandığı, faizin yasak olduğu ve bunun yerine kar-zarar ortaklığının benimsendiği bankalar şeklinde tanımlanmaktadırlar (Dilek, 2016, s.1). Literatürdeki tanımı, “İslam’ın koyduğu ve teyit ettiği prensipler çerçevesinde bankacılık ve yatırım faaliyetlerini yürütmek için kurulan kuruluşlar” (Özgür, 2007, s. 38); şeklinde olan katılım bankacılığının en temel felsefesinin bu tanımdan hareketle, tüm faaliyetlerinin İslami çerçevede gerçekleştirilmesi olduğu söylenebilir. Bu durumda da; faizsiz bankacılık ile İslami bankacılık birbirlerinden farklılık göstermekte çünkü bir bankacılık işleminin faizsiz gerçekleştirilmesi demek onu İslam dinine uygun hale

getirmemektedir. Bu yüzden her faizsiz işlem gören bankanın İslami banka olduğu söylenememektedir. İslami bankadan söz edebilmek için ilk olarak ülkedeki ekonomik yapının buna elverişli olması gerekli görülmektedir (Selmi, 2018, s. 3).

Türkiye’de bulunan katılım bankaları; mali sektör içerisinde faaliyetlerini sürdüren, reel ekonominin finansmanını gerçekleştiren ve aynı zamanda bankacılık hizmeti de sunan kurumlardır. Bu bankaların; modern bankacılık anlayışına sahip olarak gelişme göstermesi ve ekonomik ortamın da bu durum için elverişli olması sonucunda geniş bir müşteri portföyüne eriştiği görülmektedir. Bu bankalar; müşterilerine faizsiz bankacılık prensibi altında her türlü bankacılık hizmetini sunmalarının yanı sıra; müşterilerin ihtiyaç duydukları çeşitli ürünleri de (kredi kartı, kurum tahsilatları, POS v.b.) onlara temin etmektedirler (Selmi, 2018, s. 4).

3.2.3. Dünya’da Katılım Bankacılığının Gelişimi

Temelinde İslam dininin bulunduğu Katılım Bankaları için; katılımcılarının faiz kazancı yerine kazanılmış kar ve geliri paylaşmaları felsefesiyle hareket eden finansal kurumlar şeklinde bir tanım yapılabilmektedir (Sümer ve Onan , 2016, s. 298). Katılım Bankacılığı, diğer bir adıyla faizsiz bankacılık faaliyetlerine yönelik hareketler oldukça eski olmakla birlikte, günümüzde bu faaliyetlerin temel mantığına yönelik planların 1950’li yılların sonlarına doğru yapılmaya başlandığı görülmektedir.

Pakistanlı düşünürlerin öncülüğünde ortaya çıkan faizsiz bankacılık konusuna ilişkin ilk çalışma; 1955 yılında Muhammed Uzair tarafından gerçekleştirilmiştir (Türkmenoğlu, 2007, s. 12-13). 1963 yılında Mısır’da kurulan Mit Ghambir Tasarruf Bankası ile kendini göstermeye başlayan faizsiz bankacılık yapısı, kırsal kesimde bulunan üreticilerin tefecilerden korunmasına yönelik olarak Ahmed En-Nacar tarafından kurulmuştur. II. Dünya Savaşı sonrasında Alman tasarruf bankalarının artan kalkınma hızından etkilenen En-Nacar, bu bankacılık uygulamasını İslam dininin ekonomik ve kültürel değerlerini harmanlayarak Mısır’da da uygulayabilmek adına çalışmalarda bulunmuştur. Bu süreçte Alman Hükümetinin de desteği alınmış fakat daha sonra En-Nacar’ın bu düşüncesinin farkına varan Almanlar yardımı kesmişlerdir. En-Nacar’ın kurmuş olduğu ilk faizsiz banka, faaliyetlerini dört yıl sürdürebilmiş fakat bu denemeye birlikte birçok farklı faizsiz banka kurulmasına da vesile olmuştur (Ece, 2011, s. 3).

Katılım bankaları, modern anlamda ise ilk olarak; 1972 yılında Kahire’de kurulan Nasser Social Bank ile faaliyetlerine başlamışlardır (Türkmenoğlu, 2007, s. 12-13). Bu bankanın faaliyet gösterdiği alanlar; sosyal sigorta, sosyal kredi, üretim kredisi, yatırımlar, sosyal yardımlar, öğrenci kredileri, tasarruf mevduatları ve hazine gibi konulardan oluşmaktadır. Bu faaliyetlerin uygulaması kısmında esas alınan unsur faizsizlik prensibi olarak belirlenmiştir (Tuhan, 2014, s. 31). Ticari amaç gütmeyen çalışan bir bankanın; evlenme, hastalık ya da ölüm gibi nedenlerden dolayı maddi durumu iyi olmayan kişilere vermiş olduğu faizsiz krediler bu duruma örnek olarak gösterilmektedir. Bu da faizsiz bankaların, bankacılık ve kredi kanunlarına dahil edilmemelerine neden olmaktadır (Türkmenoğlu, 2007, s. 13).

1970 yılına gelindiğinde Cidde’de gerçekleştirilen İslam ülkeleri dış işleri bakanlarına yönelik yapılan toplantıda, İslam ülkelerinin kendi aralarında ekonomik iş birliği yapmaları kararı alınmıştır. Mısır ve Pakistan, Pakistan’da bulunan Karaçi şehrinde gerçekleştirilen bir konferansta ise; milletlerarası kurulacak faizsiz bir bankanın gerekliliği konuşulmuştur. 1973 yılında Kahire’de, aralarında Türkiye’nin de bulunduğu İslam ülkeleri mali bir komite kurmuş ve ülkelerindeki sermayenin İslam topraklarının tümüne sunulmasına karar vermişlerdir. Sonrasında ise; ekonomiden faizin arındırılmasına yönelik çalışmalar başlatmışlardır. Tüm bunların sonunda 1975 yılında Kral Faysal’ın destek ve girişimleri ile birlikte toplamda 43 adet Müslüman ülkesinin de katılımıyla İslam Kalkınma Bankası kurulmuştur. Bu bankanın kurulmasıyla beraber faizsiz bankacılık düşüncesi daha çok benimsenmeye başlamıştır (Türkmenoğlu, 2007, s. 13).

İslam Kalkınma Bankası’nın kuruluş amacı; mali yardımlaşmanın sağlanması ile İslam’a uygun bir şekilde ekonomik ve sosyal açıdan kalkınmanın gerçekleştirilmesidir. Aynı zamanda; İslam ülkeleri tarafından kurulan birliğe üye ülkelerin projelerine, İslam’ın kuralları çerçevesinde finansörlük hizmeti vermek de bu bankanın görevi olarak belirlenmiştir (Tuhan, 2014, s. 32).

1977 yılında İslami bankalara teknik danışmanlık hizmeti vermek amacıyla Uluslararası İslami Bankalar Birliği ve Lefkoşa’daysa İslami Bankacılık ve Ekonomi Kurumu kurulmuştur. Bu kurumların da; gerçekleştirilen seminerler neticesinde birbirleri ile bilgi alışverişinde bulunmak ve İslami bankacılığın gelişimi ve sorunlarına katkı sağlamak gibi görevleri bulunmaktadır (Ece, 2011, s. 3).

2000 yılına gelindiğinde; İslami Bankalar Birliği'nin yapmış olduğu bir araştırma sonucuna göre, faizsiz bankacılığın dünya üzerinde 182 banka ile faaliyette bulunduğu görülmüştür. Faizsiz bankacılık hizmeti veren bankaların bulunduğu bu ülkelerden bazıları ise; Amerika, İsviçre ve İngiltere gibi ülkelerdir (Türkmenoğlu, 2007, s. 13). Bununla birlikte; her yıl yayınlanan istatistik verileri de göz önüne alındığında dünya üzerindeki en büyük 1000 bankadan 89'u İslam ülkelerinde kurulan ve faizsizlik prensibiyle hareket eden kurumlardan oluşmaktadır. Dünya'daki en büyük bankalardan bir tanesi olan Citibank da bu sistemi benimseyerek varlığını devam ettirmekte olan bir bankadır (Sümer ve Onan , 2016, s. 299).

3.2.4. Türkiye'de Katılım Bankalarının Gelişimi

Katılım Bankacılığının temelini oluşturan kurumlar, 1975'li yıllarda gelişme göstermeye başlamıştır. Faizsiz bankacılık esaslarına uygun olacak şekilde finansman ve bankacılık hizmetleri sunan bu kurumların temeli, 1975 yılında İslam Kalkınma Bankasının kurulmasıyla başlamış; 1983 yılında Özel Finans Kurumu (ÖFK) ismini almasıyla da tam olarak oluşmuştur (Gül vd., 2017, s. 145). Bu ÖFK' lar; 1980'lerden sonra ekonomiye dahil olamamış ve “yastık altı” diye tabir edilen fonların, ekonomik faaliyetlerin finansmanında kullanımına olanak tanımak amacıyla kurulmuş birimlerdir (Avcu, 2015, s. 6).

1983 yılında yasal olarak zemini hazırlanmış olan ÖFK' lar, aynı zamanda ilk defa 1985 yılında Albaraka Türk ve Faysal Finans ile uygulamaya geçmiş olan kurumlar olarak da bilinmektedirler. Daha sonra; Kuveyt Türk ve Anadolu Finans sektöre girmiş ve bunları İhlas Finans ile Asya Finans bankaları takip etmiştir. 2005 yılından sonra da sektöre giriş yaparak Katılım Bankası ismini alan bu özel finans kurumlarının bazıları birleşme ya da iflaslar sebebiyle günümüzde faaliyetlerini sonlandırmışlardır (Gül vd., 2017, s. 145).

Tablo 3. 1. Türkiye’de Katılım Bankacılığının Tarihteki Gelişimi

Tarih	Açıklama
1983	Bakanlar Kurulu Kararı ile “Özel Finans Kurumları’nın” kurulması
1984	Albaraka Türk Özel Finans Kurumu A.Ş.’nin kurulması
1985	Faisal Finans Kurumu A.Ş.’nin kurulması
1989	Kuveyt Türk Evkaf Finans Kurumu A.Ş.’nin kurulması
1991	Anadolu Finans Kurumu A.Ş.’nin kurulması
1995	İhlas Finans Kurumu A.Ş.’nin kurulması
1996	Asya Finans Kurumu A.Ş.’nin kurulması
	Özel Finans Kurumları Birliği’nin kurulması
2001	İhlas Finans kurumunun tasfiye edilmesi
	Faisal Finans Kurumu’nun Family Finans adıyla faaliyetlerini sürdürmesi
2005	Bankalar Kanunu’na dahil edilen Özel Finans Kurumlarının “Katılım Bankaları” adını almış olması
	Özel Finans Kurumları Birliği’ne Türkiye Katılım Bankaları Birliği isminin verilmesi
	Family Finans ile Anadolu Finans kurumlarının birleşmesi neticesinde Türkiye Finans Katılım Bankası ismiyle faaliyetlerini sürdürmesi
2019	BDDK kararıyla 26.02.2019 tarihinde Emlak Katılım Bankası A.Ş.’nin kurulması

Kaynak: (Buğan, 2015, s. 18; Emlak Katılım Bankası)

Kredileme işlemlerini gerçekleştirirken faiz kavramının yerine kira bedeli ya da iştirak payı gibi tabirleri kullanan katılım bankaları, faaliyetlerine 1983 yılında 83/7506 sayılı Bakanlar Kurulu kararı, Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarlığı ile T.C. Merkez Bankasının belirlemiş oldukları şartlar çerçevesinde başlamışlardır.

1985 yılından bu yana Türkiye’de 6 adet katılım bankası faaliyet göstermekte iken (Tuhan, 2014, s. 29); 2017’den bu yana ise bunlardan 5 tanesi faaliyetlerini sürdürmeye devam etmektedir. Günümüzde faaliyetlerini sürdüren bu bankalar; Finans Katılım Bankası, Albaraka Türk Katılım Bankası, Kuveyt Türk Katılım Bankası, Ziraat Katılım ve Vakıf Katılım şeklinde sıralanmaktadır (Gül vd., 2017, s. 145).

2019 yılının Şubat ayında da; Emlak Katılım Bankası A.Ş.’nin de kurulmasıyla birlikte katılım bankalarının sayısı 5’ten 6’ya yükselmiştir.

3.3. KATILIM BANKACILIĞININ ORTAYA ÇIKMA NEDENLERİ

Dünya genelinde ve Türkiye’de faaliyet gösteren çoğu kurumun ortaya çıkış nedenlerinden bir tanesi olarak; toplum yönlendirmesi gösterilirken; Katılım Bankacılığı kavramının ortaya çıkmasına neden olan en büyük etken olarak ise; bu kavramın toplumun ihtiyaçları doğrultusunda gelişmiş olması durumu gösterilmektedir (Öztürk H. , 2012, s. 5).

Temeli; İslam Bankacılığı fikrine dayanmakta olan bu banka türünde kutsal kitap olan Kuran-ı Kerim ve Sünnetler tarafından koyulmuş, ekonomik alt yapısıyla da insan hayatını düzene sokan kurallar bulunmaktadır. İslam dininde faiz kavramı yasaklanmış olduğundan, kimi İslam ülkelerinde alternatif bir bankacılık sisteminin varlığına ihtiyaç duyulmuş ve bu durum da katılım bankacılığının kurulmasının önünü açmıştır (Pehlivan, 2016, s. 300).

Faiz kavramından uzak duran kişiler, geleneksel bankalara gitmeyi tercih etmeyerek orada bulunan fonların atıl kalmasına neden olmaktadır. Bu durumda da genel itibariyle ekonomi ve tasarruf sahipleri bakımından bir kayıp olması söz konusu olmaktadır. Dolayısıyla; mali sektörde bir yenilik yaratabilmek için faizden kaçınmak isteyen kişilerin geleneksel bankalara gitmeyen fonlarının ekonomiyeye kazandırılmasını sağlamak, tasarruf sahibi kişi ya da kurumların fonlarını en etkin şekilde değerlendirebilmelerine katkıda bulunmak ve alternatif yatırım alanları ile körfez fonlarını çekebilmek katılım bankalarının kuruluş amacı olarak sıralanmaktadır (TKBB).

Tasarruf sahibi kişilerin dini sebeplerden ötürü faize karşı bir tutum sergilemeleri, fonlarının atıl kalmasına neden olmakta ve bu durum da ekonomiyi olumsuz olarak etkilemektedir. Atıl kaldığı düşünülen tüm bu fonları sisteme yeniden kazandırabilmek için ortaya çıkan sebeplerden her biri, Katılım Bankacılığının da oluşma sebebi olarak ortaya çıkmıştır (Öztürk H. , 2012, s. 5).

3.3.1. Dini Nedenler

İslam dininde de diğer dinlere benzer şekilde davranışları belirleyen bazı önemli ve zorunlu kurallar bulunmaktadır. Bu kurallara uygun bir şekilde tasarlanmış faizsiz bankacılık kavramının kurulmasında rol oynayan en önemli etken ise; dinlerin tümünde faiz kavramının yasak olarak kabul edilmesidir. Bu kavramın neden olduğu

problemlerden biri olarak toplumun ahlaki değerlerini olumsuz yönde etkilemesi gösterilebileceği gibi, aynı zamanda ekonomik haksızlıklara ve buna benzer birçok sıkıntıya da sebep olduğu gösterilmektedir (ztrk H. , 2012, s. 5).

Müslümanların ekonomik alanda önemli faaliyetlerde bulunmaları, birikimlerini ekonomiye kazandırmaları ve bu kazanımları, kaynağa ihtiyacı olan firmalara aktarabilmeleri için ihtiyaç duydukları bu sistem, yalnızca İslam lkelerinde değil diğer dinleri benimseyen ülkelerde de kabul görmüştür (Pehlivan, 2016, s. 300).

3.3.2. Ekonomik Nedenler

Faizsiz bankacılık düşüncesinin oluşmasında ortaya çıkan diğer önemli bir etken olarak ekonomik unsurlar gösterilmektedir. 1974 yılından beri petrol fiyatlarında ortaya çıkan sürekli ve hızlı artışlar sonucunda petrol üreticisi olan ülkeler ile Orta Doğu lkelerinde büyük miktarda döviz rezervi birikmiştir. Petrol fiyatlarında yaşanan artış petrol ithalatçısı ülkelerin Türkiye'nin petrol giderlerini de hızla arttırmakta ve farklı alanlara tahsis edebilecekleri kaynaklarının azalmasına ile kalkınma hızlarının yavaşlamasına neden olmaktadır (Bilir, 2010, s. 24). Petro-dolar ismiyle Batı ekonomisine aktarılan bu petrol gelirlerinden dolayı da fon fazlası bulunan ülkelerle fon açığı bulunan Müslüman lkeler arasında ekonomik bir iş birliği oluşturulması ihtiyacı doğmaktadır. Müslüman ülkelerdeki petrol gelirlerinden elde edilmiş bu kazanç ile kazancın en etkili biçimde kullanılması durumu ise faizsiz bankacılık olgusunun doğuşundaki birincil etken olarak ortaya çıkmaktadır (Yanık ve Sumer, 2017, s. 433). Bu sistemle birlikte fonların yatırılması faizsiz bir sistem içerisinde, yalnızca "Kar ve Zarar" kavramlarına dayanılarak gerçekleştirilmiştir (Bilir, 2010, s. 24).

Katılım bankalarının ortaya çıkmasındaki ekonomik nedenlerden petrol gelirleri harici gösterilen nedenler ise aşağıda verildiği gibi sıralanmaktadır.

- ✓ Günümüzde faaliyet gösteren ticari bankalar, kalkınma hedeflerine yönelik uzun vadeli yatırım kredilerini tercih etmeyip ticari amaçlı kısa vadeli kredileri tercih etmekte ve bu durum da gelişmekte olan ülkelerin kalkınmaları önünde bir engel meydana getirmektedir. Katılım bankaları yani İslami bankalar; kalkınma amaçları doğrultusundaki yatırım projelerinin finansmanını sağlayarak, gelişmekte olan ülkelerin bir eksikliğini giderebilmektedirler.
- ✓ Faiz esasına dayalı çalışan klasik bankalar; sanayi ve ticaret ortağı olmadıkları için ilk olarak kendi menfaatlerini düşünmekte ve kredi verdikleri firmaların

çalışmalarının verimli olup olmadığını gerektiği gibi denetleyip takip edememektedirler. Bu da ülke ekonomisinin zarar görmesine neden olmaktadır. Buna rağmen katılım bankaları; fonları çoğunlukla ortaklık esasına uygun bir şekilde kullanılabileceği için, ülke ekonomisinin çıkarlarını göz önünde bulundurmamak ve fon kullanımını denetlemekle yükümlüdür (Akgüç, 1992, s. 162). Bu bankalarda fon denetiminin kolay olması ve müşteriye nakit olarak verilememesi gibi faaliyetler, amacı dışında fon kullanımını engellemek için gerçekleştirilmektedir. Bu sebepten katılım bankalarının ekonomiye doğrudan bir katkısı olduğu söylenebilmektedir (Öztürk H. , 2012, s. 8).

Türkiye ve Dünya’da faiz gelirinden uzak duran halkın bir kısmı, klasik bankalara gitmediğinden bu bankalardaki fonlar atıl kalmaktadırlar. Bu durumun sonucu da genel ekonomi için ve tasarruf sahipleri için bir kayıp oluşturmaktadır. Klasik bankalarına gitmeyen fonların ekonomiye kazandırılması ve tasarruf sahibi olanların fonlarının güvenli bir şekilde saklayarak değerlendirilebilmesi amacıyla katılım bankaları kurulmuştur (Bilir, 2010, s. 25).

3.3.3. Sosyal Nedenler

Faizsiz bankacılık prensibini oluşturan unsurlardan ekonomik ve dini nedenlerin yanı sıra sosyal faktörler de etkili olmaktadır. Toplum yapısı bireylerden oluşmaktadır. Bireylerin de sahip oldukları olanaklar ve yaşam kaliteleri aynı olmadığından birbirlerinden farklı nitelikte ekonomik sınıflar ortaya çıkmaktadır. Bir toplumda huzur ve barış dolu bir ortamın yaratılabilmesi için bu toplumda bulunan farklı sınıflara mensup kişiler arasında ilişkilerin iyi bir şekilde kurulması, bu ilişkilerin devamlılığının sağlanması ve ekonomik sınıflar arasındaki uçurumun kapatılabilmesi hedeflenmelidir. Bu durumda katılım bankacılığı, reel ekonomi çevresinde sermayenin değerlendirilmesi sonucu yeni istihdam alanları açarak üretim faktörlerini canlandırmaktadır. Bu sayede faizsiz bankacılık kavramının toplumsal barış ve bütünlüğün sağlanması konusundaki katkısı oldukça önemli olmaktadır (Eskici, 2007, s. 13).

Aynı zamanda faizsizlik usulüne göre faaliyet gösteren bu bankalar, dinin yasaklamış olduğu konular haricinde (uyuşturucu, alkol, domuz eti, müstehcen yayınlar v.b.) fon kullanılmak suretiyle toplumda düzeni sağlayan bir rol üstlenmişlerdir (Öztürk H. , 2012, s. 9).

3.3.4. Politik Nedenler

İslam ülkelerinin bazılarında faizsiz bankacılığı benimseyen kesimin artış göstermesinde politik birtakım nedenler de söz konusu olmuştur. Pakistan ve İran'daki dini esaslar temelinde yürütülen devlet yönetimi ile kazandıkları petrol gelirleri aracılığıyla zenginleşmiş olan sarrafaları kontrol altına alma çabası içerisinde olan Suudi Arabistan'ın bu tutumu ise katılım bankacılığının kurulmasındaki politik nedenler arasında gösterilmektedir (Akgüç, 1992, s. 162). İslam Kalkınma Bankası'nın kuruluş amaçları arasında ise; İslam ülkeleri arasında işbirliğini gerçekleştirilmesi ve ekonomik etkinliği arttırmakla birlikte uluslararası boyutta sağlam bir politik iradeye sahip olması bulunmaktadır (Bilir, 2010, s. 25).

Türkiye için bu bankaların kurulmasındaki önemli politik etkenler arasında; Türkiye'nin de içerisinde bulunduğu İslami coğrafyada ortaya çıkan faizsiz bankacılık kavramının giderek yaygınlaşması ile İslam ülkelerinin bu bankalar aracılığıyla transferlerini gerçekleştirdiği yabancı sermayelerden önemli bir pay sağlayabilmeleri de bulunmaktadır (Kalaycı, 2013, s. 61).

3.4. TÜRKİYE ve DÜNYA'DA KATILIM BANKACILIĞININ AMAÇLARI

Türkiye'de Katılım Bankaları'nın kurulmasındaki asıl amaç ekonomiye çeşitli sebeplerden ötürü katılmamış olan finansal değerlerin yastık altından çıkarılması ve yabancı sermayeyle beraber faizsiz finansman esaslarına dayanılarak milli ekonomiye kazandırılması olarak gösterilmektedir. Yastık altında tutulan bu değerlerin klasik bankalar aracılığıyla reel ekonomiye kazandırılmasındaki başlıca nedenler; TMSF tarafından bazı bankalara el koyularak klasik bankacılığa duyulan güvenin sarsılması, rant ekonomisi aracılığıyla elde edilen kazançlarda artış olması, faizsiz bankacılık uygulamalarının klasik bankacılık uygulamalarına kıyasla bilinirliğinin daha az olması gibi unsurlar gösterilmektedir. Genel amacı; İslam dini tarafından kabul edilen iktisadi prensipler doğrultusunda ekonominin gelişmesini sağlamak olan katılım bankalarının, faizi benimsemeyen kesimin sermayelerini oluşturmalarında etkin bir şekilde görev almak ve bunun gerçekleşebilmesi için gereken ortamın hazırlanmasını sağlamak gibi amaçları da bulunmaktadır (Ustaoglu, 2014, s. 42).

TKBB' nin amaçlarını genel anlamda maddeler halinde sıralamak gerekirse (Akay, 2018, s. 57-58);

- Tam rekabet ilkelerini benimseyerek bankacılıktaki düzenlemeler, ilke ve kurallar temel alınarak katılım bankalarının haklarını ve menfaatlerini korumak,
- Bankacılık sektörünün büyütülmesi, sağlıklı bir şekilde işlemesi ve bankacılık mesleğinin gelişme göstermesini sağlamaya çalışmak;
- Sektör içerisinde rekabeti güçlendirmek amacıyla yapılan çalışmaları arttırmak;
- Rekabet ortamının yaratılması ve haksız rekabeti önleyici birtakım gerekli tedbirlerin alınmasını sağlamak, bu tedbirleri uygulamaya koymak ve uygulanmasını talep etmek, şeklinde sıralanmaktadır.

Bunların yanı sıra; faizsiz bankacılık hizmetlerini yaygınlaştırarak bankacılık sektörüyle olan ilişkinin sınırlarının genişletilmesi, çeşitli sektörlerin ihtiyaç duydukları gerekli fonların tedarik edilmesi ve kullanılan araçların, tasarruf ve fonlar şeklinde ıslah edildikten sonra İslami şartlara uygun yatırımların kazançlarına eklenmesi de bu bankaların amaçları arasında bulunmaktadır (Bilir, 2010, s. 21).

3.5. KATILIM BANKALARININ FON TOPLAMA ve KULLANMA YÖNTEMLERİ

Bütün bankalarda olduğu gibi katılım bankalarının da işleyiş yapıları fon toplamak ve fon kullanırmak gibi iki ana unsura dayanmaktadır. Katılım bankaları; bankacılık faaliyetleri esnasında her iki unsuru gerçekleştirirken faizsizlik prensibini de temel alan kurumlardır.

Katılım bankalarında fon toplama yöntemi üç şekilde gerçekleştirilmekte ve bunlar; özel cari hesaplar, katılma hesapları ve özel fon havuzları hesapları şeklinde sıralanmaktadır. Bu hesaplardan her birinde toplanmış olan mevduatlar TMSF' nin güvencesini içermektedir (Gül vd., 2017, s. 434-435).

Katılım bankaları fon toplarken; kar ve zarara katılma unsurunu esas alarak, finansal kiralama, ortaklık ve ticaret gibi yöntemler ile bu fonların kullanılmasını sağlayan bir banka türü olmakta ve finansal sistemi tamamlayan bir kavram olarak ortaya çıkmaktadırlar (Öndeş vd., 2018, s. 901). Aynı zamanda katılım bankalarının mevduat sahibi kişilerden almış olduğu fonların yine faizsizlik prensibi doğrultusunda çeşitli yöntemlerle kullanılması durumu da söz konusu olmaktadır (Gül vd., 2017, s.

434-435). Bu fon kullandırma yöntemleri de; murabaha, mudaraba, müşareke, selem, istisna, icara, karz-ı hasen, tavarruk/ teverruk ve sukuk şeklinde sıralanmaktadır.

3.5.1. Fon Toplama Yöntemleri

Faizsiz bankacılık prensibiyle çalışan bankaların tasarruf sahiplerinden topladıkları fonlar; özel cari hesaplar, katılma hesapları ve özel fon havuzları şeklinde üç ayrı yöntem aracılığıyla gerçekleştirilmektedir.

3.5.1.1. Özel Cari Hesaplar

Bu hesap kalemleri daha çok, Türk Lirası veya yabancı para cinsinden açılmakle birlikte istenildiği zaman bir kısmının ya da tamamının geri çekilebilmesi özelliğini taşımaktadır. Buna karşılık olarak ise bu hesaplar; hesabın sahibine anaparası haricinde herhangi bir kar ödemeyen fonların oluşturduğu hesaplar olarak tanımlanabilir (Sümer ve Onan , 2016, s. 302).

3.5.1.2. Katılma Hesapları

Katılma hesapları; hesap sahipleri ve bankaların emek-sermaye ortaklığı kapsamında yatırılmış fonların; bankaların ticari, sanayi ve hizmet sektörü gibi alanları finanse etmede kullanmasıyla ortaya çıkan kar ya da zarara katılımı esas alan hesap kalemleri olarak tanımlanmaktadır. Burada hesabın sahibine daha önceden belirlenmiş bir getiri ödemesi yapılmamaktadır (Yanık ve Sumer, 2017, s. 434).

3.5.1.3. Özel Fon Havuzları

Katılım Bankaları ile ilgili olarak, 5411 sayılı Bankacılık Kanunu'nun altmışıncı maddesinin yedinci fıkrasında;

Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası tarafından tespit edilen vade ve türlerine bağlı kalmaksızın, önceden belirlenmiş projelerin veya diğer yatırımların finansmanında kullanılmak üzere müstakil hesaplarda fon toplamak suretiyle, vadesi üç aydan daha az olmayan özel fon havuzları oluşturabilir. (BDDK Yönetmelik, 2006) ibaresi bulunmaktadır.

Katılma hesaplarında ve diğer hesaplardan farklı olarak özel fon havuzlarında toplanmış olan bu fonlar başka hesaplarda işletilebilmekteyken farklı vade gruplarına fon aktarımında bulunmaları mümkün olmamaktadır. Özel fon havuzları sisteminin oluşturulabilmesi ve tasfiyesinin gerçekleştirilmesi için gerekli olan bilgilerin 15 gün

içinde ilgili kuruma verilmesi gerekmektedir. Özel fon havuzlarının tasfiyesi de finansman süresinin sonunda gerçekleşmektedir (Yanık ve Sumer, 2017, s. 435).

3.5.2. Fon Kullandırma Yöntemleri

Mevduat bankaları ile yatırım ve kalkınma bankaları haricinde ortaya çıkan ve faaliyetleri itibariyle bu banka türlerinden farklılık gösteren katılım bankaları, fonksiyonel açıdan mevduat bankaları ile benzerlik göstermektedirler. Fakat bunun yanı sıra, katılım bankalarının fon toplama yöntemlerinde de olduğu gibi fon kullandırma yöntemlerinin de bahsi geçen diğer banka türlerinden bazı durumlarda farklılık gösterdiği görülmektedir (Aras ve Öztürk, 2011, s. 173).

3.5.2.1. Murabaha (Maliyet Artı Kar Marjlı Satış İşlemi)

Müşterilerin taleplerine yönelik olarak; bankalar tarafından satın alınan bir malın üzerine belirli bir miktar kar payı eklemesiyle ve bu malın müşteriye satışının gerçekleştirilmesi durumu sonucunda yapılan sözleşmeler murabaha olarak adlandırılmaktadır (Öndeş vd., 2018, s. 901). Başka bir şekilde ifade etmek gerekir ise bu yöntem; satıcıların alış fiyatı ya da maliyet üzerine kar ekleyerek bu karın miktarını alıcıya bildirdiği bir satış çeşidi olarak da nitelendirilmektedir. Bu satış sözleşmesinin dini kurallara uygun olabilmesi için de alıcının, malın alış fiyatını ya da maliyetini biliyor olması ve bu durumun da kar miktarını ortaya çıkarması gerektirmektedir.

Murabaha yönteminin sözleşmesinde; faizsiz banka müşterilerinin talep etmesiyle hammadde, makina, ürün, teçhizat ve diğer ekonomik ürünler üçüncü kişilerden alınıp kendi müşterilerine peşin olarak ya da kendi koydukları vadeli satış fiyatı üzerinden satılmaktadır. Bu satış işleminde; malın satın alma maliyeti ile müşteriye satış yapılan fiyat arasındaki fark da bankanın elde edeceği kara eşittir. Bu tür satışlar genellikle kısa dönemde uygulanmaktadır. Bu yöntem; müşterilerinin İslami bankalardan yardım almadan yararlanamayacağı ticari faaliyetlerin finanse edilmesi konusunda tercih edilmektedir (Darçın, 2007, s. 30-31). Bu fon kullandırma yönteminin yaygın olarak tercih edilmesinin nedeni olarak da; müşteri ve banka arasındaki alım satım işlemleri esnasında fiyat şeffaflığını ortaya çıkarması gösterilmektedir (Öndeş vd., 2018, s. 901).

Bu sözleşmenin yapılmasının ardından bankalar bahsi geçen malın müşteriye teslimine ilişkin bir kredi mektubu ya da benzeri bir belge hazırlamakta ve sözleşmeye konu olan malın satıcısına siparişte bulunmaktadır (Darçın, 2007, s. 31).

3.5.2.2. Mudaraba (Emek - Sermaye Ortaklığı)

Mudaraba yöntemi; İslam bankalarının en çok kullanabileceği finans yöntemi olarak bilinmesinin yanı sıra bu yöntemde bankalar, projelerin masraflarının tümünü de karşılamaktadırlar (Sümer ve Onan , 2016, s. 301). Bu yöntemde, taraflardan birinin sermayedar sıfatıyla sermayesini; diğerinin ise girişimci sıfatıyla bilgi, emek ve tecrübesini ortaya koyup yapılan işin sonucunda elde edilen karın öncesinden belirlenmiş oranlara göre paylaşılması esas alınmaktadır (Yanık ve Sumer, 2017, s. 435). Mudaraba yönteminde her iki taraf için belirlenmiş sabit bir oran söz konusu olmamaktadır. İşin bitiminde ortaya bir zarar çıkması durumunda bu zararın tamamının yükümlülüğünü sermaye sahibi üstlenmek durumundadır. Mudaraba yöntemi sınırlı mudaraba ve sınırsız mudaraba olmak üzere iki şekilde gerçekleştirilmektedir:

- **Sınırlı Mudaraba:** Zaman ve mekan ile sınırlandırılmış olan spesifik işlere verilen isimdir.
- **Sınırsız Mudaraba:** Sınırlı mudarabanın aksine; zaman, mekan veya başka bir şartla sınırlandırılmadan bir işin finansmanını kapsayan bir işlemdir. Katılım bankalarının mudaraba faaliyetleri, sınırsız mudaraba şeklinde gerçekleşmektedir (Eskici, 2007, s. 59-60).

3.5.2.3. Müşareke (Sermaye - Sermaye Ortaklığı)

Müşareke ya da müşaraka olarak da adlandırılan bu terim; ticari bir kuruluşa ortak olmak, bu kuruluşun sermayesinden pay almak olarak tanımlanabilir. Bu kavramın yalnızca yönetsel olarak ortaklığı değil aynı zamanda sermaye anlamında da ortaklığı benimseyen bir yapısı bulunmaktadır. Bu yöntemde, taraf olanlardan her birinin yönetime katılması zorunlu olmamakta ve karın belli bir kısmının yönetici ücreti adı altında yönetimi devralmak isteyen kişiye verilmesi gerekmektedir. Elde edilmiş olan kardan yöneticiye verilen ücret çıkarıldığında geriye kalan kar da sözleşmede belirtilen oranlar kadar taraflara bölüştürülmektedir (Cinbaş, 2018, s. 29-30).

Ticari açıdan kelime anlamına bakıldığında; ortakların tümünün buldukları bir girişim neticesinde kar veya zararın paylaşıldığı ortak teşebbüsler olarak da ifade edilen Müşareke kavramında; kar oranlarını tarafların aralarında kurmuş oldukları sözleşme ile serbest bir şekilde belirleme gibi imkanlar da bulunmaktadır. Fakat kar oranlarının sözleşme kurulurken belirlenmesi gerekmektedir. Müşareke sözleşmeleri yalnızca zararı paylaşma konusunda kesin kurallar barındırmakla birlikte, zararın paylaşılması durumu önceden bilinmemektedir. Dolayısıyla sözleşmeye koyulmuş herhangi bir hüküm ya da madde ile değişimi yapılamamaktadır. Söz konusu zarar olduğunda ise; ortaklık için koyulmuş olan sermayenin toplam sermayeye oranı kadar paylaşım gerçekleştirilmelidir (Cinbaş, 2018, s. 30).

Bunların yanı sıra; faiz unsuru modern kapitalist ekonomi içerisinde her türlü finansmanda ayırt edilmeksizin kullanılan tek enstrüman olduğundan, müşareke yönteminin İslami prensipleri bulunan bir ekonomi içerisinde oldukça önemli bir yere sahip olduğu bilinmektedir (Yanık ve Sumer, 2017, s. 435).

3.5.2.4. İcara-Leasing (Finansal Kiralama)

En genel anlamı ile kiralama kavramı; herhangi bir varlığın mülkiyetinin devralınmadan yalnızca belli bir süre için kullanım hakkının elde edilmesi olarak tanımlanmaktadır. İşletmeler, faaliyetlerini yerine getirebilmeleri adına gerek duydukları varlıkları satın almaktansa belli dönemler içerisinde sabit ödemeler gerçekleştirerek kiralama yoluyla kullanım hakkı kazanabilmektedirler. Bu şekildeki kiralama anlaşmalarında ise kiralama süresi, kiralanmış olan varlığın ekonomik ömrünün büyük bir bölümünü oluşturmaktadır (Türkmenoğlu, 2007, s. 54-55). Bu hususta; İcara yani diğer bir adıyla finansal kiralama (leasing) kavramı da; sahip olunan ya da satın alınmış olan malın, o mala ihtiyaç duyan bir kişiye bir takım şartlar çerçevesinde ve belli bir miktar karşılığında kiralanması olarak tanımlanmaktadır (Albayrak S. A., 2018, s. 96).

Bu finansman tekniği genel olarak sermaye ve teknoloji gerektirmekte olan makine, teçhizat, bilgi işletim sistemleri gibi unsurların finansmanı için kullanılmaktadır (Öndeş vd.,2018, s. 901).

3.5.2.5. Selem (Peşin Bedelli Vadeli Teslimat)

Sözlük anlamı olarak Selem ‘mücceli muaccele satmak’ manasına gelmekte; daha açık ifade etmek gerekirse de veresiye malın peşin para ile alınması şeklinde tanımlanmaktadır. Satışlarda selem yöntemi; ileri bir dönemde teslim edilecek olan malın ücretinin peşin olarak ödenmesi ve satıcı tarafın da önceden belirlenmiş olan tarihte malın teslimini garanti etmiş olmasını konu edinmektedir. Dikkat edilmesi gereken nokta ise; selem sözleşmesine konu olan malın nitelikleri, özellikleri ve bunun gibi unsurların bir belirsizliğe neden olmayacak biçimde saptanması olmaktadır.

Aynı zamanda Selem’ in, katılım bankaları için bir fon kullandırma yöntemi olarak bilinmesinin yanı sıra, bu banka türü Selem yöntemini çok da fazla tercih etmemektedir. Çünkü peşin parası bulunan müşteriler, katılım bankasını araya aracı koymadan istedikleri malı kendileri de sipariş edebilmektedirler. İhtiyaç duydukları malı alabilecek gücü olmayan kişiler ise bu durumda katılım bankalarına başvurumaktadırlar. Buradan da anlaşıldığı üzere bu yöntem; katılım bankalarının fon kullandırma yöntemlerinden bir tanesi olan murabaha ile benzerlik göstermektedir. Murabaha yönteminden ayrılan tek kısım ise; selem yönteminde mala belirli bir süre sonunda sahip olma durumunun olmasıdır (Albayrak S. A., 2018, s. 100-101).

3.5.2.6. İstisna

Eser sözleşmeleri olarak da bilinen istisna yöntemi; müşterilerin ürünlerinin niteliklerini ve fiyatlarını belirleyip, üreticilerden ilgili malın üretimini gerçekleştirmesini talep eden sözleşme olarak tanımlanmaktadır (Cinbaş, 2018, s. 43-44). Bir başka tanıma göreyse; bir alıcı ile satıcı arasında belli bir ürünün imalatının gerçekleştirilmesine yönelik olarak oluşturulmuş sözleşmeye istisna denilmektedir. (Öndeş vd., 2018, s. 902).

Selemden farklı olarak istisna kavramının; malın değerinin gelecekte belirlenmiş olan herhangi bir tarihte ödenmesine imkân tanınması ve malın standartlaştırılmaması yani sipariş üzerine yapılması gibi özellikleri bulunmaktadır. Genellikle istisna sözleşmeleri için ticarete konu olan finansmanlarda kabul gördüğü bilinmektedir. Bunun nedeni olarak ise; malın üretiminin selemdekine benzer bir şekilde standart olmayışı ve önceden belirlenen bir siparişe dayanılması gösterilmektedir (Cinbaş, 2018, s. 44).

3.5.2.7. Karz-ı Hasen (Faizsiz Borç)

Faiz; İslam dininin teşvik ettiği Karz-ı Hasen olarak da tanımlanan karşılıksız borç verme ve bu şekilde bireylerin problemlerini hafifletme gibi güzel hareketlerle ters düşen, hatta bu düşüncüyü sekteye uğratan bir uygulama olarak tanımlanmaktadır (Darçın, 2007, s. 17). Dolayısıyla Karz-ı Hasen yönteminde belirtilen yöntemler haricinde kar amacı güdülmeksizin üretim dışı kredi verildiği görülmektedir (Özgür, 2007, s. 66).

Bu yöntemde bankalar müşterilerine, öğrenci veya bazı belirli projelere sahip kişilere anapara geri ödemesi haricinde herhangi bir şey talep etmeden yardım maksadıyla kredi vermektedirler. Karz-ı hasen verilebilmesinde gerekli görülen unsur olarak ise; kişinin gerçekten muhtaç bir durumda olup olmaması gösterilmektedir. Kredinin dönmesi de; kişilerden alınan teminatların maddi olarak ya da kefil karşılığı şeklinde olması ve bu borcun da bir veya birkaç taksite bağlanarak geri ödenebilmesi gösterilmektedir (Kaya R. , 2013, s. 58).

Günümüzde katılım bankalarında uygulanan Karz-ı Hasen yöntemi, müşterilerden çok personellere kullanılmak suretiyle gerçekleştirilmektedir. Bu bankalar; bedelli askerlik, evlilik, ölüm vb. gibi bazı özel durumlarda banka personellerine brüt maaşlarının beş katını aşmayacak şekilde Karz-ı Hasen kullanılmakta ve bu uygulama müşteriler için nadir olarak uygulanmaktadır. Müşterilere bir katılım bankacılığı ürünü olarak sunulmayan bu yöntemin uygulandığı müşteriler güvenilir olsalar bile en fazla yedi gün olacak şekilde ve kısa vadelerle bu uygulama gerçekleştirilmelidir (Cinbaş, 2018, s. 43).

3.5.2.8. Tavarruk (Sorunlu Kredilerin Yeniden Yapılandırılması İşlemi)

Tavarruk yöntemi; bir bireyden nakit para bulabilmek için vadeli bir şekilde alınmış bir malı başka bir bireye peşin olarak satma işlemine denmektedir (Arslan, 2018, s. 26). Bu yöntem; katılım bankalarının ödeme zorluğu çeken müşterilerin borçlarını yeniden yapılandırmalarında yardımcı olmaktadır. Aynı zamanda bu yöntem; İngiltere’de bulunan metal borsasından, ödeme konusunda sıkıntı yaşayan müşteriler için değerli maden alım-satım işlemlerini gerçekleştirerek kredinin yeniden yapılandırılmasını sağlamaktadır. Tavarruk yöntemi, Malezya gibi ülkelerde daha çok

nakdi plasman yapılabilmesi amacıyla da kullanılan bir yöntemdir (Sümer ve Onan , 2016, s. 301).

3.5.2.9. Sukuk (Kira Sertifikası)

Sukuk kavramı; son on yıl içerisinde oldukça önemli bir hale gelen ve gittikçe daha da popülerleşmekte olan bir finansal araç olarak bilinmektedir. Bu kavram; dikkat çeken bir hızla büyüyen İslami Finansal hizmetlerin doğal bir neticesi olarak ortaya çıkmıştır. Aynı zamanda Sukuk kavramı; katılım bankaları da ilk sırada yer almak kaydıyla finansal kurum ve kuruluşlara, işletmeler ve ülkelerin hazinelerine finansal piyasalardan İslam hukukuna uygun kaynak sağlama imkânı sunan finansal bir araç olarak da tanımlanmaktadır.

Varlığa Dayalı Menkul Kıymet (VDMK) sisteminin geliştirilmesi ile finansal piyasalarda alternatif kaynak oluşturma yönteminin 1990'lı yıllar içerisinde katılım bankacılığı sistemine yönelik yapılan bir uyarlama olduğu düşünülmektedir (Öndeş vd., 2018, s. 902; Sümer ve Onan , 2016, s. 303). Bu sistemde alacak portföyü bulunan şirketlerin, bu portföylerin özel amaçlı şirketlere (Special Purpose Vehicle/SPV) satışını gerçekleştirmektedirler. Türkçe karşılığı Özel Amaçlı Kurum olarak bilinen SPV' nin de bu portföyü menkul kıymete dönüştürdüğü görülmektedir. Ayrıca bu sırada yatırım bankalarının, bu kıymetleri yatırımcılara satma konusunda aracılık ettikleri de bilinmektedir. Sukuk sistemi; gerçek ticari ilişkilerden doğan alacakların (kar veya zarar ortaklığı gibi) ya da finansal kiralama sözleşmesinden doğan alacakların varlığa dayalı menkul kıymetlendirilmesi durumu olduğu için, varlığa dayalı tahvil şeklinde de tanımlanmaktadır (Tok, 2009, s. 14).

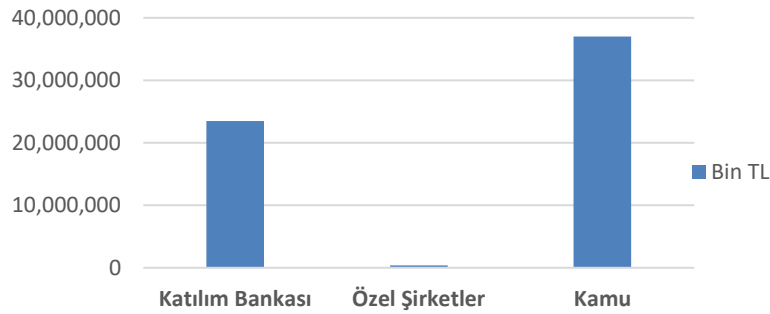
Bunların yanı sıra katılım bankalarının, kendi bünyeleri içinde leasing işlemleri yaptıkları bilinmektedir. Bu leasing işlemlerinden doğan alacaklar menkul kıymet haline getirilerek ihraç edilmekte ve yatırımcılardan fon toplanması ile katılım bankaları için yeni bir finansman kaynağı oluşturulmasına olanak sağlanmaktadır (Sümer ve Onan , 2016, s. 303).

3.5.2.9.1. Türkiye’de Sukuk

Sukuk kavramı; varlığa dayalı bir şekilde sürekli gelir sağlayan; borsa ve tezgah üstü piyasalar gibi ikincil piyasalarda işlem gören ve İslami prensiplere uygun olan orta vadeli sertifikalar şeklinde de nitelendirilmektedir. Diğer senetlerden farklı olarak sukuk kavramının varlığa dayanması gerekmektedir. Bu durumun açıklaması olarak da; şu an Türkiye’de faizsiz bankacılık adı altında nakit kredi kullanılmak ve ticari olmayan kredi kullanılmamanın yasak olması gösterilmektedir.

Bireysel yatırımcıların erişimine imkân sağlayan sukuk kavramının ihracını gerçekleştiren yatırımcılar, geniş bir yatırımcı havuzuna erişebilmektedirler. İhraç teriminin ise anlam olarak sukuk çıkarma manasına geldiği bilinmekte ve yurtiçinde satılarak ihracatı gerçekleştirilen sukuklar, yurtiçi sukuk ihracı olarak tanımlanmaktadır. Öte yandan; yurtdışında satılmaları için ihraç edilen sukuklara ise yurtdışı sukuk ihracı adı verilmektedir (Yardımcıoğlu vd., 2014, s. 201).

Türkiye'de 2010 - 2017 Yılları Arası Toplam Sukuk İhraçları

Şekil 3. 1. 2010-2017 Yılları Arası Sukuk İhracı

Kaynak: (Akay, 2018, s. 45)

İslami finans sistemi içerisinde yeri oldukça önemli olan Sukuk ihraçları; dünya piyasası içerisinde ilk olarak 1992 yılında Malezya’da yerel para birimleri ile birlikte ortaya çıkmıştır. 2002 yılında ise ilk dolar para birimi ile birlikte yine Malezya’da Sukuk ihracatı gerçekleştirilmiştir. Türkiye’deki ilk Sukuk ihracatının gerçekleşmesi ise; ancak 2010 yılında kısmi olarak başlamıştır. Sukuk’ un çeşitlerinin tümü, 2013’de yürürlüğe koyulan tebliğ ile birlikte Türkiye’de de kullanılabilir hale gelmiştir. Buna rağmen dünyadaki Sukuk pazarı içerisinde Türkiye’nin payı yalnızca yüzde 0,3’lük bir

kısımda bulunmaktadır. Sukuk ile ilgili gerçekleştirilen düzenlemelerin çok geç yapılması ise bu duruma neden olarak ortaya çıkmıştır. Buradan hareketle; dünya çapında Sukuk faaliyetlerinin yaygınlaşma yılı 2002 olarak kabul edildiğinde Türkiye’deki faaliyetleri, 2013 yılında yayımlanan tebliğ ile beraber 11 yıllık bir gecikme ile başlamıştır. Bu gecikme yüzünden de Sukuk piyasası oldukça geri kalmıştır (Yardımcıoğlu vd., 2014, s. 210).

Aşağıda verilen tabloda; özel sektör ve kamu sektörünün Malezya Ringiti (MYR), Amerikan Doları (USD) ve Türk Lirası (TL) cinsinden sukuk ihraçları gösterilmiştir.

Tablo 3. 2. Özel sektör ile Kamu Sektörü Toplam Sukuk İhraçları

2010 – 2017 Yılları Arası Toplam Sukuk İhraçları				
2010-2017 Yılları Arası	USD (Bin USD)	MYR (Bin MYR)	TL (Bin TL)	TL Karşılığı Toplamı (Bin TL)
Özel Sektör	3.600.000	1.960.000	6.848.705	16.391.605
Kamu Sektörü	4.750.000		17.782.449	28.042.449
TOPLAM	8.350.000	1.960.000	24.631.154	44.434.054

Kaynak: (<http://www.tkbb.org.tr/>)

Sukuk çıkarılmasına yönelik Sermaye Piyasası Kurulu tarafından 2010 yılında çıkarılan tebliğ göre; Türkiye’de Sukuk bir kira sertifikası olarak nitelendirilmektedir. Bu tebliğde Kira Sertifikası’ nın ihraç edilmesi aracılığıyla özel sektöre ait şirketlerin sermaye piyasalarından fon tedarik etmelerine olanak sağlandığı için küresel bir yatırım aracı olarak ortaya çıkması durumunun söz konusu olduğundan bahsedilmektedir. Ayrıca; faizsiz tahvil olarak da nitelendirilen bu kavrama benzer bir şekilde Kira Sertifikası tanımının da sermaye piyasasına sunulmuş olduğu belirtilmektedir (Sermaye Piyasası Kurulu, 2019).

3.6. TÜRKİYE’DE KATILIM BANKALARI ve KATILIM BANKACILIĞININ TÜRKİYE EKONOMİSİ ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ

Faizsiz bankacılık, Türkiye’de resmi olarak ilk kez; 16.12.1983 tarihli 83 / 7506 sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile “Özel Finans Kurumları” adı altında kurulmuştur. 1980 yılı ihtilali sonrasında ekonomide ortaya çıkan bazı ekonomik yapılanmalar ile ekonomide meydana gelen sıkıntıların giderilmesi konusunda oluşan

ihtiyaç sonucunda atıl durumda kalan iktisadi varlıkların ÖFK' lar vasıtasıyla ekonomiye yeniden kazandırılması denenmiştir. Bununla birlikte; ÖFK' lar sayesinde faize duyarlı varlık sahipleri sonunda mevduatlarını reel ekonomide değerlendirebilmeye başlamışlardır. 2004 yılında getirilen yasal düzenlemelerle birlikte ise ÖFK' lar, "Katılım Bankaları" adıyla bankacılık faaliyetlerine devam etmişlerdir (Albayrak S. A., 2018, s. 65).

Hukuki açıdan statüsünü tamamlayan Albaraka Türk ve Faisal Finans 1985 yılında kurularak, Türkiye'de kurulmuş ilk ÖFK olarak faaliyet göstermiş kurumlardır. Sonrasında da; ÖFK olarak faaliyet gösteren birkaç kurum daha ortaya çıkmıştır. 1989'da Kuveyt Türk Finans, 1991'de Anadolu Finans, 1995'de İhlas Finans ile 1996'da Asya Finans Kurumları ve 2015'de Ziraat Katılım A.Ş. ile son olarak 2016'da Vakıf Katılım Bankası A.Ş. faaliyet göstermeye başlamış kurumlardır. Bunların haricinde; 2017 yılı ve sonrası için yeni katılım bankalarının faaliyet göstermesi beklenmektedir (Güngör, 2018, s. 37).

Türkiye'de faizsiz bankacılık sisteminin kurulabilmesi; ülkenin ekonomik ve sosyal açıdan kalkınması, finansman açıklarının kapatılması, işsizlik ve enflasyon gibi problemlerin bir çözüme kavuşturulması gibi nedenler sonucunda gerçekleşmiştir. Bu durum faizli sistemin üretim ve tasarrufları yatırıma dönüştürmesini engellediği için oluşmuş ve istihdam imkânlarının azalmasına neden olmuştur (Albayrak S. A., 2018, s. 67).

Temel misyonu; faiz kullanarak işlemlerini gerçekleştirmekten kaçınan tasarruf sahibi kişilerin, atıl durumdaki kaynaklarını ekonomik sisteme dahi etmek olan katılım bankalarının genel itibarıyla ekonomiye katkıları ise aşağıda verildiği şekilde sıralanmaktadır.

- Bu bankalar çeşitli nedenlerden dolayı sistem dışında kalmış olan atıl fonların sisteme yeniden kazandırılmasını sağlamaktadır.
- Ekonomik krizlerin katılım bankalarına olumsuz etkilerinin oldukça az olmasının nedeni, bu bankaların kar / zarara katılma esasına dayalı bir prensiple çalışmaları gösterilmektedir.
- Katılım bankalarının, tasarruf sahibi kişilerin beklentilerini karşılayacak miktarda getirileri bulunmaktadır.
- Katılım bankaları; ticari kesimde rekabeti arttıran ve ekonomik maliyetlere yönelik fonlamalarda bulunan bir yapıya sahiptirler.

- Kamu denetimlerinin düzenli yapılmasıyla beraber sistemin gelişmesi ve dolaylı olarak ekonomiye katkıda bulunulması sağlanmaktadır.
- Yapıları gereği katılım bankaları; Devlet İç Borçlanma Senetleri (DİBS)'e yatırım yapmayı tercih etmediklerinden, kaynaklarını ülke içerisinde faaliyet gösteren firmalara fon olarak kullandırmayı teşvik ederek kullanan kuruluşlar olarak bilinmektedirler.
- Kira sertifikası ihraçlarıyla beraber katılım bankalarının, Körfez sermayesinin Türkiye'de toplanmasındaki payının oldukça büyük olduğu görülmektedir.
- Katılım bankalarının aynı şekilde Körfez bölgesinden Sendikasyon vasıtasıyla elde edilen ve zamanla daha da yaygınlaşan "Murabaha" finansmanındaki yerinin de çok önemli olduğu görülmektedir (Güngör, 2018, s. 48-49).

2017 yılı TBB verilerine bakıldığında ise; Türkiye'de 34 tanesi mevduat, 13 tanesi de kalkınma ve yatırım bankası olmak üzere toplam 52 adet banka faaliyet göstermekteyken; bunların 5 tanesi de faizsiz bankalar, yani katılım bankaları olacak şekilde faaliyetlerini sürdürmektedirler (TBB, 2018, s. 16).

3.7. TÜRKİYE'DE FAALİYET GÖSTEREN KATILIM BANKALARI

Bankacılık sistemi içerisinde bulunan faizsiz bankacılık kavramının; fon ya da mevduat fazlası veya eksikliği bulunan tarafları bir araya getiren bir yapısı olduğu bilinmektedir. Bu banka türü bu aracılık işleviyle de çoğu işlemlerinin bankacılık sistemi içerisinde sorunsuz olarak gerçekleştirilmesine katkıda bulunmaktadır (Çoban, 2016, s. 81).

Aşağıda son yıllarda gün geçtikçe faaliyetlerini ve alanlarını genişleten, Türkiye'deki katılım bankalarının kuruluşları ve gelişimlerinden bahsedilmiştir.

3.7.1. Albaraka Türk Katılım Bankası

Ülkemizde bulunan ve faizsiz bankacılık fikri doğrultusunda hareket eden ilk bankalardan olan Albaraka Türk Katılım Bankası; 1985 yılında ilk "Özel Finans Kurumu" sıfatıyla faaliyetlerine başlamıştır (Çoban, 2016, s. 82). 5411 sayılı Bankacılık Kanunu altında varlığını sürdüren Albaraka Türk; Ortadoğu'nun önde gelen gruplarından bir tanesi olan Albaraka Bankacılık Grubu (ABG), İslam Kalkınma Bankası (IDB) ve de Türk ekonomisinde 50 yılı aşkın bir süredir hizmette bulunan yerli bir sanayi grubunun öncülük etmesi aracılığıyla kurulmuştur. 31.12.2018 tarihinden bu

yana ortaklık yapısının içerisindeki yabancı ortaklık payı yüzde 65,99, yerli ortaklıkların payı yüzde 8,77 ve halka açık olarak bulunan payı ise yüzde 25,23 kadar olacak şekilde gerçekleşmiştir.

Mevduat toplayıp, toplamış olduğu bu mevduatları da bireysel ve kurumsal finansman sağlayabilmek adına kullanmakta olan bu banka; aynı zamanda leasing ve proje bazında kar-zarar ortaklığı gibi çeşitli hizmetler de sunmaktadır (Çoban, 2016, s. 82). Bir şubesi yurt dışında olmakla birlikte toplamda 230 tane şubesi bulunan Albaraka Türk Katılım Bankası, 4.029 personeli ile de küresel çapta bir katılım bankası olarak hizmet vermeye devam etmektedir (Albaraka Türk Katılım Bankası).

3.7.2. Kuveyt Türk Katılım Bankası

Dinamik, kurumsal bir yönetim anlayışı ile hareket eden Kuveyt Türk Katılım Bankası; 31.03.1989 tarihinden bu yana müşterilerine sunmuş olduğu yenilikçi ürünler ve yurt dışındaki faaliyetleri ile katılım bankacılığının gelişimine katkı sağlayan bir katılım bankasıdır. Müşteri odaklı çalışarak seçkin finansal ürün hizmetlerini etkin bir şekilde tasarruf sahipleri ve yatırımcılar ile buluşturan Kuveyt Türk, teknoloji ve inovasyon adına gerçekleştirdiği çalışmalar ve de dijital dönüşüm adına atmış olduğu adımlar ile de bankacılık sektöründeki öncü kurumlar arasına girmektedir.

Bankacılık sektörü içerisindeki ilk Ar-Ge merkezini 2010 yılında kurmuş olan Kuveyt Türk; şu anda ise Türkiye'deki üç Ar-Ge merkezi bulunan tek banka olma özelliğine sahiptir. Bunların yanı sıra banka; Avrupa ve Türkiye'nin ilk sukuk (Kira Sertifikası) işlemlerini de yine 2010 yılında gerçekleştirmiştir.

Güçlü bir sermaye yapısı bulunan bu bankanın hisselerinin yüzde 62,24'ü Kuwait Finance House'a (KFH), yüzde 18,72'si T.C. Vakıflar Genel Müdürlüğü'ne, yüzde 9'u Kuveyt Devlet Sosyal Güvenlik Kuruluş'una, yüzde 9'u İslam Kalkınma Bankası'na ve son olarak da yüzde 1,04 kadarlık bir kısım da gerçek ve tüzel kişilere ait olmaktadır. Öz varlıkları 5.2 milyar TL'nin üstünde olan Kuveyt Türk'ün ana ortağı KFH' nin; fon büyüklüğü ve uluslararası hizmet ağının etkin olarak işleminin de bankanın gelişimi adına oldukça önemli bir yere sahip olduğu söylenebilmektedir (Kuveyt Türk Katılım Bankası).

3.7.3. Türkiye Finans Katılım Bankası

Türkiye Finans Katılım Bankası; 1991 yılında kurulmuş olan Anadolu Finans ve 1985-2001 yılları arasında, Faisal Finans Kurumu adıyla faaliyet göstermiş olan Family Finans Kurumu'nun 2005 yılında güçlerini birleştirmesi neticesinde ortaya çıkmış, yüzde 100 yerli sermaye yapısına sahip ilk özel finans kurumudur (Türkiye Finans Katılım Bankası).

Bu banka; BDDK'nın 28.12.2005 tarih ve 1764 sayılı kararı sonucunda Türkiye Finans Katılım Bankası ismini almıştır. Ayrıca ülkemizde bulunan önemli ticaret ve sanayi kuruluşlarından Ülker ve Boydak grubunun finans kuruluşları olarak bilinen Family ve Anadolu Finans kurumlarının mevcut şartlara uyum sağlayabilmeleri adına, kendi istekleri doğrultusunda bu birleşmeyi gerçekleştirmişlerdir (Çoban, 2016, s. 83).

Toplam aktif büyüklüğü 42 milyar lira olan ve ikinci çeyrekte reel ekonomiye 28 milyar 600 milyon değerinde finansman desteği sunan Türkiye Finans'ın; 2018 yılının 2. çeyreğinde 113 milyon 500 bin lira net kar elde ettiği görülmektedir. Bir önceki yıllara kıyaslandığında yüzde 25,6 oranında karını arttırmış olan banka, son on yıl içerisindeki en yüksek çeyreklik net karına da ulaşmıştır. Aynı zamanda, 2018 yılının ilk altı ayını kapsayan dönemdeki net kar rakamı, bir yıl öncesinin ilk altı ayı ile kıyaslandığında ise yüzde 9,7 oranında artarak 203 milyon 900 bin lira olarak hesaplanmıştır (Business News Dergisi, 2018).

3.7.4. Vakıf Katılım Bankası

Vakıf Katılım Bankası A.Ş.; BDDK'nın 03.03.2015 tarihi ile 29284 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanmış olan 27.02.2015 tarih 6205 sayılı kuruluş izni ile 25.06.2015 tarihinde anonim şirket olarak kurulmuştur. 17.02.2016 tarihinde ise; BDDK tarafından faaliyet iznini almış bir bankadır.

Bu bankanın sermayesi; Vakıflar Genel Müdürlüğü'ne yüzde 99, Beyazid Han-ı Sani (II. Beyazid) Vakfı'na yüzde 0,25, Mahmut Han-ı Evvel Bin Mustafa Han (I. Mahmut) Vakfı'na yüzde 0,25, Mahmut Han-ı Sani Bin Abdulhamit Han-Evvel (II. Mahmut) Vakfı ile Murat Paşa Bin Abdusselam (Murat Paşa) Vakfı'na da yüzde 0,25'er olacak şekilde ait olmakla birlikte ödenmiş sermayesi ise; 1 milyar 20 milyon TL kadar olarak hesaplanmıştır (Vakıf Katılım Bankası A.Ş.).

Üçüncü faaliyet yılı olan 2018 yılındaki Aktif Toplamı 20.955.512 bin TL olarak gerçekleşen Vakıf Katılım Bankası'nın, Özkaynakları 2018 yılı sonu itibariyle; 1.527.226 bin TL olarak hesaplanmıştır. Aktif toplamı kaleminde yüzde 58,63'lük bir büyüme elde edilen bu bankanın, nakdi kredilerin büyüme oranı yüzde 39,42, sermaye yeterlilik oranı yüzde 13,60 ve gerçekleştirilen sukuk ihracı da 5,07 milyar TL kadar gerçekleşmiştir (Vakıf Katılım Bankası Faaliyet Raporu, 2018, s. 5-6).

3.7.5. Ziraat Katılım Bankası

Ziraat Katılım Bankası A.Ş.; sermayesinin tümü (675.000.000 TL) T.C. Hazinesi tarafından ödenmiş ve BDDK'nın 15.10.2014 tarih, 29146 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanmış 10.10.2014 tarih ve 6046 sayılı izni ile kurulmuş olan bir bankadır. BDDK'dan 14.05.2015 tarih 29355 sayılı Resmi Gazetede yayımlanan 12.05.2015 tarih, 6302 sayılı kararıyla da faaliyet iznini alan bu bankanın; 2018 yılında yapılan Olağanüstü Genel Kurul Toplantısı'nda alınan karar doğrultusunda Ziraat Katılım Bankası'nın sermayesi 1.750.000.000 TL'ye çıkartılmıştır (Ziraat Katılım Bankası A.Ş.).

Bankanın ödenmiş sermaye tutarı 1.750.000.000 TL olmakla birlikte bunun 1.749.999.996 TL'si T.C. Ziraat Bankası A.Ş.' ye ait olmakta, 1 TL'si Ziraat Sigorta A.Ş., 1 TL'si Ziraat Hayat ve Emeklilik A.Ş., 1 TL'si Ziraat Teknoloji A.Ş. ve yine 1 TL'si de Ziraat Yatırım Menkul Değerler A.Ş. kurumları arasında paylaştırılmıştır (Ziraat Katılım A.Ş.).

Ziraat Katılım Bankası; bugün Türkiye genelinde toplam 81 adet şubesi ile hizmet vermeye devam etmektedir (TKBB, Banka Genel Bilgileri).

3.7.6. Emlak Katılım Bankası

Emlak Katılım Bankası A.Ş' ye; BDDK kurulu kararı neticesinde, 5411 sayılı Bankacılık Kanunu'nun 10 uncu maddesi ile Bankaların İzne Tabi İşlemleri ile Dolaylı Pay Sahipliğine İlişkin Yönetmeliğin 7 inci maddesi kapsamında gerçekleştirilen değerlendirmeler sonucu, 27.02.2019 tarihinde faaliyet izni verilmiştir (Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulu Kararı, 2019). Katılım bankaları içerisinde bulunan en genç banka olma özelliğine sahip Emlak Katılım Bankası'nın kuruluşu henüz çok yeni olmasından ötürü herhangi bir verisine ulaşılamamıştır.

Türkiye’de bulunan katılım bankalarının 2018 yılının 4. çeyreğinde tespit edilen finansal verileri ile şube ve personel bilgileri aşağıda belirtilen Tablo 3. 3.’te gösterilmektedir. Türkiye’deki katılım bankalarının mevcut durumu hakkında bu tablodan yararlanılarak bilgi edinilmektedir. Bu banka bilgileri arasında ifade edildiği üzere çok yeni olmasından dolayı Emlak Katılım Bankası bulunmamaktadır.

Tablo 3. 3. Türkiye’deki Katılım Bankalarının 2018 4. Dönem Verileri

Finansal Başlıklar		KATILIM BANKALARI					
2018Q4	Albaraka Türk	Kuveyt Türk	Türkiye Finans	Vakıf Katılım	Ziraat Katılım	Genel Toplam	
Toplanan Fonlar							
TP	11.779.608	22.520.320	10.902.974	7.293.824	8.248.548	60.745.274	
YP	16.843.865	31.465.958	15.959.505	7.888.582	6.902.550	79.060.460	
Toplam	28.623.473	53.986.278	26.862.479	15.182.406	15.151.098	139.805.734	
Kullandırılan Fonlar	25.553.233	46.619.267	29.653.165	13.443.573	17.707.664	132.976.902	
Takipteki Alacaklar (Brüt)	1.888.547	1.179.767	1.732.682	245.988	240.160	5.287.144	
Takipteki Alacaklar (Brüt)/Kullandırılan Fonlar	7,4%	2,5%	5,8%	1,8%	1,4%	18,9	
Toplam Aktif	42.223.652	74.232.325	47.052.484	20.955.512	22.188.803	206.652.776	
Öz Varlık	3.261.451	5.438.553	4.323.181	1.527.226	2.218.584	16.768.995	
Net Kar	133.968	869.812	444.750	325.397	322.665	2.096.592	
Personel Sayısı	3.988	5.871	3.661	1.092	1.042	15.654	
Şube Sayısı	230	415	306	91	80	1.122	

Kaynak: (TKBB, 2018)

2018 yılı Aralık ayında Türk Bankacılık Sektöründe bulunan ticari bankaların Aktif Büyüklük Toplamının 3.656.359 milyon TL iken; katılım bankalarının aynı dönemdeki Toplam Aktif miktarının 206.806 milyon TL kadar olduğu görülmektedir. Bu da katılım bankalarının Türk Bankacılık Sektörünün aktif büyüklüğü bakımından 0,0565 ’lik bir büyüklüğe sahip olduğunu göstermektedir.

Aynı dönem içerisinde; ticari bankaların Özkaynak Toplamı 405.258 milyon TL iken; katılım bankalarında ise bu oranın 16.780 milyon TL kadar olduğu görülmektedir. Bu durum da; katılım bankalarının mevduat bankalarına kıyasla Özkaynak Oranının yaklaşık 0,041’i kadar olduğunu göstermektedir. Ayrıca; Türk Bankacılık Sektörü için

Toplam Net Kar kalemi 51.687 milyon TL kadar iken; katılım bankaları için bu oranın 53.800 milyon TL kadar olduğu da tabloda verilmektedir. Bu da Türk Bankacılık sistemi içerisinde, katılım bankalarının yerinin yaklaşık 1,040 'lık bir oranda bulunduğunu göstermektedir (TBB, 2018; Katılım Finans, 2019, s. 24).

Aşağıda verilen tablo 5'te de ticari bankalar ile katılım bankalarının 2018 yılının Aralık ayına ait verileri karşılaştırmalı olarak oranlanmıştır.

Tablo 3. 4. 2018 Yılı Aralık Ayı İçin Katılım Bankaları ve Bankacılık Sektörünün Başlıca Finansal Büyüklükleri (Milyon TL)

Banka Türü	Aktif Toplamı	Toplam İçindeki %	Toplam Mevduat	Toplam İçindeki %	Toplam Kredi	Toplam İçindeki %	Net Kar	Toplam İçindeki %	Şube	Toplam İçindeki %	Personel	Toplam İçindeki %
Ticari Bankalar	3.656.359	94,65%	2.036.665	50,01%	2.364.801	49,68%	51.687	49,00%	10.454	90,31%	192.313	92,47%
Katılım Bankaları	206.806	5,35%	2.036.000	49,99%	2.395.000	50,32%	53.800	51,00%	1.122	9,69%	15.654	7,53%
TOPLAM	3.863.165	100,00%	4.072.665	100,00%	4.759.801	100,00%	105.487	100,00%	11.576	100,00%	207.967	100,00%

Kaynak: (TBB, 2018; Katılım Bankaları Sektör Raporu 2018, 2019)

Ticari bankalar ve katılım bankalarının 2018 yılı Aralık ayındaki finansal büyüklüklerinin verildiği Tablo 3. 4.'te; ilk olarak ticari bankaların toplam aktif tutarına bakıldığında, tutarın toplam içerisindeki payının neredeyse yüzde 100'e yakın bir oranda olduğu söylenebilmektedir. Katılım bankaları ise; kuruluş tarihleri itibariyle henüz yeni bir banka türü olmalarından dolayı aktif toplamlarının payı yalnızca yüzde 5 civarında gerçekleşmektedir. Bunun yanı; sıra ticari bankaların verili dönemdeki toplam mevduat tutarı ile katılım bankalarının aynı dönemde gerçekleşen toplam mevduat tutarı ise neredeyse aynı oranda seyretmektedir. Aynı durum bu banka türlerinin kredi toplamı ve net kar oranları için de geçerli olmaktadır. Şube ve personel sayılarında ise; ticari bankaların sayıca fazla olmaları ve kuruluş tarihlerinin daha eski olmasından ötürü katılım bankalarıyla kıyaslandıklarında şube ve personel sayılarının çok daha fazla olduğu da yukarıda verilen tabloda belirtilmektedir.

3.8. KATILIM BANKALARI İLE KONVANSİYONEL BANKALAR ARASINDAKİ FARKLAR

Son yıllarda küresel olarak finansal krizlere maruz kalan dünya ekonomisinde; bu krizlerin nedeninin genel olarak konvansiyonel bankacılık sisteminin ve dar anlamda bu sistemin neden olduğu yapay parasal büyümeden ötürü ortaya çıktığı belirtilmekte ve bu unsurların sebebi olarak faiz kavramı gösterilmektedir.

İslami Finans olarak da geçen katılım bankacılığı sistemindeki esas amaç faizsizlik ilkesiyle çalışmasıdır. Bunun aksine; faiz esasına göre faaliyet gösteren konvansiyonel bankacılıkta ise alternatif olarak kar ve zarara katılım esas alınmaktadır (Buğan, 2015, s. 1). Başka bir ifadeyle; konvansiyonel bankacılıkta önemli olan ekonomik araç “faiz” iken, Katılım Bankaları için ise esas olan araç “kar payı” olarak görülmektedir (Ersin, 2018, s. 569).

Konvansiyonel bankalarda; ticari hesap ve mevduat hesabı aracılığıyla fon toplanırken katılım bankalarında özel cari hesaplar ve katılım hesapları aracılığıyla fon toplanılmaktadır (Emiroğlu, 2017). Bu katılma hesaplarına yatırılmış olan fonlardan; katılım bankaları herhangi bir faiz, kar ve bunun gibi bir getiriyi öncesinden taahhüt edememektedir. Kurumun belirlemiş olduğu politikalar dâhilinde, vade sonunda kar payı dağıtımı yapılmaktadır. Yatırımcıların bir sonraki dönemde almış oldukları kar payı oranı olarak da bir önceki dönemde dağıtılmış olan kar payı referans olarak gösterilmektedir. Ayrıca yatırımcı, mevcut fonlarından vade içerisinde para da çekebilmektedir. Dolayısıyla diğer konvansiyonel bankaların yaşamış oldukları vade faizinin bozulması işleminin katılım bankalarında yaşanmadığı görülmektedir.

Nakdi fonlamaları taksitlendirme yöntemi ile gerçekleştiren katılım bankaları, taksitin içerisinde anapara ve karı da bulundurmaktadır. Uzun vadeli kredi kullandırma sırasında bankalar, kredilerden elde etmiş oldukları karın tahsilini uzun vadede gerçekleştirebilmektedir. Yatırımcıların mevduatlarına da, elde edilen bu karın belirli bir kısmını kar olarak dağıtmaktadırlar. Bu sebepten; katılım bankalarının mevduatlarına dağıtmış oldukları kar payları, konvansiyonel bankaların dağıttıklarına kıyaslandığında biraz daha düşük bir seviyede kalabilmektedir. Bunun başlıca nedeni olarak da konvansiyonel bankalarda taksitli kredilerin yerine, daha kısa sürede faizin tahsil edilebildiği borçlu cari hesap ve kredili mevduat hesabı gibi kredi fonlama yöntemlerinin bulunması gerektiği gösterilmektedir. Aynı zamanda katılım bankalarının

toplamış olduğu fonların neredeyse tamamı reel sektöre aktarılmaktayken, faiz getirisi bulunan finansal enstrümanlara ise fon aktarımı yapılmamaktadır (Sümer ve Onan, 2016, s. 302-306).

Katılım bankaları, faturalandırılabilen mal ve hizmet alımlarını taksitlendirme aracılığıyla finanse ettiği için firmaların finansman sistemlerinin disipline edilmesine katkıda bulunmaktadır. Ayrıca müşterilerin kredilendirilmesi işlemi, diğer konvansiyonel bankaların sıklıkla kullanmış oldukları borçlu cari hesap, kredili mevduat hesabı ve türev faizli kredilendirme yoluyla herhangi bir faturaya dayandırılmaksızın da yapılabilmektedir. Böylesi bir durumda firma için çekilen kredide serbestlik tanınmakta ve firmalar, bankalardan edindikleri finansmanı istedikleri gibi harcayıp maksadı dışı alanlara yatırabilmektedirler.

Öte yandan katılım bankaları manevi inançları dolayısıyla; faizle çalışan geleneksel tasarruf kurumlarına yatırım yapmayıp, mali kurumlar haricindeki altın, döviz, arsa, bina olarak ya da bir yığın halinde saklanmış olan fonların ekonomiye sunulmasını gerçekleştirme görevini de görmektedirler.

Katılım bankaları; kriz zamanları diğer konvansiyonel bankaların uygulamalarından farklı olacak şekilde kredileri geri çağırma işlemlerini gerçekleştirmemektedirler. Ülkede bulunan istihdamın yüzde 90'ı kadar olan, küçük ve orta büyüklükteki firmaların kriz zamanlarında ortaya çıkan risklerden korunması amaçlanmıştır (Sümer ve Onan , 2016, s. 305). Konvansiyonel bankalarda toplanmış olan fonların bir kısmı ticari faaliyetler için kullanılmaktayken, geri kalan kısmı faizli finans ürünlerinde değerlendirilmektedir. Katılım bankalarında ise; kar ve zarara katılma usulüne göre toplanan fonlar, faizsiz yöntemler aracılığıyla ticari faaliyetlerde değerlendirilmektedir (Emiroğlu, 2017).

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

BANKACILIK SEKTÖRÜNDE KARLILIK ANALİZİ ve TÜRK BANKACILIK SEKTÖRÜ İÇİN KARŞILAŞTIRMALI BİR UYGULAMA

4.1. KAR ve KARLILIK KAVRAMLARI

İşletmelerin başlıca amaçları arasında; devamlılıklarını sürdürebilmek, gelişme göstermek ve piyasa değerlerini, hissedarları bakımından maksimum düzeyde tutabilmek gibi faaliyetlerin bulunduğu bilinmektedir. Bu amaçlarına ulaşabilmek adına da işletmelerin kar elde etmeleri gerekmektedir. Kar kavramı, belirli bir dönemde gerçekleştirilen faaliyetler ve bu faaliyetlerden edinilen toplam gelir ile bu faaliyetler sonucunda katlanılan toplam maliyet arasındaki pozitif fark olarak tanımlanmaktadır (İskenderoğlu vd., 2012, s. 293). Basit bir şekilde ifade etmek gerekir ise; satışlar ile maliyetler arasındaki farkın pozitif yönde olması olarak da nitelendirilebilir. Bu farkın negatif yönlü olduğu durumda ise bu tanım kar yerine zarar olarak değişmektedir (Akdil, 1993, s. 45).

Teorik anlamda karın tanımı ve unsurları; bilanço ve gelir yaklaşımları olarak nitelendirilen iki ayrı başlık altında şekillenmektedir. Bilanço yaklaşımında kar kavramının tanımı; belirli bir dönem içerisinde işletmeden alınan ve işletmeye koyulan miktarlar hariç tutularak, işletmenin dönem sonundaki özkaynağı ile dönem başındaki özkaynağı arasındaki olumlu fark şeklinde nitelendirilmektedir. Gelir yaklaşımına göre kar kavramı; yine bir işletmenin belirli bir dönem içerisinde elde etmiş olduğu brüt hasılatın, bu hasılatın edinilmesi sırasında harcanan tüm tutarın çıkarılması sonucunda geriye kalan miktar olarak tanımlanmaktadır. Karlılık kavramı ise; işletmelerin gerçekleştirdikleri faaliyetlerin neticesini tutar olarak ifade etmek yerine oran olarak belirten bir kavram olarak tanımlanmaktadır. Bu kavram; işletmelerin edindikleri karın, bu işletmelerin üretimleri esnasında kullanmış oldukları varlık, özkaynak ve net satışlar üzerinden ölçülü ve yeterli oranda olup olmadığı ile ilgili bilgi sunmaktadır (İskenderoğlu vd., 2012, s. 293-294).

4.2. BANKACILIK SEKTÖRÜNDE KARLILIK UNSURU

Karlılık faktörünün, literatürde bankalar için varoluş sebebi olarak belirtilmesinin yanı sıra; bankaların kaldırabileceği risk ya da sermayelerini arttırabilme kapasitelerini gösteren bir unsur olduğu da bilinmektedir (Karaca ve Uğur, 2008, s. 125). Bankalar açısından bakıldığında banka sahiplerinin asıl olarak ilgilendikleri husus bankaya yaptıkları yatırımların getirileri olmaktadır. Bu getirilere ise; bankaların karlılık ölçütü olarak belirlenen özkaynak karlılığı (Return on Equity) oranı ile ulaşılmaktadır. Bu oran; vergi sonrası net karın özkaynak kalemine oranlanması sonucunda elde edilmektedir.

Özkaynak Karlılığı (Return on Equity-ROE)= Net Kar/Özkaynak

Öte yandan; bir diğer karlılık ölçütü olarak ele alınan aktif karlılık oranı ise; şirketlerin faaliyetleri sırasında kullanmış olduğu varlıkları ne kadar etkin kullandıklarını göstermekte, yani varlıklarının üstünden ne kadarlık bir gelir elde ettikleri bilgisini sunmaktadır. Banka ortakları; ortağı oldukları bankanın iyi yönetilip yönetilmediği hususunda ölçü olarak aktif karlılık oranını da (Return on Assets) esas alabilmekte ve bu oranın hesaplaması ise;

Aktif Karlılık (Return on Assets-ROA)= Net Kar / Varlık Toplamı, şeklinde gerçekleşmektedir (İskenderoğlu vd., 2012, s. 294).

Bankaların, faaliyetlerinin devamlılığı açısından önemli gördükleri unsurlardan bir tanesi olarak ortaya çıkan kar kavramı; fon idaresi departmanları tarafından idare edilmekte ve bu departmanlara konuyla ilgili çok büyük görevler düşmektedir. Fon idaresi departmanının ortak bir noktada buluşacak şekilde yani hem kar hem de maliyet noktası şeklinde kullanılması gerekmektedir. Bu sayede departmanın fazla risk altına girmeden sadece kar amacı gütmesi ve savunmacı stratejiler ile karlılığına özen göstermesi sağlanmaktadır (Yıldız Ö. D., 2018, s. 30).

4.3. BANKACILIK SEKTÖRÜNDE KARLILIĞIN ÖLÇÜMÜ İÇİN KULLANILAN ANALİZ TEKNİKLERİ

Faaliyetlerinin devamlılığını sağlayabilmek adına kar elde etmek zorunda olan bankaların diğer işletmeler ile kıyaslandıklarında rantabilite, likidite ve risk dağılımına verdikleri önem çok daha fazladır (Karaca ve Uğur, 2008, s. 124). Bankaların finansal raporları analiz edilirken de bu işletmelerin analizi için kullanılan tekniklerin aynıları kullanılmaktadır. Birbirinden farklı olan bu göstergelerin hedefi olarak ise; işletmelerin mali durumlarını, karlılık ve verimliliklerini ortaya koymak gösterilmektedir. Bu analizler; Mali Tablolar Analizi adı altında gerçekleşmekte; Karşılaştırmalı Tablolar Analizi, Dikey Yüzde Analizi, Eğim Yüzdeleri Analizi ve Oran Analizi olmak üzere dört yöntem altında değerlendirilmektedir (Çerçi, 2011, s. 38).

4.3.1. Karşılaştırmalı Tablolar Analizi (Yatay Analiz)

Yatay Analiz olarak da ifade edilen Karşılaştırmalı Tablolar Analizi; bir işletmenin finansal faaliyette bulunduğu yılların karşılaştırılması sonucu ortaya çıkan farklılıkları analiz etmekte, yorumlamakta ve böylece işletmenin finansal durumu hakkında bilgi edinilmesine yardımcı olan bir analiz türü olmaktadır (Yılmaz, 2017, s. 41). Bu analiz türünde işletmenin, belirli dönemler içerisindeki her bir kaleminde ortaya çıkan değişimler karşılaştırmalı olarak incelenmektedir. Bu doğrultuda aynı işletmeye analizin uygulanması durumu, farklı dönemlerin finansal rasyolarının birbirleriyle karşılaştırılması ile mümkün olmaktadır. Buna benzer olarak da aynı sektör içerisinde benzer ticari faaliyetlerde bulunan minimum iki işletmenin bilanço ve gelir tabloları karşılaştırmalı olarak analiz edilebilmektedir. Fakat analize başlamadan önce ilk olarak; bu işletmelerin hangi periyod ve yıllardaki faaliyetlerinin analiz edilmesi gerektiği tespit edilmekte ve analiz edilecek dönemlerin bilanço ya da gelir tablolarına bakılması gerekmektedir.

İkinci adımda ise; değişimlerinin karşılaştırıldığı kalemlerdeki veriler kullanılarak bu dönemde ortaya çıkacak değişimler artı-eksi şeklinde tespit edilmekte ve aşağıda belirtilen formül yardımıyla yüzdelik düzeyde hesaplanmaktadır:

$$\frac{\pm(\text{Analize konu olan kalemdaki artış ya da azalış}) \times 100}{m} = \pm \%$$

Formülde (m) harfi ile gösterilen değişken; karşılaştırmaya konu olan iki dönem ya da yıldan ilkinin kalem tutarını ifade etmektedir. Hesaplama neticesinde erişilen yüzdelik değerlerin negatif işaretli olması, bir önceki yıla nazaran bir azalma veya zararın ortaya çıkması anlamına gelmekteyken; pozitif bir sonuç elde edildiğinde ise bir önceki yılda artış görüldüğü anlamına gelmektedir (Koçak, 2018, s. 49-50). Bu yöntemin en büyük avantajı olarak ise; işletmelerin gelişme yönleri hakkında bilgi sunabilmeleri durumu gösterilmektedir. Bu yöntem aynı zamanda; işletmelerin ileriki zamanlarda gösterdiği gelişim ile ilgili tahminlerde bulunabilmek bakımından da yararlı bir yöntem olarak kabul görmektedir (Çerçi, 2011, s. 38).

4.3.2. Dikey Yüzdeler Analizi Yöntemi (Yüzde Metodu)

Bilanço ve gelir tablosu kalemlerinin buldukları grup ya da aktif-pasif toplamları içerisindeki oranlarının yüzde olarak hesaplanması ile elde edilen Dikey Analiz Yöntemi; farklı işletmelerin birbirlerini kıyaslayabilmeleri için kullanılan bir yöntemdir. Bu yöntem; özellikle rakip işletmelerin analizi için sıklıkla kullanılmaktadır. Dikey Analizi ya da diğer bir adıyla Yüzde Analizi yönteminde; yalnız bir döneme değil aynı zamanda birden çok döneme ait finansal tablolar incelenmektedir. Bu yüzden de bu analiz yönteminin statik ve dinamik bir yapısı bulunmaktadır. Bu yöntemin sektör içerisindeki en önemli özelliği olarak da; işletmelerin finansal yapılarındaki değişikliklerin görülebilmesi ve diğer işletmelerle kıyaslama yapılabilmesi gösterilmektedir (Sayın, 2019, s. 42).

Bankaların incelenmesi açısından bakıldığında; bankalardan kredi talebinde bulunan firmaların isabetli bir kredi kararı verebilmeleri, finansal durumları ve faaliyet sonuçlarının değerlendirilmesi bakımından da bu yöntemin önem arz ettiği görülmektedir. Buna ek olarak; bu firmaların sektör içerisindeki konumları ve rakip firmalara kıyasla mali yapılarının durumu da önemli bir unsur olarak ortaya çıkmaktadır. Bunu analiz edebilmek için dikey yüzdeler analizini kullanarak firmaların finansal tablolarında bulunan her bir kalemin, toplam ya da grup içindeki ağırlığı incelenmektedir (Kıran, 2013, s. 43).

Bu analiz yönteminin hesaplaması ise aşağıda ifade edildiği şekilde gerçekleşmektedir.

$$\text{Grup Toplamına Göre Dikey Yüzde} = \frac{g \times 100}{G}$$

Formülde bulunan (g) harfi, analizi gerçekleştirilen bilanço kaleminin tutarını belirtmekten paydada bulunan (G) ise; analize konu olan bilanço kaleminin bulunduğu grubun toplam tutarı olarak tanımlanmaktadır (Koçak, 2018, s. 50).

4.3.3. Eğilim (Trend) Yüzdeleri Analizi

Eğilim Yüzdeleri Analizi olarak nitelendirilen bu analiz türü; bir işletmenin faaliyet gösterdiği dönem içerisindeki finansal durumunun bir önceki dönemle kıyaslandığında gelişme gösterip göstermediğini anlamak için kullanılmaktadır. Dikey Yüzdeler Analizi yönteminde yalnızca bir dönem için analiz gerçekleştirilmekteyken bu yöntemde ise; işletmelerin faaliyetlerine göre yıllar itibarıyla analiz yapılmakta ve bu sebepten de bu yöntem Yatay Yüzde Analizi de denilmektedir (Yılmaz, 2017, s. 46).

Hesaplanması son derece dinamik bir finansal analiz yöntemi olan bu yöntem ile gerçekleştirilen analizlerde, 8 veya 10 yıllık bilanço ya da gelir tablosu analizleri yapılmaktadır.

Bu analiz türü; pek çok karşılaştırmalı finansal analiz türüne benzemekle beraber bu analizde ilk olarak eşik değerleri yani trend oranlarının hesaplanması yapılmaktadır. Bu şekilde yapılan hesaplamalarda temel alınan yılın kalemleri 100 olarak kabul edilmekte olup her bir kalemin diğer yıllarda elde edilen tutarları, aynı kalemde bulunan tutara oranlanarak hesaplanmaktadır. Bu hesaplama gerçekleştirilirken de aşağıda verilen formülden yararlanılmaktadır:

$$N = \frac{t \times 100}{T}$$

Bu formülde yer alan (N), eğilim yüzdeleri oranını; (t), analizde bahsi geçen bilanço kaleminin incelenen yıldaki tutarını ve (T) ise yine analize konu edilmiş olan bilanço kaleminin baz alınan yılda hesaplanmış tutarını sembolize etmektedir (Koçak, 2018, s. 51-52). Bu tarz hesaplamalar genel olarak bilanço ve gelir tablosunda bulunan kalemlerden her birine ayrı ayrı uygulanmakta; sonuçlar ise bilanço veya gelir tablosu formatına göre oluşturulan ayrı bir tablo içerisinde yıllara göre ayrılmış sütunlarda gösterilmektedir. Bu hesaplamaların bulunduğu raporlarda yer alan trendlerden yüzde 100'ün altında kalan değişimler kalemde bir azalma olduğu anlamına gelmekte iken yüzde 100'ün üstünde gerçekleşen değişimler ise kalemde bir artış olduğu anlamına gelmektedir (Koçak, 2018, s. 52).

4.3.4. Oran (Rasyo) Analizi

Oran Analizi; finansal analiz tekniklerinden biri olarak gösterilmektedir. Bu yöntem; analizi yapılacak olan finansal tablolardaki karşılıklı iki kalem arasında bulunan ilişkinin yüzde olarak veya tutar bazında katını veren bir yöntem olarak ifade edilmektedir (Yılmaz, 2017, s. 53). Oran Analizi' nin uygulanması ile özellikle işletmelerin geçmiş yıllardaki finansal tabloları analiz edilmekte ve bu işletmelerin faaliyetleri, finansal yapıları, likidite ve karlılıkları hakkında bilgi sahibi olunmaktadır (Koçak, 2018, s. 52). Bu yöntemin uygulanması aşamasında dikkat edilecek hususlar ise;

- ✓ Oran analizi gerçekleştirilirken anlamsız oran kullanımından kaçınılması;
- ✓ Analiz sonucunun, oranda bulunan değerlerin tutarlarının dikkate alarak yorumlanması;
- ✓ Analiz sonucunun farklı çıkmasının sebebinin belirlenmesi ve çıkan bu sonucun işletmeler için ne derece önemli olduğunun tespit edilmesi;
- ✓ Doğru ve amacından sapmayacak bir şekilde oran sonuçlarının yorumlanması;
- ✓ Mevsimlik ve konjonktürel hareketlerin oranlar üzerine etkilerinin bulunması ve bu etkilere yönelik yorumların dikkatli bir şekilde yapılması;
- ✓ Oran analizi neticesinde bir farklılık gözlemlenmesi durumunda ek bilgiler ile desteklenerek sonuca yorum yapılması;
- ✓ Analizin değerlendirilmesi aşamasında işletmelerin geçmiş yıllardaki bilgilerinin yanı sıra sektör yapısının nasıl olduğuna dair bilgilerin de önemsenmesi; şekilde sıralanmaktadır.

Ayrıca Oran Analizi Yöntemi;

1. Likidite Oranları,
2. Finansal (Mali) Yapı Oranları,
3. Faaliyet (Verimlilik) Oranları,
4. Karlılık Oranları ve
5. Borsa Başarı Oranları; olmak üzere beş ayrı başlık altında değerlendirilmektedir (Yıldız F. , 2014, s. 886-887).

Banka karlılıkları belirlenirken tüm bu oranların ayrı ayrı takip etmek yerine, hepsini birden değerlendirmeye alan yeni birtakım istatistiki yöntemler ortaya çıkmış ve analizlerde de bu yöntemler kullanılmaya başlanmıştır (Çakırcalı, 2015, s. 14). Bu

çalışmada ise; belirlenmiş dönem aralığı içerisinde faaliyet gösteren mevduat bankaları ve katılım bankalarının karlılıkları hesaplanacaktır.

4.4. BANKA KARLILIKLARI KONUSUNA İLİŞKİN LİTERATÜR TARAMASI

Karlılık göstergelerinin incelenmesine yönelik olarak literatürde farklı ölçüm tekniklerinin kullanılmasının yanı sıra; bankacılık sektöründe karlılık unsuru ve belirleyicileri konusunda da çok sayıda çalışma bulunmaktadır. Bu bölümde, Türkiye ve Dünya’da banka karlılığına dair gerçekleştirilmiş çalışmalardan bazıları ele alınmaktadır. Tablo 4.1.’de kısaca özetlenen bu çalışmaların, yalnızca bağımlı değişkenleri ve bu çalışmalarda kullanılan yöntemler ele alınarak sonuçlarına değinilmiştir.

İlk olarak Demirgüç-Kunt ve Huizinga’nın (1999) birlikte gerçekleştirdikleri çalışmalarında; 1988-1995 dönem aralığındaki toplam 80 adet OECD ülkesi ile çoğu gelişmekte olan ülkenin verileri kullanılarak, bankaların karlılıkları ve faiz marjları arasındaki farklılıkları açıklayan değişkenlerin neler oldukları belirtilmiştir. Araştırma kapsamına yalnızca ticari bankaların alındığı çalışmada, bankaların etkinlikleri net faiz marjıyla; karlılıkları ise aktif karlılık oranıyla açıklanmıştır. Çalışma; Ağırlıklandırılmış En Küçük Kareler Yöntemi ile tahmin edilmiş ve karma veriler kullanılarak regresyon analizi yapılmıştır. Bankaya özgü değişkenler olarak; Özsermaye / Toplam aktifler, Takipteki krediler / Net Faiz Gelirleri, Toplam Mevduat / Toplam Aktifler ile net faiz geliri, sabit maliyetler ve sahiplik yapısı kullanılmıştır. Makroekonomik değişkenler olarak ise; kişi başına düşen GSMH ve kişi başına düşen GSMH’de gerçekleşen büyüme oranı ile enflasyon ve reel faiz oranları şeklinde belirlenmiştir. Bunların dışında; vergi mevduat sigortası, pazardaki yoğunlaşma ve yasal göstergeler de analize dahil edilen finansal yapı değişkenlerindedir. Araştırma sonucuna göre; mevduat oranı yüksek çıkmış ve bu durum da banka karlılığını olumsuz olarak etkilemiştir. Sahiplik yapısı değişkeni açısından bakıldığında; yabancı banka sahipliğinin gelişmekte olan ülkeler için karlılık üzerinde etkisi pozitif olarak bulunmuş, sanayileşmiş ülkelerde ise bunun tam tersi bir sonuç elde edilmiştir. Sermaye oranı, net faiz geliri değişkenleri karlılık ile aynı doğrultuda ilişkili olmaktadır; sabit maliyetler, ayrılan karşılıklar ve kredi oranı ile karlılığın ise zıt yönlü bir ilişkisinin bulunduğu tespit edilmiştir. Bunun yanı sıra; enflasyon değişkeninin karlılık ile doğru orantılı olarak hareket ettiği ve

ülkelerdeki zayıf yasaların da banka karlılıkları üzerinde negatif bir etki yarattığı görülmüştür. Bankaların ayırmış oldukları karşılıkların karlılığı azaltıcı bir etkisi bulunmaktayken gelir vergisi yükümlülüğünün ise banka karlılığı adına herhangi bir etkisinin olmadığı sonucuna ulaşılmıştır.

Kaya'nın (2002) gerçekleştirdiği ve 1997-2000 yılları arasındaki dönemin ele alındığı çalışmada; karlılık göstergelerinden olan net faiz marjı, aktife göre getiri ve özkaynağa göre getiri rasyoları kullanılarak içsel ve dışsal belirleyiciler incelenmiştir. Panel veri analizinin kullanıldığı bu çalışmada yapılan analiz neticesinde; net faiz marjının başlıca içsel belirleyicilerden; özkaynaklar, likidite, personel harcamaları, mevduatlar ve piyasa payı anlamlı olarak bulunmaktayken, dışsal belirleyicilerden anlamlı çıkanlar ise; enflasyon ve konsolide bütçe açığı değişkenleri olmaktadır. Aktif getirisinin başlıca içsel belirleyicilerinden olan; özkaynak, likidite, personel harcamaları, krediler, kötü aktif ve mevduatlar anlamlı olarak bulunurken dışsal belirleyicilerden ise; enflasyon ve konsolide bütçe açığının anlamlı bulunduğu görülmektedir. Birbirlerinden farklı 3 karlılık göstergesinin belirleyicileri birlikte incelendiğinde içsel belirleyicilerin yüzde 10 anlamlılık seviyesinde dirençli yani robust bir yapı gösterdiği görülmüş ve bu belirleyiciler; özkaynaklar, likidite, personel harcamaları ve mevduatlar olarak sıralanmışlardır. Bunlara ek olarak; enflasyon ve konsolide bütçe açığı değişkenleri ise dışsal belirleyiciler olarak tanımlanmışlardır. Sonuç olarak; bankaların karlılık performanslarını güçlendirebilmeleri, güçlü sermaye yapısına bağlı olmakta ve bunun yanı sıra; personel harcamalarında etkinliğin, mevduat yönetiminin sağlanması ve likidite yönetiminin doğru bir şekilde yapılması da karlılığı belirleyen temel göstergelerden olmaktadır.

Goddart, Molyneux ve Wilson (2004) tarafından yapılan çalışmada Avrupa'nın bankacılık sektörü içerisinde; Danimarka, Fransa, Almanya, İtalya, İspanya ve İngiltere olmak üzere toplam 6 ülkenin, 1992-1998 yılları arasındaki bankacılık verileri analiz edilmiştir. Çalışma, bahsi geçen ülkelerdeki 665 adet bankanın karlılıklarının büyüklük, risk ve sahiplik yapısı gibi unsurlardan ne şekilde etkilendiğini bulmak için gerçekleştirilmiştir. Yıllık olarak incelenen verilerin bulunduğu analizde yöntem olarak da Kesitler Arası Dinamik Panel Tahminleme yöntemi kullanılmıştır. Ayrıca banka karlılığı rasyosuna benzer olarak, özsermaye karlılığı rasyosu da analize dahil edilmiştir. Tüm ülkeler göz önünde bulundurularak gerçekleştirilen analiz sonucunda ise; büyüklük ve banka karlılığı arasında anlamlı bir ilişki olmadığı sonucuna

varılmıştır. 1990'lı yıllarda, Alman tasarrufları ve kooperatif bankalarının Alman Ticari Bankaları'na kıyasla karlılığının çok daha az olduğu da çalışmada belirtilen unsurlar arasındadır. Almanya'da bilanço dışı işlemlerin karlılığa etkisi negatif olmaktadır; İngiltere'de ise bunun tam tersi olarak karlılığın bilanço dışı işlemler üzerindeki etkisi pozitif yönde çıkmıştır. Fakat yine tüm ülkeler birlikte analiz edildiklerinde bilanço dışı işlemlerin karlılık üzerinde herhangi bir etkisinin bulunmadığı görülmektedir. Sahiplik yapısı değişkeninin ülkelerin hiçbirinde anlamlı bir açıklayıcılığının olmadığı da tespit edilmiştir. Ülkeler ayrı ayrı incelendiklerinde ise; ülkelerin hepsinin karlılık üzerinde etkisinin olumlu olarak bulunduğu tek değişken sermaye oranı olarak bulunmuştur.

Albayrak ve Erkut'un (2005) gerçekleştirdikleri çalışmada; bankaların performansları, karlılık ve risk kriterlerinden yararlanılarak, hizmet kalitesi ve müşteri memnuniyeti üzerinden değerlendirme yapılmıştır. Bu değerlendirme yapılırken de Analitik Hiyerarşi Performans Modeli (AHPM) olarak bilinen bir yöntem kullanılmıştır. Çalışmanın amacı; bankacılık sektöründe performans ölçümünün; sosyal göstergelerin göz ardı edilerek yalnızca ekonomik göstergelerin baz alınması ile yapılmasının, eksik veya yanlış sonuçlar ortaya koyabileceğini ispatlamaktır. Bahsi geçen yöntem uygulanırken ilk olarak probleme dair bilgisi olan personellerin seçilmesi için TBB'ye başvurulmuş ve buradan seçilmiş personellerden bir grup oluşturulmuştur. Müşteri memnuniyetini ölçme kısmında ise; çalışmada belirlenen bankaların yoğun ticaret bölgesinde olmasına ve tümünün birlikte incelenebilmesine öncelik verilmiş olan 5 bankanın müşterilerinden bir grup daha oluşturulmuştur. Bu müşteriler seçilirken kredi ve mevduat müşterisi olmaları da özellikle dikkate alınmıştır. Müşteri memnuniyetinin belirlenmesinde 9 adet kriter göz önüne alınmış ve banka seçimindeki yönetsel etkinliğin belirlenmesinde bu 9 kriter, müşterilerin görüşleri de alınarak, 4 yönetsel üst kriter altında toplanmak suretiyle hiyerarşide bir basamak daha oluşmasına imkan sağlanmıştır. Alternatiflerin belirlenmesi aşamasında; TBB'de gerçekleştirilen görüşmeler neticesinde 2002 yılı verileri göz önünde bulundurularak aktif büyüklük sıralamasında bulunan ilk 5 ticari banka (T.C. Ziraat Bankası, Türkiye İş Bankası, Akbank, Garanti Bankası, Yapı ve Kredi Bankası) analize dahil edilmiştir. Hiyerarşik yapının oluşturulduğu kısımda; karlılık ve risk kriterleri hiyerarşisi olarak ikiye ayrılan banka performansları, her bir kriterin alt kriterleri de ölçümlenerek gösterilmiştir. Son olarak finansal olmayan performans kriterleri kısmında ise; söz konusu bankalar müşteri memnuniyeti açısından değerlendirilmiştir. Bu dört aşamalı değerlendirme sonucunda;

alternatiflerin toplam öncelikleri hesaplanarak en yüksek toplam ağırlığa sahip olan bankanın finansal olmayan kriterler bakımından ikinci sırada olduğu görülmüş ve müşteri tatmininde gerçekleşen artışın bankaların toplam performansını nasıl etkilediği gösterilmiştir. Öte yandan; finansal olmayan performansların değerlendirilmesinde ağırlığı en yüksek çıkan banka ise sıralamanın en sonunda yer almış, bu da müşteriye sağlanan hizmetin kaliteli olmasının bankaların performansı adına oldukça önemli bir kriter olduğunu ispatlamıştır.

Yıldırım'ın (2008) gerçekleştirdiği doktora tezi çalışmasında; banka karlılıklarının belirleyicileri 2002-2007 dönem aralığındaki verilerden yararlanılarak incelenmiştir. Bu dönemde Türkiye ekonomisinin yeni bir ekonomik ortama girmesi sonucunda oluşan karlılık verilerinin, 2001 yılı ve öncesinde olan birtakım durumlardan etkilenmemesi amaçlanmıştır. Aktif karlılık ve Özkaynak karlılıklarının bağımlı değişken olarak değerlendirildiği çalışmada değişkenlerin, aylık tüketici fiyatları enflasyonuna negatif olarak; sanayi üretim endeksinin durağanlaştırılmış hali ile bütçe dengesinin sanayi üretimine oranına ise pozitif olarak etki ettiği görülmektedir. 2002 yılı ve sonrasında enflasyonun düşmesi, bütçe açıklarının azalması ve ekonomide büyümenin ortaya çıkması ile birlikte bankacılık sektöründe karlılık unsurunun pozitif yönde etkilendiği görülmüştür. Çalışmadaki bağımsız değişkenler içinde bulunan mikro değişkenlerden ise; özkaynakların toplam varlıklara oranının durağanlaştırılmış halinin, karlılığı pozitif olarak etkilediği belirlenmiştir. Mikro değişkenlerden biri olan bilanço dışı işlemlerin toplam varlıklara oranı değişkeni de durağan hale getirilerek, bu oranın karlılık ile arasında negatif yönde bir ilişki olduğu sonucuna erişilmiştir. Bu oranda gerçekleşen bir artışın karlılığı negatif etkilemesine neden olarak ise; bilanço dışı işlemlere ayrılan karşılıklar ile bu işlemlerden ötürü sermaye ve likiditeye duyulan ihtiyaç ve türev işlem maliyetleri gösterilebilmektedir. Krediler / Varlıklar, Menkul Değerler / Varlıklar ile Likit Varlıklar / Varlıklar oranı gibi diğer bağımsız değişkenlerden her birinin durağanlaştırılarak karlılık oranları üzerindeki etkileri de istatistiksel açıdan anlamlı çıkmamıştır. Sonuç olarak bu çalışmada belirlenen dönem aralığı için karlılık fonksiyonunun sektörde gerçekleşen içsel ve dışsal değişimlerden dolayı farklılık gösterdiği sonucuna varılmıştır.

Alexiou ve Sofoklis'in (2009) çalışmalarında; geleneksel Yapı-Davranış-Performans (SCP) hipotezini içeren amprik bir çerçeve kullanılarak bankaya özgü ve makroekonomik belirleyicilerin banka karlılığına etkileri araştırılmıştır. Panel Veri Analizi' nin kullanıldığı çalışmada bu yöntem; National Bank of Greece, Eurobank, Alpha Bank, Piraeus Bank, Emporiki Bank ve ATEBank olmak üzere 6 Yunan bankasına etkin bir şekilde uygulanarak analiz gerçekleştirilmiştir. Ekonometrik modellemede üç aylık bilançolar 6 Yunan bankası ve bunların makroekonomik verileri 2000-2007 yılları arasını kapsayan dönem aralığı için kullanılmıştır. Elde edilen bulgular neticesinde her bir tutarlı veya sistematik boyuttaki karlılık ilişkisinin görece zayıf olduğu ortaya çıkmıştır. Analizde kullanılan bağımlı değişkenler ROA ve ROE oranları olarak verilmekte; fakat banka karlılığının değerlendirilmesinde anahtar olarak kullanılan oranın ROE oranı olduğu belirtilmektedir. Çalışmada ele alınan diğer değişkenler ise makroekonomik değişkenler (Kredi Riski, Büyüklük, Likidite, Üretim, Verimlilik, Enflasyon, Faiz Oranı, GSMH, Özel Tüketim, Sermaye) olarak sıralanmışlardır. Analiz sonucunda hesaplanan parametreler beklenen işaretleri göstermekte ve bu parametrelerin özel tüketim ve enflasyon haricinde tüm t testinin yüzde 1 anlamlılık düzeyinde geçtiğini göstermektedir. Enflasyon oranının banka karlılığı üzerinde olumlu ancak hafif bir etkisinin bulunduğu da tespit edilmiştir. Karlılık ve enflasyon arasında ortaya çıkan bu pozitif yönlü ilişki, mevduat faiz oranlarının genellikle kredilere oranla daha hızlı bir şekilde azalmasından etkilenmektedir. Özel tüketim ile banka karlılıkları arasında da pozitif fakat anlamlı olmayan bir ilişki olduğu belirlenmiştir. Büyüme dönemlerinde banka kredilerine olan talep artmakta ve dolayısıyla diğer banka ürünlerinden daha yüksek getirisi olan krediler üretildiğinde beklenen nakit akışları artış göstermektedir. Beklendiği gibi kredi risk katsayısının değeri negatif ve önemli ölçüde banka karlılığıyla ilişkili olmaktadır. Ayrıca likiditedeki artışın karlılıkta düşüşe neden olacağı sonucuna varılmıştır ve incelenen GSMH gibi diğer makroekonomik değişkenler ise yüksek oranda anlamlı olmayan değişkenler olarak tespit edilmişlerdir. Maliyetin Gelire oranı da hesaplanmış ve çıkan sonuçlarda bu oranın karlılık üzerinde olumsuz ve oldukça önemli bir etkisinin bulunduğu tespit edilmiştir. Bu durum ise; etkin maliyet yönteminin Yunan bankacılık sisteminin karlılığını arttırabilmek için bir ön koşul olduğunu göstermektedir. Aynı zamanda Yunan bankalarının esas olarak sistematik bir şekilde karlarını maksimize

edebilmeleri için başlıca kredi riskini gözleme ve sistematik kontrol altına alma yoluyla riskten kaçınma stratejilerini uygulamaya koymaları gerekmektedir.

Flamini, McDonald ve Schumacher (2009) tarafından gerçekleştirilmiş bir çalışmada; Sub-Saharan Afrika (SAA) bölgesinde bulunan bankaların karlılıkları diğer bölgelerdeki bankaların karlılıkları ile karşılaştırılmıştır. Bu bölgede bulunan yüksek karlılıktaki bankaların belirlenmesi konusunu araştıran çalışmada, bölgenin ticari bankacılık sektöründe karlılık ve özsermaye oranları arasında bir ilişki olduğu tespit edilmiştir. Çalışmada gerçekleştirilen analiz; 1998-2006 yılları arasındaki 41 ülkede faaliyet gösteren 389 tane bankadan alınan verilere dayanmaktadır. Amacı, finansal istikrarı güçlendirmek için bölgede bulunan ve daha yüksek sermaye gereksinimini empoze etme politikasını desteklemek olan bu çalışmanın yöntemi olarak ise; Çoklu Doğrusal Regresyon Analizi yöntemi kullanılmıştır. Çalışmada SAA bölgesinde bulunan bankaların aktif karlılıklarına etki eden faktörler tespit edilirken belirli değişkenler de incelenmiştir. Çalışmada bulunan bankalara özgü değişkenler; kredi riski, faaliyet riski, sermaye oranı, banka büyüklüğü, bankaların pazar payları ve sahiplik yapıları şeklinde sıralanmıştır. GSMH'nin büyüme oranı, TÜFE ve kişi başına düşen GSMH (ülkeler arasında oluşan farklılığın tespiti için) ise; çalışmada makroekonomik değişkenler olarak belirlenmişlerdir. Modelin dinamik yapısından ötürü sıradan En Küçük Kareler Yöntemi yani OLS tahmin edicisi kullanılmamıştır. Bu sebepten de Arellano-Bond (1991) iki aşamalı General Method of Moments (GMM) yaklaşımının oluşan hataları ve önyargıları çözmek adına bu çalışmada kullanılması uygun görülmüştür. GMM analizi neticesinde; sermaye oranı, kredi riski ve banka büyüklüğünün aktif karlılık ile aynı doğrultuda ilişkilendirildiği görülmüştür. Ayrıca; banka karlılığına piyasadaki yoğunlaşmanın direkt olarak bir etkisinin bulunmadığı öne sürülmüş ve bankaların faaliyet riskinin karlılıkla negatif yönde bir ilişkisinin bulunduğu tespit edilmiştir. GSMH'nin büyüme oranı ve enflasyon oranının, karlılık ile arasında pozitif yönlü bir ilişki bulunduğu görülmekteyken; devletin sahiplik yapısının ise banka karlılığı ile arasında negatif yönlü bir ilişki olduğu tespit edilmiştir. Çalışmanın sonunda, SSA' daki yüksek karlılığı açıklamada en başarılı olan değişkenlerin; bankaya özgü değişkenler ve makroekonomik değişkenler olduğu ve bankanın piyasa gücünün de karlılık üzerinde bir etkisinin bulunmadığı sonucuna varılmıştır.

Bumin'in (2009) gerçekleştirdiği “Türk Bankacılık Sektöründe Karlılık Analizi” isimli çalışmasında, 2002-2008 yılları arasındaki dönem ele alınmıştır. Bankacılık sektöründe ortaya çıkan sorunların tamamen ortadan kaldırılabilmesi amacıyla uygulamaya konulan “2001 yılı Bankacılık Sektörü Yeniden Yapılandırma Programı” dahilinde gerçekleştirilen reformlar ile birlikte sektörde karlılık konusu iyileşme göstermiştir. Bu programın uygulamaya geçtiği tarih itibarıyla değerlendirmeye alınan dönem verileri, özkaynak karlılığı rasyosu hariç tutularak ele alınmış ve bankaların sahiplik yapıları ile fonksiyonlarına göre sınıflandırılarak analiz edilmiştir. Çalışmada finansal analiz türlerinden Oran Analizi yöntemi kullanılmıştır. Özkaynak karlılığı rasyosunun alt oranlara ayrılması sonucunda elde edilen rasyoların hesaplanması ile; Türk bankacılık sektöründeki karlılıkta 2007 yılına kadar artış görüldüğü tespit edilmiştir. Türk bankacılık sektörünün karlılığında gerçekleşen bu artışlar yabancı bankaların da dikkatini çekmiş, bu sektörün karlılığı ve büyüme potansiyelinin artmaya başlaması sonucunda da yabancı bankaların sektördeki bankaları satın alma taleplerinde bir artış görülmüştür. 2008 yılına gelindiğinde ise; tüm dünya ekonomilerinde görülen küresel kriz Türkiye ekonomisini de etkisi altına almış ve sektörün karlılığı yeniden azalmaya başlamıştır.

Monea'nın (2011) gerçekleştirdiği “Analysis of Incomes, Expenses and Profitability in Banks” isimli çalışmasında; Romanya bankacılık sistemindeki ticari bankaların gelir dinamikleri, harcama dinamikleri ve bankaların başlıca performanslarını yansıtan göstergeler gibi bankaların gelirleri, harcamaları ve performans sonuçlarına ilişkin yönlerinin de sunulması hedeflenmiştir. Çalışmanın içeriği; Romanya bankacılık sisteminde bulunan iki ticari bankanın 2009 ve 2010 yıllarındaki performanslarının karşılaştırmalı analizine dayanmaktadır. Çalışmada; A ve B bankası ismi verilmiş iki bankanın verileri kullanılarak analiz gerçekleştirilmiştir. Ayrıca bu çalışma; analiz edilen unsurların gelir tablosundan farklı eğilimlerini de göstermektedir. Romanyalı müşterilerin çoğunlukta olduğu B bankasının hissedarları, büyük çoğunluğunu Yunan hissedarlarının oluşturduğu A bankası ile kıyaslanmıştır. Bu kıyaslama sonucunda müşterilerin Yunanistan'daki kriz ve kırılganlıktan etkilendiklerini, güvenlerini sarsan durumların ortaya çıktığını göstermektedir. Romanya'da bulunan Yunan bankalarının iştiraklerini finanse edemeyeceklerine yönelik oluşan endişelerin ortaya çıktığı ve bu iştiraklerin Yunan bankalarının

faaliyetlerinde gelişme gösterdikleri sonucu da çalışma içerisinde elde edilmiş verilerdir.

Doğru'nun (2011) gerçekleştirmiş olduğu bir çalışmada da banka karlılıklarının belirleyicileri konusu ele alınmıştır. Bankaların karlılık göstergeleri olarak; ROA, ROE ve Net Faiz Marjı değişkenleri ele alınmaktayken; bankacılığa özgü 13 değişkenle de bu göstergelerin açıklaması gerçekleştirilmiştir. 2005 ile 2010 Mart ayı aralığındaki dönemin verileri, aylık mali tablolardan yararlanılarak analiz edilmiş ve banka karlılığı üzerinde makroekonomik değişkenlerin etkisi çalışmaya dahil edilmemiştir. Çoklu Doğrusal Regresyon ve Regresyon Analizi ile Autoregressive Errors modellerinin kullanıldığı çalışmada ele alınan tarih aralığı itibariyle özellikle son 3 yılda küresel kriz ortaya çıktığından, 2008 yılı öncesi ve sonrasındaki dönemde bağımlı değişkenler arasında anlamlı bir fark olup olmadığı analiz edilmiştir. Analizde çalışmada bahsi geçen bankanın aktif kaleminde gerçekleşen büyümenin karlılığı desteklemekte olduğu ve modelle aynı doğrultuda olacak şekilde faiz dışı gelirin yüksek olmasının belirli bir yerden sonra karlılığı negatif anlamda etkilediği sonucuna ulaşılmıştır. Bunun yanı sıra bankanın kredilerindeki büyüme ise; karlılığı ve yüksek faiz marjını negatif yönde etkilemiş olduğu görülmektedir. Faiz dışı gelirlerdeki artışın ise net faiz marjına etkisi olumsuz olmuştur.

Javaid, Anwar, Zaman ve Gafoor'un (2011) birlikte gerçekleştirdikleri çalışmada; Pakistan'daki bankacılık sektörünün karlılığı, içsel faktörlere dayanarak analiz edilmiştir. Çalışma Pakistan'daki banka karlılıklarının ilk 10 belirleyicisinin analizini, 2004 ve 2008 yılları arasındaki dönemde gerçekleştirmeyi hedeflemiştir. İçsel değişkenlerin temel alındığı çalışmada; varlıkların, kredilerin, özkaynakların ve mevduatın belli başlı karlılık göstergelerinden bir tanesi olan ROA üzerindeki etkilerini araştırmak için Havuzlanmış En Küçük Kareler Yöntemi (POLS) kullanılmıştır. Bu havuzlamanın avantajı olarak da; modeldeki parametre tahminlerinin bu yöntemi daha güvenilir bir şekilde belirlemesi gösterilmiştir. Çalışmanın veri seti, Pakistan bankalarının döngüsel hareketlere benzer tepkiler gösterdiğine dair bir kanıt niteliğinde görülmektedir. Çalışmada ele alınan değişkenler; ROA, Toplam varlık, Özsermaye'nin Toplam Varlıklara Oranı, Toplam Kredinin Toplam Varlıklara Oranı ve Toplam Mevduat'ın Toplam Varlıklar'a Oranı şeklinde oluşturulmuştur. Bankaların sadece içsel değişkenleri Pakistan'daki banka karlılığının belirleyicisi olarak kabul edilmiştir. Özsermayesi, toplam varlıkları, kredi ve mevduatları daha fazla olan bankalar daha çok

güvenceye sahip olarak algılanmakta ve böyle bir avantaj çok daha yüksek karlılığa neden olmaktadır. Bunların yanı sıra; araştırma sonucunda değerlendirilen tüm bu değişkenlerin karlılık üzerinde güçlü bir etkiye sahip olduğuna dair kanıtlar tespit edilmiştir. Örneğin; bankacılık sektöründe faaliyet gösteren bu bankalardan bir tanesinin bile zarar görmesi durumu, krediler ve karlılık unsurları arasında negatif bir ilişki kurulmasına neden olmaktadır. Aynı zamanda daha yüksek kredilerin karlılığa katkı sağlamasının yanı sıra bu durumun; ana varlık üzerinde daha fazla karlılığa yol açması beklenmekte ve karlılığın tümüne etkisinin ise daha az olabileceği belirlenmektedir. Mevduat' ın toplam aktiflere oranı ve özkaynağın toplam aktiflere oranının, ROA değişkeni ile pozitif yönde ve anlamlı bir ilişkisi olduğu tespit edilmiştir. Genel olarak bakıldığında; Pakistan'daki bankaların başlıca içsel karlılık belirleyicileri olarak; Toplam Varlıklar, Özkaynaklar / Toplam Varlıklar, Mevduat / Toplam Varlıklar ve Krediler / Toplam Varlıklar oldukları sonucuna varılmıştır.

Socol ve Danuletiu' nun (2013) gerçekleştirdikleri çalışmada; Romanya bankacılık sisteminde bulunan kredi riski oranının (CRR) banka karlılığına etkisi araştırılmıştır. 2008 Mart ayı ile 2013 Haziran ayı arasındaki dönemin analiz edildiği çalışmada belirlenen değişkenler arasındaki bağımlılığı incelemek için iki regresyon modeli geliştirilmiştir. Çalışmada kullanılan iki regresyon modeli; Kredi risk oranının ROA ve ROE oranlarına etkisi olarak belirlenmiştir. Regresyon analizinin kullanıldığı çalışmanın ampirik sonuçlarına göre; kredi risk oranının bankaların ROA ve ROE oranları üzerinde negatif bir etkisinin olduğunu göstermiştir. Bu da sorunlu kredilerin karı azaltmasına neden olmaktadır. 2018 Mart döneminde ortalama ROA ve ROE değerleri pozitif fakat oldukça düşük bulunmuştur. Aynı zamanda ROA oranında yüzde 3.97'lik bir düşüş ile ROE' de ise yüzde 4.32'lik bir artışın kredi riskinin yüzde 1 artmasına neden olduğu görülmektedir. Araştırmanın sınırları modelin azaltılmış değişken sayısı ve diğer faktörlerin varlığını içermektedir. Analiz; bankalar kredi portföylerini etkin olarak yönetme konusunda başarılı olamazlar ise; Romen tüzel kişilikleri bankaları; sorunlu kredilerin potansiyel olarak daha fazla risk üretiminden koruyamamasını ifade etmektedir.

Sara ve Nadeem (2013) tarafından gerçekleştirilen çalışmada; ticari bankaların Pakistan'ın ekonomik ilerlemesine katkılarından bahsedilmiş ve makroekonomik değişkenlerin karlılık üzerine etkileri araştırılmıştır. Bu araştırma Pakistan'da kamu tarafından sınırlandırılmış 18 ticari bankanın 2001-2011 yılları arasındaki dönemde bulunan verilerini incelemektedir. Havuzlanmış Sıradan En Küçük Kareler Yöntemi (POLS) metodunun kullanıldığı çalışma; enflasyon oranı, gerçek GSMH ve karlılık göstergeleri üzerindeki gerçek faiz oranı olmak üzere üç dışsal faktör ile ROA, ROE ve özsermaye çarpanından (EM) oluşan üç farklı modelden oluşmaktadır. Ampirik bulgulara göre gerçekleştirilen analiz sonucunda gerçek faiz oranının ROA, ROE ve EM ile aralarında güçlü pozitif bir ilişki olduğu belirlenmiştir. Öte yandan; gerçek GSMH'nin ROA üzerinde anlamlı olmayan pozitif bir etkisinin olduğu fakat ROE ve EM üzerinde ise hem anlamlı olmayan hem de negatif bir etkisinin olduğu tespit edilmiştir. Bunların yanı sıra enflasyon oranının ise 3 karlılık ölçüsüyle de arasında negatif bir bağ olduğu görülmüştür. Sonuç olarak seçilen tüm makroekonomik faktörler, ticari bankaların kazançları üzerinde önemsiz bir etki bulmuştur.

Telli'nin (2013) gerçekleştirdiği çalışmasında; kriz dönemlerinde ticari bankacılık sektörünün karlılığı analiz edilmiştir. Aktif Karlılık, Özkaynak Karlılığı ve Net Faiz Marjı'nın bağımlı değişkenler olarak alındığı çalışmada bağımsız değişkenler ise; Sermaye yeterliliği, aktif kalitesi, likidite rasyosu ile gelir gider grubu şeklinde belirlenmiştir. Analiz yöntemi olarak Lojistik Regresyon Analizi'nin değişkenlere uygulandığı çalışmada; aktif karlılık ve özkaynak karlılığı değişkenleri için "gelir-gider oranları grubu" ön planda gözükmekteyken net faiz marjı değişkeni için ise; yalnızca 2001 yılında gelir-gider oranları grubu ile sermaye yeterliliği oranı grubunun ön planda olduğu ortaya çıkmıştır.

Akkoç ve Özkan'ın (2014) "Ticari Bankaların Karlılık Analizi: Türkiye Örneği" isimli çalışmalarında; 2002-2012 yılları arasında Türkiye'de faaliyet gösteren 30 ticari bankanın verileri analiz edilmiştir. Karlılık ölçütü olarak Aktif Karlılığın temel alındığı çalışmada; bankaya özgü değişkenler ya da makroekonomik değişkenlerden hangisinin etkilerinin açıklayıcı yönde olduğunu tespit edebilmek adına Panel Veri Yöntemi kullanılmıştır. Çalışmanın sonucunda ise; kullanılan değişkenlerin, karlılığı yüzde 75 düzeyinde açıkladığı görülmüş, yani hem makroekonomik faktörler hem de bankaya özgü değişkenlerin karlılık unsuru üzerinde etkili olduğu sonucu elde edilmiştir.

Bağcı ve Rençber'in (2014) kamu bankaları ile halka açık özel bankaların karlılıklarını karşılaştırmak adına yapmış oldukları çalışma; Çok Kriterli Karar Verme Yöntemleri'nden bir tanesi olan Promethee Yöntemi kullanılarak gerçekleştirilmiştir. Analizde 3 adet kamu bankası ile 10 adet halka açık özel bankanın verileri kullanılmıştır. 2006-2012 yılları arasındaki dönemin ele alındığı analizde kullanılan rasyolar; ROA, ROE ve vergi öncesi karın toplam aktife oranı şeklinde belirlenmiştir. Kamu bankalarından Ziraat Bankası, Halkbank ve Vakıfbank seçilmekteyken özel sermayeli bankalardan ise; Yapı Kredi Bankası, İş Bankası, Alternatifbank, Garanti Bankası, Akbank, TEB, Şekerbank, Tekstilbank, Denizbank ve Finansbank analize dahil edilmiş bankalar olarak seçilmişlerdir. Çalışmanın sonucunda yalnızca kamu bankaları dikkate alındığında Halk Bankası en güçlü karlılık performansına sahip kamu bankası olarak tespit edilmiştir. Halk Bankası'nı da sırasıyla Ziraat bankası ve Vakıfbank takip etmiştir. Özel sermayeli bankalar ayrı olarak incelendiğinde ise; 2006'da Finansbank, 2007 ve 2008'de Garanti Bankası, 2009, 2011 ve 2012 yıllarında Denizbank, son olarak 2010 yılında ise Yapı Kredi Bankası performans bakımından en güçlü bankalar olarak bulunmuşlardır. Bu doğrultuda; özel bankalar arasında karlılığı en yüksek olan bankanın Denizbank olduğu görülmüştür. Performansı en düşük özel sermayeli bankalar ise TEB ve Tekstilbank olarak tespit edilmiştir.

Gökalp'in (2014) çalışması ise; kriz öncesi ve sonrasında ticari bankalar ile katılım bankalarının karlılıklarında bir farklılık olup olmadığını tespit etmek amacıyla gerçekleştirilmiştir. Aynı zamanda bu çalışma; katılım ve ticari bankaların karlılıklarında kriz öncesi dönemde belirgin bir farklılık olup olmadığı konusunu da ele almıştır. T-testi tekniğinin kullanıldığı çalışmada; 2005-2013 yılları arasındaki dönem değerlendirmeye alınmakta ve bu dönem 2005-2007 ile 2008-2013 şeklinde yani, kriz öncesi ve sonrası olmak üzere iki ayrı döneme ayrılacak şekilde değerlendirilmiştir. Karlılık analizinin yapıldığı çalışmada, 6 adet ana rasyo ve 8 adet de alt rasyo olmak üzere toplamda 14 adet finansal rasyo kullanılmıştır. Ana rasyolar; banka karlılığı, sermaye yapısı, bilanço yapısı, aktif kalitesi, maliyet ve likidite yönetimi şeklinde sıralanmıştır. Bankaların karlılık ölçümünde faydalanılan oranlar ise; varlık karlılığı ve özsermaye karlılığı oranları olarak belirlenmiştir. Bunun yanı sıra analizde kullanılan alt oranlar; takibe düşen kredilerin (net) toplam kredilere, dönen varlıkların kısa vadeli yabancı kaynaklara oranı ile toplam kredilerin aktife, genel giderlerin aktife, öz sermayenin aktife ve toplam mevduatın aktife oranı olacak şekilde belirlenmiştir. Analiz

neticesinde ise; finansal kriz sonrası dönemde ticari bankalar ve katılım bankaları için elde edilen sonuçlardan bu banka türlerinin krizden olumsuz olarak etkilendikleri sonucuna ulaşılmıştır.

Yüksel tarafından (2015) hazırlanan doktora tezi çalışmasında; bankacılık krizlerinin öncü göstergeleri konusu, Türkiye'deki bankacılık sistemi için değerlendirilmiştir. Çalışmada; 1994 ve 2000 yıllarında ortaya çıkan bankacılık krizlerinin erken uyarı sinyallerinin belirlenmesi ve olması muhtemel olan başka bir bankacılık krizinin tahmini konu olarak ele alınmıştır. Belirtilen yılları kapsayacak şekilde çalışma içerisinde; 1988-2004 arasındaki dönem aralığında üçer aylık veriler kullanılmıştır. MARS ® Yöntemiyle analizi gerçekleştirilen çalışmada bağımlı değişken olan bankacılık krizleri, kategorik değişken olacak şekilde incelenmiştir. Çalışmada verili yıllar arasındaki dönem içerisinde bankacılık krizlerinin meydana geldiği dönemlere "1" değeri verilmekteyken, kriz olmayan dönemlere ise "0" değerinin verildiği görülmektedir. Ayrıca modelde; büyüme oranı, sanayi üretim indeksi, enflasyon oranı, cari işlemler açığı, kısa vadeli borçların toplam rezervlere oranı, Amerikan dolarında ortaya çıkan değişimin oranı, yurtiçinde gerçekleştirilen seçimler, petrol fiyatları, yurtdışındaki finansal krizler, bankaların kredi ve mevduat miktarları, krediler, takipteki krediler, türev ürünler, işsizlik oranı, bankaların net kar / zarar rakamları, USD faiz oranları, BIST 100 Endeksi, Türk Lirası faiz oranı ve kredi riski olmak üzere toplam 19 adet bağımsız değişken kullanılmıştır. MARS ® yönteminin kullanıldığı modelde bu değişkenlerden 6 tanesi bankacılık krizlerinde erken uyarı sinyali olarak kabul görmüş değişkenler olmaktadır diğer 13 değişken ise modele dahil edilmemiştir. Sonuç olarak bu modelin bankacılık krizlerini öngörmede kullanılabileceği ortaya çıkmıştır. Ayrıca spekülasyon amaçlı gerçekleştirilen türev ürünlerin bankacılık krizlerinin en önemli belirleyicisi olduğu görülmüştür. Piyasa koşullarının bankacılık krizlerinin olduğu dönemlerdeki gidişatının olumsuz yönde olması da, banka türevlerinin yalnızca risk faktöründen korunma amaçlı değil aynı zamanda spekülasyon olarak kullanıldığını ve bunun da bir erken uyarı sinyali olduğunu göstermiştir. Aynı zamanda yüksek enflasyon ve Net Kar / Toplam Aktif oranının da birer öncü kriz göstergesi olduğu tespit edilmiştir.

Gümüş ve Nalbantoğlu (2015) tarafından gerçekleştirilmiş olan çalışmada; Türk Bankacılık Sektörünün Performans Analizi “Camels Analiz Yöntemi” kullanılarak analiz edilmiştir. 2002-2013 yılları arasındaki dönemi kapsayan çalışma; Devlet Bankaları, Yerli Özel Sermayeli, Yabancı Özel Sermayeli Bankalar ve Katılım Bankaları olacak şekilde dört ayrı gruba ayrılarak incelenmiştir. Dönem aralığının toplamda 11 yıl kadar olması; bu dönemde meydana gelen yerel ve küresel anlamda ortaya çıkan krizin sektör üzerinde bıraktığı izleri en güzel şekilde açıklamıştır. Analiz neticesinde; kaliteli yönetim yapıları, başarılı karlılık performansı ve sermaye yapılarının güçlülüğü sonucunda en yüksek nota sahip banka türünün; Yerli Özel Sermayeli Bankalar oldukları tespit edilmiştir. Türkiye’de yaşanan 2001 ekonomik krizinden sonra aktiflerinde düzelmeye geçerek, sermaye yapılarını güçlendiren Devlet Bankaları’nın performans sıralamasındaki yerinin ikinci sırada olduğu belirlenmiştir. Bir diğer banka türü olan Yabancı Sermayeli Bankalar ise; son yıllarda takip oranlarının artması sonucunda karlılık ve yönetim kalitesine etkisi ile olumsuz bir itibar bırakmıştır. Sermayeleri diğer banka türlerine kıyasla daha az güçlü olan Katılım Bankaları’nın, faizsizlik prensibiyle çalışmasından ötürü aktiflerinde fon işlemlerinin fazlalığına olumsuz etki eden bir banka türü olduğu sonucuna varılmıştır.

Çakırcalı’ nın (2015) Yüksek Lisans Tezi’ nde özel ve kamu sermayeli ticari bankaların karlılıkları, 1990 ile 2013 yıllarını kapsayan dönem aralığında incelenmiştir. Çalışmada bağımlı değişkenlerden; aktif karlılık, özkaynak karlılığı ve ödenmiş sermaye karlılığı değişkenleri banka performansını gösteren değişkenler olarak ele alınmıştır. Aktif karlılık oranı olarak; $\text{Net Dönem Karı} / \text{Toplam Aktif}$ oranı değerlendirmeye alınmaktayken, karlılık oranlarından olan Özkaynak karlılığı için; $\text{Net Dönem Karı} / \text{Özkaynaklar}$ oranı; Ödenmiş Sermaye Karlılığı için ise, $\text{Net Dönem Karı} / \text{Ödenmiş Sermaye}$ oranı analizde kullanılmış rasyolar olarak belirlenmişlerdir. Çalışmada kullanılan bağımsız değişkenler; TÜFE, işsizlik oranı, Tasarruf Mevduatı Faiz Oranı, Ortalama Dolar Kuru, Sanayi Üretim Endeksi, Konsolide Bütçe Açığının GSYH’ ya oranı ile İMKB 100 ve BİST 100 endekslerinin yıllık kapanış fiyatları şeklinde sıralanmaktadır. Özel ve kamu sermayeli bankalar üzerinde Çoklu Doğrusal Regresyon ile Stepwise Regresyon yöntemlerinin uygulanmış olduğu çalışmada; hem özel sermayeli hem de kamu sermayeli bankaların bağımlı değişkenlerinin aktif karlılık, özkaynak karlılığı ve ödenmiş sermaye karlılığı bakımından ayrı ayrı incelendiği üçer model oluşturulmuştur. Toplam 6 tane Çoklu Doğrusal Regresyon modeli ile uygulama

yapılmıştır. Özel sermayeli bankalar için bağımlı değişkenin ROA olarak belirlendiği modelin sonucuna göre; ortalama dolar kuru ve sanayi üretim endeksi anlamlı olarak tespit edilmiştir. Ortalama dolar kuru, özkaynak karlılığı ve ödenmiş sermaye karlılığı anlamlı ancak negatif yönde etkili olarak çıkmaktayken; sanayi üretim endeksinin pozitif yönde ve anlamlı olarak çıktığı belirlenmiştir. Kamu bankalarında bağımlı değişkeninin ROA olarak alınması durumunda işsizlik oranı değişkeni anlamlı bulunmuştur. Bağımlı değişken ROE olarak alındığında ise; anlamlı herhangi bir değişken tespit edilememiştir. Ödenmiş sermaye bağımlı değişken olarak alındığında ise; İMKB 100 ve BİST 100 endekslerinin anlamlı çıktıkları tespit edilmiştir.

Petria, Capraru ve Ilnatov tarafından (2015) gerçekleştirilmiş çalışmada; 27 üye ülkeden AB ticari bankalarının karlılıklarını etkileyen faktörler 2004 yılından 2011 yılına kadar olan dönem aralığı itibariyle incelenmiştir. Bu çalışmanın amacı belirtilen 8 yıl boyunca Avrupa Birliği'nde bulunan ticari bankaların karlılıklarının ana belirleyicileri araştırılmıştır. Çalışmada bağımlı değişken olarak; ROAA ve ROAE oranları alınmıştır. Bağımsız değişkenler ise; banka büyüklüğü, sermaye yeterliliği, kredi riski, yönetim etkinliği, likidite riski, iş karması göstergesi, pazar yoğunluğu, enflasyon ve ekonomik büyüme olarak belirlenmişlerdir. Çalışmada 1098 adet bankanın bankanın yıllık verileri incelenmiştir. Performans veri setlerini içeren bankaya özgü değişkenler Bankscope veri tabanından indirilmiştir. Sektöre özgü bir faktör olan piyasa yoğunluğu Herfindhal-Hirschman Endeksi (HHI) ile ölçülmektedir. Bu ölçüm bankaların pazar paylarının kareleri toplamı ile yapılmaktadır. HHI verileri de Avrupa Merkez Bankasının İstatistiksel Veri Deposu tarafından sağlanmaktadır. Analiz sonucuna bakıldığında da banka büyüklüğünün özkaynak karlılığını etkilemediği, başka bir ifadeyle; hissedarların yatırım getirilerine etkisinin bulunmadığı görülmektedir. Öte yandan, varlıkların getirisinin bankanın toplam varlıklarına bağlı olduğu fakat tahmin edilen katsayının bir haftalık istatistiksel öneme sahip olduğu sonucu ortaya çıkmıştır. İkinci durumda ise katsayı beklenen işarete sahip olmakta ve bu nedenle de banka büyüklüğü yönetim verimliliğini arttıran bir unsur olmaktadır. Maliyet / Gelir oranının işareti negatif yönlü olarak elde edilmiştir. Bu durum da işletme maliyetlerinin göreceli olarak etkisinin; ROAE oranının ROAA oranından yaklaşık 10 kat daha büyük olmasına rağmen, her iki bağımlı değişken için önemli olduğu sonucuna varılmıştır. Kredi riskinin ise banka performansı üzerinde istatistiksel olarak anlamlı ve olumlu bir etkisi olduğu tespit edilmiştir. Aynı şekilde ROAE üzerindeki etkisinin ROAA'ya göre çok

daha güçlü olduğu bulunmuştur. Likidite Riskinin artması durumunda; yani bankaların mevduatlarını attırmadan kredi vermeleri ya da daha büyük krediler verebilmek için daha az mevduat kullanmaları durumunda banka performansları kötüye gidecektir. Bunların yanı sıra sermaye yeterliliği oranının hissedarların getirilerine yönelik istatistiksel olarak anlamlı bir etkinin de bulunmadığı görülmektedir. Bu durum da, yüksek bir sermaye yeterliliğinin banka risklerini azaltabileceği gerçeğiyle açıklanmakta fakat aynı zamanda hissedarlar kaldıraç etkisinden faydalanamamaktadırlar. Ödeme gücünün ROAA üzerindeki etkisi ise pozitif, istatistiksel olarak anlamlı fakat oldukça zayıf (0,04) olarak bulunmuştur. Ayrıca iki bağımlı değişken, bilanço dışı faaliyetlerden elde edilen faaliyet gelirlerinden etkilenmektedirler. Dış faktörlerden piyasa yoğunluğu banka karlılığını azaltmakta, rekabetin banka karlılığı üzerinde pozitif bir etkisi olduğu görülmektedir. GSMH büyümesinin banka karlılığına pozitif bir etkisi olmaktadırken enflasyon performansı etkilememektedir.

Reis, Kılıç ve Buğan'ın çalışmalarında (2016) banka karlılığını etkileyen faktörler Türkiye bazında incelenmiştir. Karlılık göstergeleri olarak net faiz marjı ile aktif karlılığının kullanıldığı çalışmada amaç; karlılığa etki eden makro ve mikro değişkenlerin belirlenmesidir. Bu da zaman serisi ve yatay kesit verilerinden meydana gelen Panel Veri Analizi yöntemi ile gerçekleştirilmiştir. Türkiye'de 2009 ile 2013 yılları arasında faaliyet gösterirken aynı zamanda Borsa İstanbul (BİST)'de işlem gören 14 banka analiz edilmiştir. Mikro değişkenler olarak; aktif karlılık, net faiz marjı, kaldıraç oranı, likidite oranı, faaliyet giderleri oranı ve Kredi / Mevduat oranı değerlendirmeye alınırken, makro değişkenler ise; enflasyon, GSYH ve piyasa kapitalizasyonu olarak belirlenmiştir. Çalışmanın sonucunda, aktif karlılığı negatif yönde etkileyen değişkenler; kaldıraç oranı ile Kredi / Mevduat oranı değişkenleri olmaktadır; aktif karlılık üzerinde pozitif etkide bulunan değişkenin ise; piyasa kapitalizasyonu değişkeni olduğu tespit edilmiştir. Bağımlı değişkenlerden net faiz marjının da; kaldıraç oranı, Kredi / Mevduat oranı, piyasa kapitalizasyonu ve GSYH üzerindeki etkisi negatif yönlü olarak tespit edilmiştir. Ayrıca bu çalışmada GSYH'nin aktif karlılık üzerinde anlamlı denebilecek bir etkisi bulunmazken, net faiz marjını ise anlamlı ve negatif yönlü olarak etkilediği sonucu elde edilmiştir.

Saldanlı ve Aydın tarafından (2016) gerçekleştirilen çalışmada; benzer şekilde Türk bankacılık sektöründe karlılık unsuru Panel Veri Analizi yöntemi ile incelenmiştir. 2004-2014 döneminin ele alındığı çalışmada serilerin durağanlık dereceleri birim kök testi ile analiz edilmiş ve bu doğrultuda karlılık unsuruna etki eden faktörler de iki ayrı model ile tahmin edilmeye çalışılmıştır. Panel sabit etkiler modeli ile tahmin edilmeye çalışılan ve ROA değişkeninin bağımlı değişken olarak belirlendiği modelde; Özkaynaklar / Toplam Aktifler, Likit Aktifler / Kısa Vadeli Yabancı Yükümlülükler, Faiz Dışı Gelirler (Net) / Toplam Aktifler ve Faiz Gelirleri / Faiz Giderleri oranları anlamlı değişkenler olarak tespit edilmişlerdir. Bağımlı değişken olarak ROE' nin değerlendirmeye alındığı diğer modelde de anlamlı çıkan tek değişkenin, Faiz Dışı Gelirler (Net) / Toplam Aktifler değişkeni olduğu görülmüştür.

Yüksel tarafından (2016) “Katılım Bankalarında Karlılığı Belirleyen Faktörlerin İncelenmesi” ismiyle gerçekleştirilen çalışmada; bu çalışmayla benzer olarak Multivariate Adaptive Regression (MARS ®) yönteminden yararlanılmıştır. Katılım bankaları analiz edildiği çalışmanın içerisinde; 2005-2014 yılları arasında, Türkiye’de faaliyet gösteren 4 adet katılım bankasının verileri değerlendirmeye alınmıştır. Bu bankalar, karlılığı etkileyebilecek olan 11 bağımsız değişken yardımıyla incelenmiştir. İlk olarak; değişkenlerin durağanlıkları Phillips Perron Birim Kök Testi ile sınanmış, test sonucunda da değişkenlerden 4 tanesinin durağan olduğu sonucuna varılmıştır. Bu değişkenler arasından kalan 7 değişkenin de birinci sıra farkı alınarak durağan hale getirilmesi sağlanmıştır. Analiz neticesinde; toplam aktif kaleminin yüksek olmasının katılım bankalarının karlılığını arttırdığı görülmüştür.

Işık, Yalman ve Koşaroğlu’ nun (2017) beraber gerçekleştirdikleri çalışmada; mevduat bankalarının karlılıklarını etkileyen içsel ve dışsal faktörler 2006-2014 dönem aralığında incelenmiştir. Bu dönem aralığının seçilmesinin nedeni olarak söz konusu dönemin içerisinde kriz yıllarının bulunması gösterilmiş ve bu süreçte faaliyetleri devamlılık gösteren 20 adet mevduat bankasının verileri incelenmiştir. Banka karlılıklarını ölçmek amacıyla Panel Veri Yöntemi’ nin kullanıldığı çalışmada; banka büyüklüğü, likidite yönetimi, banka sermayesi, kredi riski, faiz dışı gelirler ve faiz gelirleri bankaya özgü bağımsız değişkenler olarak kabul edilmiştir. Makro değişkenler olarak; enflasyon, ekonomik büyüme ve tüketici kredi faizi kullanılmaktayken kriz kontrol değişkeni olarak ise; küresel ekonomik kriz değişkeni bağımsız değişken olarak ele alınmıştır. Banka karlılığının bağımlı değişken olarak belirlenmiş olduğu bu

çalışmada; bu değişken ile likidite yönetimi değişkeni arasında negatif yönlü anlamlı bir ilişki olduğu saptanmıştır. Ayrıca banka sermayesi, gelir çeşitlendirme ve kriz değişkenleri arasında ise pozitif yönlü anlamlı bir ilişki bulunduğu da tespit edilmiştir. Çalışmanın sonucunda tüm bu bağımsız değişkenlerin bağımlı değişken ROAA' nın yani banka karlılığı değişkeninin üzerinde istatistiki olarak anlamlı bir etkisinin bulunduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bankaların karlılık değişkenleri bakımından tahmin sonuçları değerlendirildiğinde de; karlılık ve banka varlıkları değişkenlerinin arasında doğrusal olmayan bir ilişki bulunduğu görülmüştür. Bunun yanı sıra; makroekonomik değişkenlerden yalnızca büyüme oranının bağımlı değişkeni istatistiksel olarak anlamlı ve pozitif yönde etkilediği belirlenmiştir. Kukla değişken olarak değerlendirmeye alınan ekonomik kriz değişkeninin ise; bağımlı değişken ile arasında istatistiksel olarak anlamlı olmayan pozitif yönlü bir ilişki olduğu tespit edilmiştir.

Yurtadur ve Demirbaş'ın (2017) yapmış oldukları bir çalışmada; katılım bankaları ile ticari bankaların finansal performanslarını 2010-2016 yılları arasındaki verilerini kullanarak karşılaştırmalı olarak incelemişlerdir. Çalışmada belirlenen bankalar Türkiye Finans, Albaraka Türk ve Kuveyt Türk olmak üzere 3 adet katılım bankası ve benzer büyüklüklerde olan Şeker Bank, Türk Ekonomi Bankası ve ING Bank olacak şekilde 3 adet mevduat bankasından oluşmaktadır. Çalışmada; karlılık, likidite, aktif kalitesi, sermaye yeterliliği, risk ve borç ödemesinden oluşan oranları kapsayan 11 oran kullanılmıştır. Çalışmanın istatistiksel analiz kısmında t testi uygulanmış ve anlamlılık düzeyi yüzde 5 olarak belirlenmiştir. Analizler neticesinde katılım bankaları için karlılık oranlarının ROA ve ROE oranlarına bakıldığında yüzde 5 düzeyinde anlamlı oldukları tespit edilmiştir. ROA ve ROE oranları incelendiğinde katılım bankalarının, ticari bankaları performansları bakımından yüksek oranda geçtiği görülmektedir. Banka türleri için; likit aktiflerin kısa vadeli yükümlülükler oranı arasında gerçekleşen fark istatistiki açıdan anlamlı olarak tespit edilmiştir. Katılım bankalarının ticari bankalara kıyasla; toplam borçların özkaynaklara oranı ile toplam borçların toplam varlıklara oranı bakımından özkaynaklarının daha az olduğu ve borçluluklarının biraz daha yüksek olduğu görülmektedir. Mevduatların krediye dönüşüm oranında da ticari bankalar katılım bankalarını gerisinde bırakmıştır. Kredilerin toplam aktifteki payı incelendiğinde her iki banka türünün birbirine yakın sonuçlar verdikleri görülmektedir. Son olarak sermaye yeterlilik oranı bakımından incelendiğinde ise; ele alınan banka türleri arasında önemli bir farklılık olmadığı;

öz kaynakların aktif toplamına oranında katılım bankalarının ticari bankaların gerisinde kalmış oldukları görülmüştür.

Karakuş, Zor ve Küçük' ün (2017) birlikte gerçekleştirdikleri bir çalışmada; ticari bankaların karlılıklarını belirleyen içsel faktörler Panel Veri Analizi yöntemi ile incelenmiştir. 2006-2015 yılları arasını kapsayan dönemdeki verilerin kullanıldığı çalışmada 12 adet yerli, 17 adet de yabancı sermayeli olmak üzere toplam 29 adet ticari banka analiz edilmiştir. Bağımlı değişkenler olarak; aktif karlılık, öz kaynak karlılığı ve net faiz marjı şeklinde karlılığı sembolize eden değişkenler ele alınmıştır. 10 adet içsel faktörün bağımsız değişken olarak değerlendirildiği bu çalışmada; yerli ve yabancı sermayeli bankaların karlılığa etki eden faktörlerinin benzerlik gösterdiği sonucuna ulaşılmıştır. Kamu bankalarında aktif karlılığa pozitif yönde etki eden faktörler; aktif büyüklüğü, öz kaynak toplamının aktif toplamına oranı, özel karşılıkların toplam kredilere oranı ve faiz dışı gelirlerin aktif toplamına oranı şeklinde sıralanmaktayken faiz dışı giderlerin toplam aktiflere oranı ise; aktif karlılığa negatif yönde etki ettiği tespit edilmiştir. Sermayesi yabancılara ait olan ticari bankalarda da; aktif karlılığa, öz kaynakların aktif toplamı ve faiz dışı gelirlerin aktif toplamına oranı değişkenlerinin pozitif doğrultuda etkide buldukları görülmektedir. Bununla birlikte; kamu bankalarında faiz dışı gelirlerin aktif toplamına oranı ve yabancı sermayeli bankalarda likit varlıkların aktif toplamına oranı, bankaların öz kaynak karlılıklarını pozitif doğrultuda etkileyen değişkenler olarak bulunmuşlardır. Kamu ve yabancı sermayeli bankaların öz kaynaklarının aktif toplamına oranı ve özel karşılıklarının kredi toplamına oranının da, net faiz marjının üstünde pozitif yönlü bir etkisinin olduğu görülmüştür.

Kuzucu ve Öztürk'ün (2018) Türk Bankacılık Sektörü için banka karlılıklarının belirleyicileri konulu çalışmalarında; Ocak 2002 ile Aralık 2015 arasındaki dönemde, Türkiye'de faaliyet gösteren bankaların karlılıklarını etkileyen faktörleri belirlemeye çalışmışlardır. Sektöre özgü faktörler, Çoklu Doğrusal Regresyon Yöntemi kullanılarak analiz edilmiştir. Bağımsız değişken olarak; bankaların reklam giderleri alınırken bağımlı değişken olarak ise net kar kalemi alınmıştır. Yapılan analiz neticesinde de net dönem karında gerçekleşen değişimin yüzde 32'lik kısmının ilan ve reklam giderleri ile açıklanabildiği sonucuna ulaşılmıştır.

Kuzucu ve Öztürk'ün (2018) birlikte gerçekleştirmiş oldukları başka bir çalışmada ise; şube ve personel sayılarının karlılıkla ilişkisi, Türkiye'deki bankacılık sektörü için analiz edilmiştir. Çoklu Doğrusal Regresyon Analizi yönteminin

kullanıldığı çalışmada ele alınan dönem; 2002 Aralık ile 2015 Aralık arasındaki dönem aralığı olarak belirlenmiştir. Bağımsız değişkenin “Personel Sayısı” olarak belirlenmesi durumunda, modelde çoklu bağlantı problemi meydana gelmekte ve bu da parametre sayıları ile gerçek değer arasındaki uzaklığın artmasına sebep olmaktadır. İlk olarak; modelin zaman serilerinin durağanlıkları incelenmiştir. Bunun için de birim kök testleri içerisinde en yaygın olanlarından, Augmented Dickey-Fuller (ADF) testi analizde kullanılmıştır. Personel sayısı ve şube sayısı serileri için yapılan bu test sonucunda değişkenlerin birinci dereceden farkları alınarak seri durağanlaştırılmıştır. Sonrasında ise; çoklu regresyon yöntemi aracılığıyla bu iki bağımsız değişkenin bankacılık sektörünün net karını açıklamasındaki başarısı sınanmış ve elde edilen sonuç istatistiksel olarak anlamlı ve pozitif olarak bulunmuştur.

Koçak’ın (2018) gerçekleştirdiği Yüksek Lisans Tezi’nde, Türkiye’de bulunan Ticari bankaların finansal performansları Oran Analizi Yöntemiyle karşılaştırmalı olarak incelenmiştir. 2011-2016 döneminin temel alındığı çalışmada belirlenen ticari bankalar; kamu sermayeli, özel sermayeli ve yabancı sermayeli bankalar arasından seçilmişlerdir. Çalışmada yöntem olarak Oran Analizi kullanılmış ve verili dönem aralığında belirlenmiş bankaların bilanço ve gelir tablolarındaki verilerden yararlanılmıştır. Özel sermayeli bankalardan Akbank, Yapı ve Kredi Bankası ve Türkiye İş Bankası analize dahil edilmişken, yabancı sermayeli bankalardan; Denizbank, Finansbank ve ING Bank; kamu sermayeli bankalardan ise, Halkbank, Ziraat Bankası ve Vakıfbank analize dahil edilmiştir. Araştırma neticesinde; 2011-2013 döneminde bankaların tamamının hem toplam mevduatları, etkin özsermaye kullanımları, aktif kaliteleri ve likidite oranları bakımından hem de faaliyet karları, aktif büyüklükleri ve diğer büyüme oranları bakımından elde etmiş oldukları kazançların oldukça fazla olduğu tespit edilmiştir. Bunun yanı sıra; finansal analize dahil edilmiş olan bankaların tümünün oranlarında 2014 yılından sonra bir düşüş olduğu gözlemlenmiştir. Bu düşüşlerin bir kısmı 2015-2016 yılları arasında bir toparlanma sürecine girmiş olsa da, 2011-2012 yıllarındaki finansal performansı yakalamasının zor olduğu görülmektedir. Sonuç itibarıyla; özel sermayeli bankaların 2011-2016 yılları arasındaki dönemde mevduat toplama ile en efektif ve karlı bir şekilde özsermayenin faaliyet karlarına dönüştürülmesi bakımından ilk sırada yer aldığı tespit edilmiştir. Bu banka türünü aynı oranlar açısından bakıldığında; yabancı sermayeli bankalar ve kamu sermayeli bankaların takip ettikleri görülmüştür. Ayrıca kamu sermayeli bankaların

gelir ve faaliyet karlılıkları, tutarları bakımından diğer iki banka türünü de geçerek bu bankaların birinci sırada yer aldıkları görülmektedir.

Yüksel, Mukhtarov, Mammadov ve Özşarı'nın (2018) çalışmalarında; 13 eski Sovyet ülkesindeki bankacılık sektörü analiz edilmiştir. Bu ülkelerdeki bankaların karlılıklarının araştırıldığı çalışmada; Sabit Etkili Panel Regresyon ve Generalized Method of Moments (GMM) olarak isimlendirilen bir çeşit ekonometrik analiz yöntemi kullanılmıştır. 1996 ve 2016 yılları arasındaki dönem verilerinin yıllık olarak analiz edildiği çalışmanın neticesinde; kredi miktarı, faiz dışı gelir ve ekonomik büyümenin önemli karlılık göstergeleri oldukları sonucuna varılmıştır. Bunun yanı sıra; 2008 yılında gerçekleşen küresel Mortgage Krizi'nin, eski Sovyet ülkelerindeki banka karlılıklarını negatif olarak etkilediği de tespit edilmiştir. Tahmin sonuçlarına bakıldığında; faiz dışı gelir ve ekonomik büyümenin karlılık ile arasında pozitif bir ilişki olduğu belirlenmiştir. Buna göre; kredi kartı ödemeleri ve komisyonları gibi bankaların faiz dışı gelirlerinin artmasının, bankaların finansal performanslarını pozitif olarak etkilediği ve banka karlılığına katkıda bulunduğu görülmüştür. Çalışmadan elde edilen bir diğer sonuç ise; ekonomik büyümenin banka karlılığını pozitif olarak etkilemesi şeklindedir. Son olarak kredilerin GSYH'ye oranı ve eski Sovyet ülkelerindeki banka karlılığı arasında negatif bir ilişki de tespit edilmektedir. Bu da; toplam kredilerin GSYH'ye oranının artması durumunda bankaların finansal performanslarının bu durumdan olumsuz yönde etkilendiği anlamına gelmektedir. Bu sonuç göz önünde bulundurulurken de eski Sovyet ülkelerinde bulunan bankalara, faiz dışı gelirlerini arttırmanın yollarını bulmaya odaklanmaları önerilmiştir.

Son olarak; Yıldız'ın (2018) Yüksek Lisans Tezi'nde; Türk Bankacılık Sektörü'nde karlılık ölçümünde sık kullanılan bir yöntem olan Panel Veri Yöntemi, analiz yöntemi olarak kullanılmıştır. 2005 ile 2016 yılları arasındaki dönemin ele alındığı çalışmada; veri seti ve zaman faktörü dikkate alınarak analiz gerçekleştirilmiştir. Bağımlı değişkenler olarak; aktif karlılık ve özkaynak karlılığı alınmış ve bu oranlar üzerinde etkisi bulunan faktörler incelenmiştir. Araştırma gerçekleştirilirken Türk Bankacılık Sektörü içerisindeki özel, yabancı ve kamu sermayeli bankalar analize dâhil edilmiş, yabancı sermayeli bankalar arasından ise Türkiye'de şubesi bulunan bankalar çalışmaya dahil edilmiştir. Toplam 18 bankanın değerlendirildiği analizde kullanılan diğer değişkenler de; Kredi / Toplam Aktif, Personel Gideri / Toplam Aktif, Net Faiz Geliri / Toplam Gelirler, Takipteki Kredi /

Toplam Kredi şeklinde sıralanmaktadır. Makro değişkenlerden ise; TÜFE, ithalatın ihracatı karşılama oranı ve GSYH' nin artış oranı değerlendirmeye alınmıştır. Analiz sonucuna göre; Özkaynaklar / Aktif Oranı ile Faiz Dışı Gelirler / Aktif Oranında görölen artış aktif karlılığında da bir artış meydana getirmekte; ancak Personel Gideri / Toplam Aktif ile TÜFE'de görölen artış durumunun ise aktif karlılığını azalttığını belirlenmektedir.

Tablo 4. 1. Banka Karlılığı Konusunda Yapılan Çalışmalar

YAZAR (YIL)	ÇALIŞMANIN ADI	KULLANILAN DEĞİŞKENLER	ÇALIŞMANIN YÖNTEMİ	SONUÇ
Demirgüç- Kunt ve Huizinga (1999)	Determinants of Commercial Bank Interest Margins and Profitability: Some International Evidence	Aktif Karlılık, Net Faiz Marjı	Çok Değişkenli Doğrusal Regresyon Analizi	Karlılığın sermayelendirme ile arasında pozitif, rezervler ile arasında negatif bir ilişki vardır. Ayrıca yabancı bankalar, gelişmekte olan ülkelerdeki yerel bankalara kıyasla daha yüksek marj ve kara sahipken, gelişmiş ülkelerde ise bunun tam tersi söz konusudur.
Kaya (2002)	Türk Bankacılık Sektöründe Karlılığın Belirleyicileri 1997-2000	Özsermaye Karlılığı, Aktif Karlılık, Net Faiz Marjı	Panel Veri Analizi	Karlılık için güçlü bir sermaye yapısının gerektiği ve üç farklı karlılık göstergesi birlikte değerlendirildiğinde mikro belirleyicilerin yüzde 10 düzeyinde dirençli bir yapı gösterdiği görülmektedir. İstikrarlı ya da sistemik olan büyüklük-karlılık ilişkisi görece zayıf bulunmuştur. Bir bankanın portföyündeki bilanço dışı işlerin önemi ile karlılık arasındaki ilişki ise İngiltere için olumlu çıkmış iken; başka ülkelerde sonucun tarafsız ya da olumsuz olarak çıktığı görülmüştür. Ayrıca sermaye-varlık oranı ile karlılık arasındaki ilişki de pozitif olarak bulunmuştur.
Goddart, Molyneux ve Wilson (2004)	The Profitability of European Banks: A Cross-Sectional and Dynamic Panel Analysis	Özsermaye Karlılığı	OLS ve GMM	

YAZAR (YIL)	ÇALIŞMANIN ADI	KULLANILAN DEĞİŞKENLER	ÇALIŞMANIN YÖNTEMİ	SONUÇ
Albayrak ve Erkut (2005)	Banka Performans Değerlendirmede Analitik Hiyerarşi Süreç Yaklaşımı	Sermaye Yeterliliği, Aktif Kalitesi, Likidite, Karlılık, Gelir-Gider yapısı, Grup ve Sektör Payları, Risk Kriterleri	Analitik Hiyerarşi Performans Modeli	Bankacılık krizlerinden hareketle “risk yönetimi” kavramı tek başına yeterli olmamakta ve sermaye yeterliliği rasyosunun sert bir şekilde uygulanması; ekonomisi kötü ülkelerdeki bankaların sermayelerini arttırabilmek için kredi vermemeye ya da var olan kredileri geri çağırılmaya zorunlu hale getirmektedir.
Yıldırım (2008)	Türk Bankacılık Sektöründe Karlılığın Belirleyicileri	Aktif Karlılık, Özkaynak Karlılığı	Çoklu Doğrusal Regresyon Modeli-EKK Yöntemi	AK ve ÖK bağımlı değişkenlerinin aylık tüketici fiyatları enflasyonunun olumsuz, sanayi üretim endeksi ve bütçe dengesi/sanayi üretimi oranını olumlu olarak etkilemektedir.

YAZAR (YIL)	ÇALIŞMANIN ADI	KULLANILAN DEĞİŞKENLER	ÇALIŞMANIN YÖNTEMİ	SONUÇ
Alexiou ve Sofoklis (2009)	Determinants of Bank Profitability: Evidence From The Greek Banking Sector	Aktif Karlılık, Özkaynak Karlılığı	Panel Veri Analizi	Analiz sonucuna göre her biri tutarlı ve sistematik boyuttaki karlılık ilişkisinin analiz edilen bankalar için görece zayıf oldukları belirlenmiştir. Özel tüketim ve enflasyon haricindeki değişkenler yüzde 1 seviyesinde anlamlı ve enflasyon ile karlılık arasında pozitif yönlü bir ilişki tespit edilmiştir. Ayrıca likiditedeki artış karlılıkta düşüşe neden olacağı belirlenmiştir
Flamini, McDonald ve Schumacher (2009)	The Determinants of Commercial Bank Profitability in Sub-Saharan Africa	Aktif Karlılık Oranı	Panel Veri Analizi (GMM)	Kredi riskinden bağımsız olarak; varlıklardaki yüksek getiri oranının banka büyüklüğü, faaliyet çeşitliliği ve özel mülkiyet ile ilişkilendirildiği görülmektedir.
Bumin (2009)	Türk Bankacılık Sektörünün Karlılık Analizi: 2002-2008	Özkaynak Karlılığı	Oran Analizi	Analiz neticesinde, verili dönem aralığından 2007 yılına kadar Türk Bankacılık Sektörü' nün karlılığı artış göstermiştir. Bu da yabancı bankaların bu sektöre olan ilgisini arttırarak, Türk bankacılık sektöründe faaliyet gösteren bankaları satın alma talepleri oluşmaya başlamıştır.

YAZAR (YIL)	ÇALIŞMANIN ADI	KULLANILAN DEĞİŞKENLER	ÇALIŞMANIN YÖNTEMİ	SONUÇ
Monea (2011)	Analysis of Incomes, Expenses and Profitability in Banks	Aktif Karlılık, Özkaynak Karlılığı, Net Varlık Marjı, Kar Oranı, Özkaynak Çarpanı, Harcamalar/Gelirler	Dikey Analiz ve Yatay Analiz Yöntemleri	2009 ve 2010 yılları için veriler gelir, harcama ve karlılıklarına göre karşılaştırmalı olarak analiz edilmiş A ve B bankası olarak ayrılan bankalardan B bankasının Yunan krizinden etkilendiği, bu sebepten müşterilerin daha az tercih ettikleri görülmektedir.
Doğru (2011)	Karlılığın Belirleyicileri Analizi: Teori ve Orta Ölçekli Bir Banka Uygulaması	Aktif Getirisi, Özkaynak Getirisi, Net Faiz Marjı	Çoklu Regresyon Analizi, Regresyon Analizi ile Autoregressive Errors	Bankanın aktif kaleminde gerçekleşen büyümenin karlılığı desteklemekte olduğu ve modellerle aynı doğrultuda olarak faiz dışı gelirin yüksek oluşunun belirli bir yerden sonra karlılığı negatif anlamda etkilediği sonucuna ulaşılmıştır. Bunun yanı sıra bankanın kredilerindeki büyüme ise karlılığı ve yüksek faiz marjını negatif etkilemiştir. Faiz dışı gelirlerdeki artış ise net faiz marjına etkisi olumsuz olmuştur.

YAZAR (YIL)	ÇALIŞMANIN ADI	KULLANILAN DEĞİŞKENLER	ÇALIŞMANIN YÖNTEMİ	SONUÇ
Javaid, Anwar, Zaman ve Gafoor (2011)	Determinants of Bank Profitability In Pakistan: Internal Factor Analysis	Aktif Karlılık	Havuzlanmış OLS (POLS)	Analize dahil edilen bankaların değişkenleri içsel kabul edilmiş ve özsermayesi, toplam varlıkları, kredi ve mevduatları daha fazla olan bankaların, daha çok güvenceye sahip oldukları ve bu durumun karlılığa çevrilebileceği sonucuna ulaşılmıştır.
Socol ve Danuletiu (2013)	Analysis of The Romanian Bank's Performance Through ROA, ROE and Non- Performing Loans Models	Aktif Karlılık, Özkaynak Karlılığı, Kredi Risk Oranı	Regresyon Analizi	Çalışmada kullanılan kredi risk oranının (CRR) aktif karlılık ve özkaynak karlılığı oranlarına etkisi negatif olarak bulunmuş bu sonuçta sorunlu kredilerin karı azaltmasına neden olmaktadır.
Sara ve Nadeem (2013)	The Impact of Macroeconomic Variables on Profitability of Listed Commercial Banks in Pakistan	Aktif Karlılık, Özkaynak Karlılığı, Özsermaye Çarpanı	Havuzlanmış En Küçük Kareler Yöntemi (POLS)	Analiz sonucunda gerçek faiz oranının ROA, ROE ve özsermaye çarpanı ile arasında güçlü bir ilişki olduğu belirlenmiştir. Gerçek GSMH'nin ROA değişkeni üzerinde anlamlı olmayan pozitif bir etkisi bulunmaktayken; ROE ve özsermaye karlılığı üzerinde anlamlı olmayan negatif bir etkisi olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca enflasyon oranının bu üç değişken ile arasında negatif bir ilişki saptanmıştır.

YAZAR (YIL)	ÇALIŞMANIN ADI	KULLANILAN DEĞİŞKENLER	ÇALIŞMANIN YÖNTEMİ	SONUÇ
Telli (2013)	1999, 2000, 2001 ve 2008 Kriz Dönemlerinde Türk Ticari Bankalarının Karlılıklarının Lojistik Regresyon Analizi İle İncelenmesi	Aktif Karlılık, Özkaynak Karlılığı ve Net Faiz Marjı	Lojistik Regresyon Analizi	Çalışma neticesinde aktif karlılık ve özkaynak karlılığı oranları için ön plana çıkan oran grubu gelir gider rasyoları olmakta iken; Net Faiz Marjı değişkeni için ise; 1999, 2000 ve 2008 yıllarında bir oran grubunun ortaya çıktığı görülmemiştir; yalnızca 2001 yılında gelir gider ve sermaye yeterliliği oran gruplarının ön planda oldukları görülmüştür.
Akkoç ve Özkan (2014)	Ticari Bankaların Karlılık Analizi: Türkiye Örneği	Aktif Karlılık	Panel Veri Analizi	Türkiye'deki 30 ticari bankanın verileri 2002-2012 arasında incelenmiş ve çalışmada kullanılan faktörlerin banka karlılığını yüzde 75 oranında açıkladığı tespit edilmiştir.
Bağcı ve Rençber (2014)	Kamu Bankaları ve Halka Açık Özel Bankaların Promethee Yöntemi İle Karlılıklarının Analizi	Aktif Karlılık, Özkaynak Karlılığı ve Vergi Öncesi Kar/ Toplam Aktif	Promethee Yöntemi	Kamu bankalarının özel bankalara kıyasla daha karlı oldukları ve kamu banka türünde en karlı bankanın ise Halkbank'ası olduğu sonucuna ulaşmıştır.

YAZAR (YIL)	ÇALIŞMANIN ADI	KULLANILAN DEĞİŞKENLER	ÇALIŞMANIN YÖNTEMİ	SONUÇ
Gökalp (2014)	Kriz Öncesi ve Sonrası Dönemler İtibariyle Katılım Bankaları ve Ticari Bankaların Karlılığı Üzerine Karşılaştırmalı Bir Araştırma	Aktif Karlılık, Özkaynak Karlılığı	Bağımsız Örneklem T-Testi, Eşleştirilmiş Örneklem T-Testi	2008 finansal krizinin; katılım bankalarının karlılığında istatistiksel olarak anlamlı bir etkisi bulunmaktayken ticari bankaların karlılığında ise anlamlı herhangi bir etkisi bulunmamaktadır.
Yüksel (2015)	Bankacılık Krizlerinin Erken Uyarı Sinyalleri: Türkiye Üzerine Bir Uygulama	1994 ve 2000 yıllarındaki Bankacılık Krizleri	MARS ® Yöntemi	Çalışmada gerçekleştirilmiş analiz neticesinde elde edilen sonuç anlamlı genel olarak çıkmıştır. Temel olarak da; spekülatif amaçlı türev ürünler, enflasyon oranı, net karın toplam aktife oranı ve kısa vadeli dış borçlar bankacılık krizlerinde erken uyarı sinyalleri olarak belirlenmiştir.
Gümüş ve Nalbantoğlu (2015)	Türk Bankacılık Sektörünün Camels Analizi Yöntemiyle 2002- 2013 Yılları Arasında Performans Analizi	Sermaye Yeterliliği, Aktif Kalitesi, Yönetim Kalitesi, Karlılık, Likidite Yapısı ve Piyasa Risklerine Karşı Duyarlılık	Camels Analiz Yöntemi	Analizdeki 6 bileşen beraber incelendiğinde Yerli Özel Sermayeli bankaların performanslarındaki başarı (özellikle de yönetim kalitesi ve karlılık bileşenlerinde) ve güçlü sermaye yapıları sayesinde, notu en yüksek banka türü olarak bulunmuştur. Hemen arkasından ikinci sırada gelen banka türü ise Kamu bankalarıdır.

YAZAR (YIL)	ÇALIŞMANIN ADI	KULLANILAN DEĞİŞKENLER	ÇALIŞMANIN YÖNTEMİ	SONUÇ
Çakırcalı (2015)	Karlılık Analizi ve Makroekonomik Değişkenlerle İlişkisi Üzerine Banka Sektöründe Bir Araştırma	Aktif Karlılık, Özkaynak Karlılığı ve Ödenmiş Sermaye Karlılığı	Çoklu Doğrusal Regresyon ve Stepwise Regresyon	Özel sermayeli bankalar için; tüm bağımlı değişkenler için ortalama dolar kuru negatif yönlü ancak anlamlı, sanayi üretim endeksi ise pozitif yönlü ve anlamlı çıktığı görülmektedir. Kamu Bankalarında aktif karlılık oranı için İşsizlik Oranı, pozitif yönlü ve anlamlı çıkışmış, özkaynak karlılığı için ise anlamlı bir değişken bulunamamıştır.
Petria, Capraru ve Ihnatov (2015)	Determinants of Banks' Profitability: Evidence From EU27 Banking Systems	Ortalama Aktif Karlılık, Ortalama Özkaynak Karlılığı	Regresyon Analizi	Analiz sonucunda; banka büyüklüğünün özkaynak karlılığını etkilemediği, başka bir ifadeyle hissedarların yatırım getirilerine herhangi bir etkisinin olmadığı görülmüştür. Ayrıca varlıkların getirisi bankanın toplam varlıklarına bağlı olduğu ve kredi riskinin de banka performansını istatistiksel olarak anlamlı ve pozitif etkilediği belirlenmiştir. Sermaye yeterlilik oranı anlamlı bir etkide bulunmazken; ödeme gücünün ROAA üzerinde pozitif ve anlamlı bir etkisi bulunmaktadır. Öte yandan; GSMH büyümesi banka karlılığına pozitif etkide bulunurken enflasyonun performansı etkilemediği görülmektedir.

YAZAR (YIL)	ÇALIŞMANIN ADI	KULLANILAN DEĞİŞKENLER	ÇALIŞMANIN YÖNTEMİ	SONUÇ
Reis, Kılıç ve Buğan (2016)	Banka Karlılığını Etkileyen Faktörler: Türkiye Örneği	Aktif Karlılık, Net Faiz Marjı	Panel Veri Analizi Yöntemi	Karlılığın; mikro değişkenlerden Kaldıraç Oranı, Kredi/Mevduat oranı, Piyasa Kapitalizasyonu ve makro değişkenlerden ise GSYH ile arasında anlamli bir ilişki bulunduğu tespit edilmiştir.
Saldanlı ve Aydın (2016)	Bankacılık Sektöründe Karlılığı Etkileyen Faktörlerin Panel Veri Analizi İle İncelenmesi: Türkiye Örneği	Aktif Karlılık, Özkaynak Karlılığı	Panel Veri Analizi Yöntemi	Faiz Dışı Gelirler (Net) / Toplam Aktif oranı banka karlılığı üzerinde istatistiksel olarak yüzde 99 seviyesinde anlamli olduğu ve Özsermaye karlılığı üzerinde yüzde 95 güven aralığı içerisinde anlamli olduğu sonucuna erişilmiştir.
Yüksel (2016)	Katılım Bankalarında Karlılığı Belirleyen Faktörlerin Mars Yöntemiyle İncelenmesi	Aktif Karlılık Oranı	Multivariate Adaptive Regression Splines (MARS ®) Yöntemi	Analiz sonucuna göre toplam aktif kaleminin yüksek olarak çıkması durumunda katılım bankalarının karlılıklarını arttırdıkları görülmüştür.

YAZAR (YIL)	ÇALIŞMANIN ADI	KULLANILAN DEĞİŞKENLER	ÇALIŞMANIN YÖNTEMİ	SONUÇ
Işık, Yalman ve Koşaroğlu (2017)	Türkiye'de Mevduat Bankalarının Karlılığını Etkileyen Faktörler	Net Kar / Ortalama Toplam Varlıklar (Varlık Karlılığı)	Panel Veri Analizi Yöntemi	Toplam varlıklar bakımından değerlendirildiklerinde kârlılık değişkeni ile bankaların varlıkları arasında doğrusal olmayan bir ilişkinin bulunduğu görülmüştür. Ayrıca büyüme oranı ile arasında pozitif yönlü, anlamlı bir ilişki bulunan banka karlılığına; enflasyon ve faiz oranı değişkenlerinin bir etkisi bulunmamaktadır.
Yurttadur ve Demirbaş (2017)	Türkiye'de Bulunan Katılım Bankaları ve Özel Sermayeli Bankaların Finansal Performanslarının Karşılaştırılması	Karlılık Oranları, Likidite Oranları, Risk ve Borç Ödeme Gücü Oranları, Aktif Kalitesi Oranları, Sermaye Yeterlilik Oranı	Regresyon Analizi	Katılım bankaları için ROA ve ROE anlamlı; ticari bankalardan da performans olarak yüksek çıkmıştır. Katılım bankalarının ticari bankalara kıyasla borçlulukları biraz daha yüksek çıkmıştır. Sermaye yeterliliğinde iki banka türü için önemli bir sonuç elde edilmemiştir.
Karakuş, Zor ve Küçük (2017)	Ticari Bankalarda Karlılığın İçsel Belirleyicileri: Yerli ve Yabancı Sermayeli Bankalarda Karşılaştırmalı Analizi	Aktif Karlılık, Özkaynak Karlılığı ve Net Faiz Marjı	Panel Veri Analizi Yöntemi	Ticari bankalardan yerli sermayeli bankaların, aktif karlılık oranlarına bakıldığında 5 adet değişkenin istatistiki açıdan anlamlı olduğu tespit edilmiştir.
Kuzucu ve Öztürk (2018)	Türk Bankacılık Sektöründe Karlılığın Belirleyicileri	Net Dönem Karı	Çoklu Doğrusal Regresyon Analizi	Bankanın net dönem karında gerçekleşen değişimin yüzde 32'sini reklam ve ilan giderleri ile açıklanmaktayken kalan yüzde 68'lik kısımda ise farklı değişkenlere gereksinim vardır.

YAZAR (YIL)	ÇALIŞMANIN ADI	KULLANILAN DEĞİŞKENLER	ÇALIŞMANIN YÖNTEMİ	SONUÇ
Kuzucu ve Öztürk (2018)	Türk Bankacılık Sektöründe Şube ve Personel Sayısının Karlılıkla İlişkisi	Net Dönem Karı	Çoklu Doğrusal Regresyon Analizi (EKK)	Türk Bankacılık Sektöründe bulunan bankaların personel ve şube sayılarının net dönem karı üzerindeki etkisi pozitif olarak belirlenmiştir.
Koçak (2018)	Türkiye'de Ticari Bankaların Finansal Performansının Oran Analizi Yöntemiyle Karşılaştırmalı Olarak İncelenmesi: Seçilmiş Kamu, Özel ve Yabancı Sermayeli Bankaların 2011-2016 Dönemi Performans Analizine Yönelik Bir Uygulama	Özsermaye Yeterlilik oranı, Özkaynaklar / Toplam Aktifler, Özkaynaklar-Duran Aktifler / Toplam Aktifler, Özkaynaklar / (Mevduat+Mevduat Dışı Kaynaklar), Net Bilanço Pozisyonu / Özkaynaklar, Alınan Krediler / Toplam Aktifler, Toplam Mevduat / Toplam Aktifler, Döviz Aktifler / Döviz Pasifler, TL Aktifler / Toplam Aktifler, Finansal Varlıklar(net) / Toplam Aktifler Likit Aktifler / Toplam Aktifler, Likit Aktifler / Kısa	Oran Analizi Yöntemi	Araştırma sonucunda; 2011-2013 yılları arasında bankaların tümünün hem mevduat toplama, özsemayenin etkin kullanımı, aktif kalitesi ve likidite oranları bakımından; hem de aktif büyüklükler, faaliyet karları ve diğer büyüme oranları bakımından büyük kazançlar elde etmiş oldukları sonucuna varılmıştır. 2014'ten sonra ise; finansal oranlarda bir düşüş meydana gelmiş ve bu düşüşlerin de 2015-2016 arasındaki dönemde toparlanmaya başladığı fakat 2011-2012 döneminde gerçekleşen finansal performans artışından oldukça uzak olduğu görülmüştür.

Vadeli YK,
TP Likit Aktif /
Toplam Aktifler
YP Likit Aktif / YP
Pasif
Ortalama Aktif
Karlılığı,
Ortalama Özkaynak
Karlılığı,
Net Dönem Kar /
Ödenmiş Sermaye,
Faiz Gelirleri / Faiz
Giderleri,
Toplam Gelirler /
Toplam Giderler,
Faiz Gelirleri / Toplam
Gelirler,
Faiz Giderleri / Toplam
Giderler,
Toplam Faaliyet
Giderleri / Toplam
Aktifler,
Net Faaliyet
Karı(Zararı) / Toplam
Aktifler,
Şube Başına Toplam
Aktif,
Şube Başına Net Kar

YAZAR (YIL)	ÇALIŞMANIN ADI	KULLANILAN DEĞİŞKENLER	ÇALIŞMANIN YÖNTEMİ	SONUÇ
Yüksel, Mukhtarov, Mammadov ve Özsarı (2018)	Determinants of Profitability in the Banking Sector: An Analysis of Post-Soviet Countries	Özkaynak Karlılığı	Sabit Etkili Panel Regresyon ve (GMM)	1996-2016 dönemi için gerçekleştirilen analizde; kredi miktarı, faiz dışı gelir ve ekonomik büyümenin önemli karlılık göstergeleri oldukları ve 2008 Krizinin Sovyet ülkelerindeki banka karlılıklarını olumsuz etkilediği görülmüştür. Ayrıca, faiz dışı gelir ve ekonomik büyümenin karlılık ile arasında pozitif bir ilişki olduğu ve ekonomik büyümenin banka karlılığını pozitif olarak etkilediği de görülmüştür.
Yıldız (2018)	Panel Veri Analizi İle Türk Bankacılık Sektöründe Karlılık	Aktif Karlılık, Özkaynak Karlılığı	Panel Veri Analizi	Çalışma sonucunda 2005-2016 yılları arasındaki dönemde özkaynak / aktif oranı ile faiz dışı gelir / aktif oranının ROA'yı arttırdığı görülmüştür. Öte yandan personel giderleri / aktif oranı ile TÜFE'nin ise ROA'yı azaltıcı bir etkisinin bulunduğu sonucuna varılmıştır.

4.5. MULTIVARIATE ADAPTIVE REGRESSION SPLINES (MARS ®) YÖNTEMİ

Regresyon modelleri içerisinde en sık kullanılan modellerden bir tanesi olan doğrusal regresyon modelleri, uygulama alanı itibariyle önemli analiz modelleri arasında yer almaktadır. Gerçek hayatta yaşanan durumlar doğrusal bir eğilim göstermedikleri için, doğrusal modellerin bu durumları en iyi şekilde gösterebilmesi de mümkün olmamaktadır. Dolayısıyla bu durumların karakterize edilebilmesi adına Parametrik Olmayan Regresyon Yöntemi' nin kullanımı uygun görülmektedir. Modeldeki bağımsız değişkenlerin sayıca fazla olması, birçok parametrik olmayan regresyon formunun kullanımı bakımından sağlıklı sonuçlar vermediği gibi kolay bir şekilde yorumlanması da mümkün olmamaktadır. Fakat MARS ® (Multivariate Adaptive Regression Splines) yani Türkçe' si "Çok Değişkenli Uyarlanabilir Regresyon Uzanımları" olan modelin, parametrik olmayan regresyon analizinin bir formu olduğu bilinmektedir (Toprak, 2011, s. 24).

1990'lı yılların başlarında Standford Üniversitesinden Jerome H. Friedman tarafından geliştirilmiş olan bu model; içerisinde bulunan bağımlı değişken ve bağımsız değişkenler arasında meydana gelen ilişkiyi belirlemek adına kullanılan bir yöntem olarak ortaya çıkmıştır (Friedman, 1991, s. 12). MARS ®'ı daha detaylı açıklamak gerekirse bu yöntem; modelde bulunan bir bağımlı değişken ile bağımsız değişkenler kümesi arasında olması muhtemel ilişkinin saptanmasına yardım eden eğriyi parçalayıp, ortaya çıkan bu doğrusal doğru parçalarının da birlikte modellenmesini esas alan bir yöntem olarak da nitelendirilmektedir (Orhan vd., 2018, s. 364). Dolayısıyla bu yöntemde bağımsız değişkenin değerleri bölgelere ayrılmakta ve her bir bölge bir regresyon eşitliğiyle ilişkilendirilmektedir. Yöntemin bir avantajı olarak; yanıt değişkeni tespit edebilmek adına açıklayıcı değişkenlerin üzerinde bulunan ve bu değişkenlerin etkileşimlerine izin verilerek oluşturulmuş taban fonksiyonlarının katkılarını tahmin etmeye yarayan bir yapısının bulunduğu da söylenebilir (Toprak, 2011, s. 24).

MARS ® Yöntemi, regresyon modeli aracılığıyla açıklanabilen hata varyansının oranıyla ilgi bilgi vermektedir. Değişkenler arasındaki ilişkinin bulunmasına yardım eden regresyon modellerinin yapıları; doğrusal, doğrusal olmayan ya da karmaşık yapıları şeklinde olabilmektedir. Teknolojinin gelişmesiyle birlikte çok sayıdaki değişkeni beraber değerlendirebilen karmaşık yapıları algoritmaları

kullanabilme durumunun günümüzde giderek artış göstermekte olan bir durum olarak ortaya çıkmıştır. Bu yöntemlerden bir tanesi olarak bilinen MARS ® Yöntemi sayesinde ise bu algoritmaların kullanımı mümkün olmaktadır.

Herhangi bir matematiksel işleme ihtiyaç duymadığı ve sebep sonuç değişkenleri arasında bir varsayım gerektirmediğinden bu yöntem, özellikle veri madenciliği alanında da yaygın olarak kullanılan bir yöntemdir. Ayrıca yöntem; sebep ve sonuç değişkenlerinin arasında dinamik bir ilişkinin gelişmesini de sağlamaktadır. MARS ® modeli, parametrik modeller kullanılarak yakalanması oldukça zor olan doğru öngörülerini gerçekleştirirken dinamik yapısı sayesinde kolay yorumlanabilir ve tahmin gücü yüksek modelleri kullanmaktadır (Özbalcı, 2008, s. 5).

MARS ® Yöntemin isminin açılımında bulunan her bir kelimenin açıklaması da aşağıda verildiği gibi yapılmaktadır.

Multivariate (Çok Değişkenli): Bu yöntem, modelde fazla miktarda değişken bulunduğu durumlarda kullanılmaktadır.

Adaptive (Uyarlayıcı): MARS ® Yöntemi en iyi modeli, aday modeller içerisinde seçerek bize sunmaktadır.

Regression (Regresyon): Bu yöntem, bağımlı değişken ve bağımsız değişkenler arasındaki regresyon analizini gerçekleştirmektedir.

Splines (Uzanımlar): MARS ® Yöntemi uygulanarak elde edilen eşitlik düz bir regresyon doğrusu şeklinde olmamaktadır. Bağımlı ve bağımsız değişkenler arasında bulunan ilişkinin tespitinin daha doğru bir şekilde yapılabilmesi adına smoothing splines (düzleştirme uzanımları) kullanılmakta ve böylece elde edilmiş olan eşitlik, düz bir doğrunun yerine daha bükülmüş bir yapı şeklinde ortaya çıkmaktadır. Bahsi geçen bu bükülme noktalarına ise; düğüm noktası adı verilmektedir (Friedman, 1991, s. 2-7).

Bir çeşit adımsal regresyon yöntemi olarak da nitelendirilen MARS ® Yöntemi, regresyon serisinin performansını güçlendirebilmek için tekrarlamalı ayırma metodunun yanı sıra adımsal doğrusal regresyon yönteminin de geliştirilmiş bir versiyonu olarak düşünülmektedir (Özbalcı, 2008, s. 7). Bu yönüyle klasik regresyona oldukça benzeyen yöntem, oldukça anlaşılabilir ve kolay yorumlanabilir sonuçlar vermekte ve modelde kullanılan değişkenlerinin tipinin bir önemi bulunmamaktadır (Yüksel, 2015, s. 94-95).

Bu yöntemde ilk olarak verilen değişkenlerin bireysel olarak mı yoksa bir kombinasyon şeklinde mi modele dahil edilmesi gerektiği incelenmekte; sonrasında ise düşük ve yüksek dereceli modellerin karşılaştırılması durumu değerlendirilmektedir (Tunay, 2001, s. 182).

Banka karlılığı konusunda; Yüksel'in 2016 yılında "Katılım Bankalarında Karlılığı Belirleyen Faktörlerin MARS ® Yöntemiyle İncelenmesi" isimli çalışması dışında bu yöntemin kullanıldığı herhangi bir çalışmaya rastlanmamıştır. Ekonomi alanında bu yöntemin uygulandığı en dikkat çeken çalışmalar ise, Sephton ve Tunay tarafından gerçekleştirilmiş çalışmalar olup; bu çalışmalarda MARS ® Yöntemi ikili bağımlı değişkenlere uygulanmış ve bu yönüyle diğer çalışmalardan farklılık göstermişlerdir (Tunay, 2011, s. 82).

4.6. MARS ® YÖNTEMİNİN OLUŞTURULMASI

Friedman' nın (1991) bir dizi tahminci ve bağımlı değişken arasında bulunan ilişkiyi, birbirlerine uydurmak için düzleştirme eğrilerini kullanarak tanımladığı MARS ® modelinin; ileri ve geri olmak üzere toplam iki aşamadan meydana geldiği bilinmektedir (Sephton, 2001, s. 40). Birinci aşama olan ileri adım algoritması sonucunda ortaya çıkan modelin yapısı beklenenden çok daha karmaşık olduğu için ikinci aşamada geri adım algoritmasının kullanımı ile modelde bulunan temel fonksiyonlar sırayla modele dahil edilmiş ve optimum seviyede bulunan modele erişilmiştir (Toprak, 2011, s. 25).

Herhangi bir tahmincinin karşılaştığı temel problem; bağımlı değişken Y ile vektör tahmincisi X' in arasında ortaya çıkan başlıca ilişkiyi belirlemektir. Burada asıl soru $f(.)$ fonksiyonunun aşağıda verilen eşitlikte nasıl belirlendiğidir.

$$Y=f(x)+\varepsilon$$

Bu denklemde belirtilen ε sembolü; X ile Y arasındaki ilişkiden bağımlı değişkenin sapmasını ifade etmektedir. Ayrıca bu denklem X ve Y'de bulunan zaman serilerini ya da yatay kesit verilerini içerisinde bulundurmaktadır. Yerel parametrik olmayan modellemenin arkasında bulunan düşünce ise; farklı X aralıkları üzerinde bulunan ve potansiyel olarak doğrusal olmayan bir ilişkiye izin vermektir (Sephton, 2001, s. 40).

Yukarıda belirtilen denklem bir çeşit regresyon denklemi veya regresyon modeli olarak tanımlanmaktadır. Bilinen MARS ® modelini aşağıda gösterildiği gibi vermek mümkündür.

$$Y=B_0+\sum_{m=1}^M a_m B_m(X_t) + \varepsilon$$

Bu eşitlikte belirtilmiş olan Y, bağımlı değişken; X ise bağımsız değişken olarak nitelendirilmektedir. Ayrıca B_0 terimi sabit terimi ifade etmekteyken; " a_m " terimi ise; m. temel fonksiyonun katsayı değeri şeklinde ifade edilmektedir. Bunların yanı sıra ε sembolü hata terimi; " $B_m(X_t)$ " ise t. bağımsız değişken için m. temel fonksiyonu olarak belirtilmektedir. Modelin içerisinde M kadar temel fonksiyonun da mevcut olduğu görülmektedir (Friedman, 1991, s. 12; Özfalcı, 2008, s. 26). Bu denklemde Y bağımlı değişkeni, temel fonksiyonların doğrusal bir fonksiyonu olarak tanımlanmaktayken bu temel fonksiyonlar x_t değişkeninin yüksek oranda doğrusal olmayan dönüşümlerini simgelemektedir.

MARS ® modelinin m. dereceden temel fonksiyonu, $(\bar{x}_i, \bar{y}_i)$, (i =1,2, ..., N) gözlem değerlerine bağlı olarak oluşturulmakta ve aşağıdaki verildiği şekilde gösterilmektedir.

$$B_n(X) = \prod_{j=1}^{K_m} [S_{K_j^m} (X_{K_j^m} - T_{K_j^m})]$$

Bu denklemde verilmiş olan K_m değeri, m. temel fonksiyondaki çarpılmış doğrusal temel fonksiyon miktarını vermekteyken s, +1 ya da -1 veya $X_{K_j^m}$ değişkeni ise; m. temel fonksiyonda bulunan j. değişkenini vermektedir. Bahsi geçen bu temel fonksiyonlar da tek değişkenli veya çok değişkenli etkileşim terimlerinden meydana gelmektedirler (Özfalcı, 2008, s. 14-26).

İleri adım algoritmasındaki tüm aşamalarda kullanılabilen en uygun düğüm noktası ve temel fonksiyon, "uyumun eksikliği" kriteri doğrultusunda belirlenmektedir. Bu kriteri minimum yapacak gözlem değeri ve temel fonksiyonlar ise; seçim yapmaya elverişli tüm temel fonksiyonlar ve gözlem değerleri arasından seçilmektedir. Bu süreçte en büyük temel fonksiyon sayısı olan (M_{max})'a ulaşıldığını düşünen kullanıcı, ileri adım algoritmasının durdurarak geri adım algoritmasını başlatmaktadır. Geri adım algoritmasındaki amaç da modeldeki karmaşıklığı veriye uygunluğunu göz ardı etmeden azaltmaya çalışmak ve bu sayede en uygun modeli elde etmektedir. Bu nedenle geri adım algoritması, her bir adımda oluşmuş hata karelerinin toplamını en düşük seviyede arttıran temel fonksiyonları modelden çıkartmaktadır. Bu

durum da; her bir adım için modelde bulunan α kadarlık terim sayısı doğrultusunda tahmin edilmiş olan optimal $\widehat{f}_\alpha$ modelinin belirlenmesini sağlamaktadır. $\widehat{f}_\alpha$ modelinde bulunan α terimi ise her adımda elde edilmekte olan modelin karmaşık yapısını temsil etmektedir. Bu α teriminin optimal değeri, uyum eksikliğini belirleyen Genelleştirilmiş Çapraz Doğrulama (GCV) kriterinin kullanılmasıyla belirlenmektedir. GCV kriterinin formülü de aşağıda gösterildiği şekilde oluşturulmaktadır.

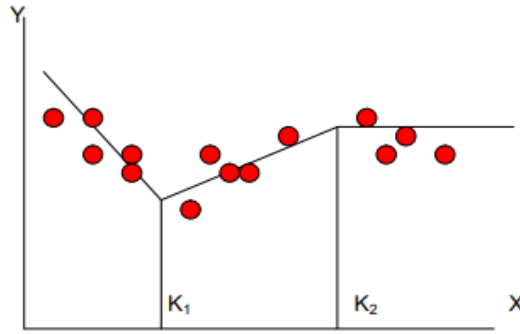
$$GCV(\alpha) = \frac{1}{N} \frac{\sum_{i=1}^N (y_i - \widehat{f}_\alpha(x_i))^2}{\left(\frac{1-M(\alpha)}{N}\right)^2}$$

Bu denklemde görülen $M(\alpha)$ terimi $M(\alpha) = u + dK$ denklemindeki N kadarlık bir örneklem genişliğini temsil etmekte; u terimi, bağımsız temel fonksiyonların sayısını göstermekte; K terimi seçilmiş olan düğüm sayısını ve d terimi ise optimal temel fonksiyonları elde edebilmek adına kullanılan ceza parametrelerini temsil etmektedir. Modelde, $GCV(\alpha)$ 'nin pay kısmı hata kareler toplamını vermekteyken; $GCV(\alpha)$ 'nin paydası ise modelin karmaşık yapısını hesaplamaya yaramaktadır. Modelin sonunda geri adım algoritması süresince önemli olan bağımlı ve bağımsız değişkenlerin etkileşimleri belirlenmekte ve $GCV(\alpha)$ 'nin en küçük olmasını sağlayan model seçilmektedir (Toprak, 2011, s. 26-27).

4.6.1. Mars ® Modelinde Düğüm Değerlerinin Elde Edilmesi

MARS ® modeli; açıklayıcı değişkenlerin aralıklarını bölgelere ayırarak ve bölgelerden her biri için doğrusal regresyon denklemleri üreterek çalışmaktadır. Her bir bölge arasında ortaya çıkan kırılmalar düğüm (knots) olarak adlandırılırken; temel fonksiyonlar terimi (BFs) ise tüm tahmincilerin belirli aralığını göstermek için kullanılmaktadır (Peprah ve Kumi, 2017, s. 101). Aynı zamanda bağımlı değişken ve bağımsız değişken arasında ortaya çıkan ilişkinin yönü doğrusal, eğrisel ya da küp halinde olabilmekte ve düğüm değeri, aynı bağımsız değişken üzerindeki ilişkinin şeklinin farklılaştığı bağımsız değişken değeri olarak nitelendirilmektedir. Başka bir şekilde ifade edilecek olursa; düğüm değeri için bağımsız değişken değerinin tanımlı olarak bulunduğu aralıklardaki doğrunun eğiminde bir değişiklik oluşturmayan en son değer olarak da ifade edilmektedir. Düğüm değerlerindeki hata kareler toplamı ise minimum değer almaktadır.

Art arda gelen iki düğüm değerinin birleştirilmesi sonucu elde edilen doğrunun eğimi regresyon katsayısı olan β ile gösterilmektedir. Bu da MARS ® modelinin parçalı regresyon modeline benzeyen tarafını göstermektedir. Analiz neticesinde meydana gelen her bir temel fonksiyonda bulunan bağımsız değişken arasından seçilmiş olan uygun düğüm değerleri, bağımlı ve bağımsız değişkenler arasında herhangi bir monoton transformasyon yapmaksızın aralarındaki ilişkinin doğrusal olmasına yardımcı olmaktadır. Aşağıdaki Şekil 4. 1. 'de de gösterilmiş olduğu üzere iki farklı düğüm değeri bulunan bir değişken ve bu değişkenin bağımlı değişken ile olan ilişkisi grafik halinde verilmiştir.

Şekil 4. 1. X ve Y Arasında Bulunan Dağılım Grafiği

Şekilde bulunan K_1 ve K_2 terimleri ile düğüm noktaları ifade edilmiştir. Başlangıç noktasından K_1' e kadar olan bölgenin eğiminin sabit, başka bir ifadeyle aynı olduğu belirlenmiştir. Buna benzer olarak; K_1 ve K_2 arasındaki doğrunun eğiminin de sabit olduğu görülmektedir. Ancak K_1 noktasından ε kadar bile uzaklaşılması durumunda doğrunun eğiminin değiştiği görülmektedir. Doğrunun eğiminde bir değişiklik yaratmayan değer de düğüm değeri olarak tanımlanmaktadır (Temel vd., 2005, s. 109-110).

4.7. ARAŞTIRMANIN AMACI VE ÖNEMİ

Banka karlılıklarını etkileyen etmenler genel olarak; banka türüne, temel alınan rasyolara, karlılık unsurunu ölçen tekniklere ve bunlara benzer unsurlara dayanmaktadır. Türkiye ve Dünya genelinde banka karlılıklarına yönelik literatürde çok sayıda çalışma bulunmakta ve bu çalışmada karlılık unsurunun analizini gerçekleştirecek model ile bu modelin analiz edeceği verilerin yapısı bakımından çalışmanın güncel literatüre bir katkısının olacağı düşünülmektedir.

Çalışmada Türkiye’de faaliyet gösteren bankalar değerlendirilmeye alınmış ve karşılaştırılmaları amacıyla ele alınan banka türleri ticari bankalar ve katılım bankaları olarak belirlenmiştir. Ele alınan değişkenler; Şube Başına Aktif, Şube Başına Mevduat, Şube Başına Kredi ve Şube Başına Net Kar Oranı ile Personel Başına Aktif, Personel Başına Mevduat, Personel Başına Kredi ve Personel Başına Net Kar oranları olarak belirlenmiş ve analizde kullanılmıştır. Bağımlı değişkenler olarak alınan Aktif Karlılık (ROA) ve Özkaynak Karlılığı (ROE) değişkenlerinin bağımsız değişkenlere etkileri ise; banka türlerine göre incelenmiş ve çalışma sonucunda karşılaştırmalı olarak değerlendirilmiştir. Çalışmada bağımlı değişken olarak ele alınan Aktif Karlılık oranı; bankaların varlıklarını kazanca dönüştürebilme kabiliyetini göstermekte ve etkinliklerini belirleyen önemli bir faktör olarak ortaya çıkmaktadır. Özkaynak Karlılığı oranı ise; sermaye birimi başına muhasebe karını hesaplamaktadır. Bu oranın kullanılması ile banka hissedarı olanlar bankaya yatırdıkları sermayenin karşılığı olarak elde edecekleri getirinin ne kadar olduğunu anlayabilmektedir (Güneş, 2015, s. 271). Dolayısıyla bu iki oran banka karlılığını belirlemede oldukça önemli oranlar olarak ortaya çıkmaktadırlar.

4.7.1. Araştırmanın Kısıtları

Türkiye’de faaliyet gösteren ticari bankalar ve katılım bankalarının verileri ile karlılıklarının tespitini bulmaya yönelik yapılan bu çalışma, birtakım kısıtlar kapsamında gerçekleştirilmiştir. Bahsi geçen bu kısıtlar ise aşağıda ifade edildiği şekildedir.

- Çalışmada yalnızca ticari bankalar ve katılım bankalarının verileri analiz edilmiştir.
- Bankalar bireysel olarak değil, banka türlerine göre karşılaştırmalı olarak incelenmişlerdir.
- Çalışmada analizi gerçekleştirilecek ticari bankalardan Özel Sermayeli bankalar; Akbank, Anadolubank, Şekerbank, Turkish Bank, Türk Ekonomi Bankası, Türkiye İş Bankası ve Yapı ve Kredi Bankası şeklinde sıralanırken Yabancı Sermayeli Bankalar; Arap Türk Bankası, Deniz Bank, Finans Bank, HSBC, Citibank, Deutsche Bank ve Kamu Sermayeli Bankalar ise; Vakıfbank, Halkbank ve Ziraat Bankası şeklinde sıralanmaktadır. Bu banka türleri çalışma içerisinde “Ticari Bankalar” adı altında tek bir banka türü olarak değerlendirilmektedir.

- Çalışmada kullanılan Katılım Bankaları; Albaraka Türk Katılım Bankası, Türkiye Finans Katılım Bankası, Vakıf Katılım ve Ziraat Katılım Bankaları olarak sıralanmaktadır.
- Türkiye Emlak Katılım Bankası, çok yeni kurulmuş bir banka olması ve yeterli verisi bulunmaması sebebiyle analize dâhil edilmemiştir.
- Analiz gerçekleştirilirken Ticari Bankalar için; 2010-2017 arasındaki dönem değerlendirilmekteyken Katılım Bankaları için ise; 2010-2018 yılları arasındaki dönem aralığı ele alınmıştır. Dönem aralıklarının farklı olmasının nedeni; çalışma gerçekleştirildiği tarihte ticari bankaların 2018 yılı verilerine henüz erişim sağlanamamasından dolayı ticari bankalar için gerçekleştirilen analizde o dönem kullanılamamıştır. Fakat katılım bankalarının faaliyetleri henüz çok yeni olması ve döneme ait verilerinin de bulunması sebebiyle literatüre katkı sağlayabileceği düşünülerek; bu banka türünün 2018 yılına ait verileri analizde kullanılmıştır. Dolayısıyla çalışmada en güncel veriler kullanılarak analiz gerçekleştirilmiştir.

4.7.2. Araştırmanın Verileri ve Yöntemi

Bu bölümde; özel sermayeli, yabancı sermayeli ve kamu sermayeli bankalar arasından seçilmiş ticari bankalar ve belirlenen dönem itibarıyla verileri süreklilik gösteren katılım bankalarının ROA ve ROE oranlarının, belirlenen değişkenler üzerindeki etkileri tespit edilecektir.

Çalışmada analiz edilecek veriler, Türkiye Bankalar Birliği ve Türkiye Katılım Bankaları Birliğinden alınmıştır. Analizde; 1983 yılında kurulmuş, yeni nesil veri madenciliği sağlama konusu ile model yazılımı seçimi ve danışmanlık hizmetlerinde de uzmanlaşmış olan Salford Predictive Modeler'in (Salford Tahmini Modelcisi) geliştirdiği MARS ® programı kullanılmıştır (Salford Predictive Modeler, 1983, s. 2).

4.7.3. Araştırmanın Ampirik Bulguları

Bu bölümde, ROA ve ROE bağımlı değişkenleri doğrultusunda analiz edilmiş olan ve daha önce de belirtilen ticari bankalar ve katılım bankalarının karlılıklarını etkileyen model sonuçları ayrı ayrı incelenecek ve değerlendirilecektir.

4.7.3.1. Ticari Bankaların Aktif Karlılık (ROA) Bağımlı Değişkenine Göre Sonuçları

Ticari bankacılık sektöründe faaliyet gösteren birçok banka bulunmaktadır. Sermaye türleri bakımından yerli, yabancı ve özel sermayeli bankalar ile Türkiye’de kurulan yabancı sermayeli ve Türkiye’de şube açan yabancı sermayeli bankalar olmak üzere çok sayıda ticari banka ülkemizde faaliyet göstermektedir. Literatürde bu bankaların karlılık oranları hesaplanırken çoğunlukla aktif karlılık ve özkaynak karlılığı oranlarından yararlanıldığı görülmektedir.

Tablo 4. 2.’de de; çalışmada belirlenmiş ticari bankaların aktif karlılık dağılımı; toplam değişken sayısı, değişkenlerin ortalaması ve sıralaması, standart sapma oranı ve değişken toplamının maksimum ve minimum değerleri bakımından aşağıda görüldüğü gibi sıralanmıştır.

Tablo 4. 2. Ticari Bankaların Aktif Karlılık Dağılımı

Aktif Karlılık Dağılımı	
Gözlem Sayısı	128
Toplam(Ağırlık)	8.00
Ortalama	1.54308
Medyan	1 .47960
Sıra	9.30020
Toplam	12.34435
Cond. Mean	1.54308
Std Sapma	1.20625
N = 0	0
N != 0	128
MSE	1.44287
RMSE	1.20120
MAD	0.67932
MAPE	4.73768
SSY	11.54270
SSE	11.54270
Minimum	-1.27320
1%	-1.04730
2%	-0.16540
2.5%	-0.16540
3%	0.00430
4%	0.07620
5%	0.07710
10%	0.32610
20%	0.98830
25% Q1	1.11230
30%	1.20330
40%	1.36850

50% Medyan	1.47960
60%	1.60080
70%	1.74780
75% Q3	1.89270
80%	2.04560
90%	2.40600
95%	2.73050
96%	2.75750
97%	3.20890
97.5%	3.20890
98%	8.02700
99%	8.02700
Maksimum	8.02700

Aktif Karlılık Dağılımı tablosundan anlaşıldığı gibi ticari bankalar için toplam örneklem sayısının 128 adet olduğu görülmektedir. Bu örneklemelerin toplam ağırlığı ise 8.00 olarak hesaplanmıştır. Aynı zamanda; ticari bankaların rasyolarının ortalaması 1.54308 ve ortanca değeri ise 1.47960 olarak elde edilmiştir.

Ticari bankaların ROA oranına göre çalıştırılan modeldeki düğüm noktalarının buldukları bölgeler de aşağıda verilen Tablo 4. 3.'te gösterildiği gibi konumlandırılmıştır.

Tablo 4. 3. Modelde Bulunan Düğüm Noktalarının Yerleri

Düğüm Noktalarının Konumlarının Gösterimi					
Temel Fonks. BsF	GCV	IndBsFns	EfPrms	Değişken	Düğüm Noktası
0	1.46732	0.0	1.0		
2 1	0.44430	2.0	5.0	NETKAR_PERS	0.05260
4 3	0.21326	4.0	9.0	KRD_PERS	1.94400
6 5	0.13374	6.0	13.0	NETKAR_SUBE	11.46690
8 7	0.11918	8.0	17.0	MEVD_PERS	2.34250
10 9	0.10379	10.0	21.0	KRD_SUBE	185.51961
11	0.09619	11.0	24.0	AKTIF_SUBE	43.72729
12	0.08982	12.0	27.0	AKTIF_PERS	0.62012
14 13	0.07622	13.0	30.0	NETKAR_SUBE	0.15990
15	0.07268	14.0	33.0	MEVD_SUBE	27.44481

Analizin Final Model'inde ticari bankaların bağımsız değişkenleri için katsayılarının görüldüğü Tablo 4. 4.'de, her bir katsayıya ait düğüm değerlerinin verildiği de görülmektedir.

Tablo 4. 4. Analizin Final Modeli

Final Modeli (Geri Eleme Sonrası)			
Temel Fonks.	Katsayı	Değişken	Düğüm Noktası
0	-3.51614		
1	10.76017	NETKAR_PERS	0.05260
2	-29.02760	NETKAR_PERS	0.05260
3	-0.17910	KRD_PERS	1.94400
5	-0.48340	NETKAR_SUBE	11.46690
6	0.52492	NETKAR_SUBE	11.46690
7	-0.09453	MEVD_PERS	2.34250
8	0.58378	MEVD_PERS	2.34250
9	0.00181	KRD_SUBE	185.51961
10	-0.00519	KRD_SUBE	185.51961
11	-0.00214	AKTIF_SUBE	43.72729
12	0.00007	AKTIF_PERS	0.62012
13	0.43201	NETKAR_SUBE	0.15990
15	0.00163	MEVD_SUBE	27.44481

Parçalı Doğrusal GCV = 0.07027, #efprms = 30.71429

Bu tabloda bulunan parçalı doğrusal GCV değeri 0,07027 olarak hesaplanmıştır. Dolayısıyla modelin ikinci aşamasında oluşturulmuş olan en büyük modelin budanması, diğer bir ifade ile önemli bağımsız değişkenle bu değişkenlerin birbirlerinden etkileşimlerinin belirlenmesi sonucu hata kareler toplamını en küçük yapan en uygun model oluşturulmuştur (Nacar vd., 2018, s. 40). Modelde, sadece artık hatalarını değil aynı zamanda modelin karmaşık yapısını da göz önünde bulundurarak hareket edilmiştir (Orhan vd., 2018, s. 365).

Tablo 4. 5.'de görüldüğü üzere modelde 13 temel fonksiyon arasından seçilmiş 8 farklı değişken bulunmakta, kısacası bu modeli açıklayan 8 farklı değişken olduğu görülmektedir. Ayrıca ticari bankalar için ROA bağımlı değişkeninin, bu 8 değişken ile açıklandığını söylemek de mümkün olmaktadır. Modelde bulunan temel fonksiyon sayısı -GCV (Modelden Atılma Maliyeti) değerlerinin hemen yanında bulunan Temel Fonksiyonlar sütununda sırasıyla verilmiştir.

Tablo 4. 5. 13 Temel Fonksiyonun ANOVA Analizi

13 Temel Fonksiyonun ANOVA Analizi					
Fonks.	Std. Sapma	-gcv	#bsfns	#efprms	Değişken
1	2.21215	0.37562	2	4.57143	NETKAR_PERS
2	0.54289	0.08246	1	2.28571	KRD_PERS
3	1.23732	0.12868	3	6.85714	NETKAR_SUBE
4	0.36270	0.08720	2	4.57143	MEVD_PERS
5	0.70100	0.07785	2	4.57143	KRD_SUBE
6	1.59067	0.11597	1	2.28571	AKTIF_SUBE
7	0.93825	0.09766	1	2.28571	AKTIF_PERS
8	0.42837	0.07422	1	2.28571	MEVD_SUBE

Tablo 4. 6'da ise, modelde bulunan değişkenlerin önemlilik derecelerine yer verilmiştir.

Tablo 4. 6. Değişkenlerin Önemlilik Dereceleri

Değişken	Önemlilik	-gcv
NETKAR_PERS	100.00000	0.37562
NETKAR_SUBE	43.65700	0.12868
AKTIF_SUBE	38.59141	0.11597
AKTIF_PERS	29.82074	0.09767
MEVD_PERS	23.38049	0.08721
KRD_PERS	19.76660	0.08246
KRD_SUBE	15.48835	0.07785
MEVD_SUBE	11.00824	0.07423

Tabloda, önemlilik derecesi en yüksek olan değişken, net karın personel sayısına oranı olmaktadır; en düşük önemlilik derecesine sahip değişkenin ise, mevduat toplamının şube sayısına oranı olduğu görülmektedir. Aynı zamanda Modelden Atılma Maliyeti en yüksek olan değişken, önemlilik derecesi en yüksek değişken olarak bulunmuştur. Bu durum aynı şekilde önemlilik derecesi en düşük değişken için de geçerli olmakta ve mevduat toplamının şube sayısına oranı değişkeninin; modelden atılma maliyeti en düşük değişken olduğu sonucuna varılmaktadır.

Tablo 4. 7.'de görüldüğü üzere R^2 değeri yaklaşık olarak 0,97 yani; yüzde 97 olarak hesaplanmakta ve bu oran, modelin açıklama gücünün son derece yüksek olduğunu göstermektedir. Düzeltilmiş R^2 oranı da ufak bir farklılıkla yine yüzde 97 olarak hesaplanmaktadır. Bu oranın yüksek çıkması ise modelin aynı oranda başarılı olduğunu göstermektedir.

Tablo 4. 7. Modeldeki İşlenmiş Verilerin Hesaplanması

MARS ® Regresyonu: Analiz Verileri	
AĞIRLIK: 8.00	R-KARE: 0.97311
ORT. BAĞIML. DEĞİŞ.: 1.54308	DÜZELT. R-KARE: 0.97004
MERKEZİ R-KARE = R-0 KARE: 0.98985	

MARS ® yazılımı ile üretilen tüm temel fonksiyonlar Tablo 4. 8.'de gösterildiği gibidir. Aynı zamanda yazılımın tespit etmiş olduğu düğüm noktalarına göre kırılmalı regresyon denklemleri ayrı ayrı fonksiyon olarak ifade edilmiştir.

Tablo 4. 8. Temel Fonksiyonların T ve P Değerlerinin Hesaplanması

Parametreler	Tahmin	Std. Hata	T-Değeri	P-Değeri
Sabit	-3.52052	0.73845	-4.76745	0.00001
Temel Fonksiyon 1	10.75911	0.77776	13.83341	0.00000
Temel Fonksiyon 2	-29.03139	1.38566	-20.95137	0.00000
Temel Fonksiyon 3	-0.17906	0.03500	-5.11558	0.00000
Temel Fonksiyon 5	-0.48384	0.07248	-6.67534	0.00000
Temel Fonksiyon 6	0.52528	0.06338	8.28841	0.00000
Temel Fonksiyon 7	-0.09454	0.03000	-3.15088	0.00208
Temel Fonksiyon 8	0.58370	0.10668	5.47153	0.00000
Temel Fonksiyon 9	0.00181	0.00036	5.01087	0.00000
Temel Fonksiyon 10	-0.00518	0.00142	-3.66103	0.00038
Temel Fonksiyon 11	-0.00214	0.00023	-9.15601	0.00000
Temel Fonksiyon 12	0.00007	0.00001	7.24538	0.00000
Temel Fonksiyon 13	0.43245	0.07297	5.92660	0.00000
Temel Fonksiyon 15	0.00163	0.00047	3.50147	0.00066

F-İSTATİSTİK = 317.29925	STD. REGRESYON TAHMİNİ= 0.05218
P-DEĞERİ = 0.00000	ARTIK KARELER TOPLAMI= 0.31043
[MDF,NDF] = [13, 114]	REGRESYON KARELER TOPLAMI= 11.23227

Fonksiyonların tamamı ayrı birer regresyon denklemi olarak düşünüldüğünde her birinin tahmin hataları, standart hataları, t testi sonuçları ve anlamlılık düzeyleri de Tablo 4.8.'de gösterilmektedir. Bu fonksiyonların istatistiki açıdan anlamlı olduğu da bu tabloda ifade edilmektedir.

Tablo 4. 8.'in devamında tüm fonksiyonlar için açıklama gücü yüksek bağımsız değişkenler ve bunların katsayılarının (coefficient) gösterildiği “basis functions” tablosu aşağıda özetlenmiştir. On beş tane parçalı regresyon için her birinin denklemleri vektörel olarak birleştirildiğinde bağımlı değişkeni belirleyecek tüm fonksiyonlar elde edilmiştir. Bu fonksiyonların da genel modeldeki katsayıları dikkate alınarak ROA bağımlı değişkenini belirleyebilecek alt fonksiyonlar ve katsayıları ortaya çıkarılmıştır.

Temel Fonksiyonlar

$$\begin{aligned}
 \text{BF1} &= \max(0, \text{NETKAR\_PERS} - 0.0526); \\
 \text{BF2} &= \max(0, 0.0526 - \text{NETKAR\_PERS}); \\
 \text{BF3} &= \max(0, \text{KRD\_PERS} - 1.944); \\
 \text{BF5} &= \max(0, \text{NETKAR\_SUBE} - 11.4669); \\
 \text{BF6} &= \max(0, 11.4669 - \text{NETKAR\_SUBE}); \\
 \text{BF7} &= \max(0, \text{MEVD\_PERS} - 2.3425); \\
 \text{BF8} &= \max(0, 2.3425 - \text{MEVD\_PERS}); \\
 \text{BF9} &= \max(0, \text{KRD\_SUBE} - 185.52); \\
 \text{BF10} &= \max(0, 185.52 - \text{KRD\_SUBE}); \\
 \text{BF11} &= \max(0, \text{AKTIF\_SUBE} - 43.7273); \\
 \text{BF12} &= \max(0, \text{AKTIF\_PERS} - 0.620117); \\
 \text{BF13} &= \max(0, \text{NETKAR\_SUBE} - 0.159899); \\
 \text{BF15} &= \max(0, \text{MEVD\_SUBE} - 27.4448);
 \end{aligned}$$

$$\begin{aligned}
 Y &= -3.51614 + 10.7602 * \text{BF1} - 29.0276 * \text{BF2} - 0.179098 * \text{BF3} \\
 &\quad - 0.483404 * \text{BF5} + 0.524922 * \text{BF6} - 0.0945282 * \text{BF7} \\
 &\quad + 0.583784 * \text{BF8} + 0.00180754 * \text{BF9} - 0.00518678 * \text{BF10} \\
 &\quad - 0.00213805 * \text{BF11} + 6.6144e-05 * \text{BF12} + 0.432011 * \text{BF13} \\
 &\quad + 0.00163447 * \text{BF15};
 \end{aligned}$$

$$\begin{aligned}
 \text{MODEL ROA} &= \text{BF1 BF2 BF3 BF5 BF6 BF7 BF8 BF9 BF10 BF11} \\
 &\quad \text{BF12 BF13 BF15};
 \end{aligned}$$

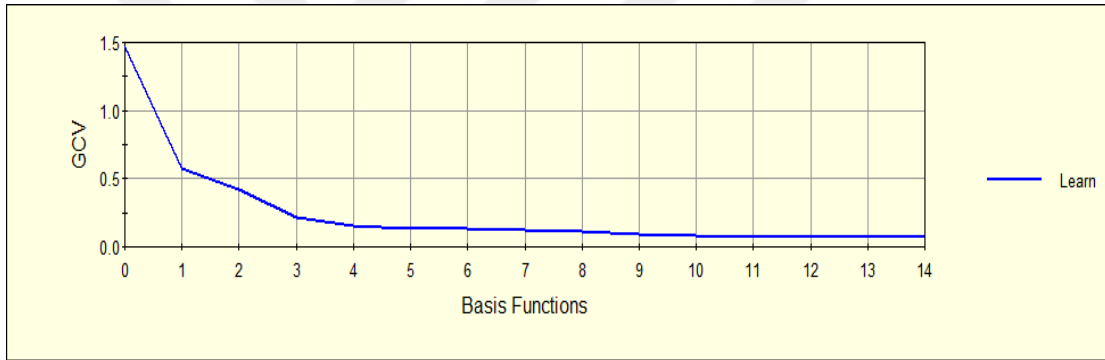

Tablo 4. 9.'da da yazılım tarafından elde edilen parçalı regresyonun tahmin sonuçları ve yine yazılım tarafından belirlenen örneklemin aynı sonuçları verdiği görülmektedir. Elde edilen denklemlerin analiz edilen veri seti için doğru tahmin yaptığı belirlenmiştir. Bu amaçla hedeflenen ROA değişkeni modeli yüzde 97 olasılıkla doğru tahmin edilebilmiştir.

Tablo 4. 9. Regresyon Performans Özet Tablosu

Örnekleme	Joint N	Wgt Joint N	Ortalama(Sayı)	Ortalama(Hedef)	R-Kare
RMSE	MSE	MAD	MAPE	Norm R-Kare	SSY SSE
Lrn	128	8.00	1.54308	1.54308	0.97311
0.19699	0.03880	0.14811	0.48989	0.97311	11.54270
0.31043					

Aşağıda gösterilen Şekil 4. 2.'de ise Aktif Karlılık Bağımlı değişkenine göre ticari bankalar için oluşturulan 14 değişkenin temel fonksiyonlar grafiği gösterilmektedir.

Şekil 4. 2. Ticari Bankaların ROA Bağımlı Değişkenine Göre Temel Fonksiyonları

4.7.3.2. Ticari Bankaların Özkaynak Karlılığı (ROE) Bağımlı Değişkenine Göre Sonuçları

Mevduat bankalarında özkaynak karlılık oranı; ortakların bankaya yatırdıkları sermayenin hangi karlılık türüyle işletildiğini göstermek adına temel karlılık kriteri olarak kullanılan oranlardan biri olmaktadır (Gündoğdu ve Aksu, 2011, s. 244). Belirli bir dönemde bulunan net kar tutarının özkaynak tutarına bölünmesi ile elde edilen bu oranın kullanılması sonucunda ortaya çıkan model sonuçları aşağıda verildiği gibi sıralanmıştır.

Özkaynak Karlılığı' nın Dağılımını gösteren Tablo 4.10.'da; ticari bankaların özkaynak karlılığı ölçümü için ele alınan örneklem sayısı 128 olarak belirlenmiştir. Aynı şekilde örneklem ağırlığı ise 8.00 olarak hesaplanmıştır. ROE bağımlı değişkeni

için ticari bankaların rasyolarının ortalaması 11.41826 olarak bulunmuşken; ortanca değeri ise 12.31800 olarak hesaplanmıştır.

Tablo 4. 10. Ticari Bankaların Özkaynak Karlılığı Dağılımı

Özkaynak Karlılığı Dağılımı	
Gözlem Sayısı	128
Toplam(Ağırlık)	8.00
Ortalama	11.41826
Medyan	12.31800
Sıra	42.03340
Toplam	91.34377
Cond. Mean	11.41826
Std Sapma	6.11739
N = 0	0
N != 0	128
MSE	37.10948
RMSE	6.09176
MAD	4.34879
MAPE	5.90677
SSY	296.86843
SSE	296.86843
Minimum	-14.44700
1%	-12.46260
2%	-1.56860
2.5%	-1.56860
3%	0.02790
4%	0.45110
5%	0.48910
10%	2.37490
20%	8.05990
25% Q1	8.99010
30%	9.62290
40%	11.22120
50% Medyan	12.31800
60%	13.33930
70%	14.19350
75% Q3	14.88970
80%	15.87570
90%	18.13110
95%	20.21960
96%	20.21960
97%	21.06000
97.5%	21.06000
98%	22.11880
99%	27.00440
Maksimum	27.58640

Ticari bankaların belirlenen değişkenlerinin ROE bağımlı değişkeni üzerindeki etkilerinin incelendiği bu modeldeki düğüm noktalarının yerleri de aşağıda bulunan Tablo 4. 11.'de gösterildiği şekilde verilmektedir.

Tablo 4. 11. Modelde Bulunan Düğüm Noktalarının Yerleri

Düğüm Noktalarının Konumlarının Gösterimi					
Temel Fonks. BsF	GCV	IndBsFns	EfPrms	Değişken	Düğüm Noktası
0	37.73816	0.0	1.0		
2 1	11.27756	2.0	5.0	NETKAR_PERS	0.07830
4 3	8.71819	4.0	9.0	NETKAR_SUBE	8.01580
6 5	7.17865	6.0	13.0	KRD_PERS	7.72630
7	6.59760	7.0	16.0	KRD_SUBE	13.15179
9 8	6.21007	8.0	19.0	NETKAR_PERS	0.15610
11 10	6.20911	10.0	23.0	AKTIF_PERS	1086.09619
13 12	6.27710	11.0	26.0	KRD_PERS	2.11860
14	6.45084	12.0	29.0	MEVD_SUBE	27.44481
15	6.88590	13.0	32.0	MEVD_PERS	1.25030

Tablo 4.12.'de gösterilen final modelinde; ROE değişkeni için ticari bankaların belirlenen katsayılarına ait düğüm değerleri verilmiş ve bu tabloda hem hata terimini hem de modelin karmaşık yapısını değerlendiren GCV değeri 5.85121 olarak hesaplanmıştır.

Tablo 4. 12. Analizin Final Modeli

Final Modeli (Geri Eleme Sonrası)			
Temel Fonks.	Katsayı	Değişken	Düğüm Noktası
0	0.49192		
1	97.18166	NETKAR_PERS	0.07830
2	-192.08668	NETKAR_PERS	0.07830
3	-0.47908	NETKAR_SUBE	8.01580
4	1.35875	NETKAR_SUBE	8.01580
7	0.01544	KRD_SUBE	13.15179
8	-31.00703	NETKAR_PERS	0.15610
11	0.00520	AKTIF_PERS	1086.09619
12	-1.59321	KRD_PERS	2.11860

Parçalı Doğrusal GCV = 5.85121, #efprms = 20.07692

Aşağıda Tablo 4.13.'te verilmiş olan 8 Temel Fonksiyon arasından seçilen 5 farklı değişkenin analizinin gösterildiği ANOVA Analizi tablosunda gösterilmiştir. Bu modeli açıklayan toplam 5 adet değişken olduğu görülmüştür. Başka bir şekilde ifade etmek gerekirse; ticari bankalar için ROE bağımlı değişkeninin tabloda belirtilen 5 değişken aracılığıyla açıklanabildiği sonucuna varılmıştır.

Tablo 4. 13. 8 Temel Fonksiyonun ANOVA Analizi

8 Temel Fonksiyonun ANOVA Analizi					
Fonks.	Std. Sapma	-gcv	#bsfns	#efprms	Değişken
1	15.46965	22.93770	3	7.15385	NETKAR_PERS
2	11.60974	9.20171	2	4.76923	NETKAR_SUBE
3	4.90140	8.52965	1	2.38462	KRD_SUBE
4	2.28337	6.76886	1	2.38462	AKTIF_PERS
5	4.79401	10.12434	1	2.38462	KRD_PERS

Değişkenlerin önemlilik derecelerine yer verilen Tablo 4.14.'te; önemlilik derecesi en yüksek çıkan bağımsız değişken, net karın personel sayısına oranı değişkeni olmaktadır; önemlilik derecesi en düşük olan bağımlı değişkenler ise; toplam mevduatın personel sayısına ve toplam mevduatın şube sayısına oranı değişkenleri ile aktif toplamının şube sayısına oranı değişkeni olarak sıralanmıştır. Modelden atılma maliyetinin (-gcv) en yüksek olduğu değişkenin ise yine önemlilik derecesi en yüksek değişken olduğu tespit edilmiştir. Aynı şekilde -gcv değerleri en düşük çıkan değişkenlerin, önemlilik derecelerinin de en düşük çıkan değişkenler oldukları belirlenmiştir.

Tablo 4. 14. Değişkenlerin Önemlilik Dereceleri

Değişken	Önemlilik	-gcv
NETKAR_PERS	100.00000	22.93770
KRD_PERS	50.00879	10.12434
NETKAR_SUBE	44.28200	9.20170
KRD_SUBE	39.59256	8.52965
AKTIF_PERS	23.17429	6.76885
MEVD_PERS	0.00000	5.85122
MEVD_SUBE	0.00000	5.85122
AKTIF_SUBE	0.00000	5.85122

MARS ® Regresyonu' nun İşlenen Verileri tablosunda verilmiş olan R² değeri 0.89084 yani yaklaşık yüzde 89 olarak hesaplanmış ve bu da modelin açıklama gücünün oldukça yüksek olduğunu göstermiştir.

Tablo 4. 15. Modelde İşlenen Verilerin Hesaplanması

MARS ® Regresyonu: Analiz Verileri	
AĞIRLIK: 8.00	R-KARE: 0.89084
ORT. BAĞIML. DEĞİŞ.: 11.41826	DÜZELT. R-KARE: 0.88350
MERKEZİ R-KARE = R-0 KARE: 0.97581	

Yazılımda tespit edilen düşüm noktalarına göre kırılmalı regresyon denklemlerinin verildiği Tablo 4.16.'da da aynı şekilde her bir regresyon yöntemi ayrı birer fonksiyon olacak şekilde gösterilmiştir. Gösterilen her bir fonksiyonun tahmin hataları, standart hataları ile T testi sonuçları ve anlamlılık düzeylerinin belirtildiği tabloda tüm fonksiyonların istatistiki olarak anlamlı oldukları sonucu ortaya çıkmıştır.

Tablo 4. 16. Temel Fonksiyonların T ve P Değerlerinin Hesaplanması

Parametreler	Tahmin	Std. Hata	T-Değeri	P-Değeri
Sabit	0.49176	1.20604	0.40774	0.68419
Temel Fonksiyon 1	97.18351	10.89910	8.91665	0.00000
Temel Fonksiyon 2	-192.08689	10.43735	-18.40380	0.00000
Temel Fonksiyon 3	-0.47908	0.05485	-8.73388	0.00000
Temel Fonksiyon 4	1.35877	0.22230	6.11232	0.00000
Temel Fonksiyon 7	0.01544	0.00195	7.93033	0.00000
Temel Fonksiyon 8	-31.00838	11.00296	-2.81819	0.00566
Temel Fonksiyon 11	0.00520	0.00103	5.03405	0.00000
Temel Fonksiyon 12	-1.59323	0.16185	-9.84359	0.00000

F-İSTATİSTİK = 121.38909	STD. REGRESYON TAHMİNİ = 0.52185
P-DEĞERİ = 0.00000	ARTIK KARELER TOPLAMI = 32.40706
[MDF,NDF] = [8, 119]	REGRESYON KARELER TOPLAMI = 264.46138

Tablo 4.16. 'nın devamı olan temel fonksiyonlar tablosunda ROE bağımlı değişkenini belirleyen 8 temel fonksiyon elde edilmiştir. Tablodan anlaşıldığı üzere her bir bağımsız değişkenin açıklama gücünün oldukça yüksek olduğu da tespit edilmiştir.

Temel Fonksiyonlar

$$BF1 = \max(0, \text{NETKAR\_PERS} - 0.0783);$$

$$BF2 = \max(0, 0.0783 - \text{NETKAR\_PERS});$$

$$BF3 = \max(0, \text{NETKAR\_SUBE} - 8.0158);$$

$$BF4 = \max(0, 8.0158 - \text{NETKAR\_SUBE});$$

$$BF7 = \max(0, \text{KRD\_SUBE} - 13.1518);$$

$$BF8 = \max(0, \text{NETKAR\_PERS} - 0.1561);$$

$$BF11 = \max(0, 1086.1 - \text{AKTIF\_PERS});$$

$$BF12 = \max(0, \text{KRD\_PERS} - 2.1186);$$

$$Y = 0.491924 + 97.1817 * BF1 - 192.087 * BF2 - 0.479077 * BF3$$

$$+ 1.35875 * BF4 + 0.0154362 * BF7 - 31.007 * BF8$$

$$+ 0.00519781 * BF11 - 1.59321 * BF12;$$

$$\text{MODEL ROE} = BF1 BF2 BF3 BF4 BF7 BF8 BF11 BF12;$$

Regresyon Performans Özeti tablosunda, ticari bankaların Özkaynak Karlılığı değişkeni için yazılım tarafından belirlenmiş regresyonun tahmin sonuçları ile yine yazılımın belirlemiş olduğu örneklem sonucunun aynı olduğu görülmektedir. Bu da elde edilen denklemlerin, analiz edilen veri seti için tahmininin doğru olduğunu göstermektedir. Bu doğrultuda ROE değişkeninin, modeli yüzde 89 olasılıkla doğru tahmin ettiği sonucuna varılmıştır.

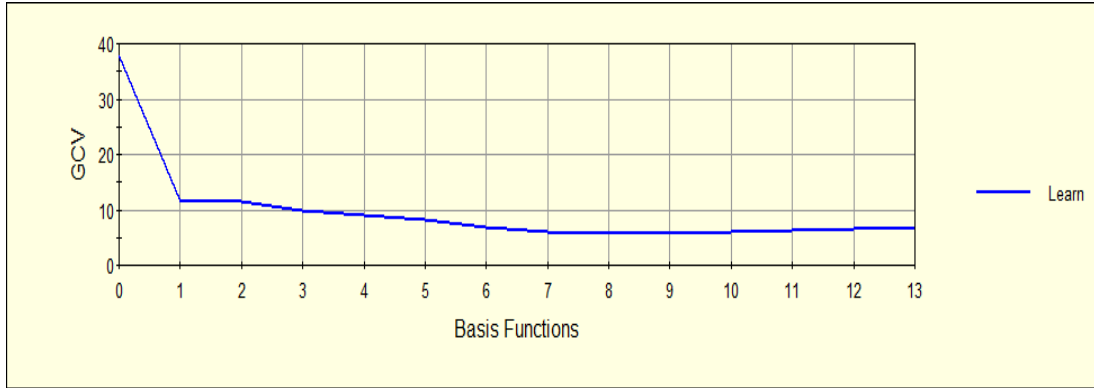
Tablo 4. 17. Regresyon Performans Özet Tablosu

Örneklem	Joint N	Wgt Joint N	Ortalama(Sayı)	Ortalama (Hedef)	R-Kare	
RMSE	MSE	MAD	MAPE	Norm R-Kare	SSY	SSE
Lrn	128	8.00	11.41826	11.41826	0.89084	
2.01271	4.05098	1.49054	0.96764	0.89084	296.86843	
32.40706						

Aşağıda verilen Şekil 4.3.'de ise; Ticari bankaların ROE bağımlı değişkenine göre hesaplanmış temel fonksiyonlarının grafiği verilmiştir.

Şekil 4. 3. Ticari Bankaların ROE Bağımlı Değişkenine Göre Temel Fonksiyonları

4.7.3.3. Katılım Bankalarının Aktif Karlılık (ROA) Bağımlı Değişkenine Göre Sonuçları

Katılım Bankalarının aktif karlılık oranı, ticari bankalara benzer bir şekilde önemli bir karlılık göstergesi olarak bilinmektedir. Katılım bankalarında da bu oran yine ticari bankalara benzer olarak çok sayıda farklı içsel ve dışsal değişkenlerden etkilenmektedir. Çalışmada da ele alındığı üzere katılım bankalarının aktif ve özkaynak karlılıkları literatürde bulunan banka karlılıkları ile ilgili çalışmaların birçoğunda bağımlı değişken olarak belirlenmiştir. Tablo 4.18'de de aktif karlılık bağımlı değişkenine göre katılım bankalarının analiz sonuçlarına yer verilmiştir.

Tablo 4. 18. Katılım Bankalarının Aktif Karlılık Dağılımı

Aktif Karlılık Dağılımı	
Gözlem Sayısı	24
Toplam(Ağırlık)	5.84
Ortalama	0.83409
Medyan	0.67000
Sıra	1.91680
Toplam	4.86869
Cond. Mean	0.83409
Std Sapma	0.71046
N = 0	0
N != 0	24

MSE	0.46924
RMSE	0.68501
MAD	0.60712
MAPE	22.16963
SSY	2.73902
SSE	2.73902
Minimum	0.00320
1%	0.00320
2%	0.00320
2.5%	0.00320
3%	0.00320
4%	0.00650
5%	0.00650
10%	0.00960
20%	0.01100
25% Q1	0.01450
30%	0.38000
40%	0.55000
50% Medyan	0.67000
60%	0.99000
70%	1.31000
75% Q3	1.60000
80%	1.60000
90%	1.71000
95%	1.92000
96%	1.92000
97%	1.92000
97.5%	1.92000
98%	1.92000
99%	1.92000
Maksimum	1.92000

Katılım bankalarının aktif karlılık dağılımı tablosu olan Tablo 4. 18.'de örneklem sayısı ve ağırlığı ile katılım bankalarının ortalama ve ortanca değerleri görüldüğü gibi sıralanmıştır.

Modelde yer alan düğüm noktalarının buldukları bölgeler de Tablo 4. 19.'da gösterilmiş ve 3 adet bağımsız değişken üzerinde bu noktalar konumlandırılmıştır.

Tablo 4. 19. Modelde Bulunan Düğüm Noktalarının Yerleri

Düğüm Noktalarının Konumlarının Gösterimi					
Temel Fonks. BsF	GCV	IndBsFns	EfPrms	Değişken	Düğüm Noktası
0	0.54295	0.0	1.0		
2 1	0.11777	2.0	5.0	MEVD_PERS	5848.28662
4 3	0.15204	4.0	9.0	NETKAR_PERS	63.18390
6 5	2.16674	6.0	13.0	NETKAR_SUBE	853.18951

Tablo 4.20.'de belirtilen Final Model'inde de görüldüğü gibi katılım bankaları için 2 bağımsız değişkenin katsayıları verilmiş ve bu katsayıların düğüm değerleri tabloda verildiği şekilde gösterilmiştir.

Tablo 4. 20. Analizin Final Modeli

Final Modeli (Geri Eleme Sonrası)			
Temel Fonks.	Katsayı	Değişken	Düğüm Noktası
0	0.17975		
2	0.00052	MEVD_PERS	5848.28662
4	-0.00487	NETKAR_PERS	63.18390

Parçalı Doğrusal GCV = 0.06252, #efprms = 5.00000

Tablo 4.21.'de, 2 temel fonksiyonun ANOVA değerleri gösterilmiş ve modelin açıklanmasında 2 değişkenin etkili olduğu görülmüştür.

Tablo 4. 21. 2 Temel Fonksiyonun ANOVA Analizi

2 Temel Fonksiyonun ANOVA Analizi					
Fonks.	Std. Sapma	-gcv	#bsfns	#efprms	Değişken
1	0.64908	0.71901	1	2.00000	MEVD_PERS
2	0.15464	0.08063	1	2.00000	NETKAR_PERS

Tablo 4. 22.'de ise yine değişkenler önemlilik derecelerine göre sıralanmıştır.

Tablo 4. 22. Değişkenlerin Önemlilik Dereceleri

Değişken	Önemlilik	-gcv
MEVD_PERS	100.00000	0.71901
NETKAR_PERS	16.60593	0.08063
MEVD_SUBE	0.00000	0.06252
KRD_SUBE	0.00000	0.06252
NETKAR_SUBE	0.00000	0.06252
AKTIF_PERS	0.00000	0.06252
KRD_PERS	0.00000	0.06252
AKTIF_SUBE	0.00000	0.06252

Tablo 4.23.'te verilen Mars ® Regresyonu tablosunda görülen R² değeri yüzde 94 olarak hesaplanmıştır. Bu da modelin açıklama gücünün yüzde 94 oranında başarılı olduğunu göstermektedir.

Tablo 4. 23. Modelde İşlenen Verilerin Hesaplanması

MARS ® Regresyonu: Analiz Verileri	
AĞIRLIK: 5.84	R-KARE: 0.94401
ORT. BAĞIML. DEĞİŞ: 0.83409	DÜZELT. R-KARE: 0.93868
MERKEZİ R-KARE = R-0 KARE: 0.97745	

Tablo 4. 24. Temel Fonksiyonların T ve P Değerlerinin Hesaplanması

Parametreler	Tahmin	Std.Hata	T-Değeri	P-Değeri
Sabit	0.49176	1.20604	0.40774	0.68419
Temel Fonksiyon 1	97.18351	10.89910	8.91665	0.00000
Temel Fonksiyon 2	-192.08689	10.43735	-18.40380	0.00000
Temel Fonksiyon 3	-0.47908	0.05485	-8.73388	0.00000
Temel Fonksiyon 4	1.35877	0.22230	6.11232	0.00000
Temel Fonksiyon 7	0.01544	0.00195	7.93033	0.00000
Temel Fonksiyon 8	-31.00838	11.00296	-2.81819	0.00566
Temel Fonksiyon 11	0.00520	0.00103	5.03405	0.00000
Temel Fonksiyon 12	-1.59323	0.16185	-9.84359	0.00000

F-İSTATİSTİK = 121.38909
P-DEĞERİ = 0.00000
[MDF,NDF] = [8, 119]

STD. REGRESYON TAHMİNİ = 0.52185
ARTIK KARELER TOPLAMI = 32.40706
REGRESYON KARELER TOPLAMI = 264.46138

Temel fonksiyonların tahmin değerleri, standart hataları ile t ve p değerlerinin verildiği Tablo 4.24.'te de görüldüğü üzere tüm fonksiyonların sonuçları anlamlı çıkmıştır.

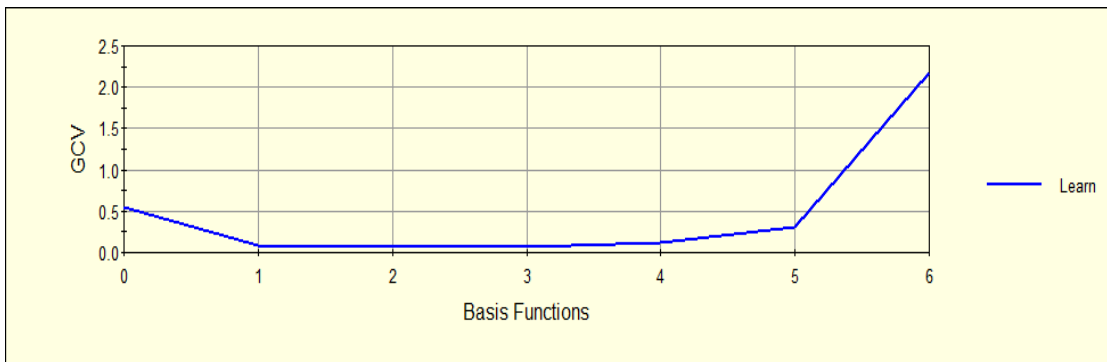
Temel Fonksiyonlar
BF2 = max(0, 5848.29 - MEVD_PERS);
BF4 = max(0, 63.1839 - NETKAR_PERS);
Y = 0.179754 + 0.000517833 * BF2 – 0.00487073 * BF4;
MODEL ROA = BF2, BF4

Temel Fonksiyonlar arasından belirlenen 2 bağımsız değişkene ait temel fonksiyonların katsayıları da yukarıda gösterilmiş ve bağımlı değişkeni belirleyen 2 tane alt fonksiyonun bulunduğu tespit edilmiştir.

Tablo 4. 25. Regresyon Performans Özet Tablosu

Örneklem	Joint N	Wgt Joint N	Ortalama(Sayı)	Ortalama(Hedef)	R-Kare		
RMSE	MSE	MAD	MAPE	Norm R-Kare	SSY	SSE	
Lrn	24	5.84	0.83409	0.83409	0.94401		
0.16209	0.02627	0.10755	4.49209	0.94401	2.73902	0.15335	

Tablo 4.25.'te yazılım sonucunda elde edilen parçalı regresyonun tahmin sonuçları ve yazılımın belirlemiş olduğu örneklem sonuçlarının aynı çıktığı belirlenmiştir. Dolayısıyla elde edilen denklemler ile analiz neticesinde elde edilen veri setinin tahminlerinin doğru oldukları sonucuna ulaşılmıştır. ROA bağımlı değişkeninin de bu modeli açıklama gücünün yaklaşık yüzde 94 oranında gerçekleştiği saptanmıştır.

Şekil 4. 4. Katılım Bankalarının ROA Bağımlı Değişkenine Göre Temel Fonksiyonları

4.7.3.4. Katılım Bankalarının Özkaynak Karlılığı (ROE) Bağımlı Değişkenine Göre Sonuçları

Katılım bankalarının karlılık değişkenlerinden bir tanesi olan özkaynak karlılığı oranı (ROE); aynı sektörde faaliyet gösteren işletmelerin diğer işletmelerle karşılaştırıldıklarında özkaynak oranlarının yüksek çıkması ya da kendi faaliyet dönemi süresince belirli bir dönemde ortaya çıkan özkaynak oranında meydana gelen artışın olumlu bir durum olarak yorumlanması şeklinde tanımlanmaktadır. Aşağıda Tablo 4.26.'da katılım bankalarının ROE bağımlı değişkenine göre model sonuçları verilmiştir.

Tablo 4. 26. Katılım Bankalarının Özkaynak Karlılığı Dağılımı

Özkaynak Karlılığı Dağılımı	
Gözlem Sayısı	24
Toplam(Ağırlık)	5.84
Ortalama	7.21583
Medyan	8.08000
Sıra	14.56890
Toplam	42.11949
Cond. Mean	7.21583
Std Sapma	6.17875
N = 0	0
N != 0	24
MSE	35.49102
RMSE	5.95743
MAD	5.60576
MAPE	23.32579
SSY	207.16461
SSE	207.16461
Minimum	0.04110
1%	0.04110
2%	0.04110
2.5%	0.04110
3%	0.04110
4%	0.09240
5%	0.09240
10%	0.09550
20%	0.12460
25% Q1	0.14540
30%	1.80000
40%	2.16000
%50 Medyan	8.08000

60%	10.59000
70%	13.05000
75% Q3	13.34000
80%	13.34000
90%	14.35000
95%	14.61000
96%	14.61000
97%	14.61000
97.5%	14.61000
98%	14.61000
99%	14.61000
Maksimum	14.61000

Düğüm noktalarının yerlerini gösteren Tablo 4. 27.'de görüldüğü üzere 3 farklı değişken için düğüm noktaları verilmiş ve toplam kredi tutarının personel sayısına oranı değişkeninin bu analizde en iyi model olarak çıktığı görülmüştür.

Tablo 4. 27. Modelde Bulunan Düğüm Noktalarının Yeri

Düğüm Noktalarının Konumlarının Gösterimi					
Temel Fonks. BsF	GCV	IndBsFns	EfPrms	Değişkem	Düğüm Noktası
0	41.06604	0.0	1.0		
2 1	21.79172	2.0	5.0	KRD_PERS	6565.94531
4 3	31.50842	4.0	9.0	AKTIF_SUBE	82113.17188
6 5	328.54904	6.0	13.0	AKTIF_PERS	4000.10498

Final Modeli' nde 2 değişken için katsayıların verilmiş olduğu tabloda elde edilen parçalı doğrusal GCV değeri, yine tabloda görüldüğü gibi hesaplanmıştır.

Tablo 4. 28. Analizin Final Modeli

Final Modeli (Geri Eleme Sonrası)			
Temel Fonks.	Katsayı	Değişken	DüğümNoktası
0	3.16339		
2	0.00431	KRD_PERS	6565.94531
4	-0.00011	AKTIF_SUBE	82113.17188

Parçalı Doğrusal GCV = 14.75260, #efprms = 5.00000

2 temel fonksiyonun ANOVA Analizinin verildiği Tablo 4.29.'da, ROE değişkeninin, verilen bu 2 değişken ile açıklanabildiği anlaşılmaktadır.

Tablo 4. 29. 2 Temel Fonksiyonun ANOVA Analizi

2 Temel Fonksiyonun ANOVA Analizi					
Fonks.	Std. Sapma	-gcv	#bsfns	#efprms	Değişken
1	6.37682	54.46234	1	2.00000	KRD_PERS
2	2.33873	15.94564	1	2.00000	AKTIF_SUBE

Tablo 4.30.'da önemlilik derecesi en yüksek değişken; toplam kredilerin personel sayısına oranı olarak tespit edilmiş iken; aktif toplamının şube sayısına oranı haricindeki tüm değişkenler ise en düşük önemlilik derecesine sahip değişkenler olarak belirlenmişlerdir.

Tablo 4. 30. Değişkenlerin Önemlilik Dereceleri

Değişken	Önemlilik	-gcv
KRD_PERS	100.00000	54.46234
AKTIF_SUBE	17.33323	15.94564
MEVD_SUBE	0.00000	14.75260
KRD_SUBE	0.00000	14.75260
NETKAR_PERS	0.00000	14.75260
AKTIF_PERS	0.00000	14.75260
MEVD_PERS	0.00000	14.75260
NETKAR_SUBE	0.00000	14.75260

Tablo 4. 31.'de verilen R^2 değerinin yaklaşık yüzde 82 oranında bulunduğu görülmekte ve bu oran, modeli açıklama gücünün ne kadar kuvvetli olduğunu göstermektedir.

Tablo 4. 31. Modeldeki İşlenmiş Verilerin Hesaplanması

MARS ® Regresyonu: Analiz Verileri	
AĞIRLIK: 5.84	R-KARE: 0.82533
ORT. BAĞIML.DEĞİŞ.: 7.21583	DÜZELT. R-KARE: 0.80870
MERKEZİ R-KARE = R-0 KARE: 0.92920	

Model ile ilgili temel fonksiyon bilgilerinin verildiği aşağıda belirtilen Tablo 4. 32.'de, 2 temel fonksiyon için hesaplanan P değerlerinin anlamlı oldukları görülmektedir.

Tablo 4. 32. Temel Fonksiyonların T ve P Değerlerinin Hesaplanması

Parametreler	Tahmin	Std. Hata	T-Değeri	P-Değeri
Sabit	3.16339	0.77564	4.07841	0.00054
Temel Fonksiyon 2	0.00431	0.00044	9.68683	0.00000
Temel Fonksiyon 4	-0.00011	0.00003	-3.55269	0.00188

F- İSTATİSTİK = 49.61432   STD. REGRESYON TAHMİNİ = 1.31266
P-DEĞERİ = 0.00000   ARTIK KARELER TOPLAMI = 36.18486
[MDF,NDF] = [2 , 21]   REGRESYON KARELER TOPLAMI = 170.97975

Tablo 4.32.'nin devamı niteliğinde olan Temel Fonksiyonlar tablosunda da bahsedilen 2 bağımsız değişken yine katsayılarıyla birlikte verilmiş ve bu 2 değişkenin açıklama gücünün yüksek olduğu sonucuna varılmıştır.

Temel Fonksiyonlar

$$BF2 = \max(0, 6565.95 - KRD\_PERS);$$

$$BF4 = \max(0, 82113.2 - AKTIF\_SUBE);$$

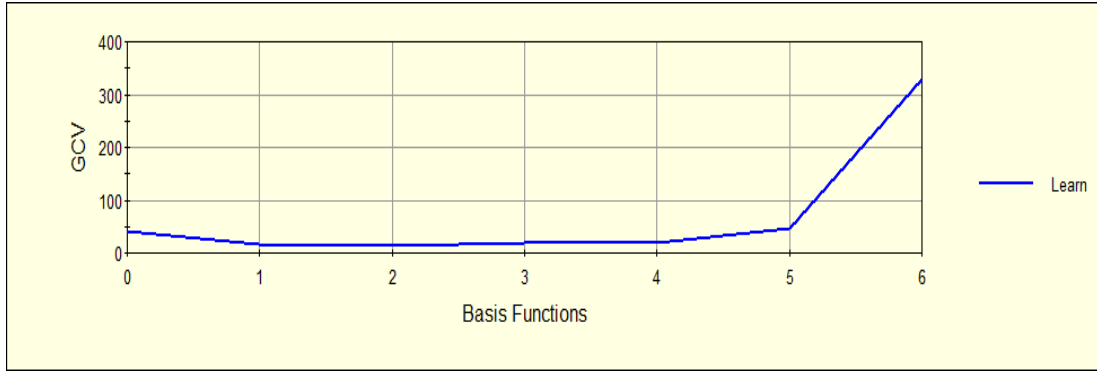
$$Y = 3.16339 + 0.00430859 * BF2 - 0.00010922 * BF4;$$

$$MODEL ROE = BF2 BF4$$

Performans Özet Tablosu olan Tablo 4. 33.'te ise; yine analiz sonucu elde edilmiş olan denklemlerin analiz edilen veri seti içerisinde doğru bir tahmin yapmış olduğu görülmekte ve dolayısıyla katılım bankaları için hedeflenen ROE değerinin yüzde 82 olasılıkla doğru tahmin edilebildiği sonucuna varılmaktadır. Aşağıda ise; Katılım Bankalarının özkaynak karlılığı bağımlı değişkenine göre elde edilen temel fonksiyonları grafik halinde verilmiştir.

Tablo 4. 33. Regresyon Performans Özet Tablosu

Örnekleme	Joint N	Wgt Joint N	Ortalama(Sayı)	Ortalama(Hedef)	R-Kare	
RMSE	MSE	MAD	MAPE	Norm R-Kare	SSY	SSE
Lrn	24	5.84	7.21583	7.21583	0.82533	
2.48980	6.19912	1.94219	9.24701	0.82533	207.16461	36.18486

Şekil 4. 5. Katılım Bankalarının ROE Bağımlı Değişkenine Göre Temel Fonksiyonları

SONUÇ ve DEĞERLENDİRME

Ekonomi ile birlikte ticaretin de gelişme göstermesi ve küreselleşme hareketlerinin de artmasıyla fon hareketlerinde de önemli bir artış yaşanmasına neden olmaktadır. Bu fonların miktar ve sirkülasyonlarına bakıldığında ise; finansal sistemin dünya ekonomilerinde oldukça önemli bir yeri olduğu görülmektedir. Bu sistemi oluşturan ana unsurlardan biri olarak görülen ticari bankalar da bu sistemle paralel bir şekilde büyüme göstermektedirler. Finansal sistem içerisinde sonradan ortaya çıkarak gelişme gösteren katılım bankaları ise, özellikle son yıllarda benzer performanslar sergilemişlerdir. Bankacılık sektöründeki yerleri oldukça önemli olan bu iki banka türünün; çalışma esasları, fon toplama ve kullandırma işlemleri, leasing (kiralama) işlemleri, risk ve güven unsurları ile müşterilere yansıyan fon maliyetleri bakımından farklılıkları mevcuttur. Bu farklılıklardan dolayı karlılık adına gösterdikleri performanslar da bu iki banka türü adına değişiklik göstermektedir. Bu konuyla ilgili literatürde çok sayıda çalışma bulunmakla birlikte; karlılık unsurunu belirleyebilmek adına banka türlerinin karşılaştırmalı olarak analizleri de gerçekleştirilmiştir.

Bu çalışmada ise; 2010-2017 yılları arasındaki dönem içerisinde faaliyetleri süreklilik gösteren seçilmiş ticari bankalar ile; 2010-2017 yılları arasında faaliyetleri süreklilik gösteren seçilmiş katılım bankalarının verileri kullanılarak iki banka türü için karşılaştırmalı olarak karlılık analizi gerçekleştirilmiştir. Katılım bankalarının bankacılık sektöründeki faaliyetlerinin yeni olması nedeniyle de ek olarak 2018 yılına ait açıklanan veriler de dikkate alınmıştır. Çalışmada ele alınan dönemler, kullanılan rasyolar ve incelenen bankaların karlılık analizleri; yeni bir metodoloji geliştiren Salford Predictive Modeler'ın MARS ® programı kullanılarak gerçekleştirilmiştir. Yeni bir yöntem ile karlılığın tespit edilmesi, literatürde yapılan diğer eserlerden farklı bir çalışma olarak değerlendirilmiştir.

MARS ® yöntemi; tespit ettiği düğüm noktalarının arasında kalan doğrusal regresyon denklemlerini birer parçalı fonksiyon olarak hesaplamıştır. Bu doğrultuda gerçekleştirilen analizlerden olan ticari bankaların ROA bağımlı değişkeni açısından analiz sonucuna bakıldığında; net karın personel sayısına oranı adlı değişken en yüksek önem derecesine sahip değişken olarak tespit edilmekte ve ticari bankaların personel başına net karlarını arttırdıkları sürece ROA değişkeninin de artacağı sonucuna varılmaktadır. Ayrıca ticari bankaların ROA değerlerini arttırabilmeleri için personel sayılarını azaltmaları, personel başına kredi miktarını arttırmaları, personel

başına mevduat tutarını arttırmaları, şube sayılarını azaltmaları ve böylece de şube başına net kar oranlarını arttırmaları gerektiği de görülmektedir.

Ticari bankaların ROE bağımlı değişkenine göre hesaplanan analiz sonuçlarına ve modeldeki katsayılarına bakıldığında; yine net karın personel sayısına oranı değişkeni en önemli değişken olarak tespit edilmiştir. Elde edilen bulgulara göre ticari bankaların ROE değerini arttırabilmeleri için ise; personel sayısının azaltılması, şube sayısını azaltılması ve böylece personel başına düşen net kar ile şube başına düşen net karlarını arttırabilecekleri belirlenmiştir.

Katılım bankalarının ROA bağımlı değişkeni için analiz gerçekleştirildiğinde; ROA değerinin arttırılabilmesi için; personel başına mevduat miktarını arttırılması ve personel sayısı başına düşen net karın azaltılması gerekmektedir. Bunun için de toplanan mevduat miktarını arttırıp, personel sayısını azaltma yoluna gidebilir. Diğer bir ifadeyle; karlılığı arttırabilmek için mevcut personelin daha verimli ve etkin kullanılması gerekmektedir.

Son olarak Katılım bankalarının ROE bağımlı değişkenine göre analizi için hesaplanan modelin katsayıları çok yüksek olmamakla birlikte; personel başına kredi miktarının arttırılması ve şube başına aktif toplamının arttırılması ROE değişkenini arttırmak amacıyla anlamlı görülmektedir. Diğer banka analizlerinde de olduğu gibi personel sayısının azaltılması ve şube sayısının azaltılması birim başına verimliliği arttırırken karlılığı da arttırması beklenmektedir.

Çalışmada ticari bankaların ve katılım bankalarının karlılığını belirlemek için kullanılan MARS ® yöntemi ile elde edilen parçalı regresyon modellerinde, istatistiki açıdan anlamlı ve açıklama gücü yüksek modeller tespit edilmiştir. Banka karlılığını arttırmak amacıyla bağımlı değişken olarak dikkate alınan ROA (aktif karlılığı) iki banka grubu açısından da analiz edildiğinde farklı sonuçlar elde edilmiştir. Özellikle modelde anlamlı olan değişken sayısı açısından bakıldığında ticari bankalarda daha fazla değişken anlamlı olurken, katılım bankalarında sadece iki tane değişken anlamlı olarak tespit edilmiştir. Ticari bankalar aktif karlılığını arttırabilmek için personel sayısı, kredi tutarı, şube sayısı, net kar tutarı gibi değişkenlere daha fazla önem vermek durumunda kalmaktadır. Ayrıca performans ölçütü olarak birim başına kar, birim başına mevduat ve personel başına kar ile personel başına mevduat ve kredi oranlarına da ayrıca yoğunlaşmak durumundadır. Katılım bankalarında aktif karlılığı için elde edilen sonuçlara göre sadece personel başına mevduat ve personel başına net kar değişkenlerine yoğunlaşılması yeterli olacağı belirlenmiştir.

Banka karlılığını arttırmak amacıyla bağımlı değişken olarak dikkate alınan diğer bir değişken olan ROE (özsermaye karlılığı) için; banka grupları bakımından analiz gerçekleştirildiğinde ise farklı sonuçların elde edildiği görülmüştür. Özellikle modelde anlamlı olan değişken sayısı açısından bakıldığında, ROA' da olduğu gibi ticari bankalarda daha fazla değişken anlamlı olarak tespit edilmişken, katılım bankalarında ise sadece iki tane değişken anlamlı olarak tespit edilmiştir. Ticari bankalarda özsermaye karlılığını arttırmak için personel sayısı, şube sayısı, kredi ve aktif tutarları ile bu değerlerin ilgili birimlere oranına odaklanılması gerekmektedir. Katılım bankalarında ise sadece personel başına düşen kredi tutarı ile şube başına düşen aktif tutarına odaklanılması elde edilen modele göre istatistiki açıdan yeterli olmaktadır.

Literatürde bulunan ve bu çalışmaya benzer nitelikte gerçekleştirilen Javaid, Anwar, Zaman ve Gafoor'un (2011) çalışmalarında; aktif karlılık (ROA) bağımlı değişken olarak ele alınmış ve özsermayeleri, toplam varlıkları, kredi ve mevduatları fazla olan bankaların daha güvenli bankalar oldukları tespit edilmiştir. Bu durumun da karlılığa dönüştürülebileceği sonucuna varılmıştır. Bu çalışmada da; mevduat başına personel ve kredi başına personelin artması karlılığı arttıran bir unsur olarak ortaya çıkmaktadır.

Bunun dışında Yüksel'in (2016) gerçekleştirdiği çalışmada ise bu çalışmaya benzer olacak şekilde; Aktif karlılık oranı (ROA) bağımlı değişken olarak ele alınmış ve MARS ® yöntemi kullanılarak katılım bankaları analiz edilmiştir. Elde edilen sonuca göre; Aktif Karlılık Oranı (ROA)'da görülen artışın; büyük çaptaki katılım bankalarının, ölçek ekonomisinin getirdiği avantajlardan faydalanmak suretiyle küçük bankalara kıyaslandığında maliyetlerini düşürebilmelerine ve bu şekilde daha çok kar elde edebilmelerine neden olduğu tespit edilmektedir. Bu çalışmada ise; bu duruma benzer olarak katılım bankaları için maliyetleri düşürebilmek adına personel sayısında azalışa gidilmesi ve mevcut personelin daha etkin ve verimli kullanılması ROA'yı arttıran bir etken olarak belirlenmiştir.

Kuzucu ve Öztürk'ün (2018) birlikte gerçekleştirmiş oldukları diğer bir çalışmada; bağımsız değişkenlerden olan personel sayısı ve şube sayısının net dönem karı bağımlı değişkeni üzerindeki etkisi incelenmiş ve bu etkinin pozitif olduğu tespit edilmiştir. Başka bir ifadeyle; şube ve personel sayısında gerçekleşen değişimin net dönem karını olumlu olarak etkilediği sonucuna varılmıştır. Bu çalışmada da benzer olarak ticari bankalar ile katılım bankalarının ROA ve ROE bağımlı değişkenlerine

göre analiz gerçekleştirildiğinde en yüksek önem derecesine sahip olan değişkenin personel başına net kar değişkeni olduğu belirlenmiştir. Bu değişkenin artması sonucu aktif karlılığın da artacağı görülmüştür. Bu değeri arttırabilmek için personel sayısı ile şube sayısının azaltılması gerektiği sonucuna varılmıştır.

Son olarak, Yıldız'ın (2018) gerçekleştirdiği çalışmada da; ticari bankaların ROA bağımlı değişkeni açısından bakıldığında çalışmada bahsi geçen bağımsız değişkenlerden bir tanesi olan personel giderlerinin toplam aktife oranı değişkenini negatif olarak etkilediği tespit edilmiştir. Başka bir ifadeyle; bu çalışmadaki ticari bankaların ROA bağımlı değişkenine göre gerçekleştirilen analizin neticesinde de olduğu gibi toplam aktif içerisinde personel harcamalarını azaltmak gerektiği sonucuna varılmıştır.

Banka türlerinin karlılığını belirlemede kullanılacak değişkenlerin tespit edilmesi amacıyla gerçekleştirilen bu çalışma sonucu, elde edilen bulgulara göre farklılık göstermektedir. İki farklı banka grubu için aynı değişkenler modellerde dikkate alınmasına rağmen farklı değişkenler modellerde anlamlı olarak hesaplanmıştır. Bunun nedeni olarak;

- Bankaların faaliyet konularının farklı olması,
- Kar ve Faiz konularına yaklaşımlarının farklılığı,
- Müşteri portföyünün hacimsel olarak farklılığı,
- Bankacılık enstrümanlarının farklılığı,
- Mali tablolarla karlılığa etki eden unsurların farklılığı,
- Sunulan hizmetin çeşitliliği ya da farklılığının neden olduğu düşünülmektedir.

Çalışmada benzer oranlar ile banka grupları için yaptığımız karlılık analizlerinde ele alınan banka grupları için farklı değişkenlere odaklanılması gereği tespit edilmiştir. Bu açıdan da çalışmanın literatüre katkı sağlayabilecek bir sonuç verdiği görülmektedir. Benzer çalışmaların yapılması ve farklı modeller ile karlılığın tespiti amacıyla, çeyrek dönemlerle çalışma imkanları test edilebilir. Ayrıca farklı değişkenler ile de karlılığın belirlenmesi üzerine çalışmalar da bundan sonraki çalışmalara öneri olarak sunulabilmektedir.

KAYNAKÇA

- Ak, S. (2006). Ticari Bankalarda Fon Yönetimi. *T.C. Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.*
- Akay, B. (2018, Ağustos). Katılım Bankacılığı Kamu Katılım Bankaları. *T.C. Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İktisat Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.*
- Akdil, B. (1993). Ticari Bankalarda Verimlilik ve Etkinlik Analizi. *T.C. Marmara Üniversitesi Bankacılık ve Sigortacılık Enstitüsü Bankacılık Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.*
- Akgüç, Ö. (1992). *100 Soruda Türkiye'de Bankacılık* (Cilt 3). İstanbul: Gerçek Yayınevi.
- Akkoç, S., ve Özkan, N. (2014, Mayıs 02-04). Ticari Bankaların Karlılık Analizi: Türkiye Örneği. *Caucasus and Central Asia In The Globalization Process, IV International Congress*, 532-539.
- Albaraka Türk Katılım Bankası. *Hakkımızda*. Nisan 29, 2019 tarihinde Albaraka Türk Katılım Bankası A.Ş.: <https://www.albaraka.com.tr/albarakayi-taniyin.aspx> adresinden alındı
- Albayrak, S. A. (2018, Nisan). Dünden Bugüne Türkiye'de İslam Bankacılığı. *T.C. Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Temel İslam Bilimleri, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.*
- Albayrak, Y. E., ve Erkut, H. (2005, Aralık). Banka Performans Değerlendirmede Analitik Hiyerarşi Süreç Yaklaşımı. *İtü Mühendislik Dergisi*, 4(6), 47-58.
- Alexiou, C., ve Sofoklis, V. (2009, Temmuz-Eylül). Determinants of Bank Profitability: Evidence From The Greek Banking Sector. *Economic Annals*(182), 93-118.
- Aras, O. N., ve Öztürk, M. (2011). Reel Ekonomiye Katkıları Bakımından Katılım Bankalarının Kullandığı Fonların Analizi. *Ekonomi Bilimleri Dergisi*, 3(2), 167-179.
- Arıçelik, G. (2010). Ticari Bankalarda Performans Ölçümü: Camels Analizine Dayalı Bir İnceleme. *T.C. Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Anabilim Dalı Para ve Banka Programı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.*
- Arslan, F. (2018, Mart). Kamunun Katılım Bankacılığına Girmesinin Katılım Bankacılığına Olan Muhtemel Etkileri. *T.C. İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İslam Ekonomisi ve Finans Anabilim*

Dalı, Uluslararası Finans ve Katılım Bankacılığı Bilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.

Avcu, E. C. (2015). Katılım Bankacılığı ve Sukuk Modelleri. *T.C. Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.*

Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulu Kararı. (2019, Şubat 27). Mayıs 2, 2019 tarihinde Resmi Gazete: <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2019/02/20190227-6.htm> adresinden alındı

Bağcı, H. (2013). Ticari Bankalar İle Katılım Bankalarının Karlılık Performanslarının Topsis Yöntemi İle Karşılaştırılması. *T.C. Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı Finansman Programı Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.*

Bağcı, H., ve Rençber, Ö. F. (2014). Kamu Bankaları ve Halka Açık Özel Bankaların Promethee Yöntemi İle Karlılıklarının Analizi. *Aksaray Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 6(1), 39-47.

BDDK. (2010). *Krizden İstikrara Türkiye Tecrübesi.* Strateji Geliştirme ve Daire Başkanlığı.

Bilir, A. (2010). Katılım Bankalarında Müşteri Memnuniyetinin Belirlenmesi Üzerine Bir Araştırma. *T.C. Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.*

Buğan, M. F. (2015). Katılım Bankaları ile Konvansiyonel Bankaların Etkinliklerinin VZA ve Malmquist TFV Endeksi ile Karşılaştırılması. *T.C. Gaziantep Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.*

Bumin, M. (2009, Temmuz). Türk Bankacılık Sektörünün Karlılık Analizi: 2002-2008. *Maliye Finans Yazıları*, 23(84), 39-60.

Business News Dergisi. (2018, Eylül 9). *Türkiye Finans Son 10 Yılın En Yüksek Çeyreklik Karını Elde Etti.* Mayıs 2, 2019 tarihinde Basında Türkiye Finans: <https://www.turkiyefinans.com.tr/Lists/TurkiyeFinansinPress/Attachments/514/0110-Businessnews-TF.pdf> adresinden alındı

Bülbül, S. (2017). Türk Bankacılık Sektöründe Müşterileri Memnuniyetinin Katılım ve Mevduat Bankalarında Karşılaştırmalı Olarak Değerlendirilmesi. *T.C. Gebze Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.*

- Büyükağaoğlu, Ş. I. (2011). Ticari Bankalarda Fon Yönetimi ve Fon Yönetiminde Karşılaşılan Finansal Riskler. *T.C. Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Anabilim Dalı, İktisat Programı, Yayınlanmamış Doktora Tezi.*
- Cinbaş, K. Z. (2018). Katılım Bankacılığında Fon Toplama ve Fon Kullanırma Yöntemleri. *T.C. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İktisat Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.*
- Çakırcalı, A. E. (2015). Karlılık Analizi ve Makroekonomik Değişkenlerle İlişkisi Üzerine Banka Sektöründe Bir Araştırma. *T.C. Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı Sayısal Yöntemler Bilim Dalı Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.*
- Çerçi, G. (2011). Bankalarda Karlılık Analizi: Türk Bankacılık Sektörü Üzerine Bir Uygulama. *T.C. Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.*
- Çoban, Y. (2016). Türkiye'de Katılım Bankacılığı ve Finans Sektöründeki Yeri. *T.C. Marmara Üniversitesi, Ortadoğu ve İslam Ülkeleri Araştırmaları Enstitüsü, Ortadoğu Ekonomi Politikası Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.*
- Darçın, A. C. (2007). Özel Finans Kurumlarının Katılım Bankalarına Dönüşümünün Sebepleri ve Sonuçları. *T.C. Atılım Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Finansman Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.*
- Demirgüç-Kunt, A., ve Huizinga, H. (1999). Determinants of Commercial Bank Interest Margins and Profitability: Some International Evidence. *The World Bank Economic Review, 13(2), 379-408.*
- Determinants of Profitability in the Banking Sector: An Analysis of Post-Soviet Countries. (2018, Haziran). *Economies, 6(41).*
- Dilek, O. (2016, Ağustos 5). *Katılım Bankacılığı Tarihçesi, Gelişimi ve Faizsiz Finans Ürünleri.* Ocak 30, 2019 tarihinde İlim ve Medeniyet: <https://www.ilimvedenedeniyet.com/katilim-bankaciligi-tarihcesi-gelisimi-ve-faizsiz-finans-urunleri.html> adresinden alındı
- Dilley, D. K. (2008). *Essentials of Banking.* New Jersey, Canada: John Wiley and Sons.
- Doğan, M. (2013, Nisan). Katılım ve Geleneksel Bankaların Finansal Performanslarının Karşılaştırılması: Türkiye Örneği. *Muhasebe ve Finansman Dergisi.*
- Doğru, C. (2011, Nisan). Karlılığın Belirleyicileri Analizi: Teori ve Orta Ölçekli Bir Banka Uygulaması. *Maliye Finans Yazıları, 25(91), 47-75.*

- Ece, N. (2011, Temmuz-Ağustos). Dünya'da ve Türk Bankacılık Sektöründe İslam Bankalarının Gelişimi. *Akademik Bakış Dergisi*(25), 1-17.
- Ecer, F. (2013). Türkiye'deki Özel Bankaların Finansal Performanslarının Karşılaştırılması: 2008-2011 Dönemi. *AİBÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 171-190.
- Emiroğlu, F. (2017, Aralık 21). *Katılım Bankacılığı ile Konvansiyonel Bankacılık Arasındaki Farklar ve Faizsiz Finans Ürünleri*. Mayıs 2019, 6 tarihinde İlim ve Medeniyet: <https://www.ilmvemedeniyet.com/katilim-bankaciligi-ile-konvansiyonel-bankacilik-arasindaki-farklar-ve-faizsiz-finans-urunleri.html> adresinden alındı
- Emlak Katılım Bankası. *Hakkımızda*. Mayıs 2, 2019 tarihinde Emlak Bank: <https://www.emlakbank.com.tr/tr/yatirimci-iliskileri/hakkimizda/tarihce> adresinden alındı
- Er, S. (2009). *Devletin Bankacılık Sektöründe Düzenleyici ve Denetleyici Rolü ve Türkiye Uygulaması*. İstanbul: İstanbul Ticaret Odası Yayınları.
- Erdönmez, P. A. (2003). Türkiye'de 2001 Yılındaki Mali Kriz Sonrasında Kurumsal Sektörde Yeniden Yapılandırma. *Bankacılık Dergisi*(43), 38-55.
- Ersin, İ. (2018). İslami Finans. H. Dinçer, ve S. Yüksel içinde, *Finansal İktisat* (s. 559-592). Ankara: Orion Kitapevi.
- Eskici, M. M. (2007). Türkiye'de Katılım Bankacılığı Uygulaması ve Katılım Bankalarının Müşteri Özellikleri. *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme Anabilim Dalı, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi*.
- Flamini, V., McDonald, C., ve Schumacher, L. (2009, Ocak). The Determinants of Commercial Bank Profitability in Sub-Saharan Africa. *IMF Working Paper*.
- Friedman, J. H. (1991). Multivariate Adaptive Regression Splines. *The Annals of Statistics, Stanford University, 19*(1), 1-141.
- Goddard, J., Molyneux, P., ve Wilson, J. O. (2004, Haziran). The Profitability Of European Banks: A Cross- Sectional and Dynamic Panel Analysis. *The Manchester School, 72*(3), 363-381.
- Gökçalp, F. (2014). Kriz Öncesi ve Sonrası Dönemler İtibariyle Katılım Bankaları ve Ticari Bankaların Karlılığı Üzerine Karşılaştırmalı Bir Araştırma. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*(32), 191-201.
- Gökçe, H., ve Küçükkaplan, İ. (2018). Türkiye'de Faaliyet Gösteren Bankaların Sağladığı Kredilerin Yapısı, Dağılımı ve Karlılığa Etkisi. *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*(32), 154-169.

- Guluzade, S. (2016, Ekim). Bankacılık Sektöründe İç Kontrol ve İç Denetim Türkiye Azerbaycan Uygulaması. *T.C. Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bankacılık Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.*
- Gül, M. E., Torun, T., ve Dumrul, C. (2017, Temmuz-Aralık). Türk Katılım Bankalarının Fon Kaynaklarını Etkileyen Faktörler ve Bu Bankaların Klasik Bankalarla İlişkileri Üzerine Bir Uygulama. *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*(50), 141-166.
- Gülen, M. (2015). BANKACILIK SEKTÖRÜNDE KAMU VE ÖZEL BANKALARIN FİNANSAL PERFORMANSLARININ KARŞILAŞTIRILMASI. *T.C. Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.*
- Güler, R. (2014). Türkiye'de Katılım Bankaları ile Ticari Bankaların Fon Toplama ve Kullanırma Yöntemlerinin Karşılaştırılması. *T.C. Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme Anabilim Dalı, Finansman Bilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.*
- Gümüş, F. B., ve Nalbantoğlu, Ö. (2015). Türk Bankacılık Sektörünün Camels Analizi Yöntemiyle 2002-2013 Yılları Arasında Performans Analizi. *AKÜ İİBF Dergisi*, 7(2), 83-106.
- Gündoğdu, F., ve Aksu, H. (2011). Mevduat Bankacılığında Karlılık ve Makroekonomik Değişkenler İlişkisi: Türkiye Üzerine Bir Uygulama. *Atatürk Ü. İİBF Dergisi*, 10. *Ekonometri ve İstatistik Sempozyumu Özel Sayısı*, 243-270.
- Güneş, N. (2015). Banka Karlılığının Belirleyicileri: 2002-2012 Dönemi Türk Mevduat Bankaları Üzerine Bir İnceleme. *Süleyman Demirel Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 20(3), 265-282.
- Güngör, M. Y. (2018). Kamusal Sermayeli Katılım Bankalarının Bankacılık Sektörü İçerisindeki Yeri ve Kamu Katılım Bankalarında Hizmet Kalitesinin Ölçülmesine Yönelik Bir Araştırma. *T.C. Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı, Finansal Piyasalar ve Yatırım Yönetimi Bilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.*
- Gürtuna, S. M. (2005). Türkiye'de Bankacılık Sektörünün Gelişimi ve Reel Kesime Etkisi. *T.C. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Anabilim Dalı İktisat Politikası Bilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.*
- Hull, J. C. (2007). *Risk Management and Financial Institutions* (Cilt 4). New Jersey: Prentice Hall.

- İskenderoğlu, Ö., Karadeniz, E., ve Atioğlu, E. (2012, Nisan). Türk Bankacılık Sektöründe Büyüme, Büyüklük ve Sermaye Yapısı Kararlarının Karlılığa Etkisinin Analizi. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İİBF Dergisi*, 7(1), 291-311.
- İşık, Ö., Yalman, İ. N., ve Koşaroğlu, Ş. M. (2017). Türkiye'de Mevduat Bankalarının Karlılığını Etkileyen Faktörler. *İşletme Araştırmaları Dergisi*, 9(1), 362-380.
- Javaid, S., Anwar, J., Zaman, K., ve Ghafoor, A. (2011). Determinants of Bank Profitability In Pakistan: Internal Factor Analysis. *Journal of Yaşar University*, 23(6), 3794-3804.
- Kalaycı, İ. (2013). Katılım Bankacılığı: Mali Kesimde Nasıl Bir Seçenek? *Uluslararası Yönetim, İktisat ve İşletme Dergisi*, 9(19), 51-74.
- Kanwal, S., ve Nadeem, M. (2013, Aralık). The Impact Of Macroeconomic Variables On Profitability Of Listed Commercial Banks In Pakistan. *European Journal of Business and Social Sciences*, 2(9), 186-201.
- Karaca, S., ve Uğur, A. (2008, Eylül). Türkiye'deki Bankacılık Sektöründe Risk ve Karlılık Analizi. *Muhasebe Bilim Dünyası Dergisi*, 10(3), 123-134.
- Karakuş, R., Zor, İ., ve Küçük, Ş. Y. (2017). Ticari Bankalarda Karlılığın İçsel Belirleyicileri: Yerli ve Yabancı Sermayeli Bankalarda Karşılaştırmalı Analizi. *The Journal of Academic Social Science Studies*(62), 379-398.
- Karataş, Y. (2015). Ticari Bankalarda Karlılığı Belirleyen Faktörler: Türk Ticari Bankacılık Sektörü Üzerine Bir Uygulama. *T.C. Balıkesir Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*.
- Katılım Bankaları Sektör Raporu 2018. (2019, Mayıs 8). *Katılım Bankaları 2018*. Mayıs 15, 2019 tarihinde TKBB: <http://www.tkbb.org.tr/Documents/Yonetmelikler/Katilim-Bankalari-2018.pdf> adresinden alındı
- Katılım Finans. (2019, Mayıs-Haziran 13). *Katılım Finans*. Mayıs 15, 2019 tarihinde TKBB: <http://www.tkbb.org.tr/Documents/Yonetmelikler/Katilim-Finans-Sayi-13.pdf> adresinden alındı
- Kaya, R. (2013). Türk Bankacılık Sisteminde Katılım Bankalarının Tercih Nedenleri ve Bir Araştırma. *T.C. Marmara Üniversitesi Bankacılık ve Sigortacılık Enstitüsü, Bankacılık Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Doktora Tezi*.
- Kaya, Y. T. (2002). *Türk Bankacılık Sektöründe Karlılığın Belirleyicileri 1997-2000*. BDDK, 1. Mali Sektör Politikaları Dairesi.

- Kelleroğlu, F. (2017). Katılım Bankacılığı Sistemi ve Türkiye'de Katılım Bankacılığı. *T.C. Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.*
- Kılınç, Y. (2018). Finansal Tablolar Analizi Açısından Vergi Denetimi: Bir Şirket Üzerinde Uygulama. *T.C. Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Bankacılık ve Finans Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.*
- Kıran, S. (2013). Finansal Oran Analizi İle Kredi Risk Yönetimi: Bir Uygulama. *T.C. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı, Finans Bilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.*
- Kırcalı, S. (2016, Mart). Bankacılıkta Karlılığı Oluşturan Faktörlerin İncelenmesi, Türk Bankacılık Sektörü Verileri Baz Alınarak Sürdürülebilir Karlılık Konusunun Analiz Edilmesi. *T.C. Okan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Bankacılık ve Finans Ana Bilim Dalı, Yayınlanmamış Doktora Tezi.*
- Koçak, M. (2018). Türkiye'de Ticari Bankaların Finansal Performansının Oran Analizi Yöntemiyle Karşılaştırmalı Olarak İncelenmesi: Seçilmiş Kamu, Özel ve Yabancı Sermayeli Bankaların 2011-2016 Dönemi Performans Analizine Yönelik Bir Uygulama. *Türk Hava Kurumu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı İşletme Programı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.*
- Köse, A. (2018). Türkiye'deki Ticari Bankaların Faiz Dışı Gelirlerinin Banka Performansı Üzerine Etkisinin Kamu, Özel, Yabancı Sermayeli Bankalarda Karşılaştırmalı İncelenmesi. *T.C. Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı, Muhasebe Finansman Bilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.*
- Kuveyt Türk Katılım Bankası. *Geçmişten Bugüne Kuveyt Türk.* Nisan 29, 2019 tarihinde Kuveyt Türk Katılım Bankası A.Ş.: <https://www.kuveytturk.com.tr/hakkimizda/kuveyt-turk-hakkinda/gecmisten-bugune-kuveyt-turk> adresinden alındı
- Kuzucu, S. C., ve Öztürk, A. (2018, Haziran 11). Türk Bankacılık Sektöründe Karlılığın Belirleyicileri. *Ekonomi ve Yönetim Bilimleri Kapsamında Stratejik Araştırmalar*, 281-286.
- Mevduat ve Katılım Fonunun Kabulüne, Çekilmesine ve Zamanaşımına Uğrayan Mevduat, Katılım Fonu, Emanet ve Alacaklara İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik.* (2006, Aralık 1). Şubat 7, 2019 tarihinde www.mevzuat.gov.tr: <http://www.mevzuat.gov.tr/Metin.aspx?MevzuatKod=7.5.10735&MevzuatIli>

ski=0&sourceXmlSearch=mevduat%20ve%20kat%C4%B1%C4%B1m
adresinden alındı

- Monea, M. (2011). Analysis of Incomes, Expenses and Profitability in Banks. *Annals of the University of Petroşani, Economics*, 11(4), 199-206.
- Morgül, E. (2007). 1980 Sonrası Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası'nın Ticari Bankalarla İlişkileri ve Ekonomide Uyguladığı Para Politikaları. *T.C. Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme Anabilim Dalı, Finansal Piyasalar ve Yatırım Yönetimi Bilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.*
- Nacar, S., Kankal, M., ve Hıms, M. A. (2018). Çok Değişkenli Uyarlanabilir Regresyon Eğrileri (ÇDURE) ile Günlük Akarsu Akımlarının Tahmini-Haldizen Deresi Örneği. *GÜFBED / GUSTIJ Araştırma Makalesi*, 8(1), 38-47.
- Orhan, H., Teke, E. Ç., ve Karıcı, Z. (2018). Laktasyon Eğrileri Modellenmesinde Çok Değişkenli Uyarlanabilir Regresyon Eğrileri (Mars) Yönteminin Uygulanması. *KSÜ Tarım ve Doğa Dergisi*, 21(3), 363-373.
- Öncü, O. V. (2011). Yeniden Yapılandırma Sürecinin Ticari Bankacılıkta Verimlilik ve Etkinlik Üzerindeki Etkisinin Temel Bankacılık İlkeleri Çerçevesinde Analizi. *T.C. Marmara Üniversitesi Bankacılık ve Sigortacılık Enstitüsü, Bankacılık Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Doktora Tezi.*
- Öncü, S., ve Aktaş, R. (2007). Yeniden Yapılandırma Döneminde Türk Bankacılık Sektöründe Verimlilik Değişimi. *Yönetim ve Ekonomi*, 14(1), 247-266.
- Öndeş, T., Şimşek, A., ve Sumer, S. (2018, Haziran 12). Katılım Bankalarının Kredi Kullananlar Açısından Tercih Edilmeme Sebepleri: Atatürk Üniversitesi Akademisyenleri Üzerine Bir Uygulama. *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 32(4), 897-920.
- Özata, Y. (2010). Türk Bankacılık Sisteminin Gelişimi ve Yabancı Bankaların Sistem İçindeki Rolü. *T.C. İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Bankacılık ve Finans Anabilim Dalı Uluslararası Bankacılık ve Finans Yüksek Lisans Programı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.*
- Özaydın, E. (1998). Türkiye'de Faaliyet Gösteren Ulusal ve Yabancı Ticari Bankaların Karşılaştırmalı Analizi. *Eskişehir Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.*
- Özaydın, O. (2015). Bankacılık Sektöründe Toplam Faktör Verimliliği Analizi: 2006-2013 Dönemi Türkiye Örneği. *T.C. Balıkesir Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Anabilim Dalı Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.*

- Özaydın, O. (2015). Bankacılık Sektöründe Toplam Faktör Verimliliği Analizi: 2006-2013 Dönemi Türkiye Örneği. *T.C. Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.*
- Özer, S. (2008). Yabancı Bankaların Tercih Edilmesindeki Faktörlerin Analizi. *T.C. Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü İşletme Eğitimi Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.*
- Özfallı, Y. (2008). Çok Değişkenli Uyarlanabilir Regresyon Kesitleri: Mars. *T.C. Gazi Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.*
- Özgür, E. (2007, Mart). Katılım Bankalarının Finansal Etkinliği ve Mevduat Bankaları İle Rekabet Edebilirliği. *Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, 38.*
- Özkan, G. (2017). Türkiye'de Halka Açık Özel Sermayeli ve Kamu Sermayeli Ticaret Bankaları'nın Performansları'nın Topsis Yöntemi İle Analizi. *Alanya Akademik Bakış Dergisi, 1(1), 47-59.*
- Öztürk, A., ve Kuzucu, S. C. (2018, Haziran). Türk Bankacılık Sektöründe Şube ve Personel Sayısının Karlılıkla İlişkisi. *Ekonomi ve Yönetim Bilimleri Kapsamında Stratejik Araştırmalar, 289-294.*
- Öztürk, H. (2012). Katılım Bankacılığının Klasik Bankalarla Karşılaştırılması ve Muhasebe Uygulamaları. *T.C. Niğde Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı, Muhasebe Finansman Bilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.*
- Parasız, İ. (2007). *Modern Bankacılık, Teori ve Uygulama (Cilt 2)*. Bursa: Ezgi Kitapevi Yayınları.
- Parasız, İ. (2009). *Para, Banka ve Finansal Piyasalar (Cilt 9)*. İstanbul: Ezgi Kitapevi.
- Pehlivan, P. (2016). Türkiye'de Katılım Bankacılığı ve Bankacılık Sektöründeki Önemi. *Selçuk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Sosyal Ekonomik Araştırmalar Dergisi(31), 296-394.*
- Peprah, M. S., ve Kumi, S. A. (2017). Appraisal of Methods for Estimating Orthometric Heights- A Case Study in a Mine. *Journal of Geosciences and Geomatics, 5(3), 96-108.*
- Petria, N., Capraru, B., ve Ilnatov, I. (2015). Determinants of bank's profitability: Evidence from EU 27 Banking Systems. *Procedia Economics and Finance(20), 518-524.*
- Reis, Ş. G., Kılıç, Y., ve Buğın, M. F. (2016, Ekim). Banka Karlılığını Etkileyen Faktörler: Türkiye Örneği. *Muhasebe ve Finans Dergisi, 21-36.*

- Saldanlı, A., ve Aydın, M. (2016). Bankacılık Sektöründe Karlılığı Etkileyen Faktörlerin Panel Veri Analizi İle İncelenmesi: Türkiye Örneği. *İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Ekonometri ve İstatistik Dergisi*(24), 1-9.
- Salford Predictive Modeler. (1983). *SPM Users Guide*. Nisan 25, 2019 tarihinde Salford System: <http://media.salford-systems.com/pdf/spm7/AboutGuides.pdf> adresinden alındı
- Samırkaş, M. C., Evcı, S., ve Ergün, B. (2014). Türk Bankacılık Sektöründe Karlılığın Belirleyicileri. *Kafkas Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 5(8), 117-134.
- Sayın, M. E. (2019). Katılım Bankalarında Risk ve Mali Analiz Yöntemlerinin Uygulanması Üzerine Bir Araştırma. *T.C. Karabük Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Aktüerya ve Risk Yönetimi Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*.
- Selimler, H. (2015, Ocak 12). Sorunlu Kredilerin Analizi, Banka Finansal Tablo ve Oranlarına Etkisinin Değerlendirilmesi. *Finansal Araştırmalar ve Çalışmalar Dergisi*, 7(12), 131-172.
- Selmi, J. (2018). Katılım Bankacılığı Sistemi ve Faizin Yeri: Türkiye Örneği. *T.C. Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İktisat Anabilim Dalı, Uluslararası İktisat Bilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*.
- Sephton, P. (2001, Mart-Nisan). Forecasting Recessions: Can We Do Better on Mars. *Federal Reserve Bank Of St. Louis*.
- Sermaye Piyasası Kurulu*. (2019). Şubat 24, 2019 tarihinde "Kira Sertifikalarına ve Varlık Kiralama Şirketlerine İlişkin Esaslar Hakkında Tebliğ" Hakkında Basın Duyurusu: <http://www.spk.gov.tr/Duyuru/Goster/201041/0> adresinden alındı
- Socol, A., ve Danuletiu, A. E. (2013). Analysis Of Romanian Banks' Performance Through ROA, ROE and Non-Performing Loans Models. *Annales Universitatis Apulensis Series Oeconomica*, 15(2), 594-604.
- Somashekar, N. T. (2009). *BANKING*. New Delhi: New Age International Publishers.
- Sümer, G. (2013). Türk Vergi Sistemi Açısından Bankaların Ödev ve Yükümlülükleri. *T.C. Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Maliye Anabilim Dalı Mali Hukuk Bilim Dalı, Yayınlanmamış Doktora Tezi*.
- Sümer, G. (2016). Türk Bankacılık Sektörünün Tarihsel Gelişimi ve AB Bankacılık Sektörü ile Karşılaştırılması. *Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 18(2), 485-508.

- Sümer, G., ve Onan , F. (2016). Dünyada Faizsiz Bankacılığın Doğuşu, Türkiye'deki Katılım Bankacılığının Gelişme Süreci ve Konvansiyonel Bankacılıktan Farkları. *Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 17(3), 296-308.
- Şahin, G. (2010). Türk Bankacılık Sektörü'nde Yeniden Yapılandırma Uygulamalarının Mevduat Bankaları Finansal Etkinliği Üzerine Etkisi. *T.C. Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*.
- T. V. (2018). *Sektör Bilgileri*. Mayıs 13, 2019 tarihinde TKBB Veri Seti: <http://www.tkbb.org.tr/veri-seti> adresinden alındı
- Taşkın, Ü. F. (2018, Temmuz). Türk Bankacılık Sektöründe Faaliyette Bulunan Ticari Bankaların Performansını Etkileyen Faktörler. *T.C. İstanbul Aydın Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*.
- TBB. Ocak 26, 2019 tarihinde Türkiye Bankalar Birliği Başkanlığı: <https://www.tbb.org.tr/tr/hakimizda/kurumsal/hakkinda/kurulus/10> adresinden alındı
- TBB. (2008). *50. Yılında Türkiye Bankalar Birliği ve Türkiye'de Bankacılık Sistemi "1958-2007"*. İstanbul.
- TBB. (2008). *Bankalarımız 2007*. İstanbul, Türkiye.
- TBB. (2012). *Türkiye'de Bankacılık Sektörü Piyasa Yapısı, Firma Davranışları ve Rekabet Analizi*. İstanbul, Türkiye: Golden Medya Mat.
- TBB. (2018, Aralık 31). *Aktif Büyüklüğüne Göre Banka Sıralaması 2018-Aralık*. Mayıs 15, 2019 tarihinde TBB Banka ve Sektör Bilgileri: <https://www.tbb.org.tr/tr/bankacilik/banka-ve-sektor-bilgileri/istatistiki-raporlar/59> adresinden alındı
- TBB. (2018). *Bankalarımız 2017*. İstanbul: Türkiye Bankalar Birliği.
- TCMB. Ocak 27, 2019 tarihinde Merkez Bankasının Tarihçesi: <http://www.tcmb.gov.tr/wps/wcm/connect/TR/TCMB+TR/Main+Menu/Banka+Hakkında/Tarihçe> adresinden alındı
- TCMB. (2018). 100 Soruda Merkez Bankacılığı. Ankara.
- Telli, A. (2013). 1999, 2000, 2001 ve 2008 Dönemlerinde Türk Ticari Bankalarının Karlılıklarının Lojistik Regresyon Analizi İle İncelenmesi. *T.C. Başkent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bankacılık ve Finans Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*.

- Temel, G. O., Çamdeviren, H., ve Yazıcı, A. C. (2005). Regresyon Modellerine Alternatif Bir Yaklaşım: Mars. *VIII. Ulusal Biyoistatistik Kongresi* (s. 105-123). Bursa: T.C. Uludağ Üniversitesi.
- TKBB. (2018). *TKBB Mukayeseli Tablolar*. Mayıs 7, 2019 tarihinde TKBB: <http://www.tkbb.org.tr/mukayeseli-tablolar> adresinden alındı
- TKBB. *Banka Genel Bilgileri*. Mayıs 2, 2019 tarihinde Türkiye Katılım Bankaları Birliği: <http://www.tkbb.org.tr/banka-genel-bilgileri> adresinden alındı
- TKBB. *Hakkımızda*. Ocak 29, 2019 tarihinde Türkiye Katılım Bankaları Birliği: <http://www.tkbb.org.tr/tarihce> adresinden alındı
- TKBB. *Katılım Bankacılığı Nedir? Nasıl Çalışır?* Temmuz 9, 2019 tarihinde TKBB: <http://www.tkbb.org.tr/Documents/Yonetmelikler/TKBB-Katilim-Bankaciligi-Nedir-Brosur.pdf> adresinden alındı
- TKBB. *Vizyon ve Misyon*. Ocak 29, 2019 tarihinde Türkiye Katılım Bankaları Birliği: <http://www.tkbb.org.tr/vizyon-ve-misyon> adresinden alındı
- TMSF. Ocak 27, 2019 tarihinde TMSF/Tarihçesi: <https://www.tmsf.org.tr/tr/Tmsf/Info/tarihce.tr> adresinden alındı
- Tok, A. (2009, Haziran). *İslami Finans Sistemi Çerçevesinde Sukuk (İslami Tahvil) Uygulamaları, Katılım Bankaları ve Türkiye Açısından Değerlendirme*. Ankara: Sermaye Piyasası Kurulu Hukuk İşleri İdaresi.
- Toprak, S. (2011, Haziran). Çok Değişkenli Uyarlamalı Regresyon Eğrileri Ve Kronik Programlama İle Zaman Serilerinin Modellenmesi. *T.C. Dicle Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Matematik Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*.
- Tuhan, A. (2014). Katılım Bankacılığı ve Türkiye Uygulamaları. *Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*.
- Tunay, K. B. (2001). Türkiye'de Paranın Gelir Dolaşım Hızlarının MARS Yöntemiyle Tahmini. *ODTÜ Gelişme Dergisi*, 3(4), 431-454.
- Tunay, K. B. (2011). Türkiye'de Durgunlukların Mars Yöntemi İle Tahmini ve Kestirimi. *Marmara Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi*(1), 71-91.
- Türkiye Finans Katılım Bankası. *Türkiye Finans Hakkında*. Mayıs 2, 2019 tarihinde Türkiye Finans Katılım Bankası: <https://www.turkiyefinans.com.tr/tr-tr/hakkimizda/turkiye-finansi-taniyin/Sayfalar/turkiye-finans-hakkinda.aspx> adresinden alındı
- Türkmen, N. C. (2018, Temmuz). Türkiye'nin Cari İşlemler Hesabı Açıklarını Belirleyen Etmenlerin Tespiti. 530-543.

- Türkmenoğlu, E. R. (2007). Katılım Bankacılığı ve Türkiye'deki Finansal Yapı. *T.C. Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.*
- Urlu, C. A. (2007). Bankacılıkta Maliyetler ve Fiyatlandırma Türkiye'deki İlk Altı Büyük Bankanın Analizi. *T.C. Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.*
- Ustaoglu, D. (2014). Türkiye'de Katılım Bankacılığı Sektördeki Yeri ve Önemi. *T.C. Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.*
- Vakıf Katılım Bankası A.Ş. *Vakıf Katılım'ı Tanıyın.* Mayıs 2, 2019 tarihinde Vakıf Katılım A.Ş.: <https://www.vakifkatilim.com.tr/tr/hakkimizda> adresinden alındı
- Vakıf Katılım Bankası Faaliyet Raporu. (2018). *Faaliyet Raporları.* Mayıs 2, 2019 tarihinde Vakıf Katılım Bankası: <https://www.vakifkatilim.com.tr/tr/yatirimciiliskileri/Documents/VAKIFKATILIM2018TRFAALIYETRAPORU.PDF> adresinden alındı
- Yanık, R., ve Sumer, S. (2017, Ocak). Kamu Katılım Bankacılığının Bankacılık Sektörüne Beklenen Etkileri. *International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 12(31), 427-448.
- Yardımcıoğlu, M., Ayrıçay, Y., Sabuncu, İ., ve Gerekli, İ. (2014). Türkiye'de Sukuk: Kira Sertifikaları. *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi*, 199-222.
- Yeşilyurt, B. (2017, Mayıs). Türk Bankacılık Sektöründe Karlılık ve Cinsiyet İlişkisi. *Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı Finans Tezli Yüksek Lisans Programı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.*
- Yetiz, F. (2016). Bankacılığın Doğuşu ve Türk Bankacılık Sistemi. *Niğde Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 9(2), 107-117.
- Yıldırım, O. (2008). Türk Bankacılık Sektöründe Karlılığın Belirleyicileri. *T.C. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Doktora Tezi.*
- Yıldız, F. (2014). *Numerus Özgün Muhasebe Soruları* (Cilt 6. Bası). İstanbul: İkinci Sayfa.
- Yıldız, Ö. D. (2018). Panel Veri Analizi ile Türk Bankacılık Sektöründe Karlılık. *T.C. İstanbul Ticaret Üniversitesi Finans Enstitüsü Finans Anabilim Dalı, Uluslararası Bankacılık ve Finans Tezli Yüksek Lisans Programı Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.*

- Yılmaz, S. (2017). Türkiye'deki Ticari Bankalarda Finansal Tablolar Analizi ve Bir Uygulama. *T.C. İstanbul Arel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.*
- Yurttadur, M., ve Demirbaş, H. (2017). Türkiye'de Bulunan Katılım Bankaları ve Özel Sermayeli Mevduat Bankalarının Finansal Performanslarının Karşılaştırılması. *İGÜ Sosyal Bilimler Dergisi, 4(2), 89-117.*
- Yüksel, S. (2015). Bankacılık Krizlerinin Erken Uyarı Sinyalleri: Türkiye Üzerine Bir Uygulama. *T.C. Marmara Üniversitesi Bankacılık ve Sigortacılık Enstitüsü, Bankacılık Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Doktora Tezi.*
- Yüksel, S. (2016). Katılım Bankalarında Karlılığı Belirleyen Faktörlerin Mars Yöntemiyle İncelenmesi. *International Joint Conference on Islamic Economics and Finance.*
- Yüksel, S. (2016). Türkiye'de Cari İşlemler Açığının Belirleyicileri: MARS Yöntemi Üzerine Bir İnceleme. *Bankacılar Dergisi, 102-121.*
- Yümlü, A., ve Hazar, A. (2018, Mart 15). Türk Bankacılık Sektöründe Şube Performans Ölçüm Sistemleri ve Bankalar Arasında Karşılaştırmalı Analiz. *Turkish Journal Park Academic, 2(1).*
- Ziraat Katılım A.Ş. *Ziraat Katılım Bankası Ortaklık Yapısı.* Mayıs 2, 2019 tarihinde Ziraat Katılım A.Ş.: <https://www.ziraatkatilim.com.tr/yatirimci-iliskileri/Sayfalar/ortaklik-yapisi.aspx> adresinden alındı
- Ziraat Katılım Bankası A.Ş. *Ziraat Katılım Hakkımızda.* Mayıs 2, 2019 tarihinde Ziraat Katılım Bankası: <https://www.ziraatkatilim.com.tr/bankamiz/Sayfalar/hakkimizda.aspx> adresinden alındı

